

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Theologia Scholastica

Mayr, Anton

MDCCXXXII

In Tractatu De Actibus Humanis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-84303](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-84303)

TRACTATUS THEOLOGICUS

In Primam Secundæ

D. THOMÆ AQUINATIS

De Actibus humanis.

Videri posset præsens Tractatus potius ad Theologiam moralem spectare: at vel maxime speculativæ est proprius, cujus est, fundamenta morales disciplinæ, num firma sint, examinare. Estque hoc magnum

discrimen inter utriusque hujus scientiæ auditores, quod casuum solum notitiâ instructi discipuli sæpe credere debeant, quod speculativi Theologi sciunt: quod illi superiorem duntaxat structuram, & artificum, seu auctorum, nomina nôsse contenti, profundiora arcana sæpius non ingrediantur: hi verò intima, & infima, seu fundamentales etiam lapides, perscrutari doceantur. Agit autem Angelicus de actibus humanis in 1. 2. a questione 6. Nos Tractatum hunc in duas Disputationes dividimus: in prima universaliter de actuum moralitate agemus: in secunda peculiariter de conscientia tractabimus.

DISPUTATIO I.

De Moralitate Actuum Humanorum.

2. **T**heologi communiter, secuti Angelicum, Tractatui de beatitudine subjungunt Tractatum de actibus humanis, seu moralibus; quippe isti sunt media, quibus ultimum finem consequi oportet. Per actus autem humanos non intelliguntur hæc omnes illi, qui quomodocunque ab hominibus proficiscuntur: sed soli illi, qui morales, sive, ut infra dicemus, voluntarii, ac liberi sunt, & aliquo modo ad finem ultimum referuntur, hoc est, vel ad illum ducunt, si boni, vel ab eo abducunt, si mali sint, vel, si indifferentes in individuo possibiles sint, eum saltem, ut non prohibentem, respiciunt. Et de his modò expresso agemus: quanquam sæpe incidenter facienda mentio erit de actibus etiam involuntariis, seu indeliberatis. Sit itaque

QUÆSTIO I.

De Voluntario, & Involuntario.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex sit Voluntarium, & Involuntarium.

3. **A**ristoteles 3. Ethic. 1. ait, voluntarium esse, cujus principium est in agente, cognoscente singula, in quibus

est actus. Hæc definitio, licet, ut plures alia ab eodem Philosopho tradita, explicatione indigeat, cum aliis tolerari potest; quia etiam S. Thomas 1. 2. q. 6. artic. 1. & alii communiter eam, saltem quoad substantiam, admittunt. Potest autem sic explicari, ut sensus sit: *Voluntarium est, quod est à potentia appetitiva cum præcognitione finis.* Et sic principium in agente erit potentia appetitiva in volente, at cognoscere singula erit cognitio finis, seu eorum singulorum, quæ voluntaria sunt.

4. Requiritur itaque ad voluntarium primum, ut potentia appetitiva sit principium voluntarii; quia, in quod non influit voluntas, id non est voluntarium, quamvis possit esse volitum. Sic homicidium, quod quidem ego desideravi fieri, sed non jussi, nec suasi, meque incio, & nec physicè, nec moraliter influente, ab alio paratum est, est mihi quidem volitum, sed non voluntarium, aut imputabile. Potest autem voluntas esse principium, vel metaphysicum tantum, quale est voluntas Divina, respectu volitionum contingentium, quæ sunt DEO voluntariæ, & sunt à voluntate Divina tantum ut potentia metaphysica, non verò physica; quia sunt voluntati Divinæ realiter identificatæ, ut dictum in tract. de Deo à n. 521. Vel potest voluntas esse principium physicum, quale est voluntas hominis respectu suarum volitionum, quas physicè producit. Potest item esse principium tantum mediatum, quale est respectu actuum externorum, quos imperat, saltem, si fiant ab alio ex mandato volentis; si enim fiant ab ipso volente, cum potentia etiam externæ sint, saltem inadæquate, identificatæ cum anima, quæ est realiter voluntas, in aliquo sensu voluntas est principium immediatum istorum actuum:

5. Secundò. Voluntarium debet esse à voluntate affectivè, sive cum inclinatione ad ipsum; nec sufficit, esse à voluntate tantum physicè; nec enim est voluntaria e. g. adgeneratio strumæ, quam

quamvis realiter fiat à voluntate, seu anima: nec est voluntari generatio habitus, quem voluntas producit: neque etiam DEO sunt voluntaria nostra peccata, quamvis in ea physice insinuat ejus omnipotentia, quæ est realiter voluntas.

Tertio. Voluntarium debet esse cum præcognitione finis. Ubi notandum, creaturam rationalem, quodcumque operatur moraliter, intendere semper aliquem finem, saltem negativè ultimum; debet enim intentio agentis in aliquo quiescere: & quicumque aliquam rem facit, vel facit illam propter se ipsam, & tunc ipsa est finis: vel facit eam propter aliud, & tunc hoc aliud est finis, ut est clarum. Hunc ergo finem debet voluntariè agens præcognoscere: imò non tantum debet præcognoscere finem negativè ultimum, sed etiam relationem, vel conducen-
tiam, aut proportionem actus, vel illius rei, quæ fit, aut ordinatur, ad finem, ut ait Angelicus 1. 2. q. 6. a. 2. in corp. nam nec actus voluntatis internus, nec actus externus imperatus, est voluntarius, nisi secundum id, quod est cognitum in objecto; non enim operatur quis voluntariè, nisi sciens, & volens: unde omnes excusant Jacobum Patriarcham ab adulterio, ex eo, quod ignorans accesserit ad Liam, tunc nondum suam.

6. Quarto. Voluntarium perfectum debet esse cum cognitione finis formalis; etsi enim in brutis datur aliquod voluntarium imperfectum, scilicet inclinatio appetitus in suum bonum, non tamen est voluntarium perfectum, ut expresse tradit Angelicus 1. 2. q. 6. artic. 2. in corp. quia, licet bruta finem cognoscant materialiter, hoc est, rem, quæ ipsis est bona, & quam appetunt, tamen non cognoscunt formaliter, seu per cognitionem comparativam finis cum mediis, & proportionis istorum ad illum. Quare voluntarium perfectum tantum datur in creaturis rationalibus: in inanimatis autem nec datur voluntarium imperfectum; eoquod omni prorsus cognitione careant.

7. Jam voluntarium multiplex ab auctori-
bur assignatur. Primum est voluntarium formale, seu elicium, quod est ipse actus voluntatis, qui juxta quosdam formaliter vult se ipsum, etique volitio sui ipsius: & hæc opinio videtur vera, saltem in aliquibus casibus, e. g. in volitione legislativa, donatione &c. debetque juxta hanc sententiam admitti, quod volitio, aliquo modo etiam formaliter, præcognoscatur: sed hæc controversia non est hujus loci. Saltem negari non potest, quod volitio velit se ipsam interpretativè, & pariter ita cognoscatur, quatenus scilicet, qui cognoscit, & vult objectum, ut bonum suæ amplexioni (quæ est ipsa volitio) etiam interpretativè cognoscit, & vult ipsam amplexionem. Secundum est voluntarium formaliter tale, quod idem est, ac directum, de quo paulò post.

Tertium est voluntarium objectivum, quod est ipsum objectum, in quod tendit volitio. Quartum est voluntarium actuale, quando scilicet volitio actualiter adhuc existit. Quintum voluntarium virtuale, quando non amplius volitio existit in se, sed tamen in aliquo suo effectu, e. g. voluit quis recitare Breviarium: deinde sub recitatione involuntariè distrahitur, & tamen pergit: recitatio ista, involuntariè distracta, est voluntaria virtualiter; quia scilicet prior volitio

perseverat adhuc in effectu suo, scilicet in ipsa externa recitatione. Sextum est habituale, quando volitio præcessit, sed nec in se, nec in effectu existit, neque tamen etiam est retractata.

8. Septimum interpretativum, quod tunc datur, quando nulla volitio objecti reverà data est, sed tantum habetur causa ita interpretandi voluntatem alterius, quod scilicet, si aliquid sciret de objecto, habiturus esset volitionem circa ipsum. Hinc ad actiones, quæ prærequirunt positivum actum superioris, non sufficit voluntarium interpretativum, e. g. non sufficit ad audiendas confessiones interpretativa tantum approbatio Episcopi, sed debet præcessisse actualis: at quando actio tantum exigit, superiorem non esse invitum, sufficit voluntarium interpretativum, e. g. ut sacerdos licitè sacrum dicat, sufficit, cum posse moraliter judicare, Episcopum, vel alium superiorem id voliturum, si sciret circumstantias, quæ sacrum exigunt. vide Suarez 1. 2. tract. 2. de voluntario disput. 1. sect. 4. num. 4.

Octavum præsumptum, quod non est idem cum interpretativo, sed tunc datur, quando non tantum præsumitur alter habiturus volitionem, ut fit in interpretativo; sed præsumitur, actu habere volitionem circa objectum, saltem universalem, & implicitam, quæ etiam hoc objectum complectatur. In hoc tamen conveniunt ista duo, quod tam interpretatio, quam præsumptio, non fit in volente, sed in alio interpretante, vel præsumente de alterius voluntate.

9. Nonum explicitum, quando quis aliquid explicite, & clarè, in se vult. Decimum implicitum, quando quis habet voluntatem universalem, quæ se etiam ad hoc objectum, his vel illis circumstantiis vestitum, extendit. Undecimum expressum. Hoc, si non sumatur pro eodem cum directo, datur tunc, quando externo signo manifestatur. Duodecimum tacitum, quando non ita manifestatur: quamvis aliquando tacitum confundatur cum præsumptio, de quo paulò antè. Decimumtertium voluntarium directum, seu voluntarium in se, quando quis ipsam rem immediate in se vult. Decimumquartum indirectum, quando quis vult causam, ex qua videt secuturum effectum; tunc enim effectus est indirectè voluntarius; si quis autem nullo modo præcognovit effectum secuturum, tunc hic est casualis. Hoc voluntarium directum, & indirectum, alii appellant voluntarium in se, & voluntarium in causa. Decimumquintum voluntarium positivè tale, quod causatur à volitione positivè. Decimumsextum voluntarium negativè, quod oritur ex omissione actionis, vel alterius rei, quam debuisset is ponere, cui effectus secutus imputatur. S. Thomas 1. 2. q. 6. a. 3. in corp. & Thomista, hoc vocant indirectum, sicut voluntarium positivè vocant voluntarium directum: alii explicant, ut nos superius: sed de his iterum n. 21.

10. Decimumseptimum voluntarium spontaneum, seu purum, quod non habet admixtam nolitionem inefficacem. Decimumoctavum voluntarium mixtum, quod adjunctam habet nolitionem inefficacem, adeoque secundum quid est involuntarium. Decimumnonum voluntarium simpliciter tale, quod, vel est purum, vel habet adjunctam tantum nolitionem inefficacem. Vigessimum voluntarium secundum quid, quod

habet adjunctam nolitionem efficacem, adeoque est simpliciter involuntarium. Vigessimum primum *voluntarium in se ipso*, hoc est, in volente (nam si tantum esset voluntarium in objecto, non differret à directo) quando scilicet is, cui voluntarium objectum dicitur, habuit actum voluntatis. Vigessimum secundum *voluntarium in alio volente*, quando scilicet alius voluit, cuius volitio mihi imputatur: & sic Vasquez, Torres, Salazar, & alii, volunt, nobis voluntarium fuisse peccatum originale: attamen Bellarminus, Tollerus, Cornelius, Salmeron, alique apud Oviedo, volunt, peccatum originale nobis fuisse voluntarium in nobis ipsis; quia volitio, quæ fuit physice Adami, fuit moraliter nostra. Vigessimum tertium *voluntarium necessarium*, quando scilicet voluntas necessariorum in objectum fertur: sic Beati necessariorum amant DEUM. Vigessimum quartum *voluntarium liberum*, quando voluntas liberè objectum amplectitur, sicut amplectitur peccata, & opera meritoria.

11. Sicut autem hucusque locuti sumus de voluntario, ita proportionaliter discurrendum est de involuntario: circa quod tamen observandum, aliud dici *involuntarium negativè*, aliud *privativè*, aliud *positivè*: sed priores duo modi loquendi sunt improprie; nam in primis pura negatio volitionis non facit propriè involuntarium; datur enim etiam in lapide, cui nihil est involuntarium: sed nec sola privatio, seu negatio volitionis in subiecto capaci, facit strictè involuntarium; quamvis enim homo (qui est subiectum capax nolitionis) dormiens, aut non cogitans, vel etiam sponte non eliciens volitionem, quando eam elicere posset, seu quando illa pro libitu ipsius esset ipsi debita, quamvis, inquam, talis homo non habeat volitionem circa plurima, non tamen dicuntur illa ipsi involuntaria: quare propriè involuntarium est, quod est positivè tale, quando scilicet habetur positiva nolitio objecti.

12. Hæc autem nolitio potest esse efficax, vel inefficax. Si est inefficax, adeoque impossibilis cum volitione efficaci, facit tantum *involuntarium secundum quid*. Si est efficax, tunc vel est *efficax effectivè*, hoc est, ut objectum re ipsa excludat, aut impediat: vel tantum est *efficax affectivè*, hoc est, ut objectum quidem non excludat, sed tantum omnem affectum, & inclinationem efficacem ad objectum. Si primum, non facit involuntarium, propriè dictum; quia non dicitur involuntarium, nisi objectum existens, & contrarium voluntati; atqui in hoc casu objectum non existit: si secundum, facit involuntarium simpliciter, ut patet consideranti.

Unde, licet volitio, & nolitio, se eodem modo habeant ad denominandum volitum, aut nolitum, non tamen eodem etiam modo se habent ad denominandum voluntarium, & involuntarium; quia volitio efficax effectivè, utpote inferens existentiam objecti, denominat id voluntarium: non autem nolitio efficax effectivè denominat id involuntarium, sed tantum nolitum; quia existentiam ejus excludit. Contra volitio tantum affectivè efficax non denominat objectum voluntarium, sed tantum volitum; quia, vel non datur tunc objectum, vel non influit volitio; alias esset efficax effectivè: unde in hoc casu tantum volitio est voluntaria, sicut in

priori nolitio. Nolitio autem affectivè efficax denominat objectum involuntarium; nam hæc non excludit existentiam objecti: neque debet esse impossibilis cum absoluta permissione objecti; nam e. g. DEO sunt simpliciter involuntaria nostra peccata, quamvis ea permittat: neque etiam debet esse impossibilis cum omni affectu conditionato ad rem, si aliæ essent circumstantiæ; nam mercatori simpliciter est involuntaria retentio mercium, quas in periculo naufragii alius, ipso invito, retinet, quamvis eam retentionem velit conditionatè, si scilicet periculum abesset. Notandum etiam discrimen aliud quod inter voluntarium, & involuntarium in causa: nam *voluntarium in causa* est, cuius unica tantum causa voluntaria est, etsi reliquæ sint nolitæ; quia à qualibet potest effectus poni: at *involuntarium in causa* est, cuius omnes causæ sunt involuntariæ, vel nolitæ; si enim vel una est volita, jam hæc effectum potest producere, consequenter hic jam est in ista causa voluntarius.

13. Quæri hic solet, quodnam voluntarium sit perfectius, liberum, an necessarium. Resp. quæstionem intelligendam esse de inclinatione, seu adhesionem ad objectum, simulque distinguendum esse, inter necessarium ex perfectione cognitionis, & necessarium ex imperfectione cognitionis; potest enim voluntas necessariorum rapi ad objectum; quia perfectius illud cognoscit: & sic rapitur à visione beatifica ad amorem DEI: potest etiam voluntas rapi ex imperfectione cognitionis, quatenus fertur necessariorum in objectum, non ita perfectè cognitum, ut etiam agnoscantur ejus imperfectiones, sed appareat objectum sub ratione puri boni: & sic rapitur voluntas ad actus, qui vocantur motus primò primi.

Jam dici solet, voluntarium, necessarium ex imperfectione cognitionis, esse minus voluntarium, quam liberum: at verò voluntarium, necessarium ex perfectione cognitionis, esse magis voluntarium, quam liberum. Ratio desumitur, tum ex amore beatifico, qui longè ardentius, & cum majori inclinatione adhæret DEO, quam quilibet alius amor alteri rei liberè amata: tum ex motibus primò primis, à quibus longè facilis cessamus, quam ab ullo amore, quem deliberatè, & liberè, eliciamus; quippe statim, apparente alio novo motivo, desistimus: cum tamen, quando deliberatè egimus, plura jam absterrentia vicerimus: scilicet firmior est adhesio voluntatis, quæ sequitur majorem illustrationem, & cognitionem intellectus.

ARTICULUS II.

Solvuntur Objectiones.

14. **O**B. 1. Nolitiones non sunt voluntariæ, & tamen conveniunt ipsis definitio: ergo non est bona. Confirm. Actio, facta cum ignorantia alius circumstantiæ, est voluntaria, licet non sit ex præcognitione: ergo, Resp. neg. antec. Nolitiones enim sunt voluntariæ formaliter, & possunt etiam esse voluntariæ objective, si reflexè imperentur. Quod autem non denominant objecta voluntaria, non refert; nam non denominant per convenientiam, sed per inconvenientiam. Sic etiam præceptum bonum denomi-

nat rem prohibitam malam, & culpa injusta denominat poenam iustam; neque enim semper prædicatum, quod competit formæ, seorsim acceptæ, competit etiam subiecto, ut patet in albis, & aliis pluribus exemplis. Ad confirm. dist. antec. Actio talis est voluntaria quoad circumstantiam invincibiliter ignoratam, neg. antec. quoad alia. conc. antec. & neg. conf. Quid dicendum in casu ignorantia vincibilis, dicemus alibi.

15. Ob. 2. Submersio navis imputatur tantum voluntaria navarcho, præscio, & obligato, simulque potenti eam impedire, quamvis tantum habuerit puram omissionem liberam circa illam submersionem: ergo potest esse voluntarium, quod non est affectivè à voluntate. prob. conf. pura omisio non est positivus affectus voluntatis: ergo. Resp. dist. conf. potest esse voluntarium positivè tale, neg. conf. tantum negativè tale. om. conf. ad probationem, conc. ant. & sub data distinctione. om. vel neg. conf. Dixi omisio; nam, an possibilis sit pura omisio libera, decidendum est inferius: si autem ea daretur in hoc casu, esset peccaminosa, & æquivaleret, saltem quoad imputabilitatem, positivè voluntario: an autem pura omisio libera sit dicenda strictè voluntaria, an tantum æquivalenter, quæstio est de nomine. Arriaga *disp. 8. de act. hum. n. 36. & seq.* fusè contendit, esse strictè voluntariam, ex eo etiam capite; quia est libera, & liberum includit voluntarium. Alii id negant; quia voluntas non influit, nec est propriè omissionis principium, quod requirunt ad voluntarium. Quidquid autem sit de hac quæstione nominis, saltem, si daretur pura omisio, esset voluntaria, si per hoc vocabulum tantum intelligitur, imputabilis ad culpam, & quoad hoc æquivaleret positivè voluntario.

16. Ob. 3. DEUS posset supernaturaliter se solo producere volitionem in voluntate, ipsa non concurrente: hæc esset voluntaria, & tamen non esset à voluntate affectivè: ergo etiam, quod non est à voluntate, tamen est voluntarium. Vicissim etiam DEUS potest cogere hominem ad volendum, vel nolendum: talis volitio esset à voluntate; quia tamen esset violenta, non esset voluntaria: ergo etiam, quod est à voluntate, non est voluntarium: ergo esse à voluntate, nec requiritur, nec sufficit. Resp. ad 1. argum. om. ma. neg. mi. In eo casu voluntas reciperet volitionem, tanquam qualitatem mortuam, sicut ferè eam reciperet lapis: adeoque non esset voluntaria. Certè per eam homo non vellet; nam velle est vitaliter agendo erga aliquid affici. Ad alterum argum. neg. ma. DEUS quidem potest hominem necessitare ad volendum, non tamen potest cogere, ut habet S. Thomas 1. 2. q. 6. a. 4. in corp. vel enim tantum infunderet volitionem, tanquam qualitatem mortuam: & homo non vellet: vel tantum necessitaret, ut necessitat Beatos ad se amandum: & hac ratione nondum cogeret; cogere enim est inferre violentiam: est autem impossibile, ut homo patiatur violentiam in eo, quod vult, vel ad quod habet propensionem, vel inclinationem voluntatis; cum omne violentum sit contra inclinationem: & hinc, si DEUS prædeterminaret Petrum, ad volendam sui ipsius occisionem, hæc non esset

violenta; quia non esset contra appetitum nobiliorem, seu rationalem.

17. Ob. 4. Ponamus, quòd Petrus sit physicè necessitatus ad currendum, e. g. loris sit alligatus equo, vel currui &c. & videat, quòd currendo necessariò sit protriturus infantem: interim tamen liber sit, ut lubens currat, vel invitatus: ponamus, quòd volens currat, adeoque volens proterat infantem. In hoc casu habetur totum, quod juxta nos requirit definitio voluntarii, & tamen protritio illa non est voluntaria: ergo. prob. antec. sive Petrus velit, sive nolit, tamen infans conculcabitur: ergo protritio non est imputabilis, aut voluntaria Petro. Resp. conc. casu nego secundam partem subsumpti. ad prob. neg. conseq. est enim in hoc casu conculcatio illa verè voluntaria; quia procedit à Petro ut volente, & cognoscente, atque volitio Petri verè influit, condeterminando tantum concausa, quamvis non necessaria; quia effectus jam esset aliunde sufficienter determinatus: sicut sepe determinat alter finis, quamvis unus sufficeret. An autem ita imputabilis sit protritio infantis in hoc casu, ut Petrus contrahat obligationes ex injusta læsione, vel homicidio ortas, non spectat huc, sed decidendum esset in tract. de iustit.

18. Ob. 5. Potest contingere, quòd quis habeat tantum nolitionem rei, affectivè inefficacem, & nullam positivam volitionem: in tali casu dabitur simpliciter involuntarium si e nolitione efficaci: ergo dicta n. 12. non subsistunt. Confir. Nolitio affectivè efficax est impossibilis cum existentia objecti: ergo non potest denominare involuntarium ex ibidem dictis: prob. antec. in eo casu, si voluntas potest, tunc impedit objectum: ergo non dabitur. Si non potest impedire, non potest dari nolitio absoluta; quia non potest dicere: *nolo*: sed tantum: *nollem*: ergo.

Resp. neg. mi. nam per simpliciter involuntarium intelligitur, non tantum negativè non voluntarium; sed positivè, ita, ut non sit compossibile cum volitione efficaci, quale non est objectum tantum inefficaci tali nolitione affectum: & in hac quæstione de nomine, aut intelligentia terminorum, standum est communiore. Ad confirm. neg. antec. ad prob. neg. 1. p. antec. DEUS absolute affectivè efficaciter non vult nostra peccata, & tamen, quamvis possit, non impedit: dein neg. etiam secundam partem ant. quia nolitio affectivè efficax est illa, quæ est impossibilis cum volitione efficaci, qualis sæpe datur, quando objectum existit ex determinatione alterius, sive dein explicetur per *nollem*, sive per *nolo*. Quamvis non videatur, cur talis non possit dicere: *Quantum est in me, nolo hoc objectum*: vel: *Hoc est absolute contra meam voluntatem*.

19. Ob. 6. S. Thomas 1. 2. q. 6. a. 2. in corp. vocat perfectum voluntarium, quando quis potest moveri, vel non moveri: sed hoc est liberum, & non necessarium: ergo illud est perfectius isto, contra dicta n. 13. Confir. 1. Angelicus *ealem quæstione a. 3.* ait, voluntarium perfectum esse, quod est imputabile, scilicet ad laudem, vel vituperium: sed hoc est liberum: ergo. Confir. 2. S. Doctor 1. p. q. 41. a. 2. & q. 42. a. 2. ait,

ait, actus notionales in DEO non esse voluntarios: ergo non datur voluntarium necessarium, multò minus istud est perfectius libero. Resp. S. Doctor ibi quærit, an etiam in brutis detur voluntarium: & respondet, dari imperfectum ob imperfectam cognitionem finis, tantum materialiter talis: unde duntaxat vult dicere, voluntarium liberum esse perfectum, seu perfectius, quam necessarium ex imperfectione cognitionis.

In forma dist. ma. vocat perfectum, seu perfectius, comparative ad voluntarium necessarium ex imperfectione cognitionis. conc. ma. comparative ad voluntarium necessarium ex perfectione cognitionis. neg. ma. & conc. mi. sub eadem distinctione. conc. vel neg. conseq. Ad 1. confirm. in primis neg. maj. quia ibi nil dicit S.D. de eo, an voluntarium sit perfectum, vel non: sed loquitur tantum de voluntario positivo, vel negativo tali, seu, ut ipse vocat, directè, vel indirectè tali. Resp. 2. dist. ma. aliquod voluntarium perfectum om. ma. omne, aut etiam perfectissimum. neg. ma. & dist. sic mi. neg. conseq. Ad 2. confir. dist. ant. S.D. ait, actus notionales non esse voluntarios, hoc est, non esse liberos. conc. antec. non esse ex inclinatione voluntatis. neg. ant. & confi. Legatur ipse S. Doctor, & apparebit clarè hic sensus: Sapientia enim Scripturæ, & PP. per voluntarium intelligunt liberum. Sic Jacobus. v. 18. dicitur: *Voluntariè enim genuit nos verbo veritatis.*

20. Ob. 7. Voluntarium liberum est magis ab intrinseco, & ex perfectiori cognitione, quam necessarium: ergo est perfectius. Confirm. 1. Voluntas liberè agens determinat se ipsam, & non determinatur ab extrinseco, sicut agens necessarium: ergo perfectius agit. Confirm. 2. Per modum agendi liberum distinguitur creatura rationalis ab irrationali: ergo est perfectior, quam necessarius. Resp. dist. antec. voluntarium liberum est magis ab intrinseco, quam voluntarium necessarium ex imperfectione cognitionis. conc. antec. quam omne voluntarium necessarium. neg. antec. & sub eadem distinctione conc. vel neg. conseq. Quando voluntas agit necessariò, circa objectum creatum, ordinariè adest imperfecta cognitio; si enim penitus id objectum cognosceret, videret etiam aliquam imperfectionem in eo, nec necessitaretur. At, si voluntas agat circa objectum Divinum, res contrario modo se habet; nam, quò magis illud cognoscit, eò majus, & purius bonum esse videt.

Ad 1. confirm. neg. conseq. nam, quando voluntas agit necessariò ex perfectione cognitionis, tunc necessitatur ad id, ad quod sponte rapitur: atque fertur in objectum cum majori inclinatione, conatu, & intentione: unde operatio in hoc sensu est magis ab intrinseco, quam libera, scilicet est ex majori conatu, vel intentione, à voluntate sponte adhibita. Ad 2. confirm. dist. antec. per solum modum agendi liberum distinguitur creatura rationalis ab irrationali. neg. antec. etiam per modum agendi necessarium ex perfectione cognitionis. conc. antec. & neg. conseq. neque enim bruta possunt necessariò agere ex perfectione cognitionis. Unde præcisè ratione hujus differentiæ neutrum voluntarium est perfectius altero.

ARTICULUS III.

Quid sit voluntarium in causa.

21. Diximus n. 9. voluntarium indirectum esse idem cum voluntario in causa. Equidem, ut ibi notatum, Thomistæ voluntarium indirectum aliter exponunt. Suarez quoque in 1. 2. tr. 2. de voluntario sec. 4. n. 13. putat, omne id, in quod voluntas non immediatè per aliquem actum tendit, moraliter tamen se ad id extendit, posse dici voluntarium indirectum, de qua quæstione nominis nolum multum litigare. Hic autem quærimus, quidnam dici debeat voluntarium in causa, sive vocetur indirectum voluntarium, sive non.

Diximus eodem n. 9. quòd voluntarium indirectum, sive in causa, sit, quando quis vult causam, ex qua videt secuturum effectum. Et quidem necessarium esse, ut effectus aliquo modo prævideatur, à nemine negatur; nihil enim volitum, quin præcognitum. Unde, si quis effectum secuturum invincibiliter ignoret, non potest censeri in eum influere. Dixi invincibiliter; nam si ignorantia vincibilis sit, censeri potest quis effectum saltem eatenus cognoscere, vel scire, quatenus scit obligationem de eo inquirendi. Atramen non omnis effectus prævisus voluntarius dici potest; cum multi, etiam prævisi, sint purè permixti.

22. Dico 1. Si causa voluntaria est tantum causa per accidens effectus, sive in genere physico, sive in genere morali (hoc est, si est tantum causa, quæ per se non est connexa cum effectum, aut ex sua natura ad eum tendens, quamvis hic & nunc, prævideatur, per accidens cum ea conjungenda, seu, ut ait Suarez in 1. 2. disp. 1. de voluntario sec. 4. n. 8. ex qua effectus non sequitur per se, & vi illius solius, sed ex aliis etiam adjunctis, quæ non intenduntur) non ideo etiam effectus est voluntarius in causa: sive, non ideo datur voluntarium in causa. ita auctores communius. Prob. 1. Talis effectus non est voluntarius in se, ut ponitur: neque in causa; quia, cum causa ex se, & antecederet ad actionem productivam, non habeat connexionem cum eo, nec illum per se præcontinueat, non potest censeri intentio, immediatè tendens in causam, etiam mediatè tendere in effectum: ergo.

Confirm. Effectus purè permixtus opponitur voluntario: sed effectus, ortus ex causa per accidens, est purè permixtus; ergo opponitur voluntario: consequenter non est voluntarius. prob. min. si talis effectus non est purè permixtus, tunc nullus potest assignari purè permixtus: hoc est contra communem: ergo. prob. min. non potest assignari effectus non prævisus: quia non dicitur permixtum, quod non est præcognitum, ut est ex se clarum: non effectus prævisus, & impeditus; nam hic, ut iterum est clarum, non est permixtus: non prævisus, & ortus ex causa per se, ac voluntaria, & tamen non impeditus; hic enim est voluntarius, ut mox probabimus: non prævisus, & ortus ex causa involuntaria; hic enim est involuntarius in causa: ergo.

quo effectus purè permixtus non potest assignari alius, quàm ille, qui ortus est, ex causa quidem voluntaria, sed quæ tamen sit tantùm causa per accidens.

Prob. 2. conclusio ab exemplis. Superior e. g. prævidet, subditum iratum futurum, fortè etiam blasphematurum, si eum pro meritis castiget ad aliorum exemplum: si tamen hoc faciat, non censetur ei voluntaria ira subditi, sed purè permixta. Puella videt, scandalizandum lubricum juvenem, si ipsa exeat domo: etiamsi hoc faciat ad lucrandum panem, vel ad templum adeundum, non est voluntarius ei lapsus juvenis, sed permixtus. Fabri armorum prævident, abufuros multos armis ad homicidia &c. quin ista sint ipsis voluntaria &c. DEUS prævidet, multos homines, quos creat, peccaturos, quin eorum peccata ipsi sint voluntaria &c.

23. Dico 2. Ut talis effectus sit voluntarius in causa, requiritur, & sufficit, ut positio causæ sit præcepta ideo, ut habeatur effectus: vel ut sit prohibita ideo, ut impediatur effectus, ita Suarez, Vasquez, Gormaz, & Theologi satis communiter. Favet etiam S. Thomas. 1. 2. q. 6. a. 3. in corp. quatenus docet, quòd effectus, non impeditus in causa, e. g. submersio navis, in omissione gubernationis, non sit voluntarius, in ea causa, sive in ea omissione, nisi navarchus debuerit (hoc est, ei aliquatenus præceptum fuerit) navem gubernare, vel (quod idem est) ei prohibuitum fuerit, ponere causam submersionis, seu omissionem gubernationis. Præceptum autem hic latius sumitur pro omni eo, quod præbet morale fundamentum iudicandi, causam intendi in ordine ad effectum, vel moraliter cum eo connecti. Tale fundamentum etiam est consilium, votum &c.

Probatur conclusio. Illud est voluntarium, quod est affectivè, & effectivè à voluntate: atqui ita se habet effectus dictus: ergo, prob. min. talis effectus est effectivè à voluntate; quia revera producit dependenter à voluntate, utpote mediare physice in eum influente: sed est etiam affectivè, saltem moraliter, à voluntate; quia, quando quis ponit causam, quæ illi prohibita est, ne sequatur effectus, vel ipsi præcepta, aut saltem suasa est, ut sequatur effectus, tunc iudicio prudentum censetur velle effectum: adeoque hic est etiam affectivè à voluntate; ipsum enim præceptum, vel consilium, est moralis unio effectus cum causa, ut, qui vult unum, censetur moraliter velle alterum, & hoc ei etiam imputetur: sicut voluntas superioris, vel consensus communitatis, est connexio hederæ, vel alterius signi, cum vino vendibili, ita, ut, qui vult hederam, vel tale signum suæ domui præfigere, eo ipso censetur velle significare, se habere vinum vendibile.

24. Duo tamen addenda sunt 1. Non sufficit, causam esse prohibitam quocunque modo: sed debet esse prohibita eo fine, ne sequatur hic effectus; nam, licet e. g. fornicatio prohibita sit; quia tamen non est prohibita, ne sequatur peccatum originale, istud non est voluntarium in fornicatione. Item, licet prohibitum sit, die festo ligna cadere; quia tamen non est prohibitum, ne ipse cadens, vel alius lædatur, aut mutiletur, si casu securi sibi pedem abscindat,

vel ea, à stylo excussa, alterum lædat, non sunt voluntarii hi effectus: quamvis in secundo casu voluntarium etiam ex alio capite deficere videatur; quia scilicet effectus non fuit prævisus; licet enim non requiratur certa prævisio effectus; tamen requiritur prævisio moralis periculi, quod etiam debet caveri ex præcepto non occidendi: & si hoc non fieret, jam non ageretur tantum contra præceptum tertium, sed etiam contra quintum decalogi.

Secundò. Ut rectè notat Suarez in 1. 2. tr. 2. disp. 1. de volunt. sec. 4. num. 12. etsi quis effectum, ex causa prohibita consequentem, in seipso nolit, vel displicentiam de eo habeat, tamen hic est moraliter voluntarius; quia sibi non opponuntur, involuntarium in se, seu nolitum objectivè, & voluntarium in causa: sive intentio formalis causæ, quæ moraliter etiam censetur esse intentio effectus, & nolitio ipsius effectus. Sic, licet directè nolis occidere hominem, si tamen, animadverso periculo, velis, non adhibita sufficienti diligentia ad cavendum homicidium, explodere sclopetum, & homicidium ex ea explosione sequatur, erit hoc tibi voluntarium in causa, & tibi imputabitur.

25. Dico 3. Si causa voluntaria est causa per se effectus in genere physico, vel morali, simulque est affecta præcepto, vel prohibitione, utique effectus est in ipsa voluntarius. Hanc conclusionem omnes recipiunt, & non tam opus habet probatione, quàm terminorum explicatione. Causa per se in genere physico est, quæ ex natura sua est determinata ad effectum, & ex qua effectus, physica saltem necessitate, sequitur. Sic ignis applicatus materię combustibili, est causa per se physica combustionis, quamvis supernaturaliter posset impediri. Qui ergo adibus proximi applicat injustè ignem contra præceptum naturale, ei utique voluntaria est, ac imputatur combustio.

Causa per se in genere morali est illa, quæ ex natura sua tendit ad productionem effectus, quamvis hic non necessariò sequi debeat. Talis causa sunt preces, consilia, præcepta, minæ &c. quorum intrinsecus finis est, movere, quantum est in ipsis, ad positionem talis effectus, quamvis sæpe non permoveant. Qui itaque voluntariè præceptum, aut consilium injustum dat, vel preces, aut minas prohibitas, adhibet &c. quamvis effectum nolit, tamen censetur velle effectum in causa; si enim censetur effectum velle is, qui tantum causam per accidens, prohibitam tamen, vult, quanto magis, qui causam per se?

Quamvis autem, qui ponit causam per se, præsertim moralem, sapissime effectum directè in se velit, non tamen id semper fieri necesse est. e. g. aliquis corruptus pecuniâ, vel motus alia spe, aut timore, dat alteri consilium, ut placeat tertio, quamvis interius cuperet, ut id non admitteretur (qua ratione satisfecisset tertio illi, & tamen obligationem e. g. restituendi damnum, vel similem, evitasset) interim tamen talis in æstimatione morali censetur intendisse effectum, & esse ejus causa moralis; effet enim valde ridiculum, dicere: Ego hortor, & suadeo, ut hoc facias, non tamen te ad id volo inducere, sed tantum id permittere. Hinc positio talis causæ in

in æstimatione morali est inseparabilis ab intentione effectus, saltem moraliter imputabili. Unde, si effectus licite intendi non potest, hoc ipso est prohibitum, dare consilium in ordine ad illum.

26. Dico 4. Si causa physica per se effectus, non est præcepta, aut prohibita, & intenditur, non in ordine ad hunc effectum, sed ad alium; tunc ille prior effectus non est moraliter voluntarius, seu imputabilis, ita Gormaz, & alii communiter, saltem quoad rem, in quantum scilicet intelligitur, talis effectus non esse imputabilis ad culpam. Probatur. Sæpe causa physica simul producit duos effectus, & aliquis habet jus ad unum, non verò ad alterum, tunc, si quis tantum intendat priorem, secundus est moraliter pure permissus, nec imputabilis: ergo, probatur antec. voluntas in tali casu, juxta moralem æstimationem, censetur tantum tendere in causam formaliter talem, seu ut in causam effectus sibi liciti, ab altera verò formalitate præscindere: ergo non censetur, alterum effectum mediata intendere.

Probatur exemplis. Sic, (quod est exemplum allatum à Gormaz *n. 103. de act. hum.*) si quis habens jus, riget suum hortum, quamvis hæc irrigatio, simul cum fecunditate horti proprii, afferat damnum horto alieno, in quem aqua defluit, damnum hoc est pure permissum. Sic, si in gravi, ac periculoso morbo medicus videns, medicinam, unice potentem mederi, allaturam ex altera parte aliquod nocumentum minus ægroto, attamen in his circumstantiis non curandum, adhibeat eam medicinam, istud damnum in morali æstimatione pure permittit. Sic confessorius sciens ex auditione turpissimorum actuum orituros naturaliter in se motus quosdam inhonestos, si tamen sacramentum illud administret, moraliter eos motus tantum permittit: imò satis communiter solent ii vocari involuntarii. Sic, si quis, ut salvet vitam, fugiens conculcet necessariò dormientem in via infantem, moraliter tantum permittit ejus necem, certe non peccat, ut communiter docent cum Layman *l. 3. tr. 3. p. 3. c. 3. n. 1. sub finem*. Plura alia exempla exhibent Theologi morales.

27. An autem in talibus casibus effectus illi, e. g. damnum alterius, vel motus inhonestus, dicendi sint voluntarii saltem physice, questio videtur de nomine, in qua auctores discrepant. Et quidem tales effectus esse indirectè voluntarios, volunt Suarez, Vasquez, Layman *l. 1. tr. 2. c. 3. n. 5.* & alii multi, dicuntque, eis convenire totam definitionem indirectè voluntarii; cum sint mediata, sive indirectè, ab intrinseco, quatenus scilicet causa per se cum iis connexa est immediatè à voluntate, seu ab intrinseco, & consequenter ipsi sunt mediata ab intrinseco, seu à voluntate, tanquam principio: insuper etiam sunt præcogniti, adeoque cum præcognitione.

Gormaz verò, & alii, id negant; quia videntur ipsis illi motus inhonesti, vel alius turpior effectus in confessorio ortus, aut conculcatio infantis, non esse dicendi voluntarii; cum videatur mirabile, e. g. voluntariam occisionem innocentis non esse peccaminosam. Sed hi auctores debent, vel aliter explicare definitionem communem, vel aliquid in ea subintelligere, e. g.

quod sit ab intrinseco ita, ut voluntas, vel physice, vel moraliter, intendat causam ut causam huius effectus, seu causam, quæ etiam respectivè ad agentem (quemadmodum ait Gormaz) sit causa per se effectus, nec agens habeat jus ad ponendam eam causam propter alium effectum juxta dicta *n. 26.* si enim ita causam intendat, quamvis physice effectum nolit, tamen eum in æstimatione morali velle censetur, ut dictum *num. 24.* Questio hæc de nomine non est magni momenti: unde sentiat quisque, quod lubet.

28. Quæ hucusque diximus de effectu indirectè voluntario in causa positiva, cum proportionem accipiendâ sunt de effectu voluntario in causa negativa, seu in omissione; nam, si ommissio est prohibita, ne sequatur effectus, hic erit voluntarius in ea omissione. Sic (quod est exemplum S. Thomæ *1. 2. q. 6. a. 3.*) submersio navis est voluntaria gubernatori, in omissione debite diligentie, ad illam conservandam, ad quam obligatur præcepto naturali, vel positivo justitiæ. Si quis autem non teneretur ad impediendam submersionem ullo præcepto, etiam charitatis, tunc talis submersio ei non esset voluntaria, saltem moraliter; quia tunc haberet jus ad omissionem, non ut causam submersionis, sed e. g. ad servandam vitam aliorum, qui alibi periclitantur. An autem sit in physico sensu aliquo modo voluntaria, explicandum est juxta dicta *num. 27.* de voluntario in causa positiva. Addendum etiam, si ommissio sit pura, hoc est, absque ullo actu voluntatis, tunc utique effectum non fore positivè voluntarium, sed tantum negativè, sicut ipsa pura ommissio. An autem talis ommissio sit possibilis, dicemus infra.

ARTICULUS IV.

Solvuntur Objectiones.

29. **O**B. 1. contra 1. concl. DEO peccanti nostri peccata, sunt illa voluntaria: sed non sunt ei præcepta, neque prohibita: ergo non requiritur prohibitio, vel præceptum, ad voluntarium in causa per accidens. Confirm. Si peccata non essent DEO voluntaria, tunc ideo; quia DEUS non determinat ad illa: sed causa per accidens determinat ad effectum: ergo. Resp. Arraigà quidem *de act. hum. disp. 8. sec. 6. n. 45.* admittit, peccata esse DEO aliquo modo indirectè voluntaria: sed hic modus loquendi non videtur sine gravissimis rationibus admittendus. Aliud est, quod permissio sit voluntaria: aliud, quod peccatum permissum: illud est verum, hoc falsum: nec plus vult S. Aug. quando dicit, nihil fieri præter voluntatem DEI; nam ait, nihil futurum, si DEUS non sineret: non autem sinere nolentem, sed volentem. In forma. neg. ma. Ad confirm. neg. ma. Determinare, vel non determinare refertur ad liberum; quia libertas exigit, ut indifferentia determinetur: at voluntarium non exigit, aut supponit indifferens; cum amor necessarius DEI, & beatificus Beatorum, sit maximè voluntarius.

30. Dices 1. DEO saltem sunt voluntaria peccata

peccata in omissione, vel negatione auxiliorum efficacium: ergo. Resp. neg. antec. tum, quia, DEUS non tenetur auxilia efficaciter dare, tum, quia ex inefficacibus non sequuntur necessarii peccata. Dices 2. Saltem motus inhonesti concupiscentiae, necessario surgentes in natura humana, sunt DEO voluntarii. Resp. Gormaz n. 172. de act. hum. neg. antec. & putat, eos provenire debere, vel à damone, vel à liberis causis, aut actionibus hominum. Respondeo, motus illos, si qui naturaliter oriuntur ab ipsa natura, ex se non esse malum morale, seu moraliter inhonestos, aut culpabiles; nam, si sint prorsus indeliberati, se habent ut motus brutorum, qui moraliter mali non sunt. Adde, quod in statu matrimoniali cohoneftentur; unde tantum sunt moraliter mali, si extra hunc statum deliberatè, vel saltem semideliberatè, admissi sint: hæc autem admissio, vel consensus in eos, non est à DEO.

31. Dices 3. Motus illi moraliter inclinant ad peccandum. Resp. non videri, eos inclinare per se ad consensum, in quo stat ratio peccati: minus, moraliter ad eum necessitare, nisi accedat negligentia, aut malitia voluntatis: & docet idem Gormaz loc. cit. moralem necessitatem peccandi probabilius non oriri ex natura pura, sed ex peccato originali, cuius causa DEUS non est. Si autem omittere velis, orituram fuisse, etiam in statu puræ naturæ, istam necessitatem peccandi, dicere debes, quod ea non tollat libertatem physicam, adeoque DEUS sit tantum causa per accidens peccatorum: item debes negare paritatem cum causis moralibus, precibus, consilio; quia harum finis intrinsecus est, tendere ad id, quod suadent: non autem illorum morum finis est peccatum, sed dispendere ad propagandam speciem humanam in suo statu, & modo. Item debes negare paritatem cum habitibus vitiis, quos DEUS juxta communionem, contra Ariagam, non potest infundere; quia etiam istorum finis intrinsecus est inclinare ad peccatum &c.

Dices 4. Natura humana per se inclinat ad peccatum veniale. Resp. neg. sed per se tantum est infirma, ut moraliter non possit resistere omnibus omnino tentationibus, vel allici-entibus ad peccandum: quæ allicientia &c. non proveniunt à DEO, tanquam causa per se. Adde tandem, quod ex his motibus non tam impugnetur prima conclusio (quia isti motus essent, ad mentem adversariorum, causa per se) quam dicta n. 27.

32. Ob. 2. Martyr voluntarie moritur, quin detur præceptum moriendi (licet enim fugeret) & simul est tantum causa per accidens mortis: ergo. Confir. 1. Effectus omnis causæ voluntariæ est voluntarius: ergo etiam effectus causæ voluntariæ per accidens. Confir. 2. Effectus talis mediâtè causatur à voluntate: ergo est mediâtè voluntarius. Resp. 1. Martyr ordinariè directè vult pati martyrium: scilicet ex suppositione, quod tyrannus illud velit inferre: quam suppositionem ille tantum permittit. Si contendas, posse martyrem etiam velle martyrium indirectè in causa, e. g. in omissione fugæ, vel in prædicatione Evangelii, respondeo, posse dici, has causas, licet non sint rigoroſe præceptæ, esse tamen suasas, vel per modum consilii

R. P. Ant. Mayr Theol. Tom. I.

propositas, quod sufficit. In forma neg suppositum antecedentis, quod martyr tantum indirectè voluntariè moriatur: vel, si hoc evincas, neg. 2. p. ant. datur enim præceptum moriendi latius dictum ex n. 23. Ad 1. confir. neg. antec. aliàs etiam esset voluntarius effectus, qui neque esset prævisus. Si dicas, requiri prævisionem, dicimus nos, requiri præceptum &c. Idque ob nostras rationes. Ad 2. confir. dist. antec. talis effectus causatur effectivè, conc. antec. affectivè, neg. antec. & consequ. Retorsio iterum adest in effectu non præcognito.

33. Ob. 3. contra 2. conclusionem. Effectus non magis procedit à voluntate, sive detur præceptum, aut prohibitio, sive non: ergo propterea non est magis voluntarius. Confir. 1. Præceptum se habet extrinsecè ad effectum: ergo non facit eum voluntarium. Confir. 2. Præceptum non est processio effectus à voluntate: ergo ipsum non facit voluntarium. Resp. dist. antec. Effectus non magis procedit à voluntate, ut præcisè agente physice, conc. antec. non magis à voluntate, ut antecedenter connexa cum effectu, neg. antec. & consequ. Præceptum quidem non tribuit voluntati majores vires physicas ad producendum effectum, tamen superaddit moralem aliquam connexionem, vi cuius effectus magis imputatur voluntati: unde, cum ad denominationem voluntarii, requiratur connexio causæ cum effectu, ut dictum n. 22. hæc autem possit esse physica, vel moralis, præceptum tribuens connexionem moralem, jam aliquid facit ad voluntarietatem.

Ad 1. confir. neg. consequ. licet enim præceptum non sit quid intrinsecum effectui, potest tamen eum denominare; nam denominatio voluntarii potest partialiter esse extrinseca, sicut denominatio liberi. Si contrariam opinionem de libertate actuum tenere velis, poteris, imò debebis dicere, talem actum voluntarium, vel liberum, habere essentialem respectum ad præceptum, vel saltem ad ejus cognitionem; cum ista constituat actum primum liberum, essentialiter ab actu secundo respectum: & iste saltem respectus intrinsecus reddet actum intrinsecè voluntarium. Ad 2. confir. conc. vel om. antec. neg. consequ. Sufficit, si præceptum sit connexio antecedens effectus cum causa; sic enim jam denominat eum voluntarium.

34. Ob. 4. Votum fugiendi causam per accidens, non facit effectum voluntarium in causa: ergo neque præceptum: consequentia videtur clara; quia præceptum non magis, quam votum, connectit causam cum effectu, & voluntarietatem, seu voluntarietatem unius cum voluntarietate alterius: neque etiam est minor vis in obligatione voti, quam in obligatione præcepti. prob. antec. si votum faceret effectum voluntarium, tunc, si quis voveret, vitaturum se causam per accidens e. g. inhonestorum motuum, & tamen postea eam non vitaret, sed adhiberet, ei essent motus illi voluntarii: & consequenter, si alicubi voluntaria procuratio talium motuum esset casus reservatus, sicut esse potest, talis incidere in casum reservatum: hoc videtur nimis durum: ergo. Resp. neg. antec. ad prob. neg. min. ex suppositione, quod omnis voluntaria procuratio talium mo-

H

tuum

tuum esset reservata: an autem reservata sit omnis, vel an tantum illa, cujus voluntarietas oritur ex obligatione, omnibus, illum statum amplexis, communi, desumendum est ex statutis, vel declarationibus superiorum. Gormaz n. 178. de act. hum. putat, tantum hanc posteriorem procuracionem esse reservatam.

35. Ob. 5. Ex nostra doctrina sequeretur, quod gubernatori urbis, qui obligatur ex iustitia ad impediendas turbas, & cades, si ex culpabili ejus negligentia oriretur homicidium, istud ipsi esset voluntarium: hoc dici non potest: ergo. prob. min. hac ratione, vel ipse fieret irregularis, tanquam voluntaria causa homicidii, vel talis causa non subiceret irregularitati: utrumque est absurdum: ergo. Confir. Etiam obligatio precepti charitatis faceret homicidium, ex negligentia ortum, voluntarium: ergo etiam, qui tantum obligaretur ex charitate ad illud impediendum, & negligeret, fieret irregularis: hoc est durissimum: ergo. Resp. conc. ma. neg. min. ad prob. neg. min. Utrumque defendunt graves auctores, & quidem, talem incurere irregularitatem, docent Suarez de censuris disp. 45. sec. 4. n. 5. qui ait, hanc esse communem. Eandem tenet Navarrus, Leander à SS. Sacramento, Layman l. 3. sec. 5. tr. 3. p. 3. c. 4. n. 7. Molina, Gormaz, de act. hum. n. 181. § 183. La Croix l. 7. n. 499. & plures alii, ab his citati.

36. Oppositum tenent alii citati apud eosdem, ex hac ratione, quod irregularitas non debeat imponi, nisi clare eam canon quidam imponat: nullum autem canonem eam imponere, tantum non impediendi homicidium. Sed non male respondet Suarez, canones loqui moraliter, adeoque etiam de illo, qui in aestimatione morali est homicida, qualis est non impediens culpabiliter homicidium, si ex iustitia id impedire tenebatur: & addit, talem etiam in jure civili puniri, ac si ipse homicidium commisisset. Hæc ratio videtur firmitior, quam illa ab aliis allata, scilicet, sententiam excommunicationis ferri contra non impediens percussorem clerici C. Quantæ. 47. de sententia excom. consequenter censendum, eam etiam ferri contra non impediens homicidium; nam (ut Suarez, non sententiam, sed rationem refellens, reponit) non est firmum argumentum ab uno casu statuta poenæ ad alterum; in hujusmodi enim rebus ostendendum est jus expressum.

Ad confirm. neg. conseq. nam, ut ait Layman, & Suarez loc. cit. homicidium propriè est peccatum contra quintum præceptum, & contra iustitiam, non tantum contra charitatem: nec talis est propriè homicida, licet ei aliquo modo, in ea omissione, sit voluntaria mors alterius. Quod si aliquando canones talem vocant homicidam, e. g. illum, qui pauperem non pavit, sed fame mori permisit, loquuntur in sensu latiore, ut ait Eximius, accipiuntque homicidium pro omni culpa commissa, circa debitam conservationem vitæ proximi: & addit Suarez, in hoc ferè convenire auctores, quos multos etiam citant Gormaz, & La Croix. Quamvis igitur talis sit aliquo modo causa voluntaria homicidii, tamen non est talis causa, quæ accipiat in aestimatione morali denominationem homicidæ; ad hanc enim non sufficit, ut sit causa

voluntaria, sed requiritur, ut sit causa contra iustitiam peccans.

37. Ob. 6. contra dicta num. 27. Quamvis nullum adsit præceptum, tamen effectus, in causa per se physica, jam virtualiter continetur, & cum ipsa connectitur: ergo jam datur voluntarium in causa. prob. conseq. intentio causæ, quæ videtur connexa, & virtualiter continere effectum, est virtualiter intentio effectus: ergo. Resp. ad mentem auctorum, qui negant, tunc dari voluntarium. om. antec. neg. conseq. non enim sufficit hoc ad voluntarium; quia per hoc tantum habetur, ut effectus procedat aliquo modo à voluntate physice effectivè, sed non affectivè; ad hoc secundum enim requiritur, ut causa, in aestimatione morali, intendatur, tanquam causa hujus effectus: & non ex jure aliquo ita in ordine ad alium effectum intendatur, ut ratione juris ad istum, in sensu morali non censetur tendere in priorem.

38. Dices 1. Juxta dicta posset DEUS prædeterminare ad peccatum, quin istud ei esset voluntarium: hoc dici non potest: ergo. prob. ma. prædeterminatio, licet esset causa per se physica peccati, non tamen esset DEO prohibita: ergo non esset in ea voluntarium peccatum. Resp. Etiam Arriaga, qui admittit, peccata posse DEO esse aliquo modo indirectè voluntaria, tamen non admittit talem prædeterminationem. In forma. neg. ma. ad prob. neg. antec. non enim DEO foret præcisè aliquo modo voluntarium peccatum, in sensu aliquo physico, sed etiam in morali; quia, licet non detur præceptum rigorosè dictum respectu DEI, datur tamen obligatio, nam DEUS multiplicem habet obligationem, quæ potest dici præceptum in sensu lato, in quo sumimus hic præceptum ex dictis num. 23. vi cuius obstringitur, ad non ponendam prædeterminationem ad peccatum. Prima est orta ex fidelitate, vel certè ex immutabilitate, aut veracitate, vi cuius DEUS homini debet relinquere libertatem, quam ei promissit, vel certè dixit, se ei dedisse, ac reliquisse: cum igitur prædeterminatio tollat libertatem, ut hic suppono, ex tract. de DEO à num. 448. non potest DEUS eam immittere. Hæc quidem obligatio non pugnat potius contra prædeterminationem ad actum malum, quam ad actum bonum: at pugnat potius sequens, seu secunda obligatio DEUS ratione suæ æquissimæ voluntatis obligatur, ad non præcipienda impossibilia, quod tamen faceret, & quidem sub gravissimis poenis si prædeterminando ad peccatum, præciperet simul ejus omissionem. Tertia obligatio oritur ex sanctitate Divina, vi cuius DEUS tenetur, ad nihil determinare, quod est contra bonos mores, vel virtutes: ergo non potest prædeterminare ad peccatum, & nec ad materiale, nec ad formale peccatum; quia vel non distinguuntur realiter, vel unum ex altero indispensabiliter sequitur, ut probatum tract. de DEO à num. 451.

39. Dices 2. Ex his principiis sequeretur, quod non daretur obligatio, orta ex sanctitate Divina, ad non prædeterminandum ad peccatum: ergo. prob. ant. non est obligatio in DEO ad non permittendum peccatum: sed, si etiam prædeterminaret, tantum permetteret peccatum: ergo.

ergo. ma. est certa. mi prob. posset dici, quod DEUS intenderet prædeterminationem ex jure primæ causæ, & primi liberi: peccatum autem purè permitteret: ergo. Resp. neg. antec. ad prob. neg. mi. ad hujus prob. neg. antec. nam ipsa prædeterminatio ad materiale peccati repugnat sanctitati Divinæ; huic enim repugnat imponere, sub gravissimis, & æternis poenis, præcepta impossibilia: ergo vi sanctitatis suæ DEUS obligatur ad non ponendum id, quod reddit impossibilem impletionem præceptorum. Secundo. Cum prædeterminationis ad peccatum unicuique effectus, & finis, sit ipsum peccatum, non potest à DEO intendi ad alium effectum, ad quem DEUS habeat jus. Nec potest dici, quod finis DEI tantum sit, exercere suam libertatem, vel jus causæ primæ: sicut homo non potest aliquid ponere, ex quo necessariò sequitur aliquid malum, dicendo, se non querere illud malum, sed tantum suam recreationem, vel libertatem: sed debet illud, quod ponit, esse utile ad duos effectus, ita, ut unus permitti, alter intendi dicatur, ut dictum supra num. 26.

40. Dices 3. Ex hoc tantum sequitur, quod DEUS sit obligatus ad omittendam prædeterminationem, ratione sui, non verò ratione peccati subsequenti, sicut quilibet homo est obligatus ad vitandam fornicationem, ratione sui, non verò ratione peccati originalis subsequenti. Resp. nego paritatem. Fornicatio non est causa per se peccati originalis; nam, quamvis Adam non peccasset, tamen fornicatio fuisset prohibita, & probabilius etiam commissa, quin secutum fuisset ex ea originale peccatum. Insuper non magis causatur peccatum originale à fornicatione, quam à copula matrimoniali: at verò prædeterminatio est causa per se, & quidem metaphysicè connexa cum peccato. Dices 4. Licet prædeterminatio sit causa per se peccati, in genere physico, non est talis in genere, vel estimatione morali. Resp. esse in utroque; nam, ut causa per se in genere physico, non sit talis in genere morali, debet esse causa duorum effectuum, quorum unus ab agente ex suo jure possit intendi: atqui prædeterminatio, ut modò dictum, non est causa duorum effectuum; sed tantum unus, scilicet ipsius peccati, quod DEUS nequit intendere: & consequenter neque ex ullo alio capite potest intendere prædeterminationem: sed hæc etiam debet ab eo odio haberi propter metaphysicam connexionem cum peccato.

Secundo, si dantur duo effectus causæ per se, tunc alter etiam, qui permittitur, non debet esse peccatum formale, vel indispensablem connexionem cum peccato formali: sed debet esse actus aliquis, saltem ut plurimum, externus, ex natura sua indifferens, qui hoc ipso, quod non intendatur, non sit peccatum. Sic e. g. concubatio infantis in casu num. 26. est actus tantum externus, indifferens ad peccatum, & hoc ipso, quod non intendatur, non est formaliter peccaminosus, neque metaphysicè connexus cum peccato; aliàs tam parum posset poni concubatio illa ad salvandam vitam, quam parum negatio fidei, vel cultus etiam tantum externus idoli, ad eandem servandam, poni potest. Prædeterminationis autem dictæ effectus est formaliter peccaminosus, vel certè metaphysicè cum peccato connexus.

Tertiò ipsa sanctitas Divina obligat DEUM ad omittendam hanc prædeterminationem; quia obligat ipsum, ne committat, ut ex sua determinatione sequatur aliquid contra honestatem morum, & oppositum rectissimæ suæ voluntati, quodque necessariò ipse debeat odisse: & consequenter ad tale quid ponendum non se extendit jus primi liberi, sicut non se extendit ad odio habendum DEUM, vel puniendos bonos, & præmiandos malos.

41. Ob. 7. Si non omnis causa per se reddit effectum voluntarium indirectè, sive in causa, tunc neque illi, qui igni apponit ligna, erit combustio voluntaria, sine præcepto: item neque apponenti media, ad consequendum finem, erit voluntarius finis: hæc videntur paradoxa: ergo. Respondeo ad 1. dist. ma. si apponat ligna in ordine ad alium effectum, ad quem habet jus. conc. ma. fecus. neg. ma. & dist. sic mi. neg. consequ. sicut, qui accendit ignem, ut se calefaciat, tantum permittit fumum, sic etiam admovent ligna, in ordine ad alium effectum, posset tantum permittere combustionem.

At quia difficulter assignatur alius effectus, quam nutritio, vel conservatio ignis, in qua imbibitur combustio, aut calefactio, in ordine ad quam combustio est medium, hinc ista ordinariè directè intenditur, tanquam medium ad finem. Posset tamen in aliquo casu combustio non intendi. e. g. fusores campanarum, dum trabe lignea gyrant æs liquefactum (quo causa vident, lignum concepturum ignem) tamen non videntur intendere ejus combustionem. Quoad 2. p. neg. ma. Ponere media propter finem est directè intendere finem: imò intentio finis directæ, est prior ad positionem mediorum: unde finis est directè voluntarius. Aliud est, si medium, aptum ad duplicem finem, intendatur propter unum; tunc enim potest alter tantum permitti: & hoc fit in casibus medicinæ, irrigationis, concubationis, de quibus num. 26.

ARTICULUS V.

Quomodo ad voluntarium se habeant metus, & concupiscentia.

42. **V**oluntas, aut incitatur ad fugam mali, aut ad prosecutionem boni: hæc autem incitamenta S. Thomas videtur comprehendisse, sub metu, & concupiscentia. *Concupiscentia* ex La Croix l. 5. part. 1. num. 67. § 71. habet multas significationes, & præsertim sæpe per eam intelligitur *fomes peccati*: hic autem intelligitur *appetitus boni delectabilis, non perfectè subordinatus rectæ rationi*, & quidem appetitus actualis, seu actus potentia ita appetentis: sicut etiam metus sumitur pro metu actuali. *Metus* autem ex Ulpiano definitur *mentis trepidatio, instantis, vel futuri periculi causa*, vel ex eodem La Croix part. 2. n. 631. est *actus voluntatis fugiens malum imminens*.

Alius autem est *metus absolute gravis, sive cadens in constantem virum*, scilicet quo, quamvis aliquis corripitur, non amittit nomen viri fortis, vel constantis; vocatur etiam à Juristis

metus probabilis & iustus, quando scilicet nemo improbare potest, quod quis in illis circumstantiis timeat, & hinc merito, ac iuste, timeat. Talis est metus mortis, mutilationis, longi carceris, exilii, atrocis cruciatus, stupri inferendi, servitutis, &c. si hæc sibi ipsi, vel arctissime sanguine conjunctis imminet. vide La Croix loc. cit. Alius est *metus respectivè gravis*, propter quem non quidem vir fortis, sed tamen persona, cui incutitur, valde trepidare potest; utique enim minus malum merito terrere potest foeminam, puerum, senem &c. quam virum fortem. Alius est *metus levis*, qui scilicet non vehementer conturbat, sed facile potest excuti: & de his, scilicet metu, & concupiscentia, quaeritur, an, & quomodo caudent, augeant, vel minuant voluntarium.

43. Prænotandum autem, terminum simpliciter additum voluntario, vel involuntario, posse in diversa significatione accipi, ut advertit Suarez in 1. 2. tr. de voluntar. disp. 3. sec. 1. n. 2. Primò, ut simpliciter appellet super objectum, atque significet, objectum simpliciter, hoc est, purè, & nudè in se consideratum, præcindendo à circumstantiis: & sic projectio mereium in mare, præcisa à circumstantiis imminetis naufragii, est simpliciter involuntaria; quia scilicet præcisa à circumstantiis necessitatis, vel utilitatis, ad evitandum naufragium, causaret positivam nolitatem, affectivè, saltem efficacem, juxta dicta n. 12.

Secundò, ut simpliciter appellet super actum voluntatis, atque idem significet, ac, purè voluntarium absque mixtione involuntarii, etiam secundum quid; & in hoc sensu loquitur S. Thomas 2. 2. q. 142. a. 3. in corp. dicens de factis ex timore: *Non sunt simpliciter voluntaria, sed mixta, ut dicitur in 3. ethicorum*. Tertiò, ut simpliciter significet prævalentiam, atque adeò simpliciter voluntarium significet id, quod efficaciter volumus, quamvis ineffaciter nolumus: & in hoc sensu loquitur S. Thomas. 1. 2. q. 6. a. 6. in corp. dicens de factis ex metu: *Sunt enim voluntaria simpliciter, involuntaria autem secundum quid*. Atque in hoc sensu etiam locuti sumus n. 9. imò etiam hic loquimur.

44. Dico 1. Quæ ex metu fiunt, sunt simpliciter voluntaria. ita SS. PP. Augustinus, Nisæus, Damascenus, Anselmus, citati à Suarez in 1. 2. tr. 2. de voluntar. disp. 3. sec. 1. n. 3. & sec. 2. n. 1. S. Thomas citatus n. præc. Suarez, Gormaz, & alii plurimi. Probatur. Quæ ex metu fiunt, verè fiunt ab ipsa voluntate, adeoque ab intrinseco: insuper fiunt cum præcognitione; supponimus enim, metum non auferre usum rationis: ergo sunt voluntaria ex n. 3. & seq. Confirm. 1. Plurima, quæ ex metu fiunt, sunt peccata: adeoque libera: ergo sunt voluntaria; quia simpliciter voluntarium in positivè libero includitur. Confirm. 2. & magis explicatur. Aliud est, operari tantum cum metu; ita, ut metus non sit causa, sed tantum comes actionis: sicut e. g. Christus timuit mortem: at non ex timore eam obiit, sed ex amore DEI, ac hominum; & in hoc casu metus nihil causat, sed vincitur: & de hoc casu non agimus. Aliud est, operari ex metu, si ve ita, ut metus impellat ad volendam efficaciter aliquam actionem, e. g. projectionem mer-

cium in mare, quam in aliis circumstantiis metator nollet: atqui impellere ad simpliciter volendum est causare simpliciter voluntarium, ut patet ex terminis: ergo, quod agitur ex metu, tanquam causâ, est simpliciter voluntarium.

45. Dico 2. Metus, qui causat simpliciter voluntarium, non causat formaliter involuntarium secundum quid, sed tantum materialiter. Prob. Metus hic non est causa nolitatis circa objectum, hic, & nunc simpliciter quidem volitum, sed ineffaciter simul nolitum: ergo non est causa formæ denominantis involuntarium secundum quid. verbo: res non est ineffaciter nolita propter metum, propter quem est simpliciter volita, sed propter aliam rationem, vel alium metum. e. g. projectio mereium non est nolita propter metum naufragii, sed propter metum paupertatis: ergo non metus naufragii, sed metus paupertatis causat, vel reddit eam projectionem involuntariam secundum quid. Hinc metus naufragii tantum causat materialiter involuntarium; quia movet voluntatem ad volendum aliquod objectum, seu aliquam materiam, quæ ex alio capite, scilicet ex metu paupertatis, est involuntaria secundum quid.

Neque tamen hoc semper contingit; nam, quando causa metus non est nolita, neque voluntas ullo modo amplectitur motiva absterrentia, tunc actus ex metu est purè voluntarius absque mixtione involuntarii. Sic, qui ex metu gehennæ dolet, se DEUM offendisse, habet dolorem simpliciter voluntarium; non enim displicet ei gehenna, nec DEUS peccata puniens illo igne: neque habet hunc actum conditionatum: *Peccarem iterum, si non esset gehenna*; alias non doleret salutariter, sed iterum peccare: ergo nihil est ei nolitum, adeoque nihil involuntarium secundum quid. Sic etiam homo honestè abstinet à furto ex metu infamiæ, vel legis, furta punientis, quin velit abesse infamiam à furto, vel non esse legem punientem: aut quin vellet furari, si infamia, aut lex non esset. Quia tamen frequentius, quando agitur ex metu, odio habetur causa metus, vel voluntas ineffaciter amplectitur motiva absterrentia, hinc, denominatione desumpta à potiori, dicitur metus causare involuntarium secundum quid.

46. Quæ de metu dicta sunt, eadem de vi, seu violentia, intelligenda sunt; si vis non omnino cogat ad actum externum contra voluntatem; nam, si hoc fieret, actus esset simpliciter involuntarius, ob nolitatem saltem affectivè efficacem. Dixi, ad actum externum; quia ad ipsam volitionem internam nemo cogi potest ex n. 16. Dicitur tamen, voluntati inferri violentiam, quando adducitur ad consensum per aliquid, cui ipsa valde renititur. Ubi etiam nota discrimen inter violentum, coactum, & involuntarium. Violentum est, quod est contra appetitum innatum, & datur etiam respectu inanimatorum. Coactum, seu invitum est contra appetitum elicatum, & ita quidem, ut appetitus, quantum in se est, excludat permissionem effectus. Involuntarium positivè (de quo est sermo) est etiam contra appetitum elicatum, sed tamen per se non excludit permissionem effectus.

47. Dico 3. concupiscentia auget intensivè voluntarium.

voluntarium. ita S. Thomas 1. 2. q. 6. a. 7. & Thomista, Suarez, & alii plurimi. Probatur. Concupiscentia, ceteris paribus, est causa, ut voluntas majore conatu, & intensiore affectu, velit, ut experientia monstrat: hoc est augere voluntarium: ergo. An autem concupiscentia causet purè voluntarium, an mixtum, potest esse questio de re, potest esse questio de nomine. Prima est, an actus ex concupiscentia non simul compatiatur aliquam inefficacem volitionem, vel aversionem, si non circa objectum, nudè in se ipso spectatum, saltem circa id, ut vestitum certis circumstantiis: & ad hanc respondeo affirmativè, ac puto, discurrendum ferme, sicut de metu n. 45. & dicendum, concupiscentiam formaliter causare purè voluntarium, quamvis possit etiam causare materialiter involuntarium secundum quid; nam ratione concupiscentiæ voluntas fertur in objectum cum sola inclinatione, nec concupiscentia est ratio ullius aversionis ab eo: at verò possunt esse aliæ rationes, quæ displicentiam aliquam, vel aversionem inefficacem circa objectum causant. Sic, qui ex concupiscentia actu fertur in voluptates carnis, potest tamen simul habere remorsum conscientiae, eò quòd sciat, annexas esse poenas aeternas, quæ connexio ei causat aliquam displicentiam inefficacem in iis voluptatibus.

48. Altera est questio de nomine, an non tamen actus, ex concupiscentia ortus, stante illa inefficaci aversione, possit dici purè voluntarius: & resp. si per purè voluntarium intelligatur actus, qui sponte fit cum desiderio ipsius actionis per se, & non tantum ratione circumstantiarum, seu ad vitandum majus malum, si ne renitentia voluntatis, vi cuius actionem omitteret, si non majus malum metuere &c. (quæ non quidem semper, sed tamen frequenter occurrere solent in actibus ex metu factis, ubi quis non amplectitur actionem propter se ipsam, sed tantum propter circumstantiam majorem mali vitandi, & agit cum renitentia) si, inquam, per purè voluntarium hoc tantum intelligatur, tunc concupiscentia semper causat purè voluntarium. Sic ex concupiscentia lucri mercator, insuper habitis periculis, navigat per mare, & peccator sponte, & cum desiderio actionis obsecrat, ruit in flagitium. Si autem intelligatur per purè voluntarium id, quod excludit quamcunque renitentiam &c. tale, saltem non semper, causat concupiscentia. At, quia Aristoteles, & D. Thomas, sentiunt, concupiscentiam causare purè voluntarium, admitrendus videtur prior sensus, vel prior explicatio purè voluntarii. Addo etiam, sermonem hic esse debere de concupiscentia antecedente actum; alias non potest eum causare, si primum sequatur, e. g. si posita jam volitione primum excitetur, aut sponte, vel per naturalem redundantiam, postea oriatur.

ARTICULUS VI

Solvuntur Objectiones.

49. **O**B. 1. contra 1. conclus. Quæ ex metu fiunt, sunt juxta S. Thomam, & Aristotelem sim-

pliciter involuntaria: ergo. Confir. 1. Juxta nos transgressio legis, ex metu facta, esset peccaminosa: hoc est nimis durum: ergo. Confir. 2. Etiam contractus, metu extorti, essent validi: hoc est falsum: ergo. Resp. dist. antec. Sunt involuntaria in eo sensu, in quo nos hic non loquimur. conc. antec. in nostro sensu. neg. antec. & conf. vide n. 43. ubi citatus est S. Thomas, etiam loquens in nostro sensu. Ad 1. confir. conc. ma. neg. min. Utrique peccat, qui metu, etiam mortis, negat fidem &c. Addo tamen, quòd, si metus omnino turbaret rationem, non maneret cognitio necessariò requisita, adeoque nec voluntarium, nec liberum, nec peccatum. Addo secundò, quòd, si metus sit gravis, saepe excuset ab observatione legis, & tunc actio, etiam voluntaria, non est amplius contra legem: quade re de la Croix l. 1. n. 775. breviter tradit has tres regulas.

Prima est, si actio, contraria legi, est intrinsecè mala, metus excusare non potest, ut est clarum. 2. Si est contra bonum commune, non excusat metus mali particularis; quia illud prævalet. 3. Si actio, vel omisio, non est intrinsecè mala, neque præjudicat bono communi, metus damni gravis excusare poterit à peccato; quia legislator non censetur, velle obligare cum tanto incommodo. Quis autem metus sit gravis in particularibus casibus, desumendum est ex objecto metus, ex persona timente, ex aliis circumstantiis prudenter examinatis.

Ad 2. confir. dist. ma. Essent validi aliqui contractus ex metu facti. conc. ma. omnes. neg. ma. & dist. sic min. neg. conseq. De hac re vide la Croix l. 3. a. n. 634. aliqui enim contractus ex metu facti, sunt validi, sed possunt rescindi: alii neque sunt validi, ut matrimonium: non autem ex defectu voluntarii, quod sufficienter adest, sed ex defectu plenæ libertatis, aut ob injuriam, ob quam jus positivum aliquos contractus omnino nullos, alios annullandos decernit.

50. Ob 2. contra 3. conclus. Actio facta ex concupiscentia, seu fragilitate, est minus peccaminosa, quàm facta sine concupiscentia: ergo ista minuit voluntarium. Confir. Concupiscentia minuit cognitionem; quia perturbat, & aliquo modo obæcat intellectum: ergo minuit voluntarium. Resp. dist. conf. concupiscentia minuit voluntarium in specie, hoc est liberum. conc. conseq. voluntarium in genere. neg. conf. Sic etiam amor in patria est minus liber, quàm amor in via: imò ille omnino non est liber, & tamen est multò magis voluntarius, quàm iste.

Si dicas, non posse minui formaliter prædicatum specificum, nisi minuatur etiam genericum, falsum dicis, ut patet in exemplo modò allato. Ratio autem est. Si prædicatum specificum, formaliter tale, exigit participare genericum, in certa mensura, & proportionem, tunc potest utique, generico crescente ultra illam mensuram, minui specificum: atqui liberum exigit participare voluntarium in certa mensura, seu intra certos limites inclinationis; exigit enim principia, in utramque partem moventia, quibus retardatur inclinatio voluntatis ad unam partem: unde ablatis, vel omnino, vel ex parte, moventibus in contrarium allicientibus, potest decre-

re liberum, crescente voluntario, seu inclinatione in unam partem.

Ad confirm. dist. antec. Concupiscentia minuit cognitionem rationum retrahentium, conc. antec. allicientium, neg. antec. & conf. Concupiscentia facit, ut vivacius represententur motiva allicientia, e.g. voluptas in comestione carnis prohibita: & sic auget inclinationem, seu voluntarietatem: motiva autem retrahentia e.g. ratio offensæ Divinæ, turpitudine, brevitatis, vel caducitas voluptatis &c. facit, ut obscurius represententur: & sic minuit renitentiam, atque etiam libertatem: quamvis has rationes non omnino abscondat; alias omnino tolleretur libertatem. Hoc tamen concedo, actum peccaminosum secundum rationes, seu formalitates obscurius propositas, esse minus voluntarium; nam ratio, vel formalitas offensæ DEI &c. non est ita voluntaria in dicta comestione, quam ratio, vel formalitas voluptatis. Imò, si aliqua talis ratio, formalitas, aut prædicatum, omnino invincibiliter ignoretur, etiam omnino est involuntaria. Ex quo sequitur, quod concupiscentia causet aliquando involuntarium secundum quid, saltem juxta explicationem datam num. 48.

§1. Ob. 3. Potest quis rem concupiscere ex aliquo motivo, timere ex alio: ergo etiam agere involuntariè: ergo potest concupiscentia causare involuntarium. Confirm. Potest quis agere ex metu, & concupiscentia simul: sed tunc agit voluntariè, & involuntariè: ergo. Resp. neg. conseq. si enim vincat concupiscentia (alias enim non ageret) tunc vincitur motivum metus, & non curatur, nec facit rem, aut actionem secundum se nolitam, nec agentem tristitem &c. sed ad summum aliquo modo retundit intensionem voluntarii: hoc autem non est facere involuntarium strictè in significatione exposita num. 47. & 48. sic etiam, non quæcunque motio in oppositum, facit strictè involuntarium; alias quilibet actus liber esset involuntarius, itémque omnis actus supernaturalis, qui cum difficultate elicitur. Ad confirm. Vel metus retrahit, dum concupiscentia atrahit, & jam responsum est, ut patet consideranti: vel etiam metus impellit ad actum, & neg. mi. non enim omnis metus reddit involuntarium ex num. 45. & nullo modo iste; quia causa metus nullo modo est nolita. Sic latro imperans sitienti, ut bibat vinum bonum, ac sanum, non reddit potum involuntarium.

§2. Ob. 4. S. Thomas 2. 2. q. 77. a. 6. in corp. ait. Passio minuit peccatum, in quantum minuit voluntarium: ergo concupiscentia, quæ est maxime passio, minuit voluntarium. Confirm. Concupiscentia non est principium intrinsecum, sed est passio extrinseca voluntatis: ergo non potest augere voluntarium. Resp. dist. ant. & S. Thomas intelligit voluntarium in specie, seu liberum. conc. antec. intelligit voluntarium in genere. neg. ant. & conseq. Cum S. Thomas citatus n. 47. expressè dicat, concupiscentiam magis facere voluntarium, utique hæc non intelligit idem voluntarium, ne sibi manifestè contradicat. Accedit, quod S. Doctor non sit inusitatum, per voluntarium intelligere liberum ex n. 19. Rursus ibidem dicit, in tantum actum aliquem esse peccatum, in quantum est volun-

tarius: quod falsum esset, nisi per voluntarium intelligeretur liberum; nam ad peccatum requiritur non quæcunque voluntarietas, sed libera: ergo de ista est sermo S. Doctori.

Ad confir. neg. antec. Per principium extrinsecum hic intelligitur illud, quod non tantum est distinctum à voluntate, sed vim, & violentiam, ei infert ab extrinseco; nam, licet à voluntate distinctum sit, si tamen eam moveat, propositis talibus motivis, quibus illa ita excitatur, ut ex inclinatione sua intrinseca, & motu, ut ita dicam, proprio, assentiat, censetur principium movere sufficienter ab intrinseco: & sic juxta Suarez in 1. 2. tr. 2. disp. 3. sec. 3. n. 14. qui movet per consilium, vel preces, non dicitur movere extrinsecè: at verò, qui movet per metum, quia impellit ad aliquid contra intrinsecam inclinationem voluntatis, dicitur movere extrinsecè. Quando igitur S. Thomas loco objecto dicit: *Esse autem aliquid in nobis dicitur per rationem, & voluntatem*: intelligi non potest, nisi de inextincta in ordine ad libertatem, de qua ibi agit ratio peccati, ad quod requiritur libertas.

ARTICULUS VII.

Quomodo ad voluntarium se habeat Ignorantia.

§3. Aliud est pura Nescientia, aliud Ignorantia: illa est pura negatio scientiæ, vel cognitionis, quæ etiam datur in lapide, qui non dicitur propriè ignorans: ista est negatio scientiæ in subiecto capaci, sive, cui competit illa scientia, & quam si non habeat, censetur imperfectum, e.g. si Logicus nesciat syllogisticas regulas, vel Christianus articulos fidei. Vocatur hæc etiam Ignorantia privationis, cui opponitur à quibusdam Ignorantia privæ dispositionis, quæ tamen non tantum est negatio scientiæ, sed error positivus, contrariè oppositus veræ de re aliqua notitiæ e.g. hæresis quælibet, quæ contrariè opponitur veræ de rebus fidei scientiæ.

§4. Jam verò ignorantia privationis, seu propriè dicta, dividitur in ignorantiam juris & facti. Ignorantia facti est, quando quis ignorat aliquam rem particularem, quæ est objectum alicujus actionis moralis, e.g. nescit, esse clericum, quem percutit: vel nescit, esse diem festum, quo laborat. Ignorantia juris est, quando quis nescit, quid lege, vel quasi lege, sit præceptum, aut prohibitum. e.g. si quis nescit, percussioni clerici annexam esse excommunicationem: vel exercitium hujus, aut illius artis, esse die festo prohibitum. Cum autem detur triplex Jus, Naturale, Divinum positivum, & Humanum; hinc etiam ignorantia juris subdividitur in Ignorantiam juris, Naturalis, Divini, & Humani, quorum clarior explicatio petenda ex tractatu de justitia & jure.

Dividitur 2. ignorantia, in genere accepta, in ignorantiam invincibilem & vincibilem. Prior, seu invincibilis est, quæ morali diligentia superari, aut tolli non potest: vel quia tali ignorantia nunquam in mentem venit dubitare, aut cogitare de opposito: vel quia, etsi dubium ortum fue-

fuerit, tamen adhibita diligenti inquisitione, ejus solutionem obtinere non potest. Vincibilis autem ignorantia est, quando quis, adhibita morali diligentia, oppositam scientiam, seu dubii solutionem, acquirere potest.

Et, si quidem sit obligatio rem sciendi (sic ut semper est obligatio ad suo modo sciendum, actionem esse licitam, casu quo quis eam ponere velit) debet adhiberi moralis illa diligentia, quæ pro diversitate circumstantiarum, quandoque requiritur major, quandoque sufficit minor. Quodsi adhibeatur diligentia aliqua, sed non par obligationi, aut circumstantiis rei &c. ignorantia remanens dicitur adhuc vincibilis. Si nulla, vel modica tantum diligentia, adhibeatur, dicitur ignorantia crassa, vel lata; & talis ordinariæ esse solet ignorantia earum rerum: quæ communiter ab ejusmodi conditionis hominibus sciuntur. Si quis autem omnino datâ operâ velit ignorare, vel non inquirere, ut liberius agere, vel ignorantia excusationem prætexere possit, dicitur affectata. vide plura apud Layman l. 1. tr. 2. c. 4. His positis

§5. Dico 1. Ignorantia vincibilis non tollit voluntarium. Ita communissimè omnes; cum nemo dicat, istam ignorantiam excusare operantem ex ea à peccato, sicut tamen excusaret, si voluntarium tolleretur. Prob. Qui ex tali ignorantia operatur, vult ipsam actionem prohibitam ponere; si enim non veller, eam omitteret. Neque dici potest, quod eam non velit, ut prohibitam; quia, cum ipsi subortum saltem sit dubium de prohibitione, & ipse nolit, hujus solutionem morali diligentia sibi procurare, operatur cum dubio practico, seu implicite est ita constitutus, ut actionem velit ponere, sive sit licita, sive prohibita (ut omnes loquuntur agentes de dubio practico) adeoque actionem etiam vult, quamvis prohibita sit: consequenter hæc quoque ut talis, est ei voluntaria. Certe si serio eam noller, ex hypothesi prohibitionis, tunc in dubio, vel eam omitteret, vel saltem serio in licentiam, aut prohibitionem inquireret. Hucusque dicta, vera quidem sunt de omni ignorantia vincibili: at multò magis locum habent in ignorantia omnino affectata, quæ in se directe voluntaria est, de quo vide S. Thomam. 1. 2. q. 76. a. 3. in corp. Quare, ut jam dictum, omnes auctores agentem malè ex ignorantia vincibili condemnant peccati.

Nec dicas, posse contingere, ut quis actionem malam ponat, dum vincibiliter, non tamen affectatè, ignorat, eam esse malam, e.g. si obædium laboris nolit veritatem inquirere, cum posset: eam tamen actionem non poneret, si prohibitam sciret. Resp. enim, talem agere cum dubio practico, & consequenter actionem, etiam ut prohibitam, sufficienter ei voluntariam esse. Saltem negari non potest, in hoc casu ignorantiam ipsam indirectè voluntariam esse; quia operans voluntariè omittit diligentiam inquirendi, quæ omissio est causa ignorantia ut perseverantis. Et hinc actio quoque est voluntaria in causa, seu in ignorantia, consequenter adhuc peccaminosa, ut omnes docent de actibus illicitis, in causa voluntariis.

§6. Dico 2. Ignorantia invincibilis tollit voluntarium. ita communissimè omnes. Prob.

Voluntarium, ut dictum n. 3. juxta Aristotelem 3. ethic. 1. est: Cujus principium est in agente cognoscente singula, in quibus est actus. sive ut explicatum. n. 4. quod est ab intrinseca potentia appetitiva, affectivè in aliquid tendente: tale autem non potest esse sine cognitione; ut enim communis fert parœmia: Nihil volitum, quin præcognitum. Dein debet esse à cognoscente singula, scilicet illa, quæ voluntaria sunt: ergo, ubi datur aliquorum ignorantia, ea voluntaria esse non possunt. Imò, licet res secundum se cognoscatur, si non cognoscantur omnes ejus circumstantiæ, vel omnia ejus prædicata, non possunt ea circumstantiæ, vel prædicata dici voluntaria. e.g. si invincibiliter ignorem, aliquem esse clericum, & eum quacunque de causa percussam, etsi mihi voluntaria sit percussio ut sic, vel hominis tantum, non est mihi voluntaria percussio clerici: vel, si ignorem esse diem Veneris, & comedam carnes, etsi voluntaria sit mihi ea comestio, non tamen est voluntaria ut prohibita.

Et hoc videtur omnibus ita clarum, ut in eo auctores omnes consentiant, etiam si, qui negant, ignorantiam invincibilem à peccato excusare; quippe isti (quamvis malè, ut videbimus) docent, non requiri ad peccatum, ut sit voluntarium in se, aut in causa peccanti voluntaria, sed sufficere, ut sit voluntarium in causa, peccanti non voluntaria, e.g. in Adamo peccante: hinc illa propositio inter Bajanæ damnatas 44. Ad rationem peccati non pertinet voluntarium. item illa nonnullorum (ut ait: Viva p. r. Trutinæ Theol. in primam Propositionem ab Alexandro VIII. damnatam) Bajanorum, ac Jansenistarum assertio, inter triginta & unam proscriptas, prima. In statu naturæ lapsæ ad peccatum formale, & demeritum, sufficit illa libertas, qua voluntarium, ac liberum fuit in causa sua, peccato originali, & libertate Adam peccantis. Cum autem ipsa hæc quaestio, an ignorantia invincibilis à peccato excuset, sit in se gravissima, & post Jansenii Yprensis tempora valde celebris, meretur specialem hîc locum. Quare

§7. Dico 3. Ignorantia invincibilis, sive facti, sive juris, tam naturalis, quam Divini positivi, aut humani, operantem ex ea excusat à peccato. De hac assertionem Jansenius, etsi ejus adversarius, tamen sic scribit l. 2. de statu nat. lapsæ c. 2. Generale Scholasticorum pronuntiatum est, quod, quidquid ex invincibili sit ignorantia, hoc ipso culpa vacat. Et sanè in hoc communissimè omnes consentiunt. Probatur 1. autoritate irrefragabili Alexandri VIII. damnantis hanc inter 31. propositiones secundam: Tameñ detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat à peccato formali: ergo etiam ignorantia juris naturalis excusat. si autem ista, multò magis ignorantia juris positivi, ut adversarii facillè concedunt, & nulla est ratio hanc excipiendi.

Probatur 2. autoritate S. Augustini, qui adversariis Jansenianis ferè solus præ omnibus Patribus æstimatur, & clarè pro nobis stat; sic enim habet. l. 3. de lib. arb. c. 10. Non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras, sed quod negligis quærere, quod ignoras. Rursus eod. lib. c. 22. Non enim, quod naturaliter nescit, & naturaliter non potest, hoc anime deputatur in reatum, sed

sed quod scire non studuit. Et quod dignam facultatem comparanda ad recte faciendum operam non dedit. Similia habet hinc inde alibi, ex quibus patet, S. Augustinum docere, quod omnis ignorantia, quam quis invitus patitur, vel quæ non est libera, sed naturalis, hoc est, invincibilis, excuset à reatu, & culpa; nullam enim excipit: & si aliquando dicat, peccari ab ignorantibus, eum semper loqui de vincibiliter ignorantibus, saltem quando peccatum sumit in proprio, & non tantum in metaphorico sensu, ut magis ex solutione objectionum patebit.

58. Confir. ex S. Thoma 1. 2. q. 76. ubi pluribus articulis, nempe 1. 2. 3. 4. idem docet, & quidem a. 3. in corp. sub finem sic ait. Si verò sit talis ignorantia, quæ omnino sit involuntaria, sive quia est invincibilis, sive quia est ejus, quod quis scire non tenetur, talis ignorantia omnino excusat à peccato & a. 4. in corp. sub initium sic habet. Manifestum est autem, quod ignorantia, quæ totaliter à peccato excusat, quia totaliter voluntarium tollit, peccatum non minuit, sed omnino aufert. Pariter Magister Sententiarum l. 2. dist. 22. lit. k. vel f. 11. ait: Est enim ignorantia triplex, & eorum scilicet, qui scire nolunt, cum possint, quæ non excusat; quia & ipsa peccatum est: & eorum, qui volunt, sed non possunt, quæ excusat, & est poena peccati, non peccatum: Et eorum qui quasi simpliciter nesciunt & c. de quibus ultimis verbis plurimum. 71. Interim ex his habetur, juxta hos Doctores omnem ignorantiam (nam nullam excipiunt) si invincibilis sit, excusare à peccato, adeoque falsum esse, quod antiqui Scholastici negarint universaliter, ignorantiam juris naturalis excusare à peccato.

59. Prob. conclusio 3. ratione. Ad rationem peccati necessarium requiritur voluntarium, vel in se, vel saltem in causa peccanti libera: atqui, quod invincibiliter est ignoratum, non est voluntarium: ergo non est peccatum. major partim patet ex damnatis propositionibus, n. 56. adductis, partim ex eo, quod sine voluntario non potest esse liberum, & sine libertate nequit esse peccatum: min. probata est conclusione secunda: ergo. Confir. Ad libertatem, sine qua peccatum esse non potest, juxta omnes requiritur cognitio indifferens de objecto, vel amando, vel fugiendo, & quidem non tantum de objecto realiter sumpto, sed de sumpto sub ea formali ratione, sub qua eligitur; non enim possum illud liberè eligere, quod non cognosco: adeoque, si aliquam rationem formalem, e. g. malitiam, in objecto invincibiliter ignoro, eam non liberè eligo, consequenter neque liberè eligo objectum sub ea ratione: si autem objectum non liberè eligo sub ratione malitiæ, non pecco: ergo à primo ad ultimum, sine cognitione tali indifferente non pecco: atqui ignorantia manifestè excludit eam cognitionem: ergo.

60. Probatur conclusio 4. Si ignorantia invincibilis non excusaret, sæpius quis necessario peccaret, quod juxta omnes rectè sentientes est impossibile, & damnatum est à S. Pio V. in propositione Bajana 67. Homo peccat etiam damnabiliter in eo, quod necessario facit: ergo, prob. ant. Si quis invincibiliter ignorat, aliquid esse prohibitum, non potest se ab ea ignorantia libe-

rare; unde, si actionem eam faciat, necessario peccat. Nec dicas, posse eum actionem illam omittere; nam præterquam, quod intolerabile onus imponeretur hominibus, si obligarentur ad omittendas actiones, de quibus nec dubium ipsis incidit, ne forte sint malæ, sæpe tales actiones proponuntur ut præcepta; e. g. potest facillimè contingere, ut rudi cuidam homini videatur præceptum mendacium, etiam conjunctum cum gravi sua, & alterius tertii infamia, ad salvandam proximi vitam; talis juxta adversarios necessario debet peccare; quia, si non mentiatur, agit contra conscientiam erroneam, ex jure naturali graviter obligantem: si verò mentiatur, agit contra præceptum naturale non mentendi, nec infamandi, quamvis ignoratum, tamen obligans. Unde, si talis, etiam amore DEI, & proximi, vinceret magnam repugnantiam, quam sentit in se, vel in tertio, amico suo, infamando, & mentiretur; quia invincibiliter putaret, id esse præceptum, mereretur poenas inferni: quod dicere profusum est horridum, & misericordie DEI omnino difformum. Aliud est, si ignorantia, vel error sit vincibilis, de quo infra à n. 419.

61. Dico 4. Datur ignorantia invincibilis, non tantum juris Divini positivi, aut humani, sed etiam juris naturalis. Equidem prior conclusio, quæ tantum conditionalis est, & procedit ex suppositione, quod talis ignorantia datur, certior est: & hinc, si qui antiquiores Scholastici visi sunt docere, quod ignorantia juris naturalis non excuset à peccato, potius judicandi sunt contrarii huic quartæ, quam priori tertie conclusioni, seu, potius negasse possibilitatem in hac providentia talis ignorantie, quam ei actu existenti negasse vim excusandi à peccato. Attamen hæc quarta conclusio est quoque receptissima, & etiam, quantum agit de jure naturali, est S. Thomæ. 1. 2. q. 94. a. 4. & 6. item clarior 100. a. 1. in corp. vide infra à n. 272. ubi fuit de mente S. Doctoris. Probatur autem hæc conclusio. Inprimis, quod attinet ad jus humanum, negari non potest, plurimas leges tam Ecclesiasticas, quam civiles ignorari invincibiliter, non tantum à plebe, sed etiam à doctis; alias, qui Juri Civili tam Communi, quam Patrio, itemque Juri Canonico, operam non dedissent, omnes culpabili ignorantia tenerentur: imò, cum in dies edantur novæ Constitutiones & c. etiam Juris utriusque periti eas sæpius invincibiliter nesciunt, ut nihil dicam, de inculcata ignorantia veri sensus plurimarum legum, quæ tot judiciis diversis, etiam inter Jurisconsultos, ansam præbet, quæque in ordine ad actiones morales eodem modo se habet, ac ignorantia legum ipsarum.

Pariter etiam Jus Divinum positivum, quoad aliqua saltem præcepta inculpabiliter ignoratur; nam multi etiam docti negant aliqua esse jure Divino præcepta, quæ ab aliis affirmantur. Certè ex variis propositionibus damnatis circa administrationem, vel usum Sacramentorum, quæ Jus Divinum positivum potissimum attinent, innotuere multa, quæ antiquos Doctores invincibiliter latuerunt: & latent adhuc multa modernos, quæ futuris temporibus innotescant. Hinc, nec Jansenius, nec alii adversarii, in admit-tenda ignorantia ista difficiles sunt: ac in admit-

tenda invincibili ignorantia juris naturæ diffi-
ciliores se præbent, non tantum Janseniani, sed
etiam aliqui alii: quamvis & isti planè sint nimis
rigidi, si plus velint, quam nos sponte damus.

62. Damus enim, non dari ignorantiam in-
vincibilem juris naturæ plenam, seu totalem, id
est, totius juris naturalis: imò damus, etiam
non dari ignorantiam invincibilem primorum ju-
ris hujus principiorum, qualia sunt, e. g. DEUM
esse colendum, parentes honorandos, non faci-
endum, alteri, quod tibi non vis fieri &c. quin
nec veritatum, facillimè inde fluentium, quales
sunt, e. g. proximum non esse necandum, pa-
rentibus in necessitate subveniendum &c. ista
enim, ex communi SS. Patrum, non possunt ho-
mines inculpabiliter ignorare: id quod etiam de-
sumitur ex psal. 4. v. 7. *Signatum est super nos
lumen vultus tui Domine*: hoc est: ratio natu-
ralis animo nostro indita est, cujus in luce omnia
ista clarescunt. Conclusio autem nostra proce-
dit de veritatibus, à primo illo lumine paulò re-
motioribus, quarum multas sanè invincibiliter
ignorari posse censemus.

63. Probatur autem sic. Si nihil potest in-
vincibiliter ignorari, quod spectat ad jus naturæ,
tunc viri sanctissimi, ac doctissimi, peccarunt
formaliter, quoniam assertiones contradictorias
in materia juris naturalis tradiderunt, quod sa-
pius factum: hæc sequela est per se absurda, &
sine injuria tantorum virorum admitti non potest:
ergo, ma. quoad. 1. p. apertè sequitur ex doctrina
adversariorum: quoad 2dam verò etiam negari
non potest, nisi ab eo, qui maximorum illorum
virovum scripta, & vastas lucubrationes, non vi-
dit; nam in his crebrò occurrunt doctrinæ con-
tradictoriæ, etiam circa jus naturale. Sic S.
Bonaventura judicavit, hominem ex lege natu-
rali charitatis teneri, statim post admissum grave
peccatum, ad poenitentiam: at S. Thomas id ne-
gavit. Idem Angelicus cum plurimis sequaci-
bus tradit, quòd Judex, etsi privatà notitià ali-
quem sciat innocentem, tamen in foro externo,
debeat eum, juxta allegata & probata, condemna-
re ad mortem. At Scoti affectu contrarium ten-
nent: & tamen hæc controversia jus naturale
concernit.

Similiter Doctores hinc inde negarunt, juri
naturali opponi, quæ tamen ei adversari modò
certissimum est. Sanè inter propositiones, ab
Alexandro VII. & Innocentio XI. damnatas, plu-
res longè erant contrariæ juri naturali, quam
tantum positivo: & adhuc in pluribus aliis Do-
ctores circa jus naturale sibi oppositi sunt. Opus
est tantum, inspicere Theologorum, præsertim
moralium, vasta volumina, & dubitari de hoc
nullatenus poterit. Nec dicas, istos auctores
non deduxisse in praxin suas opiniones, adeoque
contra jus naturale haud peccasse; nam utique
est contra jus naturale, culpabiliter errorem
docere, & sic alios in eundem inducere. Jam
verò, quòd in minori positum est, scilicet sine
injuria tantorum virorum dici non posse, eos
formaliter peccasse, negari non potest, nisi per
imprudenciam, & irreverentiam.

64. Confirm. 1. Est experientià certissi-
mum, plures, præsertim pueros, vel puellas, ad
usum rationis accedentes, multa ignorare, esse
peccata, quæ juri naturæ adversantur: & quis

dicat, ignorantiam fuisse semper vincibilem;
cùm sæpe, nec dubium, nec scrupulus ullus iis
inciderit, ut interroganti confessario sæpe asse-
runt, etiam ii, qui postea de his ipsis scrupulosè
se accusant? Et quo magistro sæpe id didici-
sent; cùm sæpe talia taceantur, ne doceantur
peccare? Imò etiam adulti multa talia ignorant,
etiam, quæ ad ipsorum statum pertinent: quin
multi difficulter capiunt, aliqua esse semper ma-
la, e. g. mendacium in omnibus circumstantiis.
Sanè tertur Plato id non credidisse, atque Si-
nenses (populi aliàs minimè barbari) id ægerri-
mè credere. Confir. 2. Sicut admittitur invin-
cibilis ignorantia juris positivi; quia sunt innu-
meræ ejus partes, seu leges, ita debet admitti
etiam ignorantia juris naturalis; quia & hujus
leges, mediata ex primis principiis deductæ,
sunt etiam plurimæ: & experientia est æqualis
de utroque.

ARTICULUS VIII.

Solvuntur Objectiones.

65. **O**B. 1. contra 3. conclus. Est in-
negabile, dari peccata ignoran-
tiæ, ob quæ debeamus cum
Psalmista DEUM orare: *Delicta juventutis meæ,
& ignorantias meas ne memineris.* psal. 24. v. 7.
ergo ignorantia non excusat. Confir. 1. Christus
oravit Patrem pro crucifixoribus suis: *Pater di-
mitte illis; non enim sciunt, quid faciunt.* Luc. 23.
v. 34. ergo etiam nescientibus, seu ex ignorantia
operantibus, opus fuit veniã, adeoque peccã-
runt. Confir. 2. S. Paulus 1. ad Timoth. 1. v. 13.
de se ait: *Sed misericordiam DEI consecutus sum;
quia ignorans feci*; ergo peccavit, quamvis igno-
rantia laboraverit. Confir. 3. Christus Joam.
16. v. 2. prædicit, arbitratos homines, se ob-
sequium præstare DEO, si interficiant Aposto-
los: & tamen horum persecutores peccarunt:
ergo nec ignorantia, nec exstimatio falsa, de
bonitate suæ actionis, excusat, adeoque etiam
is, qui, in casu nostræ probationis, pro salute pro-
ximi, mentiretur, peccaret.

66. Resp. conc. ant. dist. conf. Non ex-
cusat ignorantia vincibilis. conc. conf. non excu-
sat invincibilis. neg. conf. Ignorantiæ Davidis, sal-
tem aliquæ, absque dubio fuerunt vincibiles.
Sanè non facillè capitur, omnes ejus ignoran-
tias, de filiorum suorum, Ammonis, Absalonis, &
Adoniæ, gelis, ac dictis, expertes fuisse omnis
negligentiæ, cujus veniam postea peteret. Nec
magis credibile est, omnes ejus ignorantias fuis-
se invincibiles, quam omnia ejus delicta juven-
tutis, fuisse patrata ante septennium. Similiter
ad omnes tres confirmationes responderetur, sci-
licet ignorantias, de quibus ibi est sermo, fuisse
vincibiles. Ceterum Judæi, atque Gentiles, qui ne-
cem Christo Domino intulerunt, oppidò crassã
ignorantiã laborarunt; nam viro plurimis pro-
digiis claro, morum, ac doctrinæ sanctitate
celeberrimo, se Messiam esse asserenti, eo tem-
pore, quo hunc sacra paginæ venturum signa-
bant, utique potuissent, ac debuissent credere,
& nullatenus eum morte afficere. Unde, cùm
Christus ignorantiam eorum Patri allegavit, tan-
tum

tum innuere voluit, eos aliquantò minùs peccasse, quàm, si plena cum scientia, atque adedò animo magis obstinatò, necem sibi intulissent. Pariter S. Paulus, tunc adhuc Saulus, vincibiliter erravit; quia & ipse ex prodigiis Christi, & Apostolorum, itémque ex S. Scriptura, quam Gamaliel magistro didicerat, poterat veritatem doctrinæ Christianæ agnoscere. Necminùs sequentes Christianorum persecutores, si mente bona ad prodigia, ad sanctitatem fidei, ac morum, ad fortitudinem martyrum, ad alia signa voluissent attendere, facillè Religionis nostræ veritatem agnovissent, & non DEO, sed diabolo, per eadem Christianorum præstari obsequium, intellexissent.

67. Dices 1. Tamen Abimelech Rex *Gen. 20.* invincibiliter ignorans, Saram esse uxorem Abraham, & bona fide existimans; ejus esse sororem, sibi assumendo eam in uxorem, peccavit, ut S. Augustinus acriter adversus Julianum l. 3. c. 19. defendit: ergo. Resp. In primis ignorantia hæc non fuit juris, sed facti; non enim Abimelech ignoravit, illicitum esse, uxorem alienam sibi assumere: sed ignoravit, Saram esse uxorem, quod erat facti. Unde, cum etiam adversarii admittant, ignorantiam facti excusare à culpa, ipsimet objectionem hanc solvere debent. Resp. 2. juxta S. Augustinum *loc. cit.* peccatum illius regis valde modicum fuisse; vocat enim Sanctus hic Doctor *quantulumcunque peccatum*. Hinc juxta Hugonem à S. Charo in c. 20. *Gen.* & Henricum Gandavensem *quodl. 12. q. 25.* Abimelech aliquam parvam negligentiam admisit in inquirendo: vel juxta Menochium in c. 20. *Gen. v. 6.* peccavit auferendo invitam, non autem adulterium attentando; à quo eum excusat DEUS, *ibidem v. 6.* aiens: *Et ego scio, quòd simplici corde feceris.*

Dices 2. Ipsum etiam Jus Canonicum asserit, ignorantiam juris naturalis non excusare; nam c. *Turbatur. 1. q. 4.* sic habetur: *Ignorantia juris alia naturalis, alia civilis. Naturalis omnibus adultis damnabilis est:* ergo. Resp. 1. dist. antec. Jus Canonicum docet, non omnem ignorantiam juris naturalis excusare. conc. ant. docet, omnem non excusare. neg. antec. & conf. videtur enim ibi agi de primis omnino principiis; quia agitur de honore habendo patronis: vel tantum agi de foro externo, in quo excusatio petita ab ignorantia sæpe non admittitur. Si hoc non placeat dicere, respondeo, textum S. Ambrosii, ex quo caput illud in Gratiani decretum translatus est, hæc verba non habere, compilatorem autem, vel glossatorem, qui ea addidit, non habere majorem auctoritatem, quàm habeat author privatus, quæ non prævalet auctoritati aliorum, sine numero nobiscum sentientium.

68. Ob. 2. ex Jansenio. l. 2. de stat. nat. laps. c. 6. Etsi ignorantia juris positivi à peccato excuset, non tamen excusat ignorantia juris naturæ: ergo. prob. ant. Ignorantia juris naturæ est poena peccati originalis, non autem ignorantia juris positivi: ergo illa non excusat, sed, quod ex ea fit, est peccatum, & simul ipsa est poena peccati, ut habet S. August. ep. 105. post medium. Ipsa ignorantia in eis, qui intelligere noluerunt, sine dubitatione peccatum est: in eis autem,

qui non potuerunt, poena peccati. prob. ant. Illa sola ignorantia est poena peccati originalis, cui opposita scientia fuit connaturalis statui justitiæ originalis: sed sola scientia juris naturæ fuit ei statui connaturalis, seu debita (quia non debuit tunc dari ullum jus positivum, seu legislativum; his enim potuisset carere ille status) ergo. Hoc argumentum Jansenius vocat radicem arcanæ doctrinæ: melius dixisset, falsæ.

Resp. neg. ant. ad prob. neg. 2. p. ant. non omnis ignorantia, imò amentia, & omne corpus, ac animæ malum, quo nunc universaliter affligitur humana natura, est supplicium peccati originalis. Ad prob. ant. dist. ma. cui opposita scientia fuit statui justitiæ originalis, tantum absolute debita. neg. ma. etiam debita pro omni hypothese, illi statui convenienti, supposita purificatione conditionis. conc. ma. & dist. min. huius sola debita absolute. conc. min. fuit sola debita pro omni hypothese, illi statui convenienti &c. neg. min. & conf. Si DEUS voluisset tunc homini tantum imponere præcepta naturalia, fuisset ipsi absolute debita tantum notitia istorum; & quidem absolute potuisset id fieri. At supposito, quòd DEUS voluerit, homini imponere præcepta positiva, quæ illi statui etiam convenienter, (nam tale fuit præceptum, non comedendi pomum ex arbore scientiæ boni, & mali) erat quoque debita notitia hujus præcepti, sicut & aliorum, si DEUS plura positiva, ut potuisset, voluisset imponere. verbo: ex perfectione illius status inferitur, non potuisse in eo dari ignorantiam ullius præcepti obligantis, sive naturalis, sive positivi: unde ex modo arguendi Jansenii ignorantia cujuscunque talis præcepti est poena peccati originalis.

69. Ob. 3. S. Augustinus clare docet, ignorantiam omnem juris naturæ non excusare: ergo. Resp. neg. ant. Quando enim asserit, peccari, ex, vel cum ignorantia, ordinariè exemplum adducit peccata ignorantie, à Davide, vel Paulo, vel ab Abimelecho admitta, cujus ultimi fuit ignorantia facti, ut supra ostendimus. n. 67. S. Paulus (cujus, uti & Davidis l. 3. de liber. arb. c. 18. meminit) laboravit ignorantia juris Divini positivi, seu Legis Evangelicæ: Davidem autem ex nulla alia, quàm juris naturalis, ignorantia peccasse, nemini persuadebitur; & verosimiliter etiam peccavit ignorantia facinorosa à filiis (de quibus supra n. 66.) admissorum. Dein S. Doctor, quandocunque ait, per ignorantiam peccari, aut loquitur de ignorantia vincibili, aut de peccato improprie dicto: quod probatur, tum ex textibus, in probatione secundæ conclusionis allatis, tum ex eo, quòd in exemplum ignorantie adducat, aut ignorantiam Pauli, aut Davidis, aut Judæorum, Christo, & Apostolis infensorum, quæ vincibilis fuit. Ulterius S. Doctor l. de grat. § lib. arb. c. 3. de servo Domini sui voluntatem nesciente, & tamen vapulante, loquens, ait: *Nec tamen ideo confugiendum est ad ignorantie tenebras, ut in eis quique requirat excusationem; aliud enim est nescire, aliud scire noluisse; voluntas quippe in eo arguitur, de quo dicitur: Noluit intelligere, ut bene ageret.* Ubi manifestè sentit, ignorantiam servilius vincibilem fuisse.

70. Aliàs verò, ut diximus, non loquitur

de peccato proprie dicto, ut l. 3. de lib. arb. c. 19. ubi, cum dixisset: Nam illud, quod ignorans quisque non recte facit, & quod recte volens facere non potest, ideo dicuntur peccata; quia de peccato illo libera voluntatis originem ducunt; illud enim praecedens meruit ista sequentia: explicat deinde duplicem acceptionem vocis peccatum, similitudine vocis lingua. Ut enim non tantum illud membrum, quo voces formamus, sed & ipsa verba dicuntur lingua; unde alia vocatur lingua Graeca, alia Latina: sic (ait S. Augustinus) non solum peccatum illud dicimus, quod proprie vocatur peccatum (libera enim voluntate, & ab sciente NB. committitur) sed etiam illud, quod jam de hujus supplicio consequatur, necesse est. Quibus simillima habet l. 1. de nuptiis, & concupisc. c. 23. Item in exposit. epist. ad Galat. in c. 5. ait: Aliud est enim non peccare, aliud non habere peccatum; nam, in quo peccatum non regnat, non peccat, id est, qui non obedit desideriis ejus: in quo autem non existunt omnino ista desideria, non solum non peccat, sed etiam non habet peccatum. Ex quibus patet, S. Doctorem, quando forte quaedam, ex ignorantia invincibili facta, appellat peccata, non loqui in proprio, sed in latiore sensu, in quo ad Rom. 7. concupiscentia appellatur peccatum.

71. Dices. Tamen S. Augustinus l. de grad. & lib. arbit. c. 3. verbis supra adductis subnectit sequentia: Sed & illa ignorantia, quae non est eorum, qui scire nolunt, sed eorum, qui tanquam simpliciter nesciunt, neminem sic excusat, ut sempiterno igne non ardeat, si propterea non credidit; quia non audivit omnino, quod crederet: sed fortassis, ut minus ardeat: ergo etiam, qui tantum simpliciter ignorant, damnantur. Resp. om. totum & neg. suppositum, quod nescire simpliciter sit idem, ac nescire invincibiliter. Triplicem ignorantiam, ut supra n. 58. diximus, distinguit Magister Sententiarum, inter quas tertiam sic describit: Eorum, qui quasi simpliciter nesciunt, non renuentes, vel proponentes scire, quae neminem plene excusat, sed fortasse, ut minus puniatur.

Ecce simpliciter nescire est non renuere quidem, sed neque etiam proponere, vel curare, ut scias, hoc est, non quidem est aperte scientiam fugere, sed neque illam labore congruo procurare, seu, non quidem affectatam, sed tamen crassa ignorantiam laborare. Et certe expositio haec S. Augustino maxime conformis est; eum utique inter scire nolle, & inculpabiliter, seu invincibiliter nescire, seu inter ignorantiam affectatam, & invincibilem, medium detur, scilicet simplici ignorantia laborare ex negligentia. Obijciunt quidam hic etiam textum Angelici quodl. 8. a. 13. Quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusatur per hoc, quod est secundum conscientiam. Sed de hoc agemus loco magis proprio, quando examinabimus, an in dubio legis semper sequendum sit tutius. n. 271.

72. Ob. 4. contra 4. conclus. Si datur ignorantia invincibilis juris naturae, tunc praepcepta taliter ignorata, vel obligant ignorantes, & sunt impossibilia: vel non obligant, & sunt frustranea: neutrum potest dici: ergo. Resp. neg. ma. & dico, quod obligent scientes, quibus non sunt impossibilia, non autem in actu secundo obligent ignaros; nec tamen propterea sunt frustranea, etsi non omnes omnino homines pro-

xime obligent; quia finem sufficientissimum habent, si obligent plures scientes. Hoc ipsum adversarii debent respondere de plurimis legibus positivis: consequenter non erit absurdum, idem dicere de quibusdam legibus naturalibus.

73. Ob. 5. DEUS facienti, quod est in se, non denegat gratiam: ergo, si homines diligenter orarent, vel facerent, quae DEUS ab ipsis requirit, nil juris naturalis ignorarent: ergo, si aliquid hujus ignorant, vincibiliter ignorant. Confir. S. August. l. 3. de lib. arb. c. 20. de DEO ait: Negligentibus autem, & peccata sua de infirmitate defendere volentibus, non ipsam ignorantiam, difficultatemque pro crimine objiceret, sed quia in eis potius permanere, quam studio quaerendi, atque discendi, & humilitate constendi, atque orandi, ad veritatem, ac facilitatem, pervenire voluerunt, iusto supplicio vindicaret. & c. 22. Quod ergo ignorat, quid sibi agendum sit, ex eo est, quod nondum accepit: sed hoc quoque accipiet, si hoc, quod accepit, bene usa fuerit: accepit autem, ut pie & diligenter quarat, si volet: ergo ex S. Augustino diligenter orantes, & quarentes, accipient scientiam, nec patientur ignorantiam.

74. Resp. Haec obiectio injuriam facit sanctissimis viris, Thomae, Bonaventurae, Scoto, ac innumeris aliis, quasi non pie orassent: vel necessariam ex parte sua diligentiam, & inquisitionem veritatis, omisissent; cum tamen plures eorum doctrinam suam magis orationis, quam studiorum assiduitate, adepti sint, & veritatis indagandae gratia, dies noctesque laborarint. In forma, neg. consequ. DEUS quidem facienti, quod est in se, nil negat necessarij ad salutem ipsius: at negat saepius alia, non necessaria, inter quae merito computanda venit scientia aliorum, juris quidem naturalis praepceptorum, sed hic, & nunc, proxime non obligantium, quibus proin etiam non observatis, adhuc patet recta in coelum via, sicut juxta adversarios eadem patet, non observatis quibusdam juris positivi praepceptis, inculpabiliter ignoratis.

Ad confirmationem eadem servit responsio. Ex objectis textibus S. Augustini rite quidem probatur, ignorantiam, ex qua peccatur, vincibilem esse oratione, aut fideli inquisitione: at non probatur, omnem ignorantiam esse vincibilem; cum DEUS orantibus quidem concedat notitiam illorum, sine quibus peccatum vitari non potest, aut ad quae hic, & nunc, proxime obligat; quia talis scientia ad salutem necessaria est: at non concedit DEUS, etiam orantibus, notitiam aliorum omnium, ad salutem non necessariorum, ut jam dictum. Tandem adverto, quod S. Augustinus citatis textibus loquatur de negligentibus, quales non sunt plurimi, qui tamen multa, quae etiam ad jus naturale spectant, ignorant, ut jam ostensum, & experientia insuper quotidiana demonstrat.

QUESTIO II.

De Libero.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex sit Libertas.

75. Libertas, ut videre est apud Magistrum Sententiarum l. 2. dist. 25.

12

quasi

quasi per totam, à Patribus, maxime à S. Augustino, assignatur triplex, prima à necessitate, secunda à peccato, tertia à miseria. Prima etiam vocatur libertas naturæ, de qua Apostolus 1. Cor. 7. v. 37. ait: *Non habens necessitatem, potestatem autem habens sua voluntatis.* Altera vocatur libertas gratiæ, de qua idem Apostolus ad Rom. 6. v. 18. ait: *Libertati autem à peccato, servi facti estis iustitiæ.* Tertia dicitur libertas gloriæ, de qua iterum Paulus ad Rom. 8. v. 21. *Ipsa creatura liberabitur à servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum DEI.*

Ad nostrum autem scopum, hic propositum, tantum facit libertas naturæ; agimus enim de libertate omnibus communi; cum tamen libertas gratiæ, seu à peccato, detur in solis iustis: libertas autem gloriæ reperitur in solis Beatis. Item agimus de libertate, in ordine ad merendum, vel demerendum, ad quod non servit libertas gloriæ: libertas autem gratiæ sanctificantis (quæ hic potissimum intelligitur) non est necessaria, saltem ad demerendum, vel tantum de congruo merendum: quamvis ad meritum supernaturale utique requiratur gratia actualis.

76. Libertas autem naturæ alia dicitur libertas à coactione, alia libertas à necessitate. Prima datur, quando quis non cogitur invitus per vim, aut violentiam, ad aliquid faciendum, etsi necessarium agat. Hac libertate Beati amant DEUM; quia non amant coacti, aut inviti: hac ratione etiam infantes liberi sunt, imò & bruta. e. g. canis non invitus comedit, vel currit: & hac libertas vocatur etiam spontaneitas.

Alteram verò, & magis propriè dicta, libertas à necessitate (quæ etiam vocatur libertas indifferentiæ) datur, quando quis non tantum sponte aliquid agit, sed quando ita agit, ut possit non agere: & de hac maxime hic quæritur. Subdividitur autem hæc ipsa iterum in libertatem contrarietatis, & libertatem contradictionis. Libertas contrarietatis datur, quando quis potest agere duo positiva. e. g. amare DEUM, vel eum odisse, vel actum cum amore impossibilem elicere, vel saltem locum unius actus alium, vel specie, vel intensiōe, differentem ponere. Libertas contradictionis non eodem modo explicatur ab omnibus. Qui admittunt, possibilem esse puram omissionem liberam, dicunt, libertatem contradictionis esse libertatem ad actum, & puram ejus omissionem; qui hanc possibilem negant, dicunt, libertatem contradictionis esse ad actum, & puram ejus nollitionem: e. g. ad actum amoris, & ad puram nollitionem amoris. His præmissis

77. Dico. Libertas indifferentiæ, seu à necessitate, est potentia, quæ positis omnibus ad agendum prærequisitis potest agere, & non agere. ita communissimè Theologi. Prob. 1. Deuteron. 30. v. 19. ait Moyses: *Testes invoco hodie cælum, & terram, quod proposuerim vobis, vitam, & mortem, benedictionem, & maledictionem: elige ergo.* Josue 24. v. 15. *Optio vobis datur: eligite hodie, quod placet.* agitur autem ibi de cultu veri DEI, vel falsorum Deorum 2. Reg. 24. v. 12. dicit DEUS per Nathan ad David: *Trium tibi datur optio, elige unum, quod volueris.* Ecclesiastic. 15. v. 14. *DEUS ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui: adjecit mandata, & præ-*

cepta sua: si volueris mandata servare, conferentur tibi, & in perpetuum fidem placitam facere. Apposuit tibi aquam, & ignem, ad quod volueris, porrigere manum tuam. Ante hominem vita, & mors, bonum, & malum, quod placuerit ei, dabitur illi: & iterum c. 31. v. 10. *Qui potuit transgredi, & non est transgressus: facere mala, & non fecit:* Hi textus, & plures alii similes, qui possent adduci, ut cuique obiter consideranti patet, exponi nequeunt, nisi dicatur, quod libertas sit potentia, quæ, habitis omnibus prærequisitis, potest agere, & non agere, non quidem potentia simultatis, sed similitate potentia: ergo.

78. Prob. concl. 2. ex Conciliis. Tridentinum sess. 6. c. 5. ita habet: *Ita, ut tangente DEO cor hominis per Spiritus Sancti illuminationem, neque homo ipse nihil omnino agat, inspirationem illam recipiens; quippe qui illam & abjicere potest:* & can. 4. *Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium à DEO motum, & excitatum, nihil cooperari, assentiendo DEO excitanti, atque vocanti, quo ad obtinendam justificationis gratiam se disponat, ac præparet: neque posse dissentire, si velit: sed velut inanime quoddam nihil omnino agere, merèque passivè se habere, anathema sit:*

Concilium Senonense in Gallia anno 1528. sub Clemente VII. in Decretis fidei. Decreto 17. sic habet. *Cum igitur reliquerit DEUS hominem in manu consilii sui, apposueritque coram eo ignem, & aquam, bonum & malum, ut, ad quodcumque voluerit, porrigat manum suam: nec ab re beatus ille dicatur, qui potuit transgredi, & non est transgressus, & facere mala, & non fecit: quod sub eo sit appetitus ejus, & domineatur illius: ac denique percurrenti Sacram Scripturam passim obvium sit, quod liberum, utramvis in partem, hominis arbitrium asseveret, satis esse visum est.* Ex quibus verbis habetur, tum textus supra allatos rectè à nobis adductos; tum hominem liberum posse utrumvis agere, adeoque libertatem esse potentiam in conclusione nostra expositam.

79. Prob. conclusio 3. ex Pontificum definitionibus. S. Pius V. & Gregorius XIII. damnarunt, inter propositiones 79. Bajanæ, etiam istas: scilicet 39. *Quod voluntariè sit, etiam si necessarium fiat, liberè tamen sit.* 41. *Is libertatis modus, qui est à necessitate, sub libertatis nomine non reperitur in Scripturis, sed solum nomen libertatis à peccato.* 66. *Sola violentia repugnat libertati hominis naturali.* 67. *Homo peccat etiam damnabiliter in eo, quod necessariò facit.* Inter quinque famosas propositiones Janfenii, ab Innocentio X. & Alexandro VII. damnatas, tertia est ista: *Ad merendum, & demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas à necessitate, sed sufficit libertas à coactione:* ergo ad libertatem non sufficit tantum absentia violentiæ, sed requiritur etiam absentia necessitatis spontaneæ: adeoque dari debet potestas ad utrumque: simulque, præsertim ex propositione 41. Baji damnata, roboratur explicatio textuum S. Scripturæ num. 77. allatorum

80. Prob. conclus. 4. ex Patribus: S. Augustinus pluribus locis, præsertim l. de gratia, & libero arbitrio, item tribus libris de libero arbitrio docet, in hominis liberi potestate esse situm, bonum, vel malum eligere: adduco unum, aut al-

terum textum. l. 3. de liber. arbit. c. 1. ait: Si enim natura, vel necessitate iste motus aversionis à DEO existit, culpabilis esse nullo pacto potest. & inferius: In eoque similis est motus liber illi motui, quo deorsum versus lapis fertur, quod, sicut iste proprius est lapidis, sic ille animi; verumtamen in eo dissimilis, quod in potestate non habet lapidis cohibere motum, quo fertur inferius: animus vero, dum non vult, non ita movetur, ut superioribus desertis inferiora deligat. & sub finem capituli. Motus autem, quo hic, atque illic voluntas convertitur, nisi esset voluntarius, atque in nostra potestate, neque laudandus, cum ad superiora, neque culpandus homo esset, cum ad inferiora detorquet, quasi quandam cardinem voluntatis &c. Homil. 12. inter 50. ait: Cum per DEI adiutorium in potestate tua sit, utrum consentias diabolo: quare non magis DEO, quam ipsi obtemperare deliberas? & post pauca: Cum DEUS potestati homini in potestate non consentire Satanae: & iterum: Nostrium est, vel eligere, vel repudiare, quod suggerit.

S. Hieron. l. 3. Dialogorum contra Pelagianos c. 4. Hoc est, quod tibi in principio dixeram, in nostra esse possum voluntate, vel peccare, vel non peccare: & vel ad bonum, vel ad malum extendere manum, ut liberum fervetur arbitrium. S. Ioan. Damascenus l. 2. de fide c. 26. In nobis autem sunt ea, quorum sumus liberam adepti potestatem, & facere, & non facere: S. Optatus Millevitanus l. 7. adversus Parmenianum. sub initium. Quidquid de voluntate potest ab homine fieri, hoc meruit prohiberi: quidquid necessitas peccat, non potest magnis viribus accusari. Denique voluntas habet penam, necessitas veniam. Homicida scelus, dum nemo cogit, potest & facere, potest & non facere: adulterium meretur, dum desoris nemo compellit, potest admittere, potest & non admittere: & cetera huiusmodi, in quibus liberum habetur arbitrium. S. Irenaeus adversus haereses lib. 4. cap. 71. ait de DEO: Consilium quidem bonum dat omnibus: posuit autem in homine potestatem electionis, quemadmodum & in Angelis. Similia habent alii SS. Patres, quos vide apud Bellarminum. tom. 4. de gratia, & libero arbitrio. l. 4. c. 9.

81. Prob. conclus. 5. etiam ex communi sensu, & notione nominis, communissime recepta. Libertas, de qua hic agitur, seu libertas, ut dicitur, naturae, opponitur ex communissimo omnium sensu necessitati; nullus enim censet, liberum esse eum, qui est necessitatus ad unum, aut eum, qui non potest facere, vel omittere, vel contrarium facere, si sit libertas contrarietatis: ergo debet esse potentia ad utrumque expedita, seu, quod idem est, debet esse potentia, quae, positis omnibus ad agendum praerequisitis, potest agere, & non agere, simulate potentiae, ut iam diximus, non potentia simultatis, hoc est, ut simul habeat utramque potentiam, non tamen possit utramque simul exercere (alias contradictoria, vel contraria faceret) sed divisim, hoc est, pro lubitu, unam, vel alteram. Alii dicunt, hominem liberum posse agere utrumque in sensu diviso, non composito: intellige, non in sensu diviso potentiae; quia utraque simul datur: sed in sensu diviso exercitii, seu actus; quia non potest conjungere actum utrumque.

Confirm. In definitionibus, vel primis notionibus nominum, & rerum, debet dari auctoritate: atqui est innegabile, quod communis sensus per libertatem intelligat talem potentiam: ergo, minor patebit cuicunque, praesertim legenti paulo antiquiores auctores; quod enim pauci adacti consequentia doctrinae, cum libertatem aperte negare non audent, aliam definitionem voluerint confingere, non obest communi aliorum sensui, praesertim, cum illorum explicatio non stet cum Pontificum definitionibus, & Conciliorum decretis &c. Hi tamen ipsi pauci causa sunt, ob quam haec definitio fusiùs fuit probanda, ne scilicet libertas, dum nomine tenus asseritur, re ipsa impunè negetur.

82. Respondet quidam Recentior, libertatem tantum exigere, ut omnis actio possit componi cum potestate ad agendum, seu cum praerequisitis ad posse: non verò cum omnibus praerequisitis ad agere. Sed contra. Vel intelligitur potestas completa, & proxima: & est potestas constituta ex omnibus praerequisitis ad agendum; aliter certe intelligi nequit, me posse complete, & proxime agere, quam, si habeam omnia praerequisita ad agendum. Dico praerequisita; nam, cum ipsa actio formaliter etiam requiratur ad agendum, & ipsa non constituat libertatem in actu primo, haec non constituitur ex omnibus requisitis ad agere, sed tamen ex omnibus praerequisitis.

Vel intelligitur potestas tantum incompleta, aut remota: & haec ad libertatem non sufficit. Sanè nemo ex haereticis negavit homini potestatem aliquam incompletam, & remotam ad utrumque libertatis extremum: & tamen negarunt libertatem, atque propterea ab Ecclesia damnati sunt. 2. Quando tantum datur potestas incompleta ad unum extremum, hoc ipso non potest istud fieri, ut videtur tam clarum, quam clarum, quod habens optimos oculos, & objecta proxima, non possit videre sine luce: ergo in hoc casu datur necessitas ad alterum; consequenter nulla electio. 3. Tridentinum citatum n. 78. docet, quod voluntas illi gratiae, cui hic, & nunc, consentit, possit dissentire, possit eam abicere: ergo cum omnibus praerequisitis ad agendum (haec enim necessariò dantur, quando voluntas consentit) potest non agere, sive etiam oppositum agere.

83. Resp. quidam Lovanensis, ad libertatem sufficere, quod sit actus à voluntate nostra; cum enim voluntas sit in potestate nostra, etiam actus, qui ab ea profluit, erit in potestate. Haec valde ambigüe dicta sunt; nam voluntatem esse in nobis, vel in nostra potestate, variè exponi potest. Primo enim voluntas in se ipsa, & formaliter accepta, pro potentia volendi, necessariò est in nobis, sicut intellectus; unde sic accepta non est in nostra potestate. Secundo, si voluntas, accipitur pro actu voluntatis, dicitur in nostra potestate, denominatione accepta à potiori; quia ut plurimum actus sunt liberi, quamvis utique etiam aliqui sint necessarii, ut actus indeliberati in via, amor beatificus in patria. Tertiò, voluntas, si subintelligatur, ut libere determinans se ipsam, etiam est in nostra potestate, quatenus scilicet est in nostra potestate, ut datur hoc concretum libere

determinans, quamvis non sit in potestate nostra ut detur ejus subiectum.

Jam quocunque in sensu accipiatur voluntas, consequentia, vel illatio adversari, quod omnis actus à voluntate profluens, sit eo ipso in nostra potestate, ac liber, est nulla; nam in primo sensu etiam antecedens est falsum: in secundo sensu negatur, quod omnis actus voluntatis, si non profluat ab ea, ut proximè expedita ad utrumque, sit liber: & in tertio negatur, quod voluntas ad omnem actum se liberè determinet. Quod si adversarius, ut videtur, velit, omnem actum à voluntate, quomodocunque profluentem, eo ipso esse liberum, manifestè contradicit definitionibus S. Pii V. & Gregorii XIII. citatis *num. 97.* Sed nec hæretici unquam negarunt, actus necessarios plurimos à voluntate produci: & tamen negarunt libertatem, atque ut eam negantes damnati sunt, nec tantum; quia nomen, sed; quia ipsam rem negarunt.

84. Respondet alius Lovaniensis, se, negando hanc definitionem, tantum illud docere, quod docent Thomistæ, dum ajunt, stantibus omnibus requisitis ad agendum (inter quæ etiam est prædeterminatio physica) non posse dari omissionem actus. Sed imprimis Thomistæ Recentiores nunc satis communiter negant, prædeterminationem se tenere ex parte actus primi, & dicunt, eam se tenere ex parte actus secundi, vel intermedii inter primum, & secundum: adeoque non volunt, prædeterminationem esse aliquid ex prærequisitis, sed tantum ex requisitis, de quibus vide *num. 82.* Dein Thomistæ definitionem nostram admittunt, & si ex hac impugnatur eorum prædeterminatio, non propterea negant eam definitionem: sed student ostendere, libertatem sic definitam stare cum sua prædeterminatione. Si quis tamen ex Thomistis definitionem hanc negaret, nostris rationibus efficaciter impugnari posset.

ARTICULUS II.

Solvuntur Objectiones.

85. **O**B. 1. Juxta Scripturas omnis actus voluntarius est imputabilis agenti: ergo etiam est liber. antec. prob. *Psal. 53. v. 8.* dicitur: *Voluntariè sacrificabo tibi,* quod S. Ambrosius. *l. 2. de fide c. 3.* explicat, ut significet idem, ac liberè, seu, ut ait, *in potestate habere, quæ vellet.* ad *Hebr. 10. v. 26.* *Voluntariè peccantibus.* 2. *Machab. 1. v. 3.* *Faciat is ejus voluntatem, corde magno, & animo volenti:* ergo &c. Similia in Scripturis occurrunt passim. Resp. neg. ant. ad prob. neg. conf. Ut advertit Suarez *in 1. 2. tr. 2. disp. 1. sect. 3. n. 25.* Gormaz *de act. hum. n. 276.* & alii, voluntarium ex perfectione cognitionis, seu perfectum, ordinariè in viatore est liberum: hinc duo ista vocabula sæpe à Scripturis, PP. & communi etiam modo loquendi, sumuntur pro eodem: adeoque non intelligitur quomodocunque, sed speciali modo voluntarium, seu liberum.

86. Ob. 2. ex SS. Patribus. S. Augustinus, *de natura, & gratia. c. 46.* cum sibi obje-

cisset illud Pelagii dictum: *Voluntatis enim arbitrio, ac deliberatione privatur, quidquid naturali necessitate confingitur.* respondet, absurdè hoc dici. Idem in *Enchiridio c. 105.* ait: *Aut voluntas non est, aut libera dicenda est.* & *l. 1. retract. c. 15.* ait: *Voluntas est animi motus cogente nullo: & ferme idem dicit de libero: ergo ad libertatem non requiritur absentia omnis necessitatis, etiam invincibilis, sed tantum absentia violentiæ, & coactionis.* Resp. dist. conf. ergo ad libertatem indifferentiæ, requisitam ad meritum, vel demeritum, non requiritur absentia omnis necessitatis invincibilis. neg. conf. ad libertatem tantum à coactione, peccato, vel miseria. conc. conf. Sanè S. Augustinus *n. 80.* & pluribus aliis locis, qui possent citari, nobiscum sentit, nec hoc loco sibi contradicit.

Unde, quod attinet ad primum textum, S. Aug. non hoc dicit, sed tantum, quod per absurdum sit dicere, quod non pertineat ad voluntatem id, quod hæc necessariò vult, vel necessariò non vult: exemplum autem ponit in DEO, qui non potest velle peccare, & necessariò non vult peccare: & in nobis, qui non possumus velle esse infelices, sed necessariò volumus esse felices: quis autem dicat, DEUM habere libertatem indifferentiæ ad nolitionem peccati, vel nos ad volitionem infelicitatis? Equidem videtur Pelagius, ibi loqui de voluntate libera libertate indifferentiæ: at S. Aug. non directè illi respondet; quia non est illi ibi controversia, an detur liberum arbitrium: sed, an possit quis vitare peccata, & bene vivere absque gratia Christi: quam gratiam si admittat Pelagius, sæpe ait S. Doctor, non fore ampliùs controversiam; nec negat absolute dictum Pelagii, sed tantum dicit: *Et hic nonnulla questio est,* scilicet, de qua libertate sit sermo, an de libertate indifferentiæ, an de libertate à miseria, & peccato, quam ibi præcipue negandam contendit S. August. in homine lapsio sine gratia DEI: & dein primum subjungit, per absurdum esse dicere, non spectare ad voluntatem actus, etiam naturaliter elicitos.

Secundus textus non ita habet, sed sic: *Postea in beatitudine verò sic erit, ut malè velle non possit homo, nec ideo libero carebit arbitrio: multò quippe liberius erit arbitrium, quod omnino non poterit servire peccato: neque enim culpanda est voluntas, aut voluntas non est, aut libera dicenda non est, quæ beati esse sic volumus, ut esse miseri non solum nolumus, sed nequaquam prorsus velle possimus:* ex quibus est manifestum, S. Doctorem non loqui de libertate indifferentiæ: sed de libertate à peccato.

87. Tertius textus, ut facile colliget, qui leget contextum, per terminum cogente vult significare necessitante, ut advertit Suarez. *in 1. 2. tr. 2. de voluntario disp. 1. sect. 3. n. 14.* nam S. Augustinus eodem loco. ait, sic etiam primos parentes nullo cogente, seu libera voluntate peccasse, à quibus utique non tantum violentia, sed etiam necessitas omnis absuit, ut ipsi adversarii non negant; cum fuerint in statu naturæ integræ. Et addit S. Pater, tentatorem fuasisse iis, non coegisse. Sic etiam hos terminos accipit S. Cyrillus. *Catechesi. 4. titulo de anima.* S. Irenæus *adversus hæreses lib. 4. c. 71.* & S. Bernardus *de gratia*

ita & libero arbitrio c. 3. ubi ait, voluntatem ideo beatitudine, aut miseria dignam esse; quia nulla cogitur necessitate; cum tamen c. 2. prae-
misset, omnem necessitatem excusare. Adde, quod S. Augustinus saepe duos hos terminos confundat: & hoc ipso libro retrahit, c. 9. sumit pro eodem, necessitare ad peccandum, & cogere ad peccandum, dum dicit: *Neminem natura sua cogit, ut peccet.* Certè natura ad nihil cogit (coactio enim est contra naturam) sed tantum aliquando necessitat. Unde, si negaretur tantum coactio ad peccatum, & non etiam necessitas, non satis negaretur. Ceterum, ut hic dicam, quod etiam ad sequentia referendum est, quando Patres videntur aliquid dicere contrarium, aut Scripturis, aut Conciliis, aut Pontificum definitionibus, aut etiam suis propriis alibi dictis, explicandi sunt modo optimo, quo possunt; hoc enim exigit debita illis reverentia. Si autem aliquis Sanctorum Patrum omnino non posset conciliari cum supradictis fidei regulis, esset deferendus. Hinc Alexander VIII. merito damnavit hanc propositionem 30. *ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clarè fundatam, illam absolute potest tenere, & docere, non respiciendo ad ullam Pontificis Bullam.*

88. Dices. S. Augustinus l. de natura, & gratia. c. 46. dicit, in DEI voluntate esse non peccare, quamvis necessarìò non peccet: item l. 5. de civ. DEI. c. 10. dicit, DEUM esse liberum, et si non possit velle malum, & bonum: ergo ad libertatem non requiritur potestas ad utrumque. Confirm. Idem S. Doctor l. 3. de libero arbitrio c. 3. ait: *Non enim posses aliud sentire esse in potestate nostra, nisi, quod, cum volumus, facimus:* sed, quod est in potestate nostra, est liberum: & quod necessarìò volumus, etiam facimus, cum volumus: ergo etiam, quod necessarìò volumus, est liberum.

Resp. esse utique in DEI voluntate non peccare, sed non in voluntate libera, libertate indifferentia, sed tantum libera, libertate à peccato. Ad alterum textum Resp. hunc sensum vix inveniri in eo capite: quidquid autem de hoc sit, facile dicitur, DEUM non esse liberum libertate indifferentia ad bonum, vel malum, sed tantum ad bonum, unum prae alio, vel etiam omissionem utriusque. Ad confir. dist. 2. partem minoris, quod necessarìò volumus, facimus, cum volumus, & cum potestate nolendi, nego min. sine hac potestate, conc. min. & neg. conseq. debet enim in textu S. Doctoris necessarìò subintelligi: *quod volumus cum potestate nolendi;* alias sibi, & doctrinae Ecclesiasticae contradiceret.

89. Obijcitur 3. S. Thomas in 2. dist. 25. quest. 1. art. 4. in corp. ait, *Liberum arbitrium dicitur ex eo, quod cogi non potest:* ergo libertati sola obest coactio. Confir. Idem Angelicus in 3. dist. 18. quest. 1. art. 2. ad 5. ait de libero arbitrio Christi, *Sietiam esset determinatum ad unum numero, sicut ad diligendum DEUM, quod non facere non potest, tamen ex hoc non amittit libertatem, aut rationem laudis, sive meriti; quia in illud non coactè, sed sponte tendit, & ita est actus sui dominus:* ergo libertati sufficit spontaneitas.

Resp. dist. conseq. Libertati obest sola, & omnis coactio, quam S. Thomas hic intelligit

om. conseq. sola coactio strictè dicta. neg. conseq. S. Doctor ibidem ad 1. dicit: *Quod libertas à necessitate est, quae consequitur naturam potentia, & ideo per actus, & habitus variatur:* unde ibi coactionem sumit pro necessitate, imò etiam pro quovis impellente, non strictè necessitante, ut patet legenti contextum; cum ibi distinguat coactionem impellentem, & inducentem, atque dicat, hanc (scilicet motiva inducentia) posse minui, vel augeri, & in hoc sensu etiam libertatem posse minui, vel augeri: quod ibi erat primarium quaesitum.

90. Ad confirm. S. Doctor ibi prius respondet aliter, & ait, Christi Domini arbitrium liberum non fuisse determinatum ad unum, nisi secundum genus, scilicet ad bonum, cum impossibilitate mali: inde quidem etiam objecta verba ponit: sed quomodo potest esse dominus sui actus Christus, ut ibi ait, si tantum quomodo-
docunque sponte tendit: nam etiam bruta tendunt sponte? ergo debet subintelligi, quod sponte tendat, hoc est, cum magna inclinatione, seu, eliciat actum intensiorem, quam exigit determinatio: adeoque detur in Christo libertas, vel electio, intra duas species actuum amoris, vel inter ejusdem individuales actus (si intensio supponatur non mutare speciem) scilicet ad actus magis, vel minus intensos.

Certè S. Thomas apertè docet, etiam necessitatem, sine coactione strictè dicta, tollere libertatem; nam quest. 6. de malo (quae est de electione humana) a. unico in corp. statim initio sic scribit: *Dicendum, quod quidam posuerunt, quod voluntas hominis ex necessitate movetur ad aliquid eligendum, nec tamen ponebant, quod voluntas cogere-
tur; non enim omne necessarium est violentum, sed solum id, cujus principium est extra: unde & motus naturales inveniuntur aliqui necessarii, non tamen violenti; violentum enim repugnat naturali, sicut & voluntario; quia utriusque principium est intra, violenti autem principium est extra.* Hae autem opinio est haeretica; tollit enim rationem meriti, & demeriti in humanis actibus; non enim videtur esse meritum, vel demeritorium, quod aliquis sic ex necessitate agit, quod vitare non possit. Hae ibi S. Doctor, ubi ulterius ostendit, hanc opinionem etiam evertere omnia principia Ethices.

91. Obijcitur 4. Petrus praedeterminatus ad actionem, est liber ad agendum, & tamen non habet omnia praequisita ad non agendum: ergo. prob. 2da pars antec. In tali casu Petrus non habet negationem praedeterminationis: haec est praequisita ad non agendum: ergo. Resp. Thomistae, qui concedunt primam partem antec. negant secundam. ad prob. neg. min. dicuntque, negationem illam non esse praequisitam, nec se tenere ex parte actus primi. Noltri e contra negant primam part. antec. quinam melius, non est hujus loci discutere. vide tractatu de DEO n. 448. Solum addo, sententiam de praedeterminatione non esse Catholicam in hoc sensu, quasi ab omnibus Catholicis deberet admitti, sicut nec in hoc sensu Catholica est sententia de scientia media: sed utramque tantum in hoc sensu, quod ab Ecclesia sit permessa doceri; unde male arguerent Calvinistae: Catholici admittunt praedeterminationem physicam: sed haec tollit libertatem: ergo, nam major, universaliter sumpta, est falsa: qui verò eam

eam admittunt, negant min. ex una autem propositione non potest inferri conclusio.

92. Ob. 5. Amor beatificus est liber, moralis, atque laudabilis: sed non procedit à potentia, ad utrumque expedita: ergo, prob. ma. si non est liber, tunc amor viæ est perfectior: hoc est absurdum: ergo. Confirm. Uterque amor tendit in idem objectum, uterque facit hominem perfectum, sanctum, & moraliter bonum: ergo, si unus est liber, etiam alter est liber. Resp. neg. 1. & 2. partem maj. & dist. 3. amor ille est laudabilis objectivè, conc. formaliter, seu proximè imputabiliter ad laudem, tanquam præmium meriti. neg. ma. & conc. min. neg. conseq. ad prob. neg. ma. si libertas est extrinseca actibus, prorsus non est perfectior amor viæ; quia prædicatum libertatis, quo deberet excellere, est ei extrinsecum: si autem libertas est intrinseca, tamen absolute est perfectior amor beatificus necessarius, tum; quia est magis voluntarius ob perfectiorem cognitionem ex num. 13. tum; quia est longè intensior: tum; quia est possessio DEI, & unio longè intimior &c. quæ prædicata longè superant prædicatum solum libertatis, etiam si sit intrinsecum.

93. Dixi supra, amorem patriæ esse objectivè laudabilem: hoc non aliud significat, quam, eum esse objectum conforme naturæ rationali ut tali: ex quo sequitur, quod ob illum Beatus possit laudari, sicut sol ob lucem: non autem esse formaliter laudabilem, in hoc sensu, quasi possit imputari Beato ad magnam, & novam laudem, quam ipse hoc actu sit meritis, & quidem proximè; nam radicaliter quidem, seu argutivè infertur, Beatum adhuc in via actus formaliter laudabiles elicuisse, & per eos laudem meritum fuisse; aliàs enim ad beatitudinem non fuisset admissus.

Si tamen per formalem laudabilitatem intelligatur tantum intrinseca bonitas, atque honestas actus, quatenus intrinsecè est tendentia in objectum ut honestum, & amplexio honestatis ut talis, hanc utique habet amor beatificus: & sub hac ratione magis est laudabilis, quam lux solis, vel tantum actus aliquis externus, qui est indifferens ad bonum, & malum. Ad confirm. dist. ant. Uterque amor tendit in idem objectum, & eodem modo, neg. ant. diverso modo, conc. ant. & neg. conf. Amor viæ tendit meritorie, dum datur potestas ad non tendendum: facit etiam sanctum meritorie, & non tantum, sicut gratia sanctificans, præsupponendo meritum: facit item imputabiliter bonum merendo &c. non ita amor beatificus: ergo, licet ille sit, non tamen iste debet esse liber.

ARTICULUS III.

An homo sit liber.

94. **L**iberum hominis arbitrium negarunt antiqui hæretici, atque etiam recentiores, Simon magus, Manichæi, Wicleffus, Lutherus, Calvinus, Bucerus, ac alii: quanquam postea Lutherus hæresin suam restrinxerit, atque admisit libertatem quoad actiones civiles, & politicas (quas vocavit

justitias carnis) sed non ad actiones bonas, & salutares: quem dein errorem etiam amplexus est Melancthon, & confessio Augustana, de quibus vide Tannerum tom. 2. disp. 2. quæst. 1. dub. 1. num. 10. At verò fides Catholica docet, dari in homine libertatem, tum ad actiones civiles, tum ad salutares, quamvis ad has debeat compleri per gratiam supernam.

95. Dico. De fide est, hominem esse liberum. Prob. Textus Scripturæ, Conciliorum, & Patrum à n. 77. allati, probant, libertatem in homine rationis compote dari, & quidem ad utroque actus: ergo, antec. facile patet eos textus expendenti; hinc in textum Ecclesiastici ibi citatum S. Aug. 1. de gratia. & lib. arbitrii, c. 2. sic ait: *Ecce apertissime videmus expressum liberum humane voluntatis arbitrium. Quid illud, quod tam multis locis omnia mandata sua custodiri, & fieri jubet DEUS? quomodo jubet, si non est liberum arbitrium?* Ratio etiam est clara; utrique enim actus, tam purè civiles, quam etiam supernaturales, prudenter, ut nemo negat, præcipiuntur, tam à DEO, quam à superioribus creatis: præmiantur actus boni, & puniuntur mali: laudantur homines propter illos, vituperantur propter istos: suadentur illi, dissuadentur illi, tum à DEO, tum à creaturis bonis: à malis vero, seu demonibus, incitantur homines ad mala: quod etiam imprudentissime fieret, si homo libere tentationi consentire non posset: ergo debet dari potestas libera ad eos actus faciendos. Si enim actus bonos necessariò facimus, quid laudis formalis, strictè dictæ, inde meremur? Si mala necessariò agimus, quid punimur, & præsertim ineffabilibus gehennæ tormentis? Si agere non possumus, quid omisso culpæ habet? Quæso, si DEUS puniret æternis flammis homines omnes, quod non fecissent miracula, quid cogitares? Et tamen eodem modo se haberet ad actus supernaturales juxta adversarios ille, qui eos non eliceret.

96. Longè aliter sentit S. August. n. 97. citatus. Audiatur idem de fide contra Manichæos c. 10. sic loquens. *Quis enim non clamat, stultum esse, præcepta dare ei, cui liberum non est, quod præcipitur facere? & iniquum esse, eum damnare, cui non fuit potestas iusta complere? Et has injustitias, & iniquitates, miseri non intelligunt, DEO se ascribere. Audiatur iterum de duabus animabus contra Manichæos c. 11. Nec hi libri obscuri mihi scrutandi erant, unde discerem, neminem vituperatione, suppliciove dignum, qui, aut id velit, quod iustitia velle non prohibet, aut id non faciat, quod facere non potest. Nōne ista cantant, & in montibus pastores, & in theatris poëtæ, & indocti in circulis, & docti in bibliothecis, & magistri in scholis, & antistes in sacris locis, & in orbe terrarum genus humanum.*

Omitto hic ex principiis Philosophicis multiplicem demonstrationem libertatis humane in ordine ad actus, saltem naturales, desumptam, tum ex sensu communi rotius generis humani, tum ex propria cujusvis experientia, & confessione: ex propositis præmiis, & poenis, præceptis, & prohibitionibus naturalibus, consiliis, exhortationibus, ex judicio indifferenti, necessariò in hunc finem à natura intento, ut homines deliberent, quid facere, seu ad quid se determi-

terminare velint, quæ omnia fufius profequuntur Philofophi: nos autem merito fupponimus.

97. Ob. 1. S. Paulus. 2. Cor. 3. v. 15. fcribit: Non quod fufficientes fimus cogitare aliquid à nobis, quafi ex nobis: ergo non fumus liberi. Confir. 1. Idem Apoftolus. 1. Cor. 12. v. 6. ait, DEUS, qui operatur omnia in omnibus: ergo nos nihil liberè agimus. Confir. 2. 1. Jo. 3. v. 9. dicitur: Omnis, qui natus eft ex DEO, peccatum non facit; quoniam fermen ipfius in eo manet; & non potefit peccare; quoniam ex DEO natus eft: ergo (infert Calvinus) piorum corda ita efficaciter divinitus gubernantur, ut inflexibili affeetu fequantur. Relp. neg. confeq. Statim addit Apoftolus: Sed fufficientia noftra ex DEO eft. Licet igitur non à nobis, aut à naturâ noftrâ, habeamus poteflatem expeditam ad falutariter agendum, habemus eam à DEO per gratiam, quam fufficientem, ad præcepta Divina implenda, DEUS nemini negat. Sic enim docet Concilium Senonenfe decreto 15. de libero arbitrio: Neque tamentanta gratiæ neceffitas libero præiudicat arbitrio; cum illa femper fit in promptu: nec momentum quidem prætereat, in quo DEUS non fiet ad opus, & pulset: cui, fi quis aperuerit januam, intrabit ad illum, & cœnabit cum illo: nec denique tale fit huiusmodi trabentis DEI auxilium, cui refifti non poffit. Ad 1. confir. neg. conf. DEUS operatur, nos verò cooperamur, & quidem liberè. Ad 2. confir. neg. conf. Illud non potefit peccare fignificat tantum, non poffe conjungere peccatum grave cum gratia, feu dilectione DEI, quæ eft illud fermen, & illa nativitas, ut colligitur ex S. Hieronymo. l. 2. contra Iovin. c. 1. & S. Aug. tr. 5. in ep. Joan. at potefit quis abicere ipsam gratiam, & fic peccare.

98. Ob. 2. Ad Rom. 7. v. 19. ait Apoftolus: Non enim, quod volo bonum, hoc facio: fed, quod nolo malum, hoc ago: & hic textus accipiendus eft de omni homine, ut paffim Patres, ac Doctores exponunt: ergo nullus homo habet liberum arbitrium. Relp. neg. confeq. Apoftolus hic agit de motibus indeliberatis concupifcentiæ, quos operatur eadem concupifcentia, etiam in hominibus iuftis, contra voluntatem eorum; quia, quando deliberatè agunt, iftos motus averfantur: hanc autem concupifcentiam S. Paulus vocat peccatum per metonymiam; quia eft effectus peccati originalis, & caufa etiam aliorum actualium.

Et hæc refponfio fufficiens omnino eft huic objectioni: quia tamen hoc textu videntur plurimum niti novatores Janfeniani, eique fyftema de duplici concupifcentia, feu delectatione, alternatim prævalente, ac hominem, nunc ad bonum, nunc ad malum determinante, impo-
nere: voluntque, etiam S. Auguftinum hunc textum ita exponere, ut in eo quoque peccetur, quod urgente, vel neceffitante concupifcentia fit, operæ pretium eft, huius S. Doctoris mentem hic fufius declarare.

99. Poffet quidem videri S. Aug. de natura & gratia c. 67. & alibi quoque, dicere, quod etiam peccetur, quando quis ex ignorantia, vel etiam ex neceffitate concupifcentiæ, ita agit, ut, (ficut ait) videat, quid rectè faciendum fit, & velit, nec poffit implere. Sed, fi mens S. Doctoris magis investigetur, patet, eum, aut loqui tan-

tum de neceffitate, & ignorantia non invincibili, fed vel proximè, vel remotè vincibili: aut de peccato non ftrictè, fed tantum latius dicto. Sic cit. cap. cum dixiffet, hominibus de hac neceffitate, & ignorantia, querentibus refponfum jam effe, tamen iterum fic refpondet: Re-
tè enim fortaffe quererentur, fi erroris, & libidinis, nullus hominum victor exifteret. Cum verò ubique fit præfens, qui multis modis per creaturam fibi domino fervientem, averfum vocet, doceat credentem, confoletur fperantem, diligentem adhortetur, conantem adjuvet, exaudiat deprecantem. Non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras, fed quod negligis quærere, quod ignoras: neque illud, quod vulnerata membra non colligis, fed quod volentem sanare contemnis. & c. 69. fic ait: Eo quippe ipfo, quo firmitiffimè creditur, DEUM iuftum, & bonum, impoffibilia non potuiffè præcipere, hinc admonemur, & in facilibus, quid agamus, & in difficilibus, quid petamus, & poft pauca: Petat, quo deftituitur, ut impleat, quod iubetur.

Iterum in exppofitione epiftolæ ad Galatas in c. 5. circa medium in illud v. 17. Caro concupifcit adversus fpiritum, fpiritus autem adversus carnem; hæc enim fibi invicem adverfantur, ut non ea, quæ vultis, faciatis. fic ait: Putant hic homines, liberum voluntatis arbitrium negare Apoftolum nos habere: nec intelligunt, hoc eis dictum, fi gratiam fidei fufceptam tenere nolunt, per quam folam poffunt fpiritu ambulare, & concupifcentiæ carnis non perficere. Si ergo nolunt, eam tenere, non poterunt ea, quæ volunt, facere. Ex quibus patet, S. Doctorem, dum videtur afferere, fimiles motus effe verè peccata, loqui de neceffitate vincibili.

100. Aliquando autem non loquitur de peccato verè tali, fed tantum de peccato latius dicto, prout ipfe Apoftolus concupifcentiam (quæ eft poena culpæ originalis, & caufa sæpè actualium peccatorum) vocat peccatum ad Rom. 7. Sic autem S. Aug. cit. exppofitione in epift. ad Galat. eodem c. inferius ait. Aliud enim eft, non peccare, aliud, non habere peccatum; nam in quo peccatum non regnat, non peccat: id eft, qui non obedit defideriis ejus: in quo autem non exiftunt omnino ifta defideria, non folum non peccat, fed etiam non habet peccatum: ubi apertè per peccatum, quod habetur, non intelligitur verum peccatum, fed tantum latius dictum, ad imitationem Apoftoli modò citati; alias utique effet idem, habere actualiter peccatum, & actualiter peccare: regnare peccatum, & habere peccatum.

Pariter l. 3. de libero arbitrio c. 19. poftquam dixiffet, non tantum dici linguam illud membrum, quo voces formamus, fed & ipsa verba prolata, & hinc linguam Latinam, ac Græcam vocari, fubdit: Sic non folum peccatum illud dicimus, quod propriè vocatur peccatum (libera enim voluntate, & ab fciente committitur) fed etiam illud, quod jam de huius fupplicio confequatur, neceffe eft. Quod autem indeliberati motus concupifcentiæ propriè dictum peccatum non fint, clarè docet l. 1. de civit. c. 25. fcribens: Quod fi illa concupifcentialis inobedientia, quæ adhuc in membris moribundis habitat, præter noftræ voluntatis legem, quafi lege fua movetur, quantum magis absque culpa eft in corpore non consentientis, fi absque culpa eft

in corpore dormientis? Hæc fufius, ut videatur, quàm malè Janfeniftæ S. Doctorem in luas partes trahere conentur.

101. Ob. 3. S. Paulus ad Rom. 9. v. 16. ait: *Non volentis, neque currentis, sed misereantis est DEI* (intellige, electio ad gloriam, vel ejus affectio) ergo homo non est liber. Confirm. *Jerem. 10. v. 23.* dicitur: *Non est hominis via ejus*: ergo. Resp. neg. conseq. Textus hic exponendus est de gratia efficaci, quam habere, non est in nostra potestate: interim est in nostra potestate, cum sufficiente gratia cooperari. Plura de hoc textu vide *tract. de DEO* à n. 399. Ad confirm. Si textus ille intelligendus est de omni homine, & non de solo Nabuchodonosore, etiam explicandus est de gratia prævisa congrua, ut eum explicat Suarez, & alii Scholastici. videri potest Cornelius à Lapide in hunc locum.

Similes plures textus accumulare solent hæretici: sed nihil probant, quàm, vel gratiam esse necessariam ad actus supernaturales, quod Catholici constantissimè tenent: vel DEO magis esse tribuenda bona opera, quàm nobis, quod etiam docet fides nostra: vel quòd, habere hanc præ alia gratia, non sit in nostra potestate, quod etiam certissimum est: at hæc libertati non obsunt; cum gratia necessaria semper adsit, ex n. 97. & DEUS quidem plùs faciat in ordine ad actus salutes, non tamen liberè immediatè eos producat, sed nobis determinationem relinquat: insuper hæc præ alia gratia ad agendum necessaria non sit, sed quævis sufficiens. Verùm hæc spectant ad alium tractatum.

102. Ob. 4. S. Aug. in *enchiridio* c. 30. ait: *Libero arbitrio malè utens homo, & se perdit, & ipsum.* & post pauca: *Cum libero peccaretur arbitrio, videtur peccato amissum est & liberum arbitrium*: ergo. Resp. neg. conf. S. Aug. l. 2. de nuptiis, & *concupisc. c. 3.* sic habet: *Non est ita, ut loqueris, quicumque ista dixisti, non est ita: multum falleris, vel fallere meditaris: non liberum negamus arbitrium: sed, si vos filius liberaverit, ait veritas, tunc verè liberi eritis.* & contra duas epistolas Pelagianorum. l. 1. c. 2. sic habet: *Quis autem nostrum dicat, quòd primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? Libertas quidem periit per peccatum, sed illa, quæ in paradiso fuit, habendi plenam cum immortalitate justitiam, propter quod natura humana Divinà indiget gratiâ, dicente Domino: si vos filius liberaverit, tunc verè liberi eritis: utique liberi ad bene, justèque vivendum. Nam liberum arbitrium usque adèd in peccatore non periit, ut per illud peccent maxime omnes, qui cum delectatione peccant, & amore peccati hoc eis placet, quod eis libet.* Similes textus S. Doctoris etiam suprà jam dedimus.

103. Ex quibus patet, S. Doctorem nequam negare liberum arbitrium simpliciter tale: sed tantum negare liberum arbitrium, quoad illam plenitudinem, quam habuisset homo in paradiso, si non peccasset: vel libertatem à peccato: vel libertatem se erigendi post lapsum, sine gratia; hanc enim vel maxime negat loco objecto ex *enchiridio*. Nec dicas, hanc libertatem non habuisse hominem ante lapsum. Resp. enim, ante lapsum non potuisse hominem habere libertatem ad se erigendum; quia hoc erat impossibile: habuisse tamen majorem liber-

tatem ad bonum, quàm nunc habeat. Verum est, quòd etiam tunc ad salutariter operandum requisita fuerit gratia, ut idem S. August. docet *enchiridii* c. 106. at non requisita fuit gratia medicinalis; de qua S. August. l. de *corr. & gratia. c. 11.* Breviter dico, Adamo ante peccatum, non tot infirmitatibus circumdato, non opus fuisse gratia tam forti, quàm forti opus fuit ipsi, & posteris ejus, post lapsum: quæ fufius deducita sunt in lucubratione S. August. Doctor *libertatis*, à n. 31. & à n. 43. & sequent. Unde homo libertatem, operandi bene, & salutariter, sine gratia medicinali perdidit; quia modò sine gratia medicinali, nec potest à lapso resurgere, nec vulnus peccati sanare.

104. Dices. Idem S. August. l. 5. de *ciuit. c. 10.* dicit, necessitatem non tollere libertatem, & infert, hinc neque præscientiam DEI eam tollere: ergo necessitas non obest libertati, sed sola coactio. Confir. Idem l. 1. *retractationum c. 15.* sic ait: *Qui verò cogenti (vel, ut alii legunt, volenti) cupiditati bona voluntate resistere non potest, & ideo facit contra præcepta justitiæ, jam hoc ita peccatum est, ut sit etiam poena peccati*: ergo peccat homo, etiam quando est necessitatus, adeoque non habet libertatem indifferentiæ. Resp. dist. conf. ergo non obest libertati necessitas antecedens, neg. conseq. necessitas consequens, conc. conseq. Expresè ibi S. Doctor dicit in fine capitis, non idèd hominem peccare; quia DEUS præscivit, sed idèd DEUM præscire; quia homo est peccaturus, vide *tr. de DEO* n. 360. Dicit quidem S. Augustinus, etiam non obesse libertati Divinæ, quòd necessariò vivat, & necessariò non peccet: at non vult intelligi, DEUM liberè vivere, aut liberè non peccare, & quidem libertate indifferentiæ; hoc enim esset utique falsum. Sed tantum vult dicere, necessitatem vivendi non obesse libertati Divinæ ad alios actus, vel libertati ejus à peccato; quia libertas à peccato, quæ est tantum immunitas ab isto, stat cum necessitate aliqua in Beatis, & in DEO. Item, vult dicere, necessitatem non peccandi non obesse libertati Divinæ perfectissimæ, quæ non est ad peccandum (quia hæc est imperfecta) sed tantum ad unum præ alio bono &c. vide n. 88. Ad confir. Resp. neg. conseq. si hæc intelligatur de peccato formali; nam qui antecederet non potest resistere cogenti cupiditati, potest quidem aliquando materialiter peccare, at non formaliter. S. Aug. autem *loc. cit.* non intelligit peccatum verè tale, sed tantum poenam peccati, juxta dicta n. 100. Paret hoc ex antecedentibus, & consequentibus eodem c. 15. in *objectione adducto*; nam distinguit ibi duplex peccatum, scilicet verè tale, quod, ut ait, est in voluntate: alterum, quod est poena peccati, & quod etiam fit à nolente: verum hoc peccatum juxta ipsum non est strictè tale.

105. Ob. 5. DEUS non est liber: ergo minus homo. prob. antec. DEUS debet semper facere optimum: ergo. Confir. 1. Voluntas est indifferens, adeoque debet determinari: sed hoc est necessitari: ergo. Confirm. 2. Homo necessariò sequitur dictamen intellectus: sed dictamen intellectus est necessarium: ergo. Resp. neg. antec. ad prob. dist. antec. DEUS debet facere optimum materialiter, neg. antec. opti-

optimum formaliter, hoc est, hic, & nunc, maxime conforme suæ voluntati, quæ est regula omnis honestatis. conc. antec. & neg. conseq. Hoc ipso, quod DEUS rem liberrime eligat, sit formaliter optima. Ad 1. confir. dist. 1. p. ma. voluntas est indifferens indifferentiâ libertatis. conc. indifferentiâ insufficientiâ. neg. 1. p. & dist. etiam 2. p. debet determinari à se ipsa. conc. ab alio. neg. ma. & dist. sic min. neg. conseq. Hinc etiam axioma: *Idem manens idem semper facit idem*: duntaxat est verum de non liberis. Ad 2. confir. vel neg. ma. vel min. si enim dictamen est necessarium, & necessitat, tunc tollit libertatem, adeoque admitti non debet. Ejus quidem patroni dicunt, illud esse liberum aliquo modo, in præcedente pura omissione libera; cui tamen quæstioni nolum me miscere.

106. Ob. 6. Posset DEUS homini, habenti judicium indifferens, tamen negare concursum ad unum: talis homo putaret, se esse liberum, & tamen non esset: ergo ex communi sensu, & experientia nihil probatur. Resp. dist. ma. potest hoc DEUS naturaliter, & universaliter facere, neg. ma. supernaturaliter, in aliquo casu. om. ma. & conc. mi. neg. conseq. Scilicet, sicut conceditur, quod DEUS possit in aliquo, vel aliquibus particularibus casibus, permittere, ut sensus fallantur, non autem universaliter (aliàs nulla haberetur demonstratio physica de creatis, imò neque de ipso DEO ex creatione calor, hominum &c.) sic potest omitti, quod DEUS possit, in aliquo casu particulari, permittere, ut detur judicium indifferens sine libertate, vel concursu DEI: at non, quod id possit universaliter; nam hoc ipso, quod in hominibus detur judicium indifferens, & actus primus proximus creatus totus, debet DEUS esse paratus ad concurrendum, ne frustra semper detur: nisi fortè in casu particulari habeat specialem finem, quem universaliter habere non potest. Accedit, quod DEUS frustra faceret tot miracula, quæ nunquam manifestaret. Ulterius, certum est, DEUM non posse negare concursum ad actum præceptum, ne impossibile jubeat.

107. Ob. 7. Bruta etiam coërcentur minis, & poenis, e. g. canis baculo: dantur ipsis præcepta, e. g. cani, ne carnem voret: excitantur etiam certis verbis, quibus norunt loqui, e. g. aurigæ suis equis: laudantur quoque, & amantur, e. g. equi generosi &c: ergo etiam bruta juxta nos essent libera. Confirm. Potest dici, quod leges, consilia, deliberationes, præmia, poenæ &c. tantum dentur, ut vivacius apprehendantur objecta, adeoque magis moveant: ergo. Resp. neg. antec. Quæ fiunt respectu brutorum, non sunt veræ minæ, aut præcepta, aut præmia, aut laudes: sed tantum sunt voces, aut signa, imprimendis, vel excitandis, certis speciebus brutorum apta. Quando etiam occiduntur bruta, ob damna, vel molestias illatas, non est vindicta propriè sumpta de ipsis (nisi quis insipienter furat) sed tantum destructio eorum, ne ulterius noceant: cum aliis viis à nocentis arceri non possint: vel quia non putatur operæ pretium, alia mediâ adhibere.

108. Amor etiam brutorum est concupiscentiâ, non amicitia, aut, si etiam est alicujus benevolentia, non probat libertatem; nam eti-

am erga flores, vel arbores, similem habere possumus. Laus, vel vituperium, est tantum æstimatio utilitatis, aut damni: potissimum autem laudantur ob perfectiones naturales e. g. equus ob corporis proportionem, celeritatem cursûs, quæ in homine est laus omnium minima: nec curatur, an bruta eam sentiant, an non. Quod autem imprudentes aliquando visi sint, brutis plus deferre, e. g. ut refertur, Caligula suo equo (quem *Incitatum* vocabat) detulisse consulatum Romanum, aut Caracalla suo equo decrevisse triumphum, non refert; tales enim nugæ sapientes non movent.

Ad confir. dist. antec. potest id dici à sapientibus. neg. antec. ab insipientibus. conc. antec. & neg. conseq. Stante eadem lege, poena, & præmio, evidenter experimur, posse nos utrumque facere, nec aliunde nos determinari, sed à nobis ipsis: insuper posse nos in iisdem circumstantiis agere diversa, quod de brutis nulla experientia monstrat. Superesset difficultas, desumpta à præscientia DEI: sed longior est ejus explicatio, quam, ut eam repetere placeat, videri potest solutio data tract. de DEO. n. 356.

ARTICULUS IV.

An sit possibilis pura ommissio libera.

109. **P**uram omissionem omnis actûs, tam voluntatis, quam intellectûs, posse dari non dubitatur; cum utique in somno nullum actum eliciamus: imò etiam, dum vigilamus, indeliberatè sæpe nihil volumus: insuper faciliè quoque admittitur, DEUM posse supernaturaliter negare concursum ad omnem talem actum. At verò, an voluntas, instructa toto actu primo proximo libero, ad volendum, & nolendum, amandum, & odio habendum &c. possit suspendere omnem actum, ira, ut neque habeat simplicem nolitionem, qua dicat, e. g. *nolo amare*, vel alium quemcunque actum, impossibilem cum amore, controversa est, in qua gravissimi auctores sibi opponuntur.

Notandum autem, puram omissionem non posse esse intrinsecè liberam; cum enim sit purâ negatio, nihil potest habere propriè intrinsecum: quare denominatio libera est tantum extrinseca, proveniens ab actu primo libero. Rursus pura ommissio non est propriè dictus actus secundus, aut exercitium libertatis; hæc enim propriè sumpta significant actionem: quare quærere, an libertas possit propriè exerceri per puram omissionem, vel, an voluntas, in actu secundo strictè tali, possit purè omittre, est extra thomum saltare.

Respondent quidem aliqui, puram omissionem esse exercitium negativum, & pariter esse actum secundum negativum: sed hæc responsio sæpe tantum rem magis confundit, & in substantia tantum significat, puram omissionem esse negationem exercitii. Quare controversia tantum potest, ac debet esse, an voluntas, in actu primo completè libera, possit omnem actum suspendere: an verò saltem aliquem,

cum altero libertatis extremo quomodocunque oppositum, debeat elicere.

110. Dico, Probabilius possibilis est pura omisio libera. ita S. Thomas 1. 2. q. 6. a. 3. in corp. ubi sic concludit: *Et sic voluntarium potest esse absque actu, quandoque quidem absque actu exteriori cum actu interiori, sicut, cum vult non agere: aliquando autem, & absque actu interiori, sicut, cum non vult.* Loqui autem S. Doctorem de voluntario libero, patet; quia loquitur de voluntario moraliter imputabili, & affert exemplum de navarcho, omittente gubernationem navis. Iterum, 1. 2. q. 71. a. 5. ad 2. ait: *Aliquid dicitur voluntarium, non solum; quia cadit super ipsum actus voluntatis, sed quia in potestate nostra est, ut fiat, vel non fiat, ut dicitur in 3. ethic. unde etiam ipsum non velle potest dici voluntarium, in quantum in potestate hominis est velle, & non velle:* ubi clarè agitur de voluntario libero; hoc enim solum est in potestate hominis. Quod autem Angelicus 1. 2. q. 6. a. 3. dicat, per accidens concurrere actum voluntatis, non est prioribus contrarium; quia, ut Suarez in 1. 2. tr. 2. disp. 1. de voluntario sec. 5. n. 2. Tannerus, Valentia, ac alii observant, S. Doctor ibi tantum loquitur de eo, quod ordinariè sit, vel moraliter oportet fieri, propter consuetudinem, & facilitatem eliciendi actum voluntatis; non autem vult, quod id absolute necessariò fiat. Sanè Arriaga disp. 8. de anima sec. 6. subsect. 2. n. 117. de iis, qui putant, S. Doctorem sentire oppositum, ait, videri eos Angelicum non legisse. Sentiant nobiscum, teste Suarez loc. cit. communiter Thomistæ, ex nostris ipse Suarez, Hurtadus, Valentia, Tannerus, Rhodes, Izquierdo, Arriaga loc. cit. n. 153. Vasquez in 1. 2. disp. 92. n. ultimo, alique complures.

111. Prob. conclusio negativè. Pura omisio libera nullam in se dicit repugnantiam, neque naturalem: aliunde voluntas est libera, & nulla apparet ratio, ob quam cogatur ad semper eliciendum aliquem actum: ergo potest omni abstinere. Prima pars antec. probatur solutione objectionum: secunda non negatur ab adversariis: tertia pars etiam probatur, tum solutione objectionum, tum ex eo; quod liberæ voluntati non debeat gratis imponi necessitas, tum; quod entia non debeant sine necessitate multiplicari. Confir. In nostra sententia longè melius explicatur divisio libertatis, communissimè recepta, in libertatem contrarietatis, & contradictionis; hæc enim strictè dicta, est inter ens, & puram negationem, quod juxta nos optimè salvatur: at juxta adversarios esset inter unum actum, & alium, quæ non est stricta contradictio. Alias rationes ab aliis allatas, sicut non impugno, ita nec assumo: qui eas cupit rescire, consulat Arriagam de anima disp. 8. sec. 6.

112. Ob. 1. Ecclesiastici 31. v. 10. laudatur omnis, qui potuit transgredi, & non est transgressus: ergo non est possibilis pura omisio libera. prob. conf. qui non transgrederetur purè omittendo, non esset laudabilis: ergo juxta nos non omnis esset laudabilis, qui non esset transgressus. Confir. 1. Luc. 19. v. 23. dicitur servo pigro: *Quare non dedisti pecuniam meam ad mensam?* adeoque petitur ab eo ratio: atqui, si possibilis fuisset pura omisio, non potuisset ab ipso peti ratio; nam

pura omisio nullam rationem respicit: ergo. Confir. 2. Omnia peccata referuntur ad concupiscentiam carnis, & oculorum, ac superbiæ vitæ. 1. Joan. 2. v. 16. atqui peccatum puræ omissionis ad ista non spectat: ergo. Confir. 3. Augustinus. l. de vera religion. c. 14. ait: *Utiq; adeo peccatum voluntarium est malum, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium:* atqui voluntarium non est aliquid, nisi per actum voluntatis: ergo. Resp. Laudatur quoque ibi, v. 8. qui *propter aurum non abiit*, quod quis etiam potest facere ex vana gloria: igitur dist. antec. laudatur omnis, qui non transgreditur ex motivo honesto, conc. antec. ex motivo tantum indifferenti, vel nullo. neg. antec. & conseq. ad prob. antec. est dubium; nam sunt, qui etiam puram omissionem dicunt posse esse meritoriam, vide Arriagam tom. 4. tr. de merito. disp. 53. sec. 2. & Ripaldam tom. 1. de ente supernaturali. l. 3. disp. 70. per totam. quare, si quis potest, per eam mereri, neg. antec. si non potest. omitt. antec. & dist. conseq. ut supra: non esset laudabilis omnis etiam, qui non transgressus esset sine motivo honesto, conc. secus. neg. conseq.

113. Ad 1. confirm. dist. 2. p. ma. petitur ratio, hoc est, excusatio. conc. ma. hoc est motivum intrinsicum omissioni neg. ma. & dist. proportionaliter mi. neg. conseq. Si dixisset ille servus, se fuisse necessitatum, satisfecisset, quin assignasset motivum intrinsicum omissioni. Dein facile concedo, quod ibi non fuerit data pura omisio; quia servus per actum positivum pecuniam abscondit, & tam diu nil egit, donec dominus, ut ibi dicitur, *post multum temporis*, reversus est. Licet autem ille servus piger non habuerit puram omissionem, non sequitur, eam esse omnino impossibilem.

Ad 2. confirm. dist. ma. omnia peccata referuntur ad illa tria, tanquam ad capita, vel causas. conc. ma. tanquam ad species. neg. ma. & om. mi. neg. conseq. Sic etiam mendacium præcisè jocosum non refertur ad illa tria, nisi tanquam ad capita, seu fontes, aut causas. Ad 3. confirm. neg. mi. cum S. Thoma citato num. 110. ex quo etiam habes, non omne liberum debere esse positivè, vel, ut Thomistæ loquuntur, directè voluntarium, sed tantum debere esse, indirectè, seu negativè, voluntarium: hoc est, debere esse in nostra potestate. Quod si Patres quandoque videntur dicere, peccatum non dari, nisi voluntas aliquid velit, intelligendi sunt, ut diximus num. 110. de modo ordinario peccandi.

114. Ob. 2. De omni peccato potest dari remorsus conscientie: sed hic non potest dari de pura omissione: ergo hæc neque potest esse peccatum: ergo non potest dari. prob. mi. pura omisio non potest relinquere speciem sui: ergo non potest de ea dari remorsus. Confirmatur. A pura omissione etiam non potest relinqui habitus vitiosus: atqui deberet hic ab ea posse relinqui: ergo. Resp. Quomodo ergo datur displicentia de multis omissionibus necessariis, ob quas sæpe postea affligimur? in forma. neg. mi. ad probat. neg. conf. potest enim sufficienter mordere ratione speciei alienæ, per quam potest representari negatio. Ad confirm. Non puto, tam frequenter nos purè omittere, ut inde

nascatur habitus: si tamen id frequenter fieret, posset ratione specierum alienarum relictarum oriri etiam aliqua facilitas, in forma neg. mi. nam, licet non ab ipsa omissione oriretur aliqua facilitas, posset ea oriri à speciebus alienis. Si negares, hanc facilitatem esse habitum, faceres quæstionem de nomine, de qua parum curarem.

115. Ob. 3. Libertas est potentia vitalis: ergo non exercetur, nisi per actum vitalem, & non per puram omissionem. Confir. Intellectus non potest purè omittere: ergo nec voluntas. Resp. conc. totum. vide dicta n. 109. Nec dicas: nulla alia potentia potest purè omittere; nam nulla quidem potest purè omittere liberè; quia nulla est libera: attamen potest omittere necessariò, ut negari non potest: vel etiam potest omittere ex imperio voluntatis: saltem id possunt aliquæ potentia externæ. Ad confir. neg. conseq. Juxta omnes intellectus est potentia necessaria: adeoque liberè purè omittere nequit. Neque, saltem si homo rationis capax vigilet, videtur intellectus ita esse subiectus voluntati, ut ex hujus determinatione prorsus nihil cogitet; nec enim objecta, vel excitatio specierum, sunt in potestate voluntatis; aliàs nunquam involuntariè distraheremur &c. Potest autem intellectus necessariò purè omittere in somno, & hinc etiam medià ex imperio voluntatis, si hæc somnum imperet: potest quoque idem fieri in aliis casibus, e.g. deliqui; timoris nimii &c.

116. Ob. 4. Pura omisso deberet esse determinatio voluntatis ad unum extremum: sed talis determinatio debet esse actus positivus: ergo. Confir. Pura omisso libera debet esse actus secundus: ergo non potest esse pura negatio. prob. conseq. pura negatio, e.g. amoris jam datur in actu primo: ergo non constituit actum secundum, qui est distinctus à primo. Resp. dist. ma. pura omisso debet esse determinatio voluntatis positivè, vel propriè talis. neg. ma. æquivalenter, vel impropriè talis. conc. ma. & dist. sic min. neg. conseq.

Ad confir. dist. iterum antec. pura omisso debet esse actus secundus propriè talis. neg. ant. impropriè tantum talis. conc. ant. & neg. conf. ad prob. neg. antec. non enim negatio actus secundi constituit actum primum; nam actus primus, maxime liber, debet posse stare cum utroque actu secundo, seu exercitio: at qui negatio unius exercitii, seu actus secundi, non potest stare cum utroque; aliàs simul possent coexistere duo contradictoria. Quare ad summum potest dici, quod in actu primo detur præcisio ab utroque, non verò jam negatio actionis, seu ipsa pura omisso.

117. Ob. 5. Omne liberum ablata libertate fit voluntarium necessarium: sed talis non potest fieri pura omisso: ergo non est libera. prob. min. si à pura omissione dematur libertas, nihil prorsus in ea est, ob quod dicatur voluntaria: ergo. Resp. cum Arriaga. dist. ma. omne liberum positivè tale, fit ablata libertate voluntarium necessarium. conc. ma. liberum tantum negativè tale. neg. ma. & conc. min. neg. conseq. ad prob. conc. totum. quia, cum pura omisso necessaria nullam involvat volitionem, non est positivè voluntaria; cumque non sit in potestate

nostra, non est negativè voluntaria. Quare non est possibilis pura omisso necessaria voluntaria, saltem immediatè in se: sed tantum involuntaria, seu potius non voluntaria. Dixi immediatè in se; nam, si quis liberè posuisset causam, e.g. ebrietatem, ex qua sequeretur postea pura omisso e.g. sacri, vel recitationis Breviarii, essetque pravisa, hæc posset esse voluntaria in causa.

118. Ob. 6. Libertas in actu secundo necessariò est electio, seu inclinatio ad unum extremum, & recessus ab altero: itémque victoria motivorum, allicientium ad oppositum: sed hæc requirunt actum positivum voluntatis: ergo. Resp. dist. ma. libertas in actu secundo, strictè dicto, est electio &c. conc. ma. libertas in actu secundo, tantum latius dicto, neg. ma. & conc. mi. neg. conf. Quare pura omisso debet tantum aliquo modo æquivalenter esse inclinatio, quatenus eo ipso, quod non amem, æquivalenter aliquo modo facio id, quod dicit hic actus: *nolo amare*. Eodem etiam modo tantum debet esse victoria, quatenus quis, non assentiendo motivis allicientibus ad oppositum, æquivalenter ea rejicit, vincit, vel eis resistit.

119. Dices. Unum contradictorium non potest æquivalere alteri: ergo neque pura omisso actui positivo, quo dicerem: *nolo amare* &c. Resp. dist. antec. non potest æquivalere physicè. conc. vel om. antec. non potest æquivalere moraliter. subdist. non perfectè, & quoad omnia. om. non saltem quoad aliqua, & imperfectè. neg. antec. & sub eadem. dist. conc. vel neg. conseq. Quidquid sit in genere physico (in quo tamen videtur negatio omnis frigoris æquè esse causa mortis, sicut summum frigus) saltem in genere moris, potest negatio æquivalere aliquo modo enti positivo; qui enim tenetur, hic, & nunc, aliquid facere, si purè id non faciat, præceptum jam violat, & si non omnino, tamen aliquo modo se habet, ut ille, qui diceret: *Nolo actum præceptum elicere*.

Certè in navarcho pura omisso gubernationis navis moraliter æquivalet huic actui: *Nolo gubernare* &c. Quamvis fatear, quod, qui positivè diceret, se nolle, gravius peccaret: & hinc æquivalentia non est prorsus omnimoda. Talis autem æquivalentia, vi cujus negatio non quidem omni modo, sed tamen in ordine ad aliquem certum effectum, vel denominationem, æquivalet rei positivæ, sæpe datur, præsertim quando negatio non est tam contradictorium illius actus, seu nolitionis, cui moraliter æquivalet, quam alterius, scilicet illius, cui contrariè opponeretur nolitio. Sic e.g. pura omisso gubernationis est potius, & primariò, contradictorium gubernationis actualis, & quasi tantum secundariò, vel quasi medià, est contradictorium actus positivi dicentis: *Nolo gubernare*.

120. Ob. 7. Omne exercitium libertatis debet respicere finem, vel motivum: pura omisso non potest ita respicere: ergo. Confir. Omnis actus primus liber constituitur per cognitionem indifferentem: ergo actus secundus debet hanc respicere. Resp. neg. suppositum, quod pura omisso sit exercitium libertatis, ut jam dictum n. 109, vel dist. ma. omne exercitium libertatis, propriè dictum, debet respicere finem. conc. ma.

tantum improprie dictum, neg. ma. & conc. mi. neg. conseq. Sufficit ad puram omissionem liberam, ut actus primus involvat cognitionem finis, vel motivi; alias enim non esset liber: non autem debet omisso hanc cognitionem respicere. Ad confirm. neg. conseq. ex modo dictis.

121. Ob. 8. Si actus secundus liber non debet respicere motivum, vel cognitionem ejus, tunc erit liber per solam coexistentiam cognitionis, vel motivi: hoc dici non potest: ergo, prob. min. possunt coexistere duo motiva impossibilia, e. g. potest alicui proponi omisso sacri die festo, ut utilis ad ludendum, & ad dormiendum: in hoc casu non potest dici, quod omisso pura libera fiat propter utrumque motivum, & tamen utrumque coexistit: ergo Resp. conc. ma. intellectam de libertate explicata. n. 709. neg. min. ad prob. dist. ma. possunt coexistere (intellige, in intellectu) motiva impossibilia quoad existentiam realem. conc. ma. quoad existentiam tantum intentionalem, vel etiam tantum indirectam motionem, neg. ma. & mi. & conseq.

Ad clariorem intelligentiam notandum 1. Aliud est, facere, ut omisso sit libera, aliud est, ad eam movere. Ut sit libera, e. g. omisso sacri, requiritur etiam motivum attrahens ad audiendum sacrum; alias non daretur iudicium indifferens: hoc tamen motivum non movet ad omissionem, sed, potius ei opponitur. Notandum 2. Aliud est, movere positivè, seu, ut Arriaga loquitur, movere directè; hoc enim est, causare actionem positivam: aliud est, movere negativè, seu, ut iterum loquitur Arriaga, indirectè, hoc est, tantum impedire actionem positivam. Sic e. g. movent aliqua motiva negativè ad omissionem sacri, dum faciunt, ut intellectus auditionem ejus apprehendat, non tanquam purum bonum, à quo necessitetur, sed, ut aliquo modo malam, & quæ ideo omitti possit. Talia autem duo motiva, sic negativè tantum moventia, etsi sint quoad existentiam realem impossibilia, sunt tamen compossibilia quoad existentiam intentionalem, sive, possunt esse simul cognita: & hinc talia duo motiva possunt simul negativè, seu indirectè, movere ad puram omissionem sacri, sive impedire ejus auditionem.

Nam e. g. ludus, & somnus, licet non possint simul physicè existere, tamen, quia possunt simul cognosci, possunt impedire auditionem sacri; impediunt enim, non quatenus voluntas utrumque eodem tempore vult facere, sed quatenus utrumque auditionem sacri proponit, ut impedimentum duorum honorum sensibilibus, scilicet somni, & ludi, quæ duo bona sensibilia, non quidem potest voluntas simul habere, potest tamen etiam per actum positivum (si velit hunc elicere) utrumque intendere, vel propter utrumque purè omittere sacrum: potest etiam postea ex iis eligere, quod vult, somnum, vel ludum: atqui facilius omittitur, quod impedit plura bona, etiam tantum disjunctivè obtinibilia, quam, quod impedit tantum unum.

122. Dices 1. Ergo saltem omne motivum, inclinans ad omissionem puram sacri, etiam movet ad illam, nec potest ullum dici, aut esse neglectum. Resp. conc. illatum, intelligendo

motionem negativam, seu indirectam, explicatam n. 121. saltem, si omisso sit ita pura, ut nec detur iste actus: *Nolo omittere sacrum propter hoc motivum, e. g. distantiam templi modicam*: imò, si etiam actus iste adesset, tamen adhuc posset dari pura omisso, respectu aliorum motivorum, nam ille actus esset compossibilis cum omissione sacri ob alia motiva. Si autem voluntas, dum purè omittit, circa nullum motivum eliciat ullum actum, reprobantem motivum, videtur ab omnibus negativè moveri. Si petas, quodnam in tali casu magis moveat, dicendum, in actu secundo omnia aequaliter movere: in actu primo autem quodlibet movere juxta suam dignitatem, vel apprehensionem meliorem, aut majorem congruitatem cum voluntate.

123. Dices 2. Ex hoc sequitur, quod, si cui inciderent varia motiva omittendi sacrum, e. g. occasiones furandi, fornicandi, inimicum occidendi, & dein quis purè omitteret, tunc omnia ista moverent: adeoque talis contraheret omnes istas malitias: sed hoc juxta Arriagam tom. 4. tr. de merito. disp. 52. sect. 2. n. 12. §. 4. est valde absurdum: ergo. Resp. imprimis in praxi non fore ullam difficultatem; non enim erit facile pura omisso, sed actus aliquis, saltem simplicis complacentiæ, aut displicentiæ cuiusdam speculative autem loquendo, neg. illat. nam illa peccata non essent voluntaria, nec in se, nec in omissione.

Non essent illa peccata voluntaria in se; quia omittens sacrum, ea non vult positivè: neque etiam moraliter ea vult negativè; quia non tenetur quis semper positivè ea nolle, sed tantum non consentire. Supponitur autem, quod non sit periculum consensûs, qui vitari non possit, sine elicitâ positiva nolitione; si enim hoc periculum esset, essent illa peccata aliquo modo negativè voluntaria, & omisso nolitionis peccaminosa: sed hoc se haberet per accidens. Non etiam essent illa peccata voluntaria in omissione; quia omisso sacri, nec est causa per se illorum peccatorum, nec etiam ideo prohibita, ne dentur illa peccata.

124. Dices 3. Saltem illa objecta peccaminosa essent motiva omissionis: sed, qui aliquid facit ex motivo peccaminoso, e. g. qui furatur ob fornicationem, eo ipso contrahit etiam malitiam fornicationis: ergo. Resp. dist. ma. illa objecta essent motiva positivè moventia, neg. ma. negativè tantum moventia. conc. ma. dist. etiam min. quia aliquid positivè facit ex motivo peccaminoso. conc. mi. qui tantum purè omittit. neg. mi. & conseq. Si quis in eo casu positivè diceret: *Nolo audire sacrum, ut possim furari*: nihil decernendo de fornicatione &c. nec eam positivè rejiciendo, contraheret quidem malitiam furti, sed non fornicationis: ergo etiam, si omnino purè omittat, nullam contrahat aliam malitiam, quam, quæ ipsi omissioni est intrinseca, scilicet, quod sit contra præceptum de audiendo sacro.

Ratio est, ut bene discurret Arriaga, loc. cit. n. 123. quia finis, extrinsecus medio, non censetur amari per amorem medi, nisi medium positivè ad illum finem per aliquam intentionem ordinetur; nam, cum alias nullo modo sint connexa, nec unum oriatur ex alio, non est ulla ratio, cur debeat

in tali medio finis implicite amari, vel intendi: atqui in dato casu omiffio apparet ut medium, non ex se ordinatum, sed tantum ex intentione omittentis ordinabile, ad fornicationem &c. tanquam finem extrinsecum, & nullo modo per se connexum cum illis peccatis: & qui pure omitteret, nulla intentione ordinaret omiffionem ad ea peccata (alias non pure omitteret) ergo non posset censerī illa peccata intendere.

125. Dices 4. Voluntas semper debet habere objectum formale, quod saltem interpretative amplectatur: ergo in nostro casu debet ista peccata amplecti. Resp. dist. antec. Voluntas debet habere tale objectum in ordine ad actum positivum, conc. antec. etiam in ordine ad puram omiffionem, neg. antec. & conseq. Voluntas quidem, ut positivè amplectatur objectum, debet in ipso etiam amplecti aliquam rationem boni, quæ est objectum formale: at verò, ut pure omittat, non est necessarium, ut aliquam rationem amplectatur, sed tantum, ut non necessitetur ad actum positivum: non autem necessitetur ab objecto, quando illud non proponitur ut purum bonum, sed in actu primo dantur etiam motiva ab objecto retrahentia, quamvis voluntas etiam ista non amplectatur. videatur Arriaga loc. cit.

ARTICULUS V.

An libertas sit intrinseca, vel extrinseca actui.

126. **Q**uæstio est, an actus liber, qui talis, seu specificativè sumptus, ex essentialibus, & intrinsecis suis prædicatis, sit liber, seu essentialiter exigat procedere ab actu primo indifferente, & libero, ita, ut non possit procedere idem actus à potentia necessaria: an verò sit indifferens, ut à potentia libera, vel necessaria, procedat; si enim ita indifferens est, tunc, si procedat à potentia libera, denominatur liber, si à necessaria procedat, denominatur necessarius: atque adeò denominatio liberi est extrinseca, proveniens ab actu primo libero. Unde, qui hoc secundum defendunt, dicunt quidem, quod actus liber reduplicativè sumptus (nam sic involvit actum primum proximum liberum) differat à necessario reduplicativè sumpto (qui involvit actum primum necessarium) at non differat tantum specificativè sumptus.

Quid hac in re senserit S. Thomas, certant inter se magni viri: ipse Angelicus quæstionem hanc exproffo non tractat: dicit tamen. 1. 2. q. 67. a. 6. quod idem numero amor, qui est in via, sit etiam in patria. Et quamvis sæpè utatur termino *charitas*, non intelligit habitualem; quia dicit, visionem esse causam ejus amoris, seu charitatis, quæ tamen visio non est causa habitus charitatis, quem præsupponit, sed tantum actus: ergo videtur admittere, quod idem actus sit indifferens, ut sit liber in via, & necessarius in patria. Nec obstat, quod. 1. 2. q. 19. d. 1. in corp. dicat: *Bonum & malum sunt per se indifferentia actus voluntatis*: non enim loquitur de bonitate, & malitia, ratione libertatis, sed ratione tendentiæ, vel objectorum, ut patet legenti: atqui communiter admittitur, quod actibus sit

intrinseca bonitas, & malitia ratione objectorum, vel tendentiæ, e. g. amor DEI est intrinsecè bonus ratione objecti, & amor blasphemix intrinsecè malus ratione tendentiæ.

127. Dico cum Suarez in 1. 2. tr. 2. disp. 1. de voluntario sec. 3. n. 18. Valquez in 1. 2. disp. 35. n. 13. (ubi dicit esse sententiam omnium) Oviedo, Tannero, Rhodes, Arriaga, qui citat Molinam, & Salas, ac Recentiores communiter. Libertas non est essentialis actui, sed est denominatio extrinseca, proveniens ab actu primo proximo indifferente. Prob. Posito actu producto à potentia indifferente, hoc est, potente illum producere, vel non producere, absque ullo respectu essentiali intrinseco (qui gratis requireretur) intelligi potest actus liber; ergo libertas in actu secundo nihil aliud est, quam actus à potentia proximè libera productus. Confir. 1. Sicut non debent multiplicari sine necessitate entia, ita neque prædicata, respectus, perfectiones &c. sed adversarii hæc multiplicant sine necessitate: ergo.

128. Confir. 2. Si actus esset intrinsecè liber, tunc deberet essentialiter respicere cognitionem indifferenter, proponentem motiva allicientia, & retrahentia: vel, si non esset una cognitio, repræsentans utraque motiva, sed essent duæ, scilicet, una repræsentans motiva allicientia, altera repræsentans retrahentia, deberet actus respicere essentialiter utramque: hoc dici non potest: ergo, ma. videtur adversariorum. mi. probatur, sæpè una cognitio est supernaturalis, & actus peccaminosus: sed hic non potest essentialiter respicere cognitionem, seu illustrationem supernaturalem: ergo, ma. patet, nam ad potentiam liberam, eliciendi actum supernaturalem, requiritur illustratio supernaturalis, & hæc potentia æquissime debet dari in homine, non tantum, quando urget præceptum ad actum supernaturalem, sed etiam alias, quando homo posset actum supernaturalem elicere, & elicit potius peccaminosum, quod frequenter contingit. mi. superior probatur, actus, essentialiter respiciens præviam illustrationem supernaturalem, hanc essentialiter exigit, adeoque superat vires naturæ creatæ, & est supernaturalis: talis non potest esse actus peccaminosus: ergo. Adde, quod per se absurdum videatur, gratiam Theologicæ supernaturalis esse principium essentialiter requisitum ad peccatum.

129. Respondet Gormaz de act. hum. n. 481. actum liberum esse formam, seu qualitatem, indifferenter, ut producat per hanc, vel aliam actionem: adeoque esse indifferenter, ut præsupponat cognitionem naturalem, vel supernaturalem, consequenter actum peccaminosum non habere essentialem connexionem cum gratia, seu illustratione superna. Addit hic auctor *ibidem*, hanc esse communem Theologorum, sed non probat: & potest etiam opposita esse communis; nam non raro datur communis contra communem: certè in nostra Provincia videtur opposita longè communior. Dein hoc ipsum videtur absurdum, quod actio productiva peccati sit supernaturalis, & essentialiter dependeat à gratia supernaturali, ita, ut dari non possit, si tantum apparenter, & non reverà gratia ipsa daretur: atque adeò actio supernaturalis

ralis necessariò displiceat DEO &c. Certè etiam ipsa actio productiva, liberè, & ex electione, ponitur: ergo etiam ipsa est intrinsecè libera; aliàs gratis dicitur, effectum per illam productum esse intrinsecè liberum: ex hoc ipso autem etiam actio est peccaminosa in se, non minùs, quàm qualitas actus, per eam producta: ergo malè dicitur actio esse connexa cum principiis Theologicè supernaturalibus.

Tandem, si adversariis licet dicere, quòd actus liber tantum indeterminatè exigat, vel cognitionem supernaturalem, vel naturalem, licebit etiam nobis dicere, quòd tantum indeterminatè exigat, vel cognitionem indifferentem, vel necessitantem, adeoque etiam actum esse indifferentem, ut sit liber, vel necessarius. Noto tamen, à nobis tantum negari, actus, qui defacto dantur, esse intrinsecè, vel essentialiter liberos: non autem negari, ullum possibilem esse, qui sit intrinsecè liber, quamvis non putemus, possibilem esse actum peccaminosum liberum, & simul essentialiter connexum cum gratia supernaturali.

130. Respondet Esparza de actibus hum. q. 14. ad 5. actum illum liberum, seu peccatum tale, esse potius infranaturale, eoquòd peius sit, quàm aliud peccatum, non supponens principium supernaturale; cum averti à DEO, ut auctore supremo, & resistere illustrationi supernaturali, sit deterius, quàm contemnere tantum motivum naturale: addit, quòd non exigat hoc peccatum principia supernaturalia ut influentia, sed tantum ut retrahentia, adeoque vincenda. Sed contra. Neque, quòd hoc peccatum peius sit, neque, quòd exigat tantum principia supernaturalia, ut retrahentia, impedit, quòd minùs hoc peccatum sit supra vires naturæ; quia his solis nunquam fieri potest, ut ipsum detur: ergo habet totum, quod requirit definitio entis supernaturalis communiter recepta. Quod si etiam omitteretur, quòd hoc peccatum, in sensu illo strictiori, ad quem adversarius requirit influxum, non sit supernaturale, tamen hoc ipsum jam videtur satis absurdum, quòd peccatum dari non possit sine principiis supernaturalibus, realiter existentibus, & constituentibus actum primum proximum ad illud. Aliud est, quòd peccata quædam tendant in objecta supernaturalia; nam non exigunt illa reverà, sed tantum apparenter dari, ut in simili dici solet circa peccatum essentialiter irremissibile, de quo solet agi in tractatu de Penitentia.

ARTICULUS VI.

Solvuntur Objectiones.

131. **O**B. 1. Actus liber, si bonus est, specialiter placet DEO præ actu necessario: vel displicet ei, si malus est: ergo intrinsecè differt à necessario. Resp. neg. conseq. placet enim DEO magis actus elicitus in circumstantiis libertatis, quàm necessitatis: vel econtrà magis displicet. Analogia habetur in actu externo, e. g. comestione carnis prohibita: hæc non mutatur intrinsecè per prohibitionem, vel diem Veneris: & tamen

in circumstantiis prohibitionis, vel diei Veneris, debet displicere Christiano, ut objectivè, & materialiter mala: si tamen ea comestio esset in aliis circumstantiis, e. g. si esset necessaria ad conservandam vitam, deberet placere, ut objectivè, & materialiter bona.

132. Ob. 2. Honestas, & inhonestas, laudabilitas, vel vituperabilitas, est intrinseca actui: sed hæc est formaliter libertas: ergo, ma. prob. si honestas, vel inhonestas &c. non est intrinseca actui, homo non est laudabilis, vel vituperabilis ob actus liberos, sed tantum ob aliquas circumstantias, e. g. ob concursum indifferentem DEI, quem tamen habere, vel non habere, non est in potestate hominis: hoc est absurdum: ergo. Resp. dist. ma. honestas, vel inhonestas, laudabilitas, vel vituperabilitas objectiva, de qua n. 93. est intrinseca. conc. ma. formalis. subdist. est intrinseca inadæquatè. conc. ma. adæquatè. neg. ma. & dist. sic min. neg. conseq. ad probationem. neg. mai. homo tamen est laudabilis ob actus liberos, non quidem nudè, vel specificativè sumptos, sed reduplicativè, ut liberos, seu in his circumstantiis elicitos; est enim laudabile, quòd voluntas agat bene, dum potest malè agere: econtrà est vituperabile, si agat malè, dum potest bene.

133. Dices 1. cum Haunoldo, Agere in his circumstantiis, nihil est aliud, quàm dari actum cum concursu, & iudicio indifferente: sed ipse actus in se non est laudabilis: ergo tantum circumstantiæ cum reddunt laudabilem: ergo homo tantum esset laudabilis ratione circumstantiarum. Resp. 1. retorquendo argumentum in superiori exemplo. Comestio, objectivè mala, nihil est aliud, quàm comestio, & prohibitio: sed ipsa comestio in se non est objectivè mala: ergo tantum est mala propter prohibitionem, & ipsa est objectivè mala, quod est falsissimum. in forma. conc. ma. & omittam. quia saltem sæpè est in se inadæquatè laudabilis ex num. præced. om. etiam primam consequentiam at secundam nego. Non est hæc consequentia bona: Actus est laudabilis ratione circumstantiarum: ergo etiam homo tantum est laudabilis ratione circumstantiarum; quia, cum actus verè denominetur laudabilis à circumstantiis, potest iste, ut ita denominatus, postea denominare ipsum hominem laudabiliter agentem: imò, cum homo in sensu quæstionis, non possit denominari laudabilis, nisi ut agens, & ratione circumstantiarum non agat, non potest à solis circumstantiis denominari laudabilis: sicut non potest à sola prohibitionem comestionis homo denominari materialiter malè agens, si agat ignoranter: vel formaliter malè agens, si agat scilicet: sed talis denominatio provenire debet ab ipsa comestione, ut prius denominata mala, à circumstantiis prohibitionis.

134. Dices 2. Est imperceptibile, quòd circumstantiæ, per se indifferentes, vel bonæ, denominent actum malum: vel circumstantiæ malæ denominent actum bonum: ergo responsio non subsistit. Resp. neg. ant. Hoc fit millies; sapienter enim non convenit parti prædicatum, quod convenit toti (e. g. anima non potest dici homo) imò sæpè parti convenit prædicatum oppositum.

positum. Sic delictum, quod est pars poenae iustae, non est iustum, sed iniustum: e contra prohibitum est bona, & res prohibita est mala. Scilicet potest forma denominare, non tantum per convenientiam, sed etiam per contrarietatem.

135. Dices 3. Ergo etiam homo poterit denominari iustus à forma iniusta. Resp. Si sermo sit de iustitia strictè tali, & supernaturali, id fieri non posse; quia hæc est gratia sanctificans, saltem in hac providentia. Quid in alia providentia fieri possit, non est necesse examinare. Arriaga ait, se saltem nullam videre implicantiam in eo, quod quis denominetur iustus per duas formas partiales, quarum neutra se sola esset iustitia. Quidquid sit: etiam adversarii debent concedere, quod sit magna diversitas inter denominationes: & ex eo, quod res non possit fieri alba per nigredinem, non sequitur, quod non possit fieri mala per bonam prohibitionem.

136. Dices 4. Totum malum semper involvit unam partem seorsim malam: sed iuxta nos in actu libero malo nulla pars esset seorsim mala: ergo &c. Resp. neg. mai. Sicut ex pluribus, seorsim pulchris, potest fieri aliquid deforme, si scilicet constitutiva non sint proportionata: ita ex pluribus, seorsim indifferentibus, potest fieri malum moraliter. Si replices: cur ergo DEUS odio habet actum secundum, & non primum; cum uterque in se sit indifferens? Resp. Illud DEUS odio habet, quod denominatur malum: sed hoc est actus secundus: sicut illud beatificatur, quod habet denominationem amici DEI post mortem; quod est homo, & non gratia. Ratio ulterior est. Illud DEUS odit, quod est transgressio legis: atqui solus actus secundus est transgressio legis: ergo.

137. Ob. 3. Potentia libera differt à necessaria: ergo etiam actus liber differt à necessario. prob. conseq. Actus habet connexionem cum potentia: ergo actus liber cum potentia libera. Confir. 1. Actus liber intrinsecè pendet à dominio voluntatis: ergo. Confirm. 2. Actus liber essentialiter connectitur cum indifferenti decreto, & concursu DEI: ergo. Resp. dist. antec. Potentia libera adæquata differt à necessaria. conc. antec. tantum inadæquata. neg. antec. & conseq. ad prob. dist. antec. actus habet connexionem cum potentia adæquata. neg. antec. cum inadæquata. conc. antec. & neg. conseq. non enim quilibet actus connectitur cum omnibus conditionibus, ex parte actus primi requisitis; sed tantum cum principiis influentibus: adeoque non connectitur cum tota potentia, sed tantum cum inadæquata: hæc autem potest esse necessaria, vel libera, prout compartes adiunguntur. Ad utramque confirmationem. neg. antec. quod non probatur.

138. Dices. Dominium voluntatis, iudicium, & concursus indifferens, sunt priora naturā ad actum liberum: ergo actus liber essentialiter connectitur cum istis, antec. prob. si ista non essent priora naturā, tunc, si DEUS intuitu actus necessarij conferret in eodem instanti, sed pro posteriori signo, concursus, & cognitionem indifferenter, talis actus esset liber: hoc est ex terminis falsum: ergo. Respondeo, quæstio-

R.P. Ant. May: Theol. Tom. I.

nem esse de nomine, quid sit prius naturā. Alii qui dicunt, omne illud esse prius naturā, quod constituit aliquo modo actum primum: alii insuper requirunt, ut conducat ad actum secundum: & hinc volunt, gratiam actualem, etsi constituat actum primum liberum ad peccatum, tamen non esse naturā priorem ad peccatum.

Jam, qui dicunt, ea, quæ sunt priora naturā, debere essentialiter respici ab effectu, negant ant, qui dicunt oppositum, negant conseq. & quia hoc secundum mihi videtur probabilius, om. antec. neg. conseq. non enim omnia, quæ sunt priora naturā, debent essentialiter respici ab actione; nam e. g. applicatio ignis est iuxta communem prior naturā ad combustionem, quamvis hæc in individuo absolute possit dari sine omni, & naturaliter etiam, sine ista applicatione. ad prob. neg. mai. nam pro eo instanti concursus ille, atque iudicium, non constituerent actum primum: consequenter potentia non fuisset libera ad eum actum eliciendum. Aliud esset, si actus ille esset qualitas, & posset per novam actionem pro sequenti instanti conservari; tunc enim posset admitti, actum, in primo instanti necessarium, posse in secundo esse liberum.

139. Ob. 4. Vitalitas est intrinseca actui: ergo etiam libertas. prob. conseq. non minus ad actum liberum requiritur potentia libera, quam ad actum vitalem potentia vitalis: ergo. Idem argumentum sit de supernaturalitate actuum. Confir. Non potest murus denominari albus ab actu primo: ergo neque potest actus denominari liber. Resp. om. ant. neg. conseq. ad prob. neg. conseq. Ad actum hodiernum, vel hodie elicitum, requiritur etiam principium hodiernum, quin tamen denominatio hodierni sit intrinseca actui: scilicet, non minus ad denominationes extrinsecas requiruntur formæ, vel principia extrinseca, quam ad intrinsecas intrinseca; ex eo igitur, quod aliquid necessariò requiratur, non inferitur, quod sit principium intrinsecum, vel essentialiter respectum: sed debet attendi natura ipsius denominationis.

Actus vitalis, saltem in sententia eorum, qui hos actus identificant cum actione productiva (nam in sententia volentium, eos esse qualitates, posset negari antecedens) debet necessariò habere essentialem intrinsecum respectum ad principium vivens; nam actio vitalis est actio essentialiter immanens, & essentialiter exigens produci, & recipi à potentia producente, quæ sit vitalis: non autem probatur, quod eodem modo se habeat actus secundus liber ad actum primum liberum. Eodem modo responderetur, si obijciatur, quod supernaturalitas sit intrinseca actui; quia actus talis essentialiter exigit produci ab una saltem causa supernaturali. Ad confirm. neg. conseq. & retorq. argum. Denominatio albi non est essentialis subjecto: ergo neque denominatio liberi. Scilicet pro varietate denominationum etiam variè ad invicem se habent constitutiva.

140. Ob. 5. Propositio non potest de vera transire in falsam: ergo nec actus de libero in necessarium. Confirm. Omnis actus liber est virtualis volitio sui: ergo perfectio sui, adeoque intrinsecè liber, nec potens fieri necessarius. Resp. antecedens negant multi insignes Philosophi:

L

phi: quare ex supposito tam dubio parum firmi infertur: om. tamen antec. neg. conseq. Si antecedens est verum, ratio est; quia propositio non potest mutare objectum representationis, cuius est essentialiter imago: sicut etiam non potest eadem volitio mutare objectum, in quod tendit: at nulla tali mutatione objecti opus est, ad transitum à libertate ad necessitatem, sed tantum mutatione aliqua circumstantiarum. Ad confirm. dist. antec. actus liber est virtualis volitio sui ut liberi: neg. antec. sui tantum specificativè sumpti. conc. antec. & neg. conseq.

141. Dices. Si actus liber fieret necessarius, mutaret objectum: ergo nulla responsio. prob. antec. objectum volitionis non est tantum res, ut est in se, sed ut est apprehensa: ergo etiam cognitio est objectum: atqui longè alia est cognitio, si actus sit liber, quam si sit necessarius: ergo. prob. antec. objectum sæpe in se est malum, vel impossibile: ergo voluntas non potest ferri in illud, ut est in se, sed ut repræsentatur à cognitione, tanquam bonum, & possibile. Hoc argumentum probaret, quod cognitio finis sit causa finalis partialis, contra communissimam; nam etiam finis tantum causat ut cognitus. Resp. neg. antec. ad prob. neg. conseq. ad prob. antecedentis conc. totum, quod non est ad rem; quia probari debuisset consequentia, & non antecedens. Aliud est, quod voluntas non amplectatur objectum, nisi præcedat cognitio: aliud, quod cognitio, vel omne eius objectum, sit etiam objectum voluntatis: prius est verum, posterius falsum. Cognitio itaque est conditio, sine qua voluntas non potest ferri in aliquid: sicut applicatio est conditio, sine qua ignis non potest aliquid comburere: & sicut pro varietate applicationis, causa diversimodè agit, ita etiam voluntas pro diversitate cognitionis. verbo: voluntas illuminatur per representationem motivorum, allicientium, & retrahentium, atque constituitur libera, ut tendat, vel per actum, amplectentem motiva allicientia, seu per amorem, vel per actum amplectentem motiva retrahentia, seu per fugam, aut odium: non autem necessario, aut etiam ordinariè, tendit voluntas per actum respicientem utraque motiva, ita, ut quædam amplectatur, quædam positivè rejiciat.

142. Urgebis. Actus liber habet hunc modum tendendi: *Non curo hæc motiva retrahentia, sed iis insuperhabitis amplector tamen objectum ob hæc alia motiva allicientia*: ergo respicit essentialiter utraque motiva. prob. antec. actus liber est intrinsecè comparativus, electivus, victoriosus: sed talis non potest esse, nisi habeat illum modum tendendi, & attingat utraque motiva: ergo. Resp. neg. antec. ad prob. neg. ma. Ista prædicata non habet actus ex sua essentia, sed per denominationem extrinsecam, ab actu primo, ac circumstantiis: & gratis adversarii supponunt contrarium. Scilicet actus in se est indifferens, ut dentur, vel non dentur motiva in contrarium, aut iudicium comparativum, aut potestas libera eligendi: si ista dantur, actus erit electivus, & victoriosus ut quo (nam voluntas est victoriosa ut quod) comparativus autem non est actus voluntatis, sed intellectus, ad quem spectat com-

parare: si autem ista non dantur, actus non erit electivus &c.

143. Instabis. Per actum liberum exercetur una potestas, e. g. ad amandum, & impeditur alia, e. g. ad fugiendum objectum: hoc non potest fieri, nisi actualiter attingat utraque motiva: ergo. Resp. dist. 2. p. ma. impeditur ex intrinseca exigentia actus liberi, specificativè sumpti. neg. mai. impeditur in circumstantiis actus accidentalibus. conc. ma. & dist. proportionaliter. min. neg. conseq. Actus ex se non exigit impedire aliam potestatem, nisi quando hæc datur ipsam autem dari non exigit, adeoque ipsi per accidens est eam impedire. Hinc actus hic specificativè sumptus non est ex se determinatio voluntatis, potentis liberè agere, sed hoc est ei per accidens.

144. Ob. 6. Experimur, nos nunc liberè, nunc necessariò agere: ergo experientia est pro libertate intrinseca actus. Resp. neg. conseq. Experientia non est de actu secundo, qualis intrinsecè sit, quoad prædicata libertatis, vel necessitatis; nam experientia est valde clara de libertate, & si esset de libertate actus secundi gradissimi auctores eam non negarent: igitur experientia est de actu primo libero; experimur enim; nos posse elicere, vel omittere hunc actum: an autem hic ipse actus sit intrinsecè liber, vel necessarius, neutiquam experimur.

Dices. Experimur majorem conatum, quando debemus vincere contrarium, quam quando hoc non adest: ergo experimur, actum hunc ex intrinsecis suis vincere contrarium, adeoque essentialiter differre ab alio, qui non vincit ullum contrarium. Resp. neg. conseq. Major conatus, vel intentio, non est differentia actus liberi à necessario; nam amor beatificus necessarius, quique nullum debet vincere contrarium, est longè intensior, quam quilibet amor liber, vincens gravissimas difficultates e. g. tormentorum in martyribus. Unde experientia de intentione, vel conatu, non est experientia de libertate: sed tantum de cognitione repræsentante difficultates, qua posita voluntas elicit quandoque actum intensiorem, quem videt, vel necessarium, vel aptum, ad difficultates vincendas. Sed neque ex eo, quod unus actus impediatur alium, eum intrinsecè respicit, & multò minus respicit liberè; nam amor DEI beatificus essentialiter impedit quodcumque peccatum; quin intrinsecè, aut liberè respiciat omnia peccata, vel eorum objecta. Tandem etiam bruta intensius agunt, quando debent vincere contrarium, sine omni tamen libertate.

145. Ob. 7. Juxta nos motivum retrahens se haberet tantum concomitanter ad actum liberum: sed hoc est falsum: ergo. prob. min. actus liber honestus debet ita tendere: *Volo hoc objectum; quia ex nullo capite est inhonestum*: ergo debet tendere in omnes circumstantias: ergo etiam in motiva retrahentia, adeoque ista non habent se tantum concomitanter. Resp. neg. ma. Motivum retrahens debet esse proprii ad cognitionem indifferentem, & hæc pro priori ad actum: ergo etiam motivum retrahens est pro priori, seu in actu primo, saltem remoto, ad hunc actum. ad prob. min. in primis quero ex adversariis, an etiam actus honestus necessarius debeat

debeat ita tendere: si affirmant, hæc tendentia non inferet potius actum liberum, quam necessarium: si negant, quomodo probabunt, actum liberum honestum debere ita tendere? In forma neg. antec.

Potest actus honestus abstrahere ab inhonestate, & in solam honestatem ferri: sicut debet ita ferri, quando nulla proponitur inhonestas, sed tantum difficultas honestissima, e. g. in morte obeunda pro patria. Quare actus liber honestus non debet ferri in omnes circumstantias, sed in solam honestatem ut talem (in circumstantias debet tantum tendere actus intellectus ex n. 141.) talis autem actus voluntatis est bonus, & honestus ratione objecti, & non potest esse pure indifferens, multo minus malus, quamvis possit esse non meritorius in aliis circumstantiis ex defectu libertatis.

146. Ob. 8. Actus opinativus differt intrinsece ab evidente: ergo etiam liber ita differt à necessario. Confirm. 1. Gaudium, & desiderium, intrinsece differunt: ergo etiam actus liber, & necessarius. prob. conseq. alias posset etiam differentia gaudii, & desiderii, refundi in circumstantias extrinsecas, boni præsentis, vel absentis, aut cognitionis, objectum diversum, de representantis: sed hoc est absurdum: ergo. Confirm. 2. Sonus absonus differt intrinsece ab artificioso: ergo etiam actus liber à necessario. Resp. Cur non etiam actus hesternus differt intrinsece ab hodierno? in forma nego conlequent. Opinio, & evidentia, differunt, vel ratione respectus ad objectum motivum, vel ratione claritatis identificata cum actu, quæ utique sunt intrinseca actibus: si enim unus opinatur de eo, quod alter scit, debent habere, vel diversa motiva, vel alter eadem longè clariùs penetrare. At actus liber, & necessarius, differunt tantum ratione circumstantiarum extrinsecarum.

Ad primam confirmationem neg. conseq. & retorqueo iterum argumentum in actu hesterno, & hodierno, ad prob. neg. ma. Gaudium est affectus, ex sua natura intrinseca dulcis, frivulus, quietus: desiderium econtra ex sua natura est affectus inquietus, sollicitus, & primum tendens ad fruitionem: hæc autem tendentia sunt utique intrinseca actibus: alias nec odium, & amor, ex intrinseca tendentia different, præsertim, si sint actus liberi, & eadem motiva respiciant; nam, si reponatur, quod non eodem modo respiciant motiva, dicam, eum modum non esse intrinsecum. At nulla similis tendentia ostendi potest in actu libero, quæ non sit, vel esse possit, æquè bene in actu necessario; nam tendentia victoriosa intrinsecum nil dicit, nisi conatum magnum, seu intensionem, prævalentem alteri retrahenti, hinc & nunc præsentem: quæ tota intensio potest dari, & sæpe præter major in actu necessario, ex n. 144. imò, cum etiam bruta vincant multa obstacula, prædicatum victoriosis non essentialiter connectitur cum libero, nec opponitur necessario: sicut tamen tendentia, anxie quærens bonum, opponitur tendentiæ, eodem quietè jam fruenti: adeoque non est paritas, verbo: aliquæ denominationes actuum possunt provenire à formis extrinsecis, ut patet in hesterno, & hodierno, non autem aliæ; quænam autem sint hujus, vel illius generis, debet

ex specialibus rationibus desumi. Ad 2. confirm. neg. antec. Rectitudo soni stat in recta coordinatione tonorum: quilibet autem sonus seorsim est indifferens, ut constituat cantum absonum, vel amicum.

147. Ob. 9. Voluntas indifferens ad actum liberum, debet determinari per actum liberum: ergo non per actum indifferenterem, ad libertatem, & necessitatem. Confirm. 1. Actus secundus debet esse distinctus ab actu primo: ergo iste non potest actum secundum denominare liberum. Confirm. 2. Potentia prius operans necessario, nunc autem operans liberè, de novo exercet libertatem: ergo producit alium actum, quàm prius, adeoque intrinsece liberum. Resp. dist. ant. Voluntas debet determinari per actum intrinsece liberum. neg. antec. per extrinsece liberum. om. antec. (quia posset suo modo determinari per puram omissionem) & neg. conseq.

Ad primam confirmationem dist. antec. Actus secundus debet esse distinctus, secundum rectum, & secundum prædicata intrinseca, secundum quæ producitur, conc. antec. secundum obliquum, & prædicata extrinseca. neg. antec. & conseq. Sic etiam filius regis denominatur à patre, ut habente dignitatem regis, qui pater, & quæ dignitas, sunt extrinseca filio. Ad 2. confirmationem neg. conf. Potentia illa non producit necessario alium intrinsece actum, sed producit in aliis circumstantiis: sicut potentia agens heri, & hodie, non producit hodie alium effectum, sed in aliis circumstantiis, à quibus tamen denominatur actus hodiernus.

148. Ob. 10. Conclusio essentialiter respicit præmissas objectivas, seu objectum præmissarum: ergo etiam actus liber respicit objectum præviæ cognitionis indifferens: ergo etiam motivum retrahens. Confirm. Volitio finis tendit essentialiter in media: ergo etiam actus liber in motiva retrahentia. Resp. antec. mihi, & plurimis aliis, visum esse falsum, & saltem esse valde dubium: sed tamen eo omisso, neg. conseq. Juxta illam sententiam, objectum præmissarum est necessario etiam objectum conclusionis, ratione, ut ajunt, particulæ ergo, & ut actus sit intrinsece rationalis: at actus voluntatis non debet esse intrinsece rationalis, neque involvit particulam ergo: neque aliunde probari potest, quod omne objectum cognitionis indifferens, etiam debeat esse objectum actus voluntatis.

Ad confirmationem dist. ant. volitio finis qui talis, tendit essentialiter in media. neg. ant. volitio finis quæ talis. conc. ant. & neg. conf. Possum rem aliquam velle, quin cogitem de mediis: at, si eam intendo formaliter ut finem, hoc ipso intendo ut consequibilem, vel consequendum per aliqua media: adeoque etiam media sunt objectum volitionis in obliquo. At, vel le aliquid liberè, non est, id velle ut conjunctum cum motivo retrahente (non enim quis vult motivum retrahens) sed tantum id velle, quando est conjunctum: quæ tamen conjunctio non est objectum volitionis, sed tantum cognitionis præviæ ex n. 141.

ARTICULUS VII.

*Qualis libertas, & quale meritum
competat actui interno imperato.*

149. **N**on est hinc questio de actibus internis potentiarum, à voluntate distinctarum, e. g. intellectus, vel phantasia; de his enim conveniunt auctores, non habere eos aliam libertatem, quam extrinsecam, derivatam ab actu voluntatis. Sed quaeritur de actibus, ab ipsa voluntate elicitis, postquam antecedenter ab actu alio ejusdem voluntatis fuerunt efficaciter imperati, pro determinato instanti, pro quo actus imperans perseverat; nam, si tantum inefficax esset imperium, vel simplex complacentia, actus subsequens esset utique immediate liber; cum actus inefficax, & illa complacentia possint stare cum omissione actus. Rursus, si actus non sit imperatus pro determinato instanti, tunc potest voluntas sequentibus instantibus, quando non amplius existit actus imperans, ratione suae libertatis, vel etiam mutabilitatis, à priore intentione, statim cessare, & actum imperatum omittere.

Non etiam agimus de eo casu, quo actus imperans esset dependens à scientia media de actu imperato, futuro dependenter ab actu primo indifferente, seu futuro, etiam absente efficaci imperio; si enim actus imperans ita dependeret, videtur, quod per omissionem actus imperati posset impediri scientia illa media, & consequenter ipse actus imperans: adeoque hic sit tantum necessitas evitabilis per omissionem actus imperati: de hoc, inquam, casu non agimus; nam hic casus videtur rarus; neque enim homines solent imperare sibi illos actus, quos sine eo imperio elicerent: & accedit, quod circa libertatem talis actus imperati videatur esse similis difficultas, qualis est circa libertatem actus, qui esset praedeterminatus, praedeterminatione dependente à scientia media, de qua n. 678. de DEO: unde haec questio involveret multas subtilitates, à quibus consultius hinc abstrahimus. Quare hic quaerimus tantum, an actus voluntatis internus, imperatus ab alio efficaciter imperante, & adhuc perseverante, nec dependente à scientia media &c. sit immediate in se liber: itemque, an habeat meritum supra meritum actus imperantis. His praenotatis

150. Dico 1. Actus internus voluntatis, imperatus pro determinato instanti, ab alio actu efficaci, & perseverante, non est immediate in se liber. ita Ripalda tom. 1. lib. 3. disp. 68. sect. 2. (qui ibid. sect. 1. etiam examinat sensum aliorum auctorum, ac concludit, certum esse, quod opposita sententia sit singularis) Oviedo, Gormaz, Arriaga, & hoc teste Recentiores communiter. Prob. Imperium illud efficax est in-compossibile cum carentia actus imperati: insuper est prius naturā ad actum imperatum: ergo ille necessario sequitur, & quidem necessitate antecedente, nec potest liberè omitti-consequi. patet, quoad utramque partem. ant. verò videtur tantum indigere explicatione, quam appono.

Quod attinet ad primam ejus partem, hoc est discrimen inter simplicem, vel inefficacem complacentiam, & actum efficacem, quod hic per se ipsum ita formaliter determinet voluntatem, ut haec non possit, quantum est in se, actum omittere. Si autem omitteret ex eo, quod DEUS noller concurrere, hoc ipso necessario omitteret, ut patet. Secunda etiam pars antecedentis est innegabilis; quia hoc imperium determinat voluntatem pro priori ad hunc actum internum, sicut determinat ad actum externum. Quod autem ipse actus imperans sit à voluntate libera evitabilis (quia potest voluntas eum omittere) tantum probat, voluntatem esse liberam immediate ad actum imperantem, & mediate tantum ad imperatum.

151. Dico 2. Actus internus voluntatis efficaciter imperatus, & tantum mediate liber, si sit intrinsece bonus, & honestus, affert meritum novum supra meritum actus imperantis, ita Ripalda loco cit. n. praec. sec. 4. Oviedo in 1. 2. tract. 9. controv. 2. puncto 5. Gormaz de merito disp. 2. sect. 4. n. 76. Suarez, & Vasquez apud Oviedo. Prob. conclusio. Si peccator, constitutus in periculo vitae, & destitutus copia confessorii, ex timore inferni imperet sibi efficaciter actum contritionis, eumque, mediate tantum liberum, ut dictum, eliciat, justificatur: ergo haec contritio, tantum mediate libera, debet afferre novum meritum. antec. non videtur posse negari, tum; quia hic videtur esse communis sensus fidelium, spes, & solatium: tum; quia in eo articulo est maxime necessaria virtus justificandi in contritione. Accedit observatio Ripalda. Sicut homo magis aestimat, si quis eum reflexe diligat, seu diligendo, & volendo etiam ipsum amorem, quam si tantum diligat directe, ita DEO, saltem non minus placet contritio imperata, quam non imperata.

Prob. etiam consequ. Meritum actus imperantis, seu metus inferni, non justificat sine sacramento: ergo, si ea contritio non affert aliud meritum, talis homo non justificatur. Ad id tamen Ripalda, hoc meritum contritionis partialiter constitui ex actu imperante; quia non datur meritum sine aliqua libertate; cum ergo contritio in seipsa libertatem non habeat, sed denominetur libera ab actu imperante, immediate libero, huius ipsius libertas constituit meritum contritionis. Oviedo tamen, qui putat, libertatem non esse constitutivum meriti, sed tantum conditionem, putat, meritum actus imperati adaequate distingui ab actu imperante. Mihi quidem videtur verosimilior opinio Ripalda, sed non est necesse, eam positive defendere.

152. Respondet Arriaga, actum imperantem ordinariè non perseverare, adeoque contritionem immediate liberè elici. Verum unde hoc probat, cum in eo articulo metus soleat esse valde intensus? Saltem negari non potest, actum imperantem multoties perseverare. Sed, etiam si omittatur, actum imperantem raro perseverare, saltem in his casibus raris, debet contritio justificare. Respondet idem 2. fortè DEUM in eo casu moveri contritione non meritoria: sed hoc dicitur absque ullo fundamento. Et cur non dicitur (ut arguit Haunoldus) quod

eo in casu DEUS contentus sit contritione etiam nullo modo libera? Sic etiam diceretur absque ullo fundamento, quod DEUS promiserit alteri actui inferiori justificationem peccatoris, modo haberet connexum actum charitatis non meritorium; cum videantur omnes auctores contritioni soli, tanquam merito de congruo, adscribere justificationem. Hinc, cum possit defendi, quod talis contritio afferat novum meritum, longè congruentius id dicitur.

153. Confirm. concl. 1. Juxta adversarios actus supernaturalis aliquoties non mereretur premium supernaturale: hoc videtur valde durum: ergo. prob. ma. Actus supernaturalis potest efficaciter imperari ab actu naturali: sed hic non meretur premium supernaturale, & actus imperatus non haberet novum meritum: ergo. ma. prob. à Ripalda tom. 1. lib. 3. disp. 50. sect. 5. Eam etiam supponit Gormaz, ac admit tit Arriaga: & certe potest quis etiam ex vana gloria, adeoque per actum peccaminosum, consequenter multò magis ex motivo purè naturaliter honesto, sibi imperare e. g. bonam orationem: & quamvis, in casu actus imperantis mali, oratio extrinsecè aliquo modo vitaretur, tamen adhuc posset esse meritoria. vide infra num. 158. & 159.

Confirm. 2. Meritum non tantum dicit libertatem, sed etiam dignitatem personæ, honestatem, bonitatem, vel etiam aliquam laudabilitatem actus, de qua re vide num. 93. imò Oviedo loc. cit. num. 151. putat, libertatem non esse constitutivum meriti, sed tantum conditionem requisitam, ut actus vim suam exerat (quod tamen non dixerim) ergo, licet in complexo, ex actu imperante, & imperato, non detur major libertas, potest tamen dari majus meritum, si scilicet detur major bonitas, vel honestas, actui intrinseca: atqui hæc datur in illo complexo: ergo. prob. prior. conseq. ad hoc, ut crescat totum, non debent crescere omnes partes, sed sufficit, ut crescat una pars, sub ea ratione, sub qua est pars. Sic, etsi meritum Christi, esset æquale, quoad speciem, & intensionem actus, merito alterius hominis, tamen, quia est major dignitas Christi, est etiam majus meritum. Sic, licet actus charitatis non sit magis liber, quàm actus spei; quia tamen in eo est major bonitas, est etiam majus ejus meritum: ergo.

ARTICULUS VIII.

Solvuntur Objectiones.

154. Ob. 1. contra. 1. concl. Actus imperans non tollit indifferentiam potentie ad actum imperatum: ergo hic est immediatè liber. prob. ant. amor objecti non tollit indifferentiam potentie ad omissionem amoris, vel etiam ad odium ejusdem objecti: ergo neque actus imperans tollit indifferentiam ad actum imperatum. Confirm. Potentia in eo instanti, in quo elicit actum imperantem pro priori, & imperatum pro posteriori signo naturæ, habet totam indifferentiam ad eliciendum actum imperatum (potest enim eum liberrimè omittere) ergo immediatè liberè eum elicit. Resp. neg. ant.

ad prob. neg. conseq. & paritatem. Disparitas est, quod actus imperans sit pro priori naturæ ad actum imperatum, adeoque reddat actum primum proximum connexum cum actu imperato, & impeditum ad ejus omissionem; à tali autem actu primo non potest actus secundus denominari liber. At verò amor objecti tollit quidem indifferentiam potentie in actu secundo, non autem in actu primo; quia non constituit actum primum, neque ad odium, neque ad omissionem ejus, (nam posset dari ommissio odii sine amore objecti) ergo totus actus primus manet liber, consequenter potest hic omissionem illam denominare liberam.

Ad confirm. dist. ant. Potentia habet totam indifferentiam, ex suppositione, quod non eliciat actum imperantem pro priori signo naturæ, conc. ant. si hunc eliciat. neg. ant. & conseq. Voluntas in eo instanti habet quidem libertatem omittendi utrumque actum, vel etiam omittendi actum imperantem, & ponendi immediatè liberè imperatum, specificativè talem: sed non habet potestatem, omittendi actum imperatum, ex suppositione, quod pro priori signo eliciat imperantem; tunc enim jam ponitur determinatio ad actum imperatum, & quidem antecedens, seu prior naturæ, quæ non relinquit libertatem, nisi mediatam, seu in actu imperante. videatur Ripalda tom. 1. lib. 3. disp. 68. sect. 3.

155. Ob. 2. Quæcumque potest voluntas efficere, potest etiam efficaciter imperare: sed potest efficere actum immediatè liberum: ergo etiam potest illum imperare. Resp. neg. ma. quæ necessariò debet negari ab omnibus, qui negant decreta prædeterminantia, vel prædefinitiones efficaces, antecedentes scientiam mediam; nam posset eodem modo quis argumentari: Quæ DEUS potest pro libitu suo habere, & facere, potest efficaciter imperare: atqui potest pro libitu suo habere quemcumque actum liberum creaturæ, & facere, ut is eliciatur: ergo potest eum efficaciter imperare, vel ad eum prædeterminare: quam consequentiam debent negare omnes adversarii prædeterminationum: & hinc etiam debent negare majorem supradictam. Unde, licet voluntas possit elicere actum immediatè liberum, non tamen potest eum elicere omni modo, seu adhibendo media tollentia libertatem actus: sicut scilicet non potest DEUS habere actum liberum per decretum prædeterminans.

156. Ob. 3. contra 2. conclusionem. De omni merente debet verificari illud Ecclesiastici 31. v. 10. Qui potuit transgredi, & non est transgressus, facere mala, & non fecit: sed hoc non verificatur de eo, qui, posito imperio efficaci, elicit actum e. g. charitatis: ergo. mi. prob. posito illo imperio non potest quis omittere illum actum bonum, vel ponere malum: ergo. Resp. neg. min. ad prob. neg. conf. Textus ille tantum vult, quod absolute, & antecedenter ad omnem suppositionem, ab ipso merente dependentem, debeat id posse, non autem, quod facta quacunque suppositione, etiam imperii efficaci, ab ipso dependentis, debeat id posse: atqui ponens actum imperantem, absolute potest omittere actum imperatum; quia potest omittere actum imperantem, & consequenter im-

peratum: quare non est sufficienter liber, scilicet mediata ad imperatum. Imò Gormaz ex hoc solo, quòd talis absolute antecederet potuisset transgredi &c. putat positivè probari, dari meritum in actu imperato.

157. Ob. 4. Actus externus non addit meritum supra actum internum imperantem; quia non est immediate liber, quamvis sit mediata liber: ergo neque est meritorius actus internum efficaciter imperatus, & mediata tantum liber. prob. ant. si actus externus bonus esset immediate liber, non esset ulla ratio negandi illi proprium meritum: ergo. Resp. neg. ant. ad prob. om. ant. neg. conf. Actus externus non est meritorius ratione sui (ut dicemus inferius) non ex defectu libertatis immediatæ, sed ex defectu bonitatis, & honestatis formalis, vel laudabilitatis formalis, intelligendo per istam nil aliud, quam honestatem juxta dicta n. 93. quæ quidem datur in actu interno imperato, non autem in externo; nam, sicut veritas, & falsitas formalis, non invenitur, nisi in actu intellectus (est enim conformitas, vel difformitas propositionis cum objecto, & non conformitas objecti cum propositione) ita bonitas, & honestas, vel etiam laudabilitas, in sensu dicto formalis, vel econtra inhonestas, aut vituperabilitas formalis, non invenitur, nisi in actu voluntatis. Honestas formalis est intrinseca tendentia intentionalis, amplexiva boni honesti ut talis, & fugitiva mali: sicut econtra inhonestas formalis est intrinseca tendentia in malum quod tale (non enim requiritur tendentia in malum ut tale, vel quæ tale) talis autem tendentia non datur in actu externo; omnis enim actio externa potest vitari intentione mala, & hinc nulla habet honestatem formalem, sed tantum objectivam. Quod additur in prob. ant. actum externum bonum fore meritorium, si esset immediate liber, involvit hypothesein impossibilem; tunc enim non posset esse actus externus; quia necessarîo esset actus à voluntate immediate elicitus, & tunc, talis actus, si esset bonus, haberet etiam bonitatem, & honestatem formalem: consequenter rectè dicitur, actum externum non esse meritorium ex defectu bonitatis, & honestatis formalis, non autem ex defectu libertatis immediatæ.

158. Dices 1. Actus internus ideo habet honestatem formalem; quia tendit in objectum honestum ut tale, & hoc refundit honestatem in illum: ergo etiam objectum debet habere formalem honestatem, quam dein refundat in actum internum. Resp. neg. conseq. Objectum non minùs refundit in actum intellectus veritatem formalem, quin sit formaliter verum, ut modò dictum, sed tantum objective: ergo etiam idem objectum, ut suo modo possit conferre actui honestatem formalem, debet tantum esse objective honestum, seu tale, ut terminare possit amorem sui, rectè rationi conformem. Non autem potest objectum habere honestatem formalem; quia non potest habere tendentiam intentionalem suprà dictam, ratione cujus tendentia actus internus est formaliter honestus, & non præcisè ratione objecti; non enim objectum, se solo, seu nudè in se sumptum, refundit honestatem in actum internum; quia potest esse objectum objective honestissimum, si ta-

men non inest actui debita tendentia, non est formaliter honestus: patet hoc in odio DEI.

159. Dices 2. Sufficit ad meritum honestas objectiva, & non requiritur formalis: ergo. Resp. neg. antec. Meritum debet ex se esse obsequium, movens ad retributionem præmii: tale autem est tantum actus ex intrinsicis suis bonis, & honestus, non verò actus tantum objective honestus, sicut est actus externus; hic enim ratione pravæ intentionis potest fieri injuria DEI, potestque movere ad punitionem. Non ita se habet actus internus intrinsecè bonus, qui, si etiam imperetur ab actu malo, juxta dicta n. 153, & sic extrinsecè vitietur, tamen manet bonus, & meritorius: si tamen actus internus imperetur ab actu graviter malo, non esset meritorius de condigno, sicut quilibet alius actus elicitus in statu peccati.

Sed, etiamsi actus internus imperetur ab actu tantum venialiter malo, tamen non debet tendere in motivum actus imperantis mali, nec hoc intrinsecè respicere; aliàs non amplius haberet tendentiam bonam, nec esset honestus: sed debet illud motivum malum tantum extrinsecè præsupponere, sicut scilicet in casu n. 151. actus charitatis, imperatus ab actu timoris gehennæ, non intrinsecè respicit timorem, vel fugam gehennæ (aliàs non esset actus puræ charitatis) sed tantum extrinsecè præsupponit. Addo: si actus imperatus esset merè indifferens, tunc non haberet meritum supra meritum actus imperantis; quia non haberet bonitatem intrinsecam &c., sed se haberet sicut actus externus. Hinc in conclusione addidi illas particulas: *si sit intrinsecè bonus, & honestus*.

160. Ob. 5. Si Petrus, & Paulus æquali efficacia imperarent sibi actus internos e. g. charitatis: sed Petrus eliceret suum actum: non autem Paulus; eò quòd DEUS huic negaret suam concursum: in hoc casu juxta nos Paulus non tantum mereretur, quantum Petrus: sed hoc est contra communem persuasionem, & commune axioma, quòd scilicet voluntas à DEO reputetur pro facto: ergo. Resp. conc. ma. neg. mi. Idem debent adversarii dicere, si ponatur casus, quòd Paulus eliciat tantum actum naturalem ex defectu principii supernaturalis. Illa persuasio, vel illud axioma, tantum intelligitur de actibus externis, ut infra dicemus: non autem de internis; nemo enim dicit, quòd apud DEUM tantum valeat voluntas eliciendi contritionem, quantum ipsa contritio: aut, quòd voluntas eliciendi actus intensissimos omnium Seraphinorum, imò Beatæ Virginis, tantum valeat, quantum ipsi illi actus. Hoc tamen verum est, quòd actus imperans, seu affectus, quantum est in se, efficax, eo melior sit, quo melius est objectum: sive dein hoc sit actus internus, sive actus externus.

161. Ob. 6. Si DEUS Petro, elicienti actum bonum liberum, daret in hujus præmium, in eodem instanti visionem beatificam pro signo posteriori, tunc Petrus etiam statim eliceret amorem beatificum: hic amor non esset meritorius, & tamen esset actus internus mediata liber: ergo. Resp. neg. 2. part. mi. Talis actus imperatus etiam non esset mediata liber; quia non pos-

set omitti (quid sit de actu imperante, an ille possit omitti; quia forte visio beatifica ad hunc non necessitat) nam, siue imperaretur, siue non imperaretur, amor DEI deberet necessarium elici, eo quod ad eum visio beatifica necessitaret.

Unde, licet amor DEI in eo casu non esset necessarius, ratione unius causae, seu ratione actus imperantis, esset necessarius, ratione alterius causae, scilicet visionis: quae etiam per se ipsam destruit actum primum liberum; quia est impossibile cum iudicio indifferente, repraesentante aliquam rationem non amandi DEUM, & requisito ad libertatem; hoc enim stare non potest cum visione clara DEI. Nec dicas, visionem dari tantum pro signo posteriori; quia tamen datur pro toto instanti, & pro toto instanti excludit iudicium indifferens: consequenter pro toto instanti excludit libertatem, de quo vide dicta n. 134. & seq. de Beatitudine.

162. Dices. In hoc casu amor beatificus fuisset impedibilis; nam, si Petrus non fuisset pravus, actum bonum eliciturus, DEUS visionem non infudisset, adeoque amor beatificus omisus fuisset: ergo est sufficienter liber. Resp. dist. ant. amor fuisset impedibilis in statu objectivo, seu in hypothese scientiae mediae. om. antec. in statu reali. neg. antec. & conseq. Instabis. Quod liberum est in statu objectivo, seu in hypothese scientiae mediae, etiam est liberum in statu reali: ergo. Resp. dist. antec. si hypothesis illa non varietur in statu reali. conc. antec. secus neg. antec. & conseq. At in nostro casu variatur; quia hypothesis scientiae mediae, tanquam constitutum, habuit iudicium indifferens, quod visio beatifica, in statu reali collata, excludit. Sic, si DEUS diceret: Si Petrus esset liber, tunc faceret hunc actum peccaminosum; unde, ne peccet, volo eum privare usu rationis: in hoc casu, etsi in statu objectivo Petrus fuerit liber ad peccandum, imò etiam fuerit liber ad impedendam ablationem usus rationis (si enim non fuisset peccare, non fuisset privatus usu rationis) tamen in statu reali ad neutrum est liber: sed, si actionem illam dein faciat, necessarium facit, & simul necessarium non peccat.

163. Responderi etiam potest. 2. ad object. n. 161. positam. dist. min. amor ille esset aliquo modo, sed tantum valde remote mediate liber. om. min. esset liber ea libertate mediate proxima, quam hic requirimus. neg. min. & conseq. Talis actus Petri non esset alio modo liber, quam de facto liberi sint Beati actus visionis, & amoris beatifici; quia hi dantur in primum actuum bonorum, quos Beati libere elicerunt in via: nemo tamen dicit, actus amoris beatifici esse meritorios, aut strictè liberos. Neque videtur iis tantum negari ratio novi meriti ex defectu status, siue ex eo, quod iam sint in termino; in quo etiam actiones immediate liberae, non amplius sunt meritoriae: sed etiam ex eo, quod ipsis deficiat libertas.

Quamvis autem actus voluntarii in causa dicantur volenti causam imputabiles, tamen supponit objectio, eos non habere meritum distinctum à merito, vel demerito volitionis causae: & quidem de actibus externis hoc infra dicemus: quod autem spectat ad actus inter-

nos voluntatis, de quibus in objectione agitur, isti necessarii sunt in se formaliter, & immediate voluntarii ex num. 7. quamvis non semper sint immediate liberi. Sed etiam de istis actibus voluntatis, si non sint immediate in se liberi, vel immediate saltem imperati, debet objectio supponere, quod non habeant meritum distinctum à merito causae, vel actus imperantis; aliàs nihil probaret; quia prima pars minoris esset falsa, ut facile patet consideranti.

Quare ad novum meritum non sufficit quaecunque libertas mediata: sed debet esse derivata ab imperio immediato voluntatis, saltem virtualiter adhuc influente, & ita, ut determinatio ad actum unum, sit moraliter etiam determinatio ad actum alterum, ut ait Gormaz num. 93. de merito; tunc enim, ut rectè advertit Ripalda tom. 1. lib. 3. disp. 68. sec. 4. num. 21. exercitium actus imperantis, & imperati, non distinguuntur moraliter, sed tantum physice; nam eadem moraliter determinatione, ac conatu, fertur voluntas in utrumque actum, ita, ut moraliter censeretur uterque habere eandem libertatem, quamvis physice habeant diversam. At verò in casu objectionis, determinatio Petri ad actum liberum, non est etiam determinatio ad actum amoris beatifici, sed ad hunc debet dari nova determinatio, proveniens à lumine gloriae, visione beatifica &c.

ARTICULUS IX.

An actus externus augeat meritum actus interni.

164. Dico. Actus externus, superadditus interno, non affert per se novum meritum, nec augeat meritum actus interni. ita S. Thomas. 1. 2. q. 2. a. 4. in corp. ut ostendit Arriaga. disp. 16. sect. 4. Sequuntur Thomistae, & nostri communiter cum Suarez in 1. 2. tract. 3. de bonit. & malit. human. actuum. disp. 10. sec. 2. n. 2. contra Scotistas, quibus accedit Ripalda, & aliqui alii ex nostris, ac aliis. Prob. Est commune axioma ex SS. Patribus, quod apud DEUM voluntas reputetur pro facto: hoc est, quod, si quis efficaciter, quantum est in se, velit aliquid facere, non autem possit, DEUS bonam talem voluntatem acceptet, sicut si opus in se ipso factum fuisset: ergo totum meritum stat in actu interno voluntatis, & actus externus nil meriti addit. prob. ant. S. Chrysostomus. homilia 19. in Mattheum sub initium sic ait de DEO: Non omnino indiscrète factum ipsum, sed voluntatem, aut coronat, aut punit. .... Non fini operis, sed voluntati operantis, mercedem, damnūve decernit. S. Augustinus. epist. 49. ad Deogratias ad quest. 4. Ibi quisque bonus est, cum bene vult: ibi etiam malus, cum male vult: ac per hoc ibi etiam fit, vel beatus, vel miser, hoc est, in ipso sua voluntatis affectu, quae omnium factorum meritorumque mensura est. S. Leo serm. 4. de jejunio decimi mensis: Aequatur plerumque merito, quod distat impendio; quia potest esse par animus, etiam ubi im-

par est census. S. Gregor. homil. 5. in Evangelia ait de DEO: Cor namque, & non substantiam pensat.

Huc etiam spectant dicta SS. Patrum, quibus asserunt, actum externum non augere demeritum peccati; nam eadem est ratio de utroque. Sic autem S. August. l. 1. de liber. arbitr. cap. 3. ait: Si cui etiam non contingat facultas concubendi cum conjuge aliena, planum tamen aliquo modo sit, id eum cupere, & si potestas detur, facturum esse, non minus reus est, quam si in ipso facto deprehenderetur. S. Bernard. epist. 77. (quæ est tractatus ad Hugonem de S. Victore de questionibus ab ipso propositis, & habetur tomo 4. Operum S. Bernardi) c. 2. ait: Legimus: omnis qui odit fratrem suum, homicida est: item: qui viderit mulierem ad concupiscendam eam: jam mœchatus est in corde suo. Quid planius, quam, quod voluntas pro facto reputetur, ubi factum excludit necessitas, nisi forte putetur in malo, quam in bono efficacior inventi voluntas apud DEUM, qui charitas est, & promptior esse ad ulciscendum, quam ad remunerandum, misericors, & miserator Dominus.

Confirm. 1. Gen. 22. v. 16. DEUS laudat Abrahamum, ob solam voluntatem sacrificandi filium, non minus, ac si re ipsa eum sacrificasset; dicit enim: Quia fecisti hanc rem, & non peperisti filio tuo unigenito propter me, benedicam tibi. Confirm. 2. à ratione. Actus externus non habet formalem intrinsecam honestatem, laudabilitatem &c. nec est ex intrinsecis suis obsequium DEO præstitum: ergo non habet, unde desumat rationem meriti sibi proprii. antec. & conf. probata sunt à n. 157. & seq. & adhuc magis inferius probabuntur in solutione objectionum. videri meretur etiam Vasquez. in 1. 2. disp. 76.

165. Hinc actus externi tantum per accidens augent meritum; quia serviunt, ut actus internus, vel physicè, vel moraliter idem, diutius duret; experienciâ enim constat, hominem, etiam exterius bene operantem, diutius perseverare in intentione interna virtuosa: item aliquando etiam ipsam intentionem intendi. Per se autem actus externi tantum sunt objectivè meritorii, sicut scilicet tantum objectivè sunt honesti. Ex quo tamen non sequitur, quod, si duo æqualem habeant potestatem exequendi opus externum, e. g. dandi eleemosynam, & uterque velit, sed unus solus re ipsa id faciat, non, inquam, sequitur, quod hi æqualiter mereantur; nam, qui actu facit eleemosynam, utique habet voluntatem longè magis efficacem, adeoque magis meritoriam: nisi tamen alter habeat prudentem rationem id non faciendi, e. g. prohibitionem superioris.

166. Ob. 1. S. Hieronymus in 2. ad Cor. 6. 8. v. 11. ait: Omnis enim boni operis finis est expectendus; quia, sicut factum inviti acceptum non est, ita voluntas infructuosa est, habentibus eam sine facto: ergo voluntas sine opere externo non tantum meretur, quantum cum illo. Confir. 1. S. August. l. 13. de Trinitate c. 5. ait: Mala enim voluntate vel sola quisque miser efficitur, sed inferior potestate, qua desiderium male voluntatis impletur: ergo major est culpa in ipso opere, quam in sola voluntate. Confir. 2. S. Bernard. epist. 77. ad Hugonem, ait, fidem cum perfecta

conversione ad DEUM prodesse ad salutem, & cut martyrium, non tamen ad eundem meritum: ergo opus externum martyrii augeat meritum.

Resp. inprimis, ex Bellarmino de Scripturis Ecclesiasticis, illa Commentaria in omnes Pauli epistolas; ex quibus hic textus desumptus est, non esse Hieronymi, sed Pelagii Hæretici, cujus autoritas nos minimè debet movere. Sed etiam omisso, quod sint ea commentaria S. Hieronymi, potest distingui consequens. Non tantum meretur voluntas, inefficax, vel tantum velleitas, conc. consequ. voluntas, quantum est in se, verè efficax. neg. conf. Talem velleitatem tantum ibi intelligi, potest ex eo desumi, quod ad verbum præcedentem dicatur: ostendit Apostolus quosdam posse facere non volentes. Deinde etiam adversari non possunt dicere, esse infructuosam voluntatem efficacem absque opere, quod ex defectu potestatis omittitur.

Ad 1. confirm. Mens S. Augustini sat clara est, ex n. 164. Quod attinet ad hunc textum, neg. consequ. nam, quin culpa sit major per se, potest esse major per accidens, sicut ordinariè est, quando quis opus addit; & hinc talis ordinariè est magis miser; potest etiam esse inferior ob potestatem; quia, si habet potestatem, habet ordinariè efficaciorē, & frequentiorē voluntatem; cum carentia potestatis valde avertat ab objecto appetendo. Rursus potest talis etiam contrahere habitus, & obligationes plures ex actu externo, quæ sunt magnæ miseriæ, & magis impediunt à beatitudine, de qua ibi sermo est S. Augustino.

Ad 2. confirm. neg. consequ. S. Bernard. nec verbum ibi habet, quod ille habens fidem habeat etiam desiderium efficax martyrii: sed tantum, quod habeat intentionem suscipiendi baptismi, quæ utique non est tam meritoria, quam voluntas sustinendi martyrium. Quod autem dicat, illam fidem esse idoneam martyrio, non significat, id actu jam desiderari, sed tantum, fidem esse fortem, & constantem.

167. Ob. 2. Inter errores Petri Abailardi damnatus est decimustertius asserens: Quod sola voluntas à DEO æternaliter remuneratur, sive ad bonum, sive ad malum, nec propter opera peior, vel melior efficitur homo, nisi forte, dum operatur in aliquo, ejus voluntas augetur: hæc videtur esse nostra sententia: ergo. Resp. neg. antec. Nec S. Bernardus, nec alii plures, qui de Abailardi erroribus scripserunt, hanc ejus assertionem damnatam exhibent, ut testatur Gregorius Ariminensis in 2. dist. 42. & 43. & 44. quas simul conjungit: & ex eo Vasquez in 1. 2. disp. 76. c. 3. n. 11.

Sed Abailardi propositio rejecta, seu damnata, fuit ista: Quod propter opera, nec peior, nec melior, efficitur homo. Et quidem Abailardum intellexisse opera conjuncta cum actu interno, rectè deducit Vasquez ex ejusdem Abailardi decimonono errore, qui referente Gregorio loc. supra cit. erat iste: Neque opus, neque voluntas, nec concupiscentia, nec delectatio, quæ movet eam, peccatum est, nec debemus illam extinguere. Videri etiam poterit S. Bernard. epist. 188. ubi plures in genere Abailardi errores recenset: & epist. 192. ubi ait, eum, cum de Trinitate

ante loquitur, sapere Arium, cum de persona Christi, Nestorium. Idem S. Doctor legi meretur tom. 4. tract. de erroribus Abailardi. Insuper, cui libet, videre etiam poterit Otthone Frisingensem l. 1. de gestis imperatoris Friderici l. c. 47. § 49. ubi tamen quinque tantum errores de SS. Trinitate, vel Christo Domino, de multis, ut ait, adducit.

168. Ob. 3. Actus externus, si gravis sit, debet exponi in confessione: ergo debet augere peccatum. Confirm. Saepe imponuntur censurae, & poenae Ecclesiasticae, actibus externis, quae non imponuntur actibus tantum internis: ergo. Resp. neg. conseq. Actus externus est verè peccatum; quia à prohibitione, in ipsum immediate tendente, denominatur objectivè malus, & peccaminosus: ab actu interno autem denominatur formaliter malus, non in hoc sensu, quod habeat malitiam intrinsecam, vel augeat demeritum, sed, quod actus internus, tanquam forma extrinseca, immediate eum denominet malum.

Jam Christus Dominus, ut habetur ex Conciliis, & usu, ac consuetudine totius Ecclesiae, praecepit, exponi in confessione omnia peccata graviora interna, ac externa: & ejus voluntas debet esse nobis pro omni ratione; nam aliam à Christo de ipsius praecepto petere, esset utique valde indignum. Ad confirm. neg. conseq. Quandoque etiam imponuntur censurae, vel reservationes, si peccata sint publica, non verò, si occulta, quoniam tamen manifestatio per se, seposito scandalo, augeat malitiam. Ratio autem est; quia Ecclesiae gubernatio potissimum respicit externa, & ex his potius colligit interna: sicut etiam in politicis maxime puniuntur peccata externa.

169. Ob. 4. Actus externi prohibentur ratione sui: & quidem diverso praecepto ab eo, quo prohibentur actus interni, ut patet ex praecepto sexto, septimo, nono, & decimo Decalogi: ergo augent formalem malitiam. Resp. neg. conseq. Ex hoc, ut rectè Arriaga, tantum inferitur, quod habeant aliquam objectivam malitiam, seu sint objecta difformia rationi naturali, quae, si amplectatur voluntas, committat malitiam formalem. Dein, ut observat Suarez in 1. 2. tr. 3. de bonit. & malit. act. hum. disp. 10. sec. 1. n. 10. non prohibetur actus exterior se solo sumptus, sed ut humanus, & liberè factus (aliàs non est peccatum) sive prohibetur, ut conjunctus cum actu interiore.

Rectè autem actus externi prohibentur; tum; quia potestas humana de internis saepe judicare non potest, adeoque ex externis interna colligere saepe debet; tum; quia actus externi plurimum turbant quietem, & felicitatem communem, & impediunt malis externis bonus ordo gubernationis externae, qui reipublicae, tum profanae, tum sacrae, utilissimus, imò necessarius est, conservatur. Potestas etiam Divina prudentissimè prohibet actus externos; quia & ipsi sunt objecta, rationi naturali difformia, & maxime nociva reipublicae humanae, atque suo modo gloriae Divinae. Quod autem dentur diversa praecepta de externis, & internis actibus, ratio est; quia tudes, prohibitis externis, poterant putare, adhuc

R. P. Ant. Mayr Theol. Tom. I.

licita esse desideria interna; unde ista debuerunt specialiter prohiberi.

Dices. Prohibitis actibus internis sufficienter etiam prohibiti fuissent externi; nam, si homines abstinuissent internis, non peccassent per externos: ergo ipsi non debuissent distinctis praeceptis prohiberi; Resp. hoc etiam esse solvendum adversariis; nam in opposita quoque sententia, adstruente malitiam, vel demeritum proprium, in actibus externis, si homines abstinuissent ab internis, etiam evitassent illud augmentum demeriti, proveniens ab externis; nam etiam juxta ipsos, qui ponit actum tantum externum, sine actu interno, seu sine intentione mala, tantum committit malitiam materiale, & non imputabilem ad culpam, aut poenam. Videtur autem DEUS, se voluisse aliquo modo conformare modo agendi humano, & accommodare sensibus nostris; in quos, quia vehementer incidunt objecta externa, voluit ea etiam prohibere, & sic remove radices mali, à quibus, tanquam objectis, aliquo modo refundatur malitia in actus internos. In forma. neg. conseq.

170. Ob. 5. Laureola martyrii non datur, nisi posito ipso actu externo: ergo iste meretur illam. Confirm. Actus externus augeat satisfactionem: ergo etiam augeat meritum. Resp. cum Gormaz neg. conf. Laureola non respondet actuali perpersioni mortis, tanquam merito, sed tanquam conditioni, sine qua non; nam parvuli innocentes, pro Christo interfecti, eam adepti sunt sine merito. Imò ipsa perpersionis mortis, sive ipsa mors, non potest dari in statu viae, nec esse actus patientis: ergo nec juxta adversarios potest afferre meritum. Idem respondendum, quando objicitur, DEUM expectasse actualem externam passionem Christi Domini, ut intuitu ipsius conferret hominibus gratiam.

Ad confirm. neg. antec. Non augeat actus externus satisfactionem propriè dictam (hæc enim, ut habet communis cum Gormaz de incarnatione n. 390. est obsequium, offenso voluntariè exhibitum, quale non est actus externus ex dictis n. 159.) sed augeat tantum satisfactionem, quæ est tantum perpersionis, etiam invita, poenæ ob culpam. Quia tamen satisfactioni saepe substituitur satisfactio, imò hæc duæ saepe confunduntur, hinc in sensu latiori potest dici, quod actus externus augeat satisfactionem.

171. Ob. 6. Ad actus externos opus est novo speciali auxilio gratiæ, ultra id, quod requiritur ad actum internum, ut testatur Tridentinum, & S. Augustinus: ergo debet augere meritum. Confirm. Juxta nos non esset ratio, cur præcipiantur, vel suadeantur actus externi: hoc est falsum; ergo. Resp. neg. conseq. Specialis, & novæ gratiæ auxilium, potest esse necessarium ad actum externum; quia, supposita jam voluntate efficaci, tamen adhuc sunt novæ difficultates in executione, debetque voluntas roborari, ut efficaciter volita constanter exequatur. Inde ex Conciliis, & Patribus, necessaria est gratia, non tantum excitans, sed etiam comitans, & subsequens.

Ad confirm. neg. ma. Ratio, & quidem gravis est; quia actus externi vel maxime serviunt, ad gubernationem, & disciplinam externam, scandalum, vel ædificationem aliorum, sive quo-

M

ad

ad cultum DEI, sive quoad societatem humanam, & reipublicae utilitatem. Dein non potest actus internus, efficaciter volens externum, suaderi; aut præcipi, quin simul præcipiatur externus; cum internus debeat velle externum: sicut etiam, si præcipiatur actus externus, ut humano modo, & non ab inviro, fiat, præcipitur quoque aliquis actus internus, eum imperans.

172. Ob. 7. Actio externa, quamvis non sit formaliter in se bona, est tamen bona respectivè ad DEUM, ut hic est principium, & caput reipublicae rationalis: ergo est meritoria. prob. ant. bonum est exhibere DEO actus externos; quia per hos excitantur homines ad laudem DEI, imò etiam ad actus internos virtutum eliciendos: ergo. Respondet Oviedo, hac ratione etiam actus externos, ex motivo prorsus indifferenti elicitos, sine actu bono interno, fore meritorios; quia etiam alii homines per istos excitantur ad laudem DEI; cum intentionem agentis intueri non possint. In forma om. antec. neg. conseq. ad prob. om. totum. quia tantum probat prius ant. quod non negavimus: sed negavimus conseq. & hoc idèd; quia ad meritum non sufficit bonitas merè objectiva, sed debet esse formalis. Excitatio etiam aliorum ad bonum est per accidens; nam potest quis excitari per actum indifferentem, qui non meretur: & potest non excitari, imò etiam scandalizari, per actum in se valde bonum.

173. Ob. 8. Ex nostra doctrina sequeretur, quod homo, volens dare eleemosynam infinitam, acquireret meritum infinitum, sicut, qui eam actu daret: hoc est falsum: ergo. Respondet Vasquez, non posse circa hoc obiectum haberi volitionem efficacem, eoquod non possit, apparere homini possibilis talis eleemosyna. Resp. cum Suarez, & Gormaz de merito. n. 100. neg. ma. & etiam ejus suppositum, quod scilicet is, qui daret actu infinitam eleemosynam, haberet meritum infinitum, nisi eam daret per unum actum intrinsecè infinitum, vel per infinitos actus; non enim actus sit infinitus, eoquod habeat obiectum infinitum; aliàs actus charitatis, eoquod habeat obiectum simpliciter infinitum, & hoc etiam affectivè velit ponere, esset infinitus, vel infinitè meritorius: & vicissim actus, quo quis desperatus cuperet destruere DEUM, si posset, esset infinitè malitiae. Quare ut rectè ait Gormaz, licet obiectum sit infinitum, potest tamen illud voluntas amplecti finitè: quod etiam in nostro casu contingeret. vide etiam, si placet, Arriagam. disp. 16. de act. hum. n. 39. quamvis ejus solutio mihi non satis placeat.

QUAESTIO III.

De Honestate, ac Inhonestate moralis.

ARTICULUS I.

Quae sit Regula Moralitatis.

174. **M**orale dicitur, quod ad mores pertinet: mores autem aliquando tantum significant

certum modum agendi: & sic dicitur, tales, vel tales, esse mores brutorum: at verò strictè loquendo mores significant similem modum agendi ex voluntaria determinatione agentis, seu consuetudinem, ut habet Suarez in 1. 2. tract. 3. de bonitate, & malit. actuum hum. disp. 1. sec. 1. n. 2. Unde actus moralis dicitur ille, ex cuius frequentiamos, seu mores nascuntur.

Est autem actus moralis (ut idem Eximius loc. cit. n. 6. habet) qui procedit ex perfecta deliberatione rationis, seu est actus perfectè humanus, qui oritur à voluntate ut libera, cum pravia cognitione honesti, vel inhonesti, seu cum attentione ad primam regulam rationis, prohibentem, vel permittentem, præcipientem, vel saltem suadentem. Actus autem huic regulæ conformis dicitur honestus: e contra difformis dicitur inhonestus: unde moralitas actus stat, partim in libertate actus, partim in advertentia ad dictam regulam. Quare, cum solæ creaturæ rationales capaces sint libertatis, ac advertentiae dictae, atque adeò honesti, vel inhonesti, solæ etiam sunt capaces actuum strictè moralium.

175. Quæritur jam, quanam sit regula objectiva, universalis, & primaria, ex qua determinatur honestas, vel inhonestas actuum, seu etiam, si possibilis sit, indifferentia actuum. Quæ de re sententiae variant, præcipuè tamen duæ afferuntur. Prima est asserentium, ipsam naturam rationalem, quæ talem, esse hanc regulam, cui actus honestus debeat esse conformis, & inhonestus difformis. ita videtur sentire Suarez in 1. 2. tr. de bonit. & malit. actuum hum. disp. 1. sec. 1. Vasquez in 1. 2. disp. 58. c. 2. n. 9. & alibi, cum pluribus recentioribus. Altera est, assignantium pro regula legem æternam DEI, ita S. Thomas 1. 2. q. 71. a. 6. in corp. dicens: Regula autem voluntatis humana est duplex: una propinqua, & homogœnea, scilicet ipsa humana ratio: alia vero est prima regula, scilicet lex æterna, quæ est quasi ratio DEI. Sequuntur teste Ralslero in norma recti Theologi communissimè: satendum tamen est, quod aliqui quoad modum loquendi quandoque discrepent, ut Pallavicinus, Haunoldus &c.

176. Dico cum hac secunda sententia, Regula prima, & universalis, saltem remota, moralitatis, seu honesti, & inhonesti, est lex æterna DEI. Intelligimus autem non tantum legem præcipientem, vel prohibentem, seu strictè dictam, sed etiam permittentem, & suadentem, seu latius dictam: sive ordinationem, directionem, aut voluntatem aliquam Divinam; nec enim omnia honesta sunt præcepta, sed quædam tantum suasa, quædam verò negativè honesta, tantum permissa. Dixi regula prima; an enim dictamen conscientiae debeat dici regula secunda, vel proxima, aut tantum applicatio regulæ primæ, quæstio posset esse de nomine, in qua tamen standum videtur auctoritate S. Thomæ num. præced. citati.

Probatur conclusio 1. Omnis actus est, & censetur inhonestus; quia est contra legem æternam DEI: ergo omnis est honestus; quia est illi conformis: ergo hæc lex est prima, & universalis regula honesti, & inhonesti, seu moralitatis. antec. probatur. Scriptura, & PP. dicunt, omne inhonestum, seu peccatum, esse contra legem

gem DEI: ergo. prob. ant. psal. 118. v. 119. dicitur: *Prævaricantes reputavi omnes peccatores terræ: in quem locum S. Augustin. in sua enarrat. in hunc psalm. conc. 25. citans illud ad Rom. 4. v. 15. Ubi enim non est lex, nec prævaricatio:* ait, nullum esse sine prævaricatione peccatum, adeoque omne peccatum esse transgressionem legis, non quidem Mosaicæ; cum gentes sine hac lege peccaverint: sed naturalis, hoc est, Divinæ necessariæ, quæ fusiùs ibi S. Pater deducit.

Idem S. Aug. lib. 22. contra Faustum c. 27. scribit: *Ergo peccatum est, factum, vel dictum, vel concupitum aliquid, contra eternam legem. Lex verò æterna est ratio Divina, vel voluntas DEI:* & lib. 2. de peccat. merit. & remiss. c. 16. Neque peccatum erit, si quid erit, si non divinitus jubetur, ut non sit. S. Ambros. l. de paradiso c. 8. dicit, quod peccatum nil aliud sit, quàm prævaricatio legis Divinæ, & cælestium inobedientia præceptorum S. Anselmus lib. 1. cur DEUS homo c. 11. ait, peccatum esse, non reddere DEO debitum, vel non plenè subjici voluntati Divinæ.

177. Prob. concl. 2. Regula moralitatis debet esse universaliter obligans: ergo debet esse lex æterna DEI. antec. prob. si non obligaret, posset semper ab ea recedi sine culpa, aut inhonestate morali, quod admitti non potest: & si non obligaret universaliter, posset saltem à plurimis, vel in pluribus casibus, ita ab ea recedi deinde omnes homines, quandoque advertunt ad honestatem, vel inhonestatem actionis, semper advertunt, se obligari ad honestè, vel saltem non inhonestè, agendum, ut experientia quævis convincit: ergo. prob. prior etiam consequ. non est assignabilis ulla alia regula, universaliter obligans: ergo. Confirm. Omnis alia regula, naturalis etiam rationalis, est regulabilis per aliam regulam: ergo non est prima regula; quia ante hanc non potest dari prior: ergo sola lex æterna, non regulabilis per aliam, est prima.

178. Prob. 3. concl. ad hominem contra illos, qui naturam rationalem statuunt primam regulam. Non potest explicari, quid intelligi debeat per naturam rationalem: ergo. ant. prob. Vel intelligitur præcisè natura ut potens operari, vel producere aliquid quomodocunque: & etiam blasphemia erit honesta; quia conformis est naturæ rationali, ut præcisè potènti eam producere; nam reverà eam producere potest: Vel intelligitur natura tantum ut potens operari honestè: & fit circulus vitiosus, nec quidquam explicatur, ut patet consideranti.

Rursus per actum inhonestum, vel intelligitur tantum actus difformis quomodocunque naturæ rationali: & sic erit moraliter inhonestum, si quis, etiam coactus, incedat nudus in publico, vel indutus veste majori, quàm ipsi conveniat. Vel intelligitur actus difformis tantum bono physico naturæ particularis: & non posset quis honestè mori pro patria. Vel intelligitur difformis bono physico reipublicæ: & sic sæpe honestum esset mentiri pro bono communi. Vel intelligitur difformis bono morali: & iterum fit circulus vitiosus. Vel intelligitur actus, qui nos avertit ab ultimo fine: at hic non est natura rationalis creata, sed est natura Divina, quæ, si non sit regula prima moralitatis sub ra-

tione finis ultimi, est tamen sub ratione legislatoris, id quod nostra sententia docet.

ARTICULUS II.

Solvuntur Objectiones.

179. **O**B. 1. Regula, quæ jam supponit aliqua esse honesta, alia inhonesti, non est prima regula moralitatis: sed talis est lex æterna DEI: ergo. prob. mi. DEUS præcipit aliqua; quia sunt honesta, qualia sunt e. g. cultus DEI, pietas erga parentes: alia prohibet; quia sunt inhonesti, qualia e. g. sunt blasphemia, odium DEI: ergo lex DEI jam supponit aliqua honesta, & alia inhonesti: antec. probatur, commune est axioma Theologorum, aliqua esse prohibita; quia mala: alia mala; quia prohibita. Resp. 1. Etiam natura rationalis debet præsupponere aliqua mala; nam, nisi per legem esset prohibita e. g. comestio carnis die Veneris, natura rationalis eam non redderet malam.

Resp. 2. dist. ma. Regula illa non est prima, quæ jam supponit aliqua honesta, vel inhonesti, in genere moris formaliter, conc. ma. quæ tantum supponit talia radicaliter. neg. ma. & dist. sic mi. neg. consequ. Cultus DEI non est in genere moris formaliter honestus, antecederet ad legem DEI, nec odium DEI formaliter inhonestum; quia hæc formalis honestas, vel inhonestas, est formaliter conformitas, vel diffinitas cum lege, ut probatum est. Habet tamen cultus DEI ex sua natura honestatem radicalem, vel fundamentalem, odium verò similem inhonestatem: hoc est: ille exigit præcipi, istud verò prohiberi.

180. Hanc radicalem honestatem, vel inhonestatem, ait Haunoldus lib. 2. tract. 1. num. 350. desumi debere ex eo, quod, antecederet ad omnes circumstantias particulares, cogitando nos ipsos, quasi adhuc in statu possibilitatis existentes, judicaremus, ex lumine naturæ, ab auctore naturæ debere præcipi, vel prohiberi, tanquam cujus præceptum, vel prohibitio, universaliter naturæ rationali conduceret: certe tunc, in consilium à DEO adducti, suaderemus cultum DEI, & dissuaderemus contumelias ipsius, ac parentum. Quod autem etiam in ea hypothesi homines quoad aliqua inter se tamen discrepant, ex eo oriretur, quod non omnes statim agnoscerent honestatem moralem, sed daretur ignorantia invincibilis, etiam juris naturæ, quoad objecta magis remota à primis principiis &c.

Ad prob. dist. iterum antec. DEUS præcipit, vel prohibet aliqua; quia sunt honesta, vel inhonesti radicaliter. conc. antec. quia jam sunt honesta, vel inhonesti formaliter. neg. antec. & consequ. Illud axioma Theologicum S. Thomas 1. 2. q. 71. a. 6. ad 2. ait, intelligendum esse tantum de prohibitis jure positivo (hoc enim jure aliqua prohibentur, quæ jam antecederet sunt mala, ratione prohibitionis factæ à jure naturali) non autem esse intelligendum, de jure, seu lege æterna DEI naturali; respectu enim hujus, ait S. Doctor, omnia esse mala; quia prohibita. Si tamen velis, potes etiam ad expli-

candum hoc axioma adhibere distinctionem inter malum radicaliter, & formaliter.

181. Dices. Ergo, si non esset DEUS, consequenter neque lex DEI, nihil esset formaliter honestum, vel inhonestum, nec magis formaliter inhonesta occisio hominis, quam pecudis. Resp. conc. illatum: foret tamen unum magis inhonestum radicaliter, quam alterum, & ab hac malitia radicali, non autem à formali, potest DEUS moveri, ad ea objecta prohibenda. Ubi nota, quosdam asserere, DEUM non moveri à malitia illa, ad prohibitionem eorum, sed à perfectione sua infinita e. g. à sua excellentia, ad prohibendum omnem sui contemptum, à sapientia, & providentia, ad prohibendum mendacium, quod, quia turbat politicam gubernationem, non debet esse licitum sub sapientissimo regimine &c. existimant enim, à motivo finito, qualis est malitia illa, non posse DEO necessitatem imponi, qualis tamen in ipso datur; cum ista objecta necessariò prohibeat. Alii tamen putant, posse DEUM necessariò moveri à motivo finito, si hoc post se trahat motivum infinitum, sicut scilicet malitia objecti cujuslibet, intrinsecè mali, utpote opposita alicui perfectioni Divinæ, trahit post se etiam motivum illius ipsius perfectionis. Uterque modus loquendi facile componitur cum nostra sententia.

Ceterum posset adhuc fieri questio de nomine, an non malitia illa, vel inhonestas, aut etiam honestas, quam radicalem vocamus, possit dici formalis; cum omnis denominatio debeat provenire ab aliqua forma: ad quam respondeo, posse dici, non inhonestatem formalem, sed formalem radicem inhonestatis &c. sicut causa, quæ est radicaliter effectus, non est formalis effectus, sed formalis radix ipsius. Attamen, si quis vellet dicere, eam inhonestatem esse, in genere physico aliquo modo formalem, non valde me opponerem, modò non dicatur esse formalis inhonestas in genere morali, seu Theologico.

182. Ob. 2. Juxta nos nemo foret atheus; hoc videtur falsum: ergo, prob. ma. nemo ageret inhonestè, nisi ageret contra legem DEI: ergo deberet eam agnoscere, consequenter etiam DEUM: adeoque nemo esset atheus. Resp. neg. ma. ad prob. conc. antec. & primam consequ. dist. autem secundam, deberet agnoscere DEUM, sub ratione adhuc satis confusa, seu tantum sub ratione supremi legislatoris, hic & nunc, obligantis. conc. sub prædicato explicito, & magis proprio DEI, seu sub ratione entis à se, vel creatoris universi, omniæque gubernantis. neg. 2. atque 3. consequ. Siquis autem etiam negaret DEUM, ut supremum legislatorem, negaret tantum ore tenus, vel certe sibi implicite contradiceret; quia simul agnosceret aliqua inhonestam, adeoque prohibita, consequenter per aliquam legem, & supremum legislatorem. Nec est inusitata implicita hæc contradictio; quia sæpe contingit, etiam in aliis intentionibus hominum, ut observant Theologi in tract. de sacramentis. Addo, esse tamen adhuc discrimen inter blasphemum, & atheum; ille enim admittit DEUM sub prædicato maximè proprio, & alia tantum negat e. g. justitiam: atheus autem illum ex professo negat.

183. Ob. 3. Multa peccata non sunt contra legem æternam DEI: ergo hæc regula non est universalis. antec. prob. comestio carnis die Veneris, omisio horarum canonicarum &c. sunt tantum contra legem Ecclesiasticam: ergo. Confirm. 1. Omnes actus nostri sunt æqualiter conformes, vel diffformes legi æternæ: ergo juxta nos æqualiter essent honesti, vel inhonesti: quod dici non potest. Confirm. 2. Voluntas Divina præsupponit sapientiam Divinam, vel dictamen rationis Divinæ: ergo ipsa non est prima regula. Resp. neg. antec. ad prob. iterum neg. antec.

Omnia, quæ sunt immediatè contra legem positivam DEI, Ecclesiæ, aut alterius superioris, legitimè obligantis, sunt etiam contra legem DEI æternam, quatenus lex ista naturalis necessariò vult, ut leges omnes legitimè latae observentur. Ad 1. confirm. om. antec. neg. consequ. aliquos enim actus lex magis, seu gravius prohibet, alios minùs, seu levius, e. g. minùs prohibet leve mendacium, magis homicidium. Pariter etiam quibusdam actibus bonis proponit majus præmium, quam aliis. Ad 2. confir. om. totum. An lex DEI stet in actu voluntatis, an verò in actu intellectus, præscindimus, sicut & S. Aug. præscindit loc. cit. n. 176. & tantum dicimus, legem DEI, latius dictam (quæ explicata est n. eod.) in quocunque stet, esse primam regulam.

184. Ob. 4. Juxta nos omnes actus honesti essent actus obedientiæ: hoc est falsum: ergo. Confirm. Non omnia, quæ DEUS vult, etiam nos possumus honestè velle: ergo ejus voluntas non potest esse universalis regula. Resp. neg. ma. Actus obedientiæ non est, qui tantum quomodocunque supponit præceptum, aut illud respicit, tanquam regulam, ad judicandum de honestate, vel inhonestate objecti: sed ille tantum est actus formalis obedientiæ, qui pro objecto formali habet ipsam honestatem implendi præceptum, seu habet ipsum præceptum pro motivo operandi, quod non habet actus e. g. charitatis, abstinentiæ &c. Ad confirm. conc. antec. dist. consequ. non potest esse regula universalis voluntas illa, qua ipse DEUS vult objectum, conc. consequ. qua vult, nos velle objectum. neg. consequ. Quando DEUS vult mori nostros parentes, non vult etiam, nos eam mortem velle: at quando vult omissionem peccati, vel actum virtutis, à nobis eliciendum, vult etiam, eum nos velle: & si huic voluntati nos conformemus, honestè agimus. Supponitur autem hic; quòd lex DEI sit actus voluntatis; aliàs argumentum non haberet vim.

185. Ob. 5. Actus DEI, antequam concipiantur conformes legi DEI, jam concipiuntur honesti: ergo etiam nostri. Confirm. Si DEUS mentiretur, non ageret contra voluntatem suam; quia vellet mentiri: & tamen ageret inhonestè: ergo. Resp. 1. om. antec. neg. consequ. Voluntas DEI est indefectibilis, nec indiget aliâ regulâ distinctâ: at nostra voluntas est indifferens ad honestum, & inhonestum. Resp. 2. dist. antec. actus DEI concipiuntur honesti, antequam concipiantur conformes legi strictè tali, tanquam à superiore lata, quem DEUS non habet. conc. antec. antequam concipiantur conformes legi late

latè tali, seu dictamini rationis æternæ. neg. antec. & conseq. hæc enim conformitas imbibitur in ipsa honestate. Ad confirm. neg. antec. Ex una Chimæra sequitur alia; DEUS enim tunc vellet contraria: vellet mentiri, ut ponitur: nollet etiam mentiri; quia necessariò non vult, seu odit omne destructivum auctoritatis suæ supremæ, & infallibilitatis, adeoque destructivum sui ipsius, quale esset mendacium.

186. Dices 1. Saltem sequeretur ex nostra doctrina, omnes actus DEI esse æqualiter honestos, sive creet mundum, sive non creet: sive perfectiora, sive imperfectiora producat; sed hoc non videtur dicendum: ergo prob. min. sic DEUS æqualiter esset laudandus, & æquales ei gratiæ referendæ, sive magnum, sive parvum beneficium conferat: sive mittat Filium suum in mundum, sive non: hoc videtur paradoxum: ergo. Resp. non posse hic esse quæstionem de actionibus DEI ad extra; nam creaturæ, etiam à solo DEO productæ, non habent honestatem formalem ex n. 157. nisi sint actus boni à creatura, gratiæ Divinæ cooperante, producti (hi autem possunt, ut in perfectione, ita etiam in honestate excedere, ratione objecti melioris, intensioris, tendentiæ &c.) sed debere esse quæstionem, de actibus DEI internis: unde in forma. conc. ma. neg. min. cum S. Thoma 1. p. q. 25. a. 6. ad 1. ubi docet, DEUM posse facere melius substantivè, hoc est, meliorem rem: non verò adverbialiter, hoc est, meliore modo, sive ex maiore sapientia, & bonitate.

Ad prob. S. Thomas 2. 2. q. 91. a. 1. ad 1. videtur dicere, DEUM ob suam essentiam (eamdem autem videtur ratio de omnibus prædicationibus intrinsecis, realiter identificatis) non esse laudandum, eoquod superet omnem laudem: & juxta hanc doctrinam negandum esset suppositum. Si tamen aliquid non intelligatur per laudare, quàm DEI magnitudinem, & perfectionem, quamvis minus dignè, prædicare. Resp. conc. 1. & neg. 2. p. antec. Esset DEUS æquè laudandus; quia DEUS est in se æquè magnus, ac perfectus, sive aliquid faciat, sive nihil, sive misereatur nostri, sive non. Non tamen æqualiter sunt ei grates habendæ; quia gratitudo non respicit tantum perfectionem, sed beneficia DEI, ejusque per ista ostensam nobis benevolentiam, quæ utique major nobis ostensa est, dum Christus missus est, quàm, si non fuisset missus.

187. Dices 2. Ergo DEUS non habet libertatem, nisi ad duo æqualia bona; sive enim agat, sive non agat, sive contrarium agat, semper æqualiter benè agit: hæc autem electio non est laude digna: ergo. prob. min. Petrus, determinatus ad dandum mihi aureum, non est laudabilis propterea, quod mihi det aureum A. præ aureo B. omnino æquali: ergo. Resp. hanc objectionem intellectam, ut hic debet intelligi, de actibus internis DEI, debere ab omnibus solvi, quamcunque hac in quæstione sententiam teneant. Unde pro omnibus neg. min. ad prob. conc. antec. neg. conseq. & paritatem. Ideo Petrus non est laudabilis; quia determinatio illius, ad liberaliter donandum aureum, non est ab ejus naturâ, sed aliunde: at verò determinatio DEI, ad formaliter optimum, est ab ipsissima ejus natura, omni laude dignissima. Addo, a-

ctum Divinum internum non debere esse materiam suasionis in sensu Aristotelis, in quo talis materia debet semper esse melior, quàm opposita; DEUS enim melioris actus interni capax non est.

ARTICULUS III.

An sit possibilis Actus Moralis indifferens.

188. **N**on quæritur hic, an sint possibilis actus indifferentes, hoc est, nec boni, nec mali, ob defectum libertatis, vel advertentiæ ad regulam honestatis; nam imprimis hi actus non sunt morales ex num. 174. dein, tales plurimos dari, non est dubium; quis enim semper, dum cutem fricat, aut spiritum ejicit, caput movet &c. cogitat, an honestum sit? Neque quæstio est, an dentur actus indifferentes ad meritum supernaturale, & peccatum; nam opera naturalia infidelium honesta e. g. actus fidelitatis in pactis, misericordiæ, continentiæ, non sunt meritorii in ordine superno: imò nec opera naturalia fidelium, ut nemo dubitat.

At neque sunt peccata; ut patet ex damnatis Baji propositionibus, ex quibus 25. sic habet: *Omnia opera infidelium sunt peccata, & Philosophorum virtutes sunt vitia: & 35. Omne, quod agit peccator, vel servus peccati, peccatum est.* Similiter Alexander VIII. damnavit hanc 7. *Omnis humana actio deliberata, est DEI dilectio, vel mundi: si DEI, charitas Patris est: si mundi, concupiscentia carnis, hoc est, mala est.* Igitur hic quæritur, an sit possibilis actus moralis, in specie, vel individuo, qui non sit malus, nec tamen respiciat motivum honestatis, etiam tantum naturalis.

189. Dico 1. Possibilis est actus indifferens in specie. ita S. Thom. 1. 2. q. 92. a. 2. in corp. ajens. *Quidam actus sunt boni ex genere, qui sunt actus virtutis... quidam verò sunt actus mali ex genere, sicut actus vitiosi... quidam verò ex genere suo sunt actus indifferentes: & respectu horum lex habet permittere.* Licet autem addat, posse etiam indifferentes dici actus parum bonos, vel parum malos, tamen per ipsam particulam etiam significat, dari alios pure indifferentes. Per indifferentes autem ex genere intelligit indifferentes in specie; quia non intelligit genus summum, sed subalternum, quod coincidit sapissimè cum specie moraliter sumpta. Consentunt communissimè Theologi. Prob. concl. Esse actum indifferenter in specie, nihil aliud significat, quàm actum respicere objectum, ex se, & seclusis circumstantiis indifferens: sed tales actus sunt possibiles, imò dantur multi: ergo. prob. mi. tales actus sunt, ambulare, stare, levare festucam, abigere muscas, scribere, legere &c. Studiosè autem hic attuli in exemplum meros actus externos; nam loquendo de actibus internis voluntatis, isti non possunt, esse indifferentes in specie, nisi etiam possint, esse indifferentes in individuo; cum enim hi debeant semper respicere

intrinsicè aliquod objectum formale, & non possint ferri tantum in objectum materiale, nisi hoc simul sit objectum formale, debent, vel respicere motivum alicujus honestatis, & esse boni, vel illud non respicere, & sic juxta auctores, non admittentes actum indifferentem in individuo, esse mali, ut magis patebit ex dicendis.

190. Dico 2. Possibilis est, saltem per accidens, actus indifferens in individuo. Ita omnes, qui admittunt talem actum per se, & præter hos alii plures. Prob. Qui bona fide amplectitur, ut veram, sententiam, quæ asserit, possibilem esse per se actum indifferentem in individuo, & juxta illam operatur, utique elicit actum indifferentem; quia à malo ipsum excusat bona fides: bonitate autem eum privat negatio motivi honesti: ergo saltem per accidens, seu ratione illius sententiæ, bona fide creditur ut vera, est talis actus possibilis.

191. Dico 3. Probabilis est etiam per se possibilis est actus indifferens in individuo. Ita Scotus cum tota Schola subtili. S. Bonaventura in 2. dist. 41. a. 1. q. 3. Alensis, Almayn. Angest. Gabriel. Nicol. de Obellis, Herrera, Palacios, Gaspar Hurtadus, Joan. Sanchez, Oviedo loc. cit. num. 189. Valquez in 1. 2. disp. 52. c. 2. Arriaga de act. hum. disp. 21. sect. 4. subf. 2. Averfa, Caspensis, Morandus apud Maftrium in 2. dist. disp. 5. q. 6. n. 299. Viva curs. Theol. p. 2. disp. 7. q. 13. n. 2. & hoc teste communior recentiorum, ut adeo adversarii, quamvis magnam autoritatem pro se etiam habeant, tamen eam solâ nos minimè opprimant. Omitto Angelicum adversariis favere 1. 2. q. 18. a. 9. quia disputari posset, quid S. Doctor intelligat, per ordinationem ad debitum finem: an non tantum ordinationem ad finem aliquem, convenientem rationi permittenti &c. adeo, ut velit, etiam actum, quem nos vocamus indifferentem, aliquo modo dicendum bonum: sed nolim contra communem obniti. Ignoscet S. D. facile, si hac vice amicissimum ei S. Bonaventuram sequamur.

192. Prob. 1. concl. Obligatio intendendi, in omni prorsus actu deliberato, semper positivè aliquam honestatem, est valde gravis: & insuper est contra satis communem persuasionem fidelium: certè à plurimis ignoratur: neque etiam ex ullo capite potest probari: ergo non debet admitti. conseq. non solet negari. antec. quod tria habet membra, probatur per singula: & imprimis tertium membrum probabitur solutione objectionum: quoad primum probatur sic. Licet hæc obligatio non sit gravis in eo sensu, quasi obligaret sub gravi peccato, tamen est gravis: quia sæpissime recurrit, & nisi observaretur, committerentur plurima peccata venialia, quæ non sunt parvum malum, & meritò magni aestimantur, præsertim à magis piis. Sanè homini, purgatorium timent, non foret adeo facile, nullam recreationem intendere propter se ipsam: nullam ambulationem, aut musicam instituere propter delectationem: nihil legere, aut videre propter delectationem sciendi: nunquam caput, aut cutem, deliberatè fricare purè propter abigendum pruritus &c.

Prob. jam quoad secundum membrum. Ho-

mines, etiam pii, communiter ista faciunt, absque ulla intentione, per quam ea ad alium aliorum honestum finem ordinant: nec tamen in his peccare se credunt: nemo etiam facile eos peccati condemnat, quamvis utique perfectius agerent, altiori ex fine ea faciendo. Rursus ista obligatio, quæ tamen esset juris naturalis, & omnes homines attingeret, à paucissimis scitur. Sanè Arriaga de se ipso fatetur, se, donec hanc questionem agitari audierit, de hac obligatione nihil cogitasse. Equidem negari non potest, plures obligationes ignorari ab indoctis: sed ista etiam ignoratur, certè non agnoscitur, à doctis, & piis: dein etiam obligatio, solis indoctis non cognita, non admittitur, nisi sufficienter probetur: atqui hæc non ita probatur, ut patebit ex solutione objectionum.

193. Probatur conclusio 2. auctoritate SS. PP. S. Hieron. ep. 89. c. 5. agens de ceremoniis, aut sacramentis antiquæ legis, sic ait: *Neque enim indifferentia sunt inter bonum, & malum, sicut Philosophi disputant: Bonum est continentia, malum est luxuria, inter utrumque indifferens ambulare, egerere alvifercora, capitis naribus purgamenta projicere, sputis rhevmata jacere: hoc nec bonum, nec malum est: sive enim feceris, sive non feceris, nec justitiam habebis, nec injustitiam.* Ubi observa, eum dicere: *sive feceris, sive non feceris:* adeoque agere de actu in individuo; nam in specie actum nunquam feceris.

Nec dicas, S. Doctorem tantum velle dicere, ista opera non esse bona supernaturaliter; nam loquitur de bonitate, juxta acceptionem Philosophorum, qui non egerunt de supernaturali. Quod autem dicat: *Nec justitiam habebis, nec injustitiam* (per quam justitiam videtur à Patribus intelligi communiter supernaturalis) tantum probat, eum etiam dicere, quod talia opera non habeant meritum supernum, quod utique principaliter ibi intendebat: sed non probat, eum non intellexisse bonum, secundum acceptionem bonitatis in sensu Philosophorum; aliàs, quid eos citaret? videatur Vasquez in 1. 2. disp. 52. c. 3. ubi ait, S. Hieronymum manifestè sententiam S. Bonaventuræ, id est, nostram probare.

Rursus S. Gregor. Nazianz. oratione 3. quæ est contra Julianum 1. Ad hæc quomodo. 94. sic ait: *Quemadmodum enim, quisquis supplicio haud dignus est, non idem statim laudem, & predicationem meretur, eodem modo nec, quisquis laudem, & predicatione dignus non est, idem confestim penam quoque commeretur: atqui laudem, & predicationem etiam dignus est, qui naturaliter tantum honesta facit: ergo. Hinc apud Vasquez. loco modo citato interpret Nazianzeni Elias ait in hunc locum: *Nota, medium quandam statum à magno hoc viro excipi, & admitti.**

Huc spectat etiam illud S. Gregorii Papæ homil. 27. in Evangel. *Sunt nonnulli, qui diligunt proximos, sed per affectum cognationis, & carnis: quibus tamen in hac dilectione sacra eloquia non contradicunt.* Si dicas, naturaliter esse honestum diligere consanguineos Resp. id non esse dubium: sed unde probas, quod S. Gregorii verba debeant restringi ad eos tantum, qui diligunt consanguineos ex motivo honestatis illius, seu quia honestum est? de quo sanè plures non videntur cogitare. Accedit, quod S. Pontifex dicat, eos

eos amare per affectum carnis, & infra addat, eos amorem suum carnaliter impendere, quæ sane non videntur, significare positivum amorem honestatis. Huc spectat etiam S. Bonaventura cit. n. 191. qui sententiam nostram icholasticè, & fuse probat.

194. Accedit S. Augustinus, cujus tamen autoritate potissimum videtur nisi contraria sententia. Hic *epist. 19. c. 2.* quæ est responsio ad epistolam S. Hieronymi, citatam n. præced. sic habet: *Sed cavendum est videlicet in hac disputatione, ne, sicut Philosophi, quadam facta hominum media dicamus, inter recte factum, & peccatum, quæ neque in recte factis, neque in peccatis, namerentur: & urgeamur eo, quod, observare legis ceremonias, non potest esse indifferens, sed, aut bonum, aut malum: quæ verba, dum adversarii pro te citant, non videntur attendisse, quod ea non sint S. Augustini affirmantis, sed tibi objicientis; nam hæc ferè verba S. Hieronymus, ut patet ex n. 193. ei objecerat.*

S. Augustinus autem approbat illud dictum Philosophorum; nam ait: *Ego verò Apostolis non tam exemplum Philosophorum timéo, quando & illi in sua disputatione veri aliquid dicunt: & post pauca: Philosophi non propterea vani sunt; quia omnia falsa dicunt: sed quia, & falsis plerisque confidunt, & ubi vera invenitur accere, à Christi gratia, qui est ipsa veritas, alieni sunt.* Tandem ibi S. Doctor dicit, observationem legalium ceremoniarum, aliquo tempore post Christi mortem, fuisse indifferentem, nec bonam, nec malam.

Verum quidem est, quod eas ceremonias non fuisse amplius bonas, S. Augustinus probet ex eo, quod homines non iustificarent: per quod quidem ab eis tantum excludit bonitatem supernaturalem, quod primum est S. Patris intentum: sed tamen per istud etiam ipsi non tribuit bonitatem, vel honestatem positivam naturalem, sed potius etiam hanc excludit, propterea; quia (sicut n. 193. observatum est circa textum S. Hieronymi) etiam S. Augustinus loquitur de indifferentia, in sensu Philosophorum. Ex quibus videtur, hoc saltem evinci, nostram sententiam, non esse ita destitutam auctoritate Patrum, & oppositam ita eadem suffulcam, ut propterea illa absque alia ratione deferri, ista verò adstrui debeat. Quod adhuc magis patebit, quando ad Patres, ab adversariis adductos, respondemus.

ARTICULUS IV.

Solvuntur Objectiones.

195. **O**B. 1. S. Augustinus *l. 2. de peccat. merit. & remiss. c. 18.* sic habet: *Nam, si nobis libera quædam voluntas ex DEO est, quæ adhuc potest esse, vel bona, vel mala: bona verò voluntas ex nobis est, melius est id, quod à nobis, quam, quod ab illo est: quod si absurdissime dicitur, oportet, fateantur, etiam bonam voluntatem nos divinitus adipisci: quanquam voluntas mirum si potest in medio quodam ita consistere, ut nec bona, nec mala sit; aut enim iustitiam diligimus, & bona est, & si ma-*

gis diligimus, magis bona, si minus, minus bona est: aut, si omnino non diligimus, non bona est. Quis verò dubitet dicere, voluntatem, nullo modo iustitiam diligentem, non modò esse malam, sed etiam pessimam voluntatem? Hic est integer textus S. Doctoris, ex quo adversarii maxime nos impugnant illis verbis, quibus dicitur, voluntatem non posse esse in medio, sed vel esse bonam, vel malam.

Resp. cum Arriaga, & Ovideo loco supra citato, S. Augustinum non loqui de actu voluntatis, sed de potentia. Non quidem nego, S. Doctorem sæpe alibi, per bonam, vel malam voluntatem, intelligere actum voluntatis bonum, vel malum. At hic intelligit ipsam potentiam, quæ per actum bonum, aut malum, etiam ipsa denominatur bona, vel mala; nam loquitur S. Doctor de illa voluntate, quæ est libera, ita, ut possit esse bona, vel mala: item, quæ potest esse magis, vel minus bona, quod non convenit actui, sed potentie liberæ: insuper ait, voluntatem, si omnino non diligit iustitiam, esse pessimam: non autem est pessimus quisque actus, qui tantum non diligit iustitiam: sed talis est sola potentia, si scilicet nunquam diligit iustitiam. Hæc potentia potest esse mala ex nobis, si eliciamus actum malum: bona verò est ex DEO, si auxilio gratiæ præventi eliciamus actum bonum: de qua re maxime ibi S. Augustinus agit.

Quare ulterius rectè docet Arriaga, S. Doctorem ibi loqui, quasi de statu habituali potentie volitive, seu animæ, aut hominis, quasi diceret: voluntas, id est, potentia, quæ diligit bonum, bona est: si sæpius & majus bonum diligit, melior est: si nunquam omnino bonum diligit, pessima est; nam est impossibile, ut non occurrat sæpius honestum, quod necessario amet, aut, si hoc non amet, necessario amet gravissima mala, illis objectis honestis contraria, vel certè ea culpabiliter permittat. Quare, in forma, concesso textu, neg. conseq. seu ejus suppositum; sive nego, S. Augustinum ibi agere de actu voluntatis.

196. Afferi hic etiam solet textus S. Augustini *ex l. 2. de sermone Domini in monte c. 22.* quasi ibi diceret S. Doctor, non esse satis ad rectitudinem actionis, si fiat ad necessitatem vitæ sublevandam. Sed imprimis etiam adversarii non negant, actum quemlibet saltem naturaliter honestum esse, si necessitas vitæ eum exigit; quia honestum est, necessitatibus vitæ providere. Dein, quidquid de hoc sit, S. Aug. eo loco tantum dicit, hanc non esse intentionem charitatis proximi, ut quis alteri beneficiat, idè, ut vicissim sibi beneficiat, neque sic quemque velle sibi aliquid commodi temporalis fieri. verbo: tantum dicit, talem actum non esse meritum. Solet etiam opponi aliud S. Augustini dictum *ex l. 4. contra Julianum c. 3.* sed toto illo longissimo capite, S. Doctor tantum intendit probare, virtutes ethnicorum non fuisse veras virtutes, etiam si e.g. castitatem, temperantiam, aut fidelitatem naturalem servaverint: quarum virtutum actiones, cum sint naturaliter honestæ, (quamvis non sint f. etæ, propter quod ultimato fieri debuissent, scilicet propter amorem veræ iustitiæ, aut virtutis, de qua ibi S. Augustino est sermo)

mo) etiam juxta adversarios non possunt esse peccata; aliis illi infideles in omni opere necessario peccassent: quæ est propositio 8. inter 31. ab Alexandro VIII. damnatas: unde hi textus non faciunt ad rem.

197. Verum est, quosdam, Baio additos, voluisse ex iis textibus inferre, infideles, etiam in omnibus illis actionibus honestis, peccare; eoque S. Doctor dicat: *Quidquid autem boni fit ab homine, non propter hoc fit, propter quod fieri debere vera sapientia præcipit, etsi officio videatur bonum, ipso non recto sine peccatum est*: sed, si attentè legatur totus contextus, apparebit, S. Doctorem quidem velle dicere, ethnicorum virtutes frequentissimè apparentes esse, & malo sine e. g. superbiâ, avaritiâ, vel alio vitio corruptas: at hoc non universaliter, multò minùs firmiter asserit, sed tantum firmiter docet, non esse veras virtutes, hoc est, ad gloriam caelestem ducentes.

Docet enim S. Antistes eodem cap. non adeò longè ab initio, eas ipsas ethnicorum virtutes, si scilicet non sint vitiatæ, Divino muneri esse adscribendas, dum Julianum alloquens ait: *Quantò, inquam, satius hæc ipsa in eis dona DEI esse fatereris?* Rursus sub finem capituli ostendit iterum, se, dum opera infidelium bona esse negat, tantum ab iis excludere bonitatem, conducentem ad finem supernaturalem; sicut enim ait: *Scito, nos illud bonum hominum dicere, illam voluntatem bonam, illud opus bonum, sine DEI gratia, quæ datur per unum mediatorem DEI, & hominum, nemini posse conferri, per quod solum homo potest ad æternum DEI donum, regnumque perducì.* Ac tandem transmittit, ea opera in alio sensu posse bona dici, dum addit: *Omnia proinde cetera, quæ videntur inter homines habere aliquid laudis, videantur tibi virtutes veræ, videantur opera bona &c.* Ex quo patet, textus, ex eo capite allatos, ad quæstionem nostram non facere. S. Augustino consentire censendi sunt ejus discipuli SS. Prosper, atque Fulgentius, quorum textus, quia ab adversariis non afferuntur, etiam expressius exponi non debent.

198. Ob. 2. S. Bernard. *serm. 36. in Cantica* ait: *Sunt namque, qui scire volunt eo sine tantum, ut sciant: & turpis curiositas est. Et sunt, qui scire volunt, ut sciatur ipsi: & turpis vanitas est. . . . Et sunt item, qui scire volunt, ut scientiam suam vendant, verbi causâ, pro pecunia, pro honoribus: & turpis quæstus est. Sed sunt quoque, qui scire volunt, ut edificent: & charitas est. Et item, qui scire volunt, ut edificentur: & prudentia est.* Ergo non licet appetere delectabilitatem scientiæ propter seipsam: ergo non datur ullus actus indifferens in individuo; quia, si aliquis daretur, certè talis esset appetitus scientiæ.

Resp. quærendo, an ergo adversarii velint, obligari homines ad faciendam omnia ex motivo charitatis, vel alio supernaturali? Hoc sanè esset difficillimum; nec potest hæc obligatio ulla ratione probari: certè S. Thomas nullibi eam indicat, & 2. 2. q. 141. a. 6. tantum requirit, ut intendatur sublevatio decens necessitatis naturæ, ut exponit Suarez, rationalis qua talis: & S. August. 1. de decem chordis c. 11. tantum petit, ut quis matrimonio non utatur, nisi saltem liberorum procreandorum causâ, seu ob proles gene-

rationem, qui finis est purè naturalis. Idem docent alii SS. Patres, Gregorius, Anselmus, & Theologi communiter, quos vide apud Cardenam in *crisi Theol. dissert. 7. c. 2. a. 2. n. 18. & seq.* Si autem hæc actio honestatur intentione finis purè naturaliter honesti, etiam aliæ honestabuntur. Jam verò, si adversarii non volunt homines obligari ad semper agendum ex motivo supernaturali, dicant, an non naturaliter honestus sit moderatus appetitus honorum, vel etiam pecuniarum? an non etiam naturaliter honestum sit, appetere moderatè scientiam, hoc est, perfectionem naturalem intellectûs? hoc certè vix videtur negabile, si talis appetitus, ex se proprius creaturæ rationali, non aliunde vietiur: ergo debent ipsimet respondere ad hunc textum mellisui Doctoris.

199. Resp. ergo pro nobis, & ipsis, S. Patrem non loqui de quocunque appetitu moderato scientiæ, sed de immoderato, cui paulò ante applicat illud Apostoli ad Rom. 12. v. 3. *Non plus sapere, quam oportet, sed sapere ad sobrietatem*: & post objectum textum dicit, ut cibum nimium, ita multam scientiam, ingestam stomacho animæ, & non digestam, nocere. Potest etiam dici, prout alius quidam respondet, terminum illum turpis non idem significare, ac peccatum, sed idem, ac imperfectum: quasi diceretur, imperfectum esse, si quis scientiam non ordinat ad finem aliorem: quæ responsio etiam probabilis sit ex eo, quòd S. Bernardus alloquitur suos religiosos, quos non volebat, motivis hinc naturalibus inhaerere, sed ad perfectionem magnam assurgere.

200. Ob. 3. Innocentius XI. damnavit has duas propositiones: scilicet 8. *Comedere, & bibere usque ad satietatem, ob solam voluptatem, non est peccatum, modo non obstitit valetudini; quia licet potest appetitus naturalis suis actibus frui.* & 9. *Opus conjugii, ob solam voluptatem exercitum, omnino penitus caret culpa, ac defectu veniali*: atqui, si esset possibilis actus indifferens in individuo, non essent ista peccata, adeoque licita: ergo, prob. min. non potest ulla ostendi ratio, cur non sint licita, nisi, quia non potest intendi delectatio propter se, sed debet intendi aliqua honestas: atqui hæc non deberet intendi, supposita possibilitate actûs indifferens: ergo. Confirm. Si possibilis est actus indifferens in individuo, tunc appetitus naturalis potest licitè frui suis actibus: hoc non potest admitti ex propositione octava damnata: ergo.

201. Resp. neg. min. ad prob. neg. præsertim quoad secundam partem. Ad confirm. dist. ma. potest omnis appetitus naturalis suis actibus frui. neg. ma. aliquis. om. ma. & dist. sic min. neg. conseq. Circa has duas propositiones meretur legi *Viva in p. 2. trutinæ Theologicæ*, ubi tandem concludit, ex damnatione illarum thesium nullatenus concuti nostram sententiam. Aliud enim est, comedere moderatè ad sufficientiam, aliud, ad satietatem; est enim nimium, si eousque quis comedat, & bibat, donec nullum ampliùs sentiat appetitum, etiam non obstitit valetudini, cui sæpe non obest comedere usque ad nauseam: & tamen aliqui Doctores docuerunt, etiam istud esse licitum, & quidem ex eo principio, quòd appetitus naturalis licitè suis

suis actibus fruatur: quod principium, si in sensu particulari tantum intelligatur de aliquo appetitu, nihil probat pro comestione, ut patet: si autem sumatur universaliter, est omnino falsum; nam alias etiam ebrietas, & libido erit licita.

Et sunt authores, qui innuunt, hanc propositionem esse damnatam propter hanc ipsam causam; ita, ut propositio hæc, tanquam causalis; & non propter primam partem, damnata sit. Et sanè hæc propositio: *Christus est in Eucharistia*; quia est ubique: est hæretica, non propter primam partem, quæ est de fide: sed propter adiectam causam, adeoque tanquam causalis: sic etiam posset fortè dici, quamvis liceat comedere, & bibere, ad satietatem, tamen propositionem dictam, rectè esse damnatam, tanquam causalem, seu propter causam universaliter adiectam; cum universaliter falsissimum sit, posse quemlibet appetitum naturalem suis actibus, non tantum uti, sed frui; nam hæc ratio universaliter sumpta, ut modò dictum, licitam redderet ebrietatem, fornicationem &c.

202. Sed, si etiam concedatur, juxta communem Theologorum, ut ait Viva p. 2. *trutin. Theol. in prop. 8. § 9. Innoc. XI. in 6.* non esse licitum, moderatè etiam bibere, vel comedere, ob solam voluptatem, & non posse hunc appetitum suis actibus frui, hoc est, eos habere pro fine, sed tantum uti, hoc est, habere pro medio, & ordinare ulterius ad sustentationem corporis &c. non sequitur impossibilitas actus indifferens in individuo; nam, quamvis voluptas comedendi (& consequenter multò magis voluptas actus conjugalis) non sit intendibilis propter se sine peccato, potest tamen esse intendibilis alia moderata voluptas: item, quamvis dicatur homo, utpote rationalis, teneri ulterius ordinare voluptatem, quæ est ipsi communis cum belluis, tamen non sequitur, quòd teneatur sub peccato, ulterius ordinare etiam alias voluptates, sibi proprias, e.g. audire musicam, olfacere florem, aspicere, vel lustrare bibliothecam, aut tubo optico uti ad videnda longinqua, ludo non malo moderatè ludere &c.

203. Ratio ulterior esse potest; quia hujusmodi voluptates ad hoc ipsum à natura institutæ sunt, ut animus humanus relaxetur: at non ita voluptas ciborum, aut venereorum; quia prima ideo addita est cibo, & potui, ut homo facilis iis uteretur, ad sustentandum proprium individuum: altera verò à natura addita est, ut homo subiret onera matrimonii, quæ sunt valde gravia, & sic propagaretur, vel conservaretur species humana. Accedit, quòd in his duabus delectationibus valde difficile sit, modum tenere, juxta illud D. Augustini l. 4. *contra Julian. c. 14. paulò post medium. Nescit cupiditas, ubi finiat necessitas*: & ideo videatur, debuisse naturam prohibere, ne propter se ipsas intendantur.

Quare, qui his voluptatibus fruatur propter se ipsas, & non tantum vivit, in ordine ad fines, à natura intentos; invertit ordinem naturæ, & peccat. Adde, quòd actui conjugali conjuncta sit voluptas immodica (alias enim gravissima matrimonii onera nemo subiret) & quæ à Divinis, quin & à cogitationibus sapientibus, ut observat S. August. *loc. modò cit.* prorsus ab-

R.P. Ant. Mayr Theol. Tom. I.

strahit: adeoque hoc ipso, non propter se, sed propter aliud, adhibenda est: sicut scilicet medicina, præsertim, si ista aliquando stet in usu aliqujus rei, per se immodico, non adhibenda est propter se, sed propter sanitatem. Videri etiam potest S. Augustinus *cit. capite 14. l. 4. contra Julianum*.

204. Ob. 4. Juxta nos, vel non datur verbum otiosum, vel non omne verbum otiosum est malum: utrumque est falsum, & contra illud Christi. *Matth. 12. v. 36. Dico autem vobis; quoniam omne verbum otiosum; quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii: ubi supponitur dari, & simul in judicio puniri, adeoque malum esse, verbum otiosum: ergo. prob. ma. omne verbum diceretur saltem ob aliquam delectationem: ergo nullum esset malum, sed omne saltem indifferens: ergo. Confirm. S. Gregorius homil. 6. in Evangel. sub finem ait: Otiosum quippe verbum est, quod, aut utilitate rectitudinis, aut ratione justæ necessitatis, caret. & l. 7. moral. c. 17. ait: Otiosum quippe verbum est, quod, aut ratione justæ necessitatis, aut intentione pie utilitatis, caret: atqui istis carent verba, quæ juxta nos essent indifferencia: ergo sunt otiosa, adeoque mala.*

205. Resp. neg. ma. ad prob. om. antec. neg. conseq. Dixi om. antec. quia Euthymius, & Theophylactus, à quibus non longè abesse videtur S. Chrysostomus, apud Cornelium à Lapide in hunc locum *Matthæi*, per verbum otiosum intelligunt calumniatorium, & falsum: & suspicatur Maldonatus, id ex hebræo potuisse inferri. Attamen, quia communissimè alii, etiam S. Hieron. in exponendis Scripturis Doctor maximus, verbum tantum otiosum intelligunt; nold de antecedente contendere: sed nego conseq. Etiam si aliqua delectatio possit aliquando intendi sine peccato, non potest semper; nec enim e.g. dum seria aguntur, aut agi debent, statim licet, quælibet ad rem non facientia, aut ludicra otiosè miscere; hinc S. Chrysost. homil. 43. in *Matthæi c. 12. v. 36.* ait: Otiosum est verbum, quod rei propositæ non convenit, nihilque confert utilitatis, scilicet rei, de qua tunc agitur.

Neque etiam licet delectationibus hisce, e.g. confabulationi ludicræ, nimis diu inharere, & qui hoc faciunt, otiosi sunt, non minùs, ac illi, qui ludis, alias etiam non malis, tempus nimium absument. Hinc S. Gregorius *loc. cit. n. 204.* (ut patebit legenti) videtur planè verbum otiosum, & multiloquium, pro eodem accipere: Igitur, quando S. Hieron. in c. 12. *Matth. v. 36.* ait, verbum otiosum esse, quod sine utilitate, & loquentis dicitur, & audientis (cui definitioni quoad substantiam assentiuntur alii SS. PP. atque Doctores) intelligendus est de eo, quod dicitur sine utilitate, etiam ad delectationem, hic & nunc, non inconvenientem, aut nimiam. Nec dicas, tale verbum fore imprudens; nam imprudentia est macula transcendentalis omnis peccati, & nihil potest esse peccatum, & simul prudens.

206. Ad confirm. Imprimis quæro, quomodo adversarii explicent illud *intentione pie utilitatis*? an utilitatem supernaturaliter piam, an saltem naturaliter, hoc est, piam erga parentes, consanguineos, vel patriam intelligi volunt? certe hoc dicere nequeunt. Igitur tantum de-

N

bet

bet illud *Pia* sumi negativè, hoc est, non im-
pia: & sic etiam possumus admittere totam il-
lam definitionem; nam verbum indifferens, si
non necessitatem, certè habet utilitatem rectam,
sive est utile ad delectationem non irrectam, &
non impiam: item aliquando est necessarium ad
avertendam sensibilem molestiam, e. g. pruri-
tum narium, ut, si ex hac causa alteri quis dicat:
Da mihi tabacum; vel si alius dicat: *Frigeo valde*,
cupio excitari ignem: quin cogitet, quod hone-
stum sit, ordinare depulsionem frigoris ad con-
servandam honestè sanitatem.

Quando autem S. Basilus apud Cornelium
vocat verbum otiosum, quod ad propositum in
domino usum, hoc est, ad edificationem fidei non
facit, etiam ab adversariis mitius explicandus
est; cum aliàs omne verbum, ad finem natu-
ralem tantum directum, foret otiosum: nec vi-
detur hic posse responderi, quod supra n. 199.
in simili diximus, terminum otiosum sumi tan-
tum pro imperfecto; cum S. Basilus addat: *Tale
enim contristat Spiritum S.* Quare S. Pater non
strictè intelligendus est, sed latius, scilicet de ver-
bis illis, tunc prolatis, quando verba deberent
proferri ad finem supernaturalem, & sic tempus
otiosè consumitur.

Verbo: otium est malus usus temporis, &
otiosum id, quo malè consumitur tempus: un-
de verbum otiosum est, quod, vel non suo tem-
pore dicitur, vel nimium tempus illi impendit-
ur. Quòd autem ex hoc sequatur, omnem
actum peccaminosum, etiam furtum e. g. dicen-
dum esse otiosum, nil est absurdum; quia etiam fu-
rando malè tempus consumitur: sed ob mayo-
rem malitiam illius actus, contra septimum præ-
ceptum, non attenditur ad minorem malitiam
otiositatis, & à maiore culpa otiositas quasi ab-
sorbetur. Sic certò sunt otiosi, qui rota die po-
tant, vel ludunt: at, quia ebrietas est gravior
malitia, de illa minore non cogitatur. Quòd
autem in quibusdam peccatis sit magnus la-
bor, e. g. in furando, non obest otiositati; nam pti-
eri, dum usque ad copiosum sudorem circumcur-
runt, tamen sunt otiosi. Plura de verbo otio-
so, qui cupit, consulat Oviedo, & Arriagam
citatos num. 191.

207. Ob. 5. Omnis homo, moraliter agens,
debet intendere finem aliquem negativè ulti-
mum honestum: ergo non est possibilis actus
indifferens in individuo. prob. antec. tria sunt
bona, honestum, utile, & delectabile: atqui
bonum utile non est finis, sed tantum medium,
debètque ulterius ordinari, nec potest in eo vo-
luntas quiescere: bonum delectabile non potest
intendi: ergo debet semper intendi honestum.
prob. 2. p. mi. Homo in actionibus morali-
bus debet agere supra modum agendi bruto-
rum: ergo non debet intendere bonum delecta-
bile; nam hoc etiam intendunt bruta. Resp.
neg. ant. ad prob. in primis minor quoad pri-
mam partem non est certa; quia videtur sanè
posse aliquis hic, & nunc, quiescere in acqui-
sitione pecuniarum, vel alterius rei utilis, quæ ta-
lis, non quæ talis. Certè sic sæpe videtur in
lucro quiescere artifex, vel operarius.

Sed omiſſa prima parte minoris neg. se-
cundam. ad prob. neg. conſeq. nam, quamvis
bruta cum homine conveniant in appetitu boni

delectabilis, in genere sumpti, non conveniunt
in appetitu boni delectabilis in specie sumpti: &
plures sunt delectationes, quarum bruta non
sunt capacia, quales assignavimus num. 202. pos-
sentque addi plures e. g. legere, scribere, spe-
ctare comœdias, equo, vel curru vehi, amicis
confabulari. Adde, quòd etiam in modo ap-
petendi has delectationes, homo in actionibus
indifferentibus, se longè aliter habeat, quam
bruta; quia homo agit liberè, item suas actio-
nes metitur regulâ rationis, & discuit, an non
sint prohibita &c. Fateor tamen, Angelicum
1. 2. q. 2. a. 2. ad 2. item 2. 2. q. 141. a. 6. vi-
deri velle, quòd delectabilia, non propter se,
sed propter aliquam necessitatem, debeant in-
tendi; quia, ut docet, operatio non est ordina-
ta, ut quis delectetur, sed potius delectatio est
ordinata ad hoc, ut quis ad operandum indu-
catur. Sed, quid ad auctoritatem S. Doctoris
in hac quaestione dicendum, vide num. 191.

208. Ob. 6. Quicumque juxta nos elicit
actum indifferentem, hoc ipso eum elicit, quia
licet: sed eo ipso jam agit honestè: ergo num-
quam indifferenter. prob. mi. elicere actum,
vel amplecti objectum; quia licet, est confor-
mare se legi permittenti: sed hoc est agere
honestè: ergo. Confir. 1. Talis est ita disposi-
tus, ut non ageret, si non liceret: sed hoc est
honestum; quia est revereri legem prohiben-
tem, & se illi submittere: ergo. Confir. 2.
Agere, quia licet, est habere licentiam pro mo-
tivo: hoc autem motivum, nec est utile, nec ju-
cundum: ergo est honestum.

Hi adversarii in extremum oppositum de-
clinant, & cum priores velint, omnem actum juxta
nos indifferentem esse malum, isti volunt, omnem
esse honestum. In forma Resp. 1. neg. ma. non enim
omnis taliter operans necessariò habet licentiam
pro motivo, sed sæpe eam habet pro puro ter-
mino, nec tam agit, quia licet, quam, cum licet.
sicut servus, jussus dare eleemosynam ho-
râ octavâ, dat illam; quia ea hora sonuit, ha-
bendo sonum, non pro motivo, sed pro puro
termino; nam, sicut iste movetur ab imperio
domini, ita alter à delectatione objecti. Resp.
2. om. ma. neg. mi. ad prob. neg. mi. est enim
tantum agere indifferenter; quia lex Divina
permittit etiam amplecti objecta indifferentia.

209. Ad 1. confirm. Resp. 1. neg. ma. uni-
versaliter sumptam; nam sicut attritus, & odio
habens peccatum ex metu gehennæ, non est ita
dispositus, ut peccaret, si gehenna non esset,
ita agens; quia licet, non semper est positivè ita
dispositus, ut non ageret, si non liceret, sed ab
hoc præscindit. Sic milites, quando audiunt,
licitum esse aliquid rapere, statim rapiunt; quin
etiam virtualiter cogitent, quid facerent, si non
liceret: nec consultum esset, eos hac de re in-
terrogare: & bonum est, eis nihil de illa sup-
positione incidere.

Resp. 2. dist. mi. hoc est honestum negativè,
seu non inhonestum conc. mi. est honestum
positivè. neg. min. & conſeq. Si hoc ad hone-
statem sufficeret, etiam non daretur actus in-
differens in specie, ut parebit expendenti. Deum
ad actum honestum requiritur, ut positivè hone-
statem aliquam amplectatur. Sed neque verum est,
quòd universaliter quivis semper reflexè am-
plectatur.

plectatur honestatem parendi legi permittenti; quia multi tantum nolunt inhonestatem violandi præceptum, tanquam objectum materiale: non autem reflexe volunt honestatem nolendi actum inhonestum, tanquam objectum formale: quin imò sapientissime tantum aliqua quasi habitualis notitia licentiæ præsupponitur: quis enim, dum sumit tabacum ex narium pruritu, semper reflexe cogitat de positiva honestate parendi legi permittenti? aut positivè dicit: Ego me ita submitto omni legi justæ, ut, si aliqua prohiberet tabacum, eum non sumerem: at quia nulla eum prohibet, sed universalis facultas est, & insuper honestum est, legi, vel superiori, talem facultatem concedenti, se conformare, me ipsi conformo, & tabacum fumo? Nemo certe de his cogitat.

Ad 2. confirm. neg. ma. & etiam mi. quia agere præcisè; quia licet, non est positivè honestum: dein hoc motivum se solo neminem potest movere; hinc facit cum altero motivo delectabili unum motivum delectabile. Si dicas, posse aliquem agere; quia licet, ad exercendam libertatem. Resp. hoc ipsum spectare ad delectationem. Sed neque etiam delectatio, præcisè ut commoda homini, hoc ipso est honesta; non enim honestas stat in eo, quòd res sit utcumque bona homini, sed, quòd sit decens naturam rationalem ut talem: quæ decencia, ut rectè ait Arriaga, non potest clariùs explicari, sed lumine naturæ agnoscitur.

210. Dices 1. DEUS præcipit, ut non agamus illicitè: ergo, qui non agit illicitè, conformatur se huic præcepto: ergo honestè agit. Resp. neg. 2. conseq. Cum hoc præceptum sit negativum, etiam ille se sufficienter conformatur, qui dormit, quin honestè agat. Si positivè quis amplecteretur honestatem nolendi actum prohibitum, honestè ageret; at hoc illud præceptum non exigit, nec quilibet, abstinens ab actu illicito, hoc facit.

Dices 2. Qui agit ex permissione Divina, amat permissionem Divinam: sed hoc est honestè agere: ergo, Resp. neg. ma. Sicut, qui vult aliquid facere; quia obligatur jure alterius, non eo ipso amat hoc jus, nec habet illud pro objecto formali quod, sed tantum pro objecto formali quo: ita nec semper amat licentiam, vel permissionem Divinam, qui agit, quando datur ea permissio: imò neque habet permissionem, vel licentiam, pro motivo ex num. 208. Sed et si eam amaret per aliquem actum praviū, posset tamen subsequi actus indifferens, tantum tendens in objectum permissum.

Dices 3. Ergo, qui operatur; quia licet, præscindit ab eo, quid esset facturus, si non liceret: sed hoc ipsum est agere inhonestè: ergo, prob. mi. talis contemnit licentiam DEI, vel permissionem ejus: hoc est inhonestum: ergo. Resp. neg. mi. ad prob. neg. ma. Modò non sit positivè paratus agere, etiam si non daretur licentia, eam non contemnit, sed ipsam supponit: quamvis non velit actu suo se reflectere in honestatem agendi ex motivo licentiæ, seu permissionis. Sic, qui scit, quòd actu charitatis possit mereri gloriam cœlestem, & supposita eâ scientiâ, elicit actum charitatis, qui non potest pro

motivo habere consecutionem gloriæ cœlestis tamen istam non contemnit.

211. Novam in hac materia questionem excitasse videtur Ulloa de actib. hum. disp. 1. c. 1. scilicet, an non actus, quem indifferentem vocamus, saltem sit imperfectio moralis positiva: in qua controversia auctor hic tenet affirmativam. Hac quidem assertione nihil conclusioni nostræ contrarium docet; solam quippe rationem peccati ab actu indifferente exclusimus: tamen operæ pretium est, etiam hujus doctrinæ mentionem hic aliquam facere. Itaque distinguitur ab Ulloa, & rectè, duplex imperfectio moralis, nempe negativa, & positiva.

Negativa est carentia, vel omisio majoris perfectionis, hic & nunc, absolute possibilis, & quidem libera (si enim libera non est omisio, imperfectio quidem physica esse poterit, at non moralis, seu imputabilis) e. g. quando quis amat DEUM, vel proximum, sed non adeò intensè, ac posset: vel, quando non elicit actum tam perfectum, ac posset, si toto conatu vellet cooperari gratiæ acceptæ: quamvis interim eliciat actum, omni ex parte positivè bonum. Positiva imperfectio moralis (juxta Ulloam, cui alii auctores, saltem quoad substantiam, consentiunt) est etiam carentia, vel omisio majoris perfectionis, ita tamen, ut omittatur liberè, contra consilium, hic, & nunc, à superiore propositum, & practicè observabile, hoc est, non moraliter ob difficultatem nimiam impossibile, e. g. si quis contra inspirationem Divinam, incitantem ad abstinendum ab aliquo actu indifferente, e. g. auditione musices, tamen eam audit, & eam mortificationem negligit; quia non tenetur, licet moraliter posset, mortificationem illam sustinere.

212. Talis actio, ut ibidem Ulloa, merito displicet DEO. 1. Quia est inordinatio, posthabere beneplacitum DEI suæ libertati, vel commodo. 2. Quia reprehenditur à Sanctis, ut sapientissime in eorum scriptis notatur, vel à vitæ eorundem scriptoribus refertur. 3. Quia etiam in civilibus merito displicet regi, vel magistratui, vel patri, si subditus, aut filius, non quidem præceptum, sed tamen consilium bonum, & practicè observabile, negligit. Quòd autem omnis actus, quem vocamus indifferentem, sit contra tale consilium, probatur ex Apostolo 1. Cor. 10. v. 31. Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam DEI (saltem latè sumendo, sive ad finem alicujus virtutis) facite. Rursum ad Colossens. 3. v. 17. Omne, quodcumque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini JESU Christi: ergo DEUS per Apostolum suadet, & consilio suo nos incitat, ad omnia ex virtutis motivo agenda.

213. Equidem non negaverim, sapientius actibus indifferentibus esse conjunctas tales imperfectiones: & sic transgressionem regularum in iis Ordinibus sacris, ubi non obligant sub peccato, saltem à talibus imperfectionibus excusari non possunt, etiam si ex nullo alio, quam præcisè ex capite difformitatis cum regulis, improbandæ essent: imò etiam alijs actibus indifferentibus frequenter tales imperfectiones junguntur, præsertim, quando, ut sæpe fit, consilium DEI, ad meliora, & quidem practicè possibilia,

sibilia, hortantis, valde clarè proponitur, & simul displicentia DEI ex omissione, vel positione actionis ejusdam, oritura, pari claritate, & cum aliquo conscientie remorsu, apparet; tunc enim planè non video, quomodo quis omnem justam reprehensionem effugere possit. Attamen, quòd nullus omnino actus in individuo dari possit, quin, vel honestus, vel positiva imperfectione morali (negativam enim facile concedo) infectus sit, necdum omnino persuasus sum.

214. Inprimis enim juxta hanc doctrinam, omnis actus moralis hominis Christiani, non directus ad finem supernaturalem, esset imperfectio moralis positiva, eoquòd non esset juxta consilium DEI, promulgatum per Apostolum, & adductum. n. 212. (nam omnia in gloriam DEI: omnia in nomine Domini Jesu Christi facere, non significat, tantum finem naturaliter honestum, seu virtutis naturalis, sed finem supernaturalem intendere; neque enim gentiles, naturaliter honesta agentes, dici possunt sua fecisse, in nomine Domini Jesu) hoc autem videtur difficile; quia incurrere positivam displicentiam DEI, & alia mala, ob tales imperfectiones positivas impendentia, non parvum est malum. Secundò. Non omnibus universaliter hominibus, moraliter agentibus, ita proposita sunt consilia DEI, sed solis fermè Christianis, adeoque hi fermè soli positivè imperfectè agerent, & non omnis universaliter cujuscunque hominis actus indifferens esset imperfectio positiva. Si velles reponere, saltem omnibus universaliter proponi consilium superioris alicujus, practicè observabile, id difficulter probares: & etiam ex mox sequentibus impugnari posses. itaque.

215. Tertio. Utrèctè ait Cardinalis de Lugo de incarnat. disp. 26. sec. 10. n. 131. potest homo etiam Christianus (de hoc enim Lugo juxta contextum loquitur) moraliter operari, quin advertat, actionem suam suaderi à DEO, vel non, sed tantum advertat, aliam esse meliorem: certè multi sæpe tam parùm videntur cogitare, aut scire, quòd omittendo actionem perfectiorem, etiam practicè possibilem, incurrant positivam displicentiam DEI, quàm parùm Arriaga (de quo n. 192.) ante ingressum Theologici studii cogitavit, se per actus non directos ad finem honestum peccare venialiter. Licet autem omittatur, quòd homines fortè implicitè, confusè, vel interpretativè, aliquo modo cognoscant, rem meliorem suaderi à DEO, tamen non videntur id ita clarè cognoscere, ut dici possint, nolle DEUM suadentem audire, & quidem dici possint in sensu aliquo tam proprio, ut propterea positivam DEI displicentiam incurrant: sed videntur id tantum ita confusè cognoscere, ut dici possint, nolle melius agere; quia ipsis difficile, & ingratum accidit: atque adeò quidem negativè, non tamen positivè imperfectè agere.

Quartò. Saltem potest contingere, ut advertentia ad indifferentiam sui actus, & positivam honestatem, vel bonitatem alterius actus, vel omissionis, sit tantum semiplenè deliberata, quæ tamen adhuc sufficit ad moraliter agendum, imò etiam ad venialiter peccandum: hoc casu, si quis actionem indifferens eliciat, difficile vi-

detur, eum statim arguere imperfectionis moralis positivæ, quæ DEO jus præbeat, si non ad poenam decernendam, saltem ad immittendam positivè gravissimam mala temporalia, & negativè, etiam spiritualia, ita, ut DEUS, non tantum pro sua libertate, atque dominio, sed pro merito hominis, ita imperfectè agentis, ea immittat, quæ non est res contemnenda. Sed hæc, non tam istam Ulloæ sententiam impugnandi, quàm ejus mentionem faciendi gratiâ, dicta sunt, simul etiam aliis occasionem dandi causâ, ut hanc opinionem pensculatius examinent.

DISPUTATIO II.

De Conscientia.

216. **R**egula moralitatis prima, remota, & objectiva, ac universalis, ut diximus num. 176. est lex æterna DEI: regula autem proxima, & formalis, ex S. Thoma cit. num. 157. & communi omnium, est humanæ rationis lumen, seu dictamen, aut conscientia; nam regula proxima, seu, ut aliis vocatur, formalis, aliud ex communi acceptione non est, quàm applicatio intentionalis, seu cognitio primæ regule objectivæ: quam applicationem facit conscientia; hinc dicimur agere juxta, vel contra conscientiam. De hac itaque nunc agendum, & præcipuè de conscientia certa, dubia, erronea, probabili.

QUÆSTIO I.

De Conscientia in genere, & Certa in specie.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex sit Conscientia, & quomodo obliget Conscientia Erronea.

217. **S.** Thomas 1. p. q. 79. a. 12. in corp. sic ait: Oportet igitur naturaliter nobis esse indita, sicut principia speculabilium, ita & principia operabilium: scilicet, ut S. Doctor ibidem docet, sicut datur habitus primorum principiorum speculabilium, qui ex Aristotele 6. ethicor. 6. dicitur Intellectus, ita datur habitus principiorum practicoorum, qui vocatur Synteresis. Hanc quidam confundunt cum conscientia habituali: alii verò distinguunt, dicuntque, synteresin esse habitum principiorum tantum universalissimorum, e. g. Bonum est faciendum, malum vitandum, jus suum cuique tribuendum: at verò conscientiam habitualement dicunt, esse habitum principiorum magis particularium. Sed hæc parvi momenti sunt.

218. Jam Conscientia actualis (de qua præcipuè nobis agendum) definitur à Layman lib. 1. tr. 1. c. 2. Actus intellectus practici judicantis, aliquid, hic & nunc, agendum esse, vel fuisse, tanquam bonum honestum, vel fugiendum esse,

esse, aut fuisse, tanquam turpe, & inonestum. Brevius forte dici posset conscientia esse Diamen rationis, quo cognoscimus conformitatem, vel diffinitatem actus cum prima regula honestatis.

Extendit se autem conscientia ad actus, tam præteritos, quam futuros: & quidem ad præteritos, vel eos accusando, vel approbando. Si eos accusat, tanquam malos, dicitur remorsus conscientie: si laudat, tanquam bonos, dicitur ex Apostolo 2. Cor. 1. v. 12. testimonium conscientie: intellige bonum. Ad futuros autem actus se extendit conscientia, quatenus dicat, quinam faciendi sint, tanquam boni, quinam, tanquam mali, omittendi. Aliquando autem respectu bonorum actuum conscientia est tantum suavis, aliquando est etiam præceptiva: respectu vero malorum est prohibitiva: respectu indifferentium potest esse dissuasiva, vel permissiva. Hinc ortum habuere varii modi loquendi SS. Patrum, & Theologorum, quibus dicitur conscientia ligare, urgere, accusare, mordere, defendere, instigare, condemnare &c. Nos autem hic maxime consideramus conscientiam, prout se extendit ad actus futuros: tanquam ex occasione etiam acturi simus de ea, prout se extendit ad actus præteritos.

219. Dividitur autem conscientia actualis in Rectam seu Veram, & Falsam seu Errantem. Prima, seu recta est, quæ oritur ex principiis prædictis veris rite applicatis: e. g. Jus suum cuique est tribuendum: ergo Petro, cui debeo, est solutio præstanda. DEUS est colendus: ergo in templo non est garriendum. Altera, seu falsa, aut errans, vel erronea, est, quæ ex principio, saltem uno, falso deducitur: e. g. Actus charitatis est bonus, & licitus: sed mendacium pro conservanda vita proximi est actus charitatis: ergo est bonum, & licitum. Item. Hæc scheda nihil in se continet mali, sed meras cruces, & vocabula incognita: ergo potest adhiberi ad corpus contra ictus gladiorum indurandum &c.

Erronea alia est invincibiliter talis, quando scilicet error moraliter vitari non potuit: adeoque ad culpam non imputatur. e. g. si quis ex tali errore mentiat. Ubi notandum, quod, si conscientia invincibiliter erronea obliget ad aliquid revera non præceptum, tamen debeat quis eam sequi, e. g. audire sacrum, quando per errorem judicat, esse diem festum, & dari obligationem sacrum audiendi. Ratio est; quia obiectum voluntatis non est bonum, vel malum præcisè, prout est objectivè in se, sed prout est in apprehensione intellectus: si ergo intellectus repræsentat omissionem sacri ut peccaminosam, eam voluntas ut talem amplectitur, & peccat, eodem modo, & eadem specie, ac si revera dies festus fuisset: certè, si talis non audiat sacrum, contemnit legem Divinam, & æquivalenter dicit: *Et si obliget audire sacrum, nolo illud audire*: quod utique DEO iniurium, & culpabile est.

Unde, quamvis in hoc casu non detur obligatio audiendi sacrum ex præcepto directo, datur tamen ex præcepto reflexo, scilicet nihil faciendi, quod existimatur prohibitum, nec contemnendi præceptum DEI, etiam tantum existimatum, cum injuria præcipientis. Et in hunc

sensum omnes explicant illud Apostoli: *Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est*, ad Rom. 14. v. 23. hoc est, quod non est secundum dictamen conscientie, judicantis, id esse licitum. Hinc idem Apostolus v. 14. præmiserat: *Confido in Domino Jesu; quia nihil commune per ipsum, nisi ei, qui existimat, quid commune esse*, hoc est, ei, qui per conscientiam erroneam judicat, aliquid immundum, seu vitium esse.

Quare, si conscientia invincibiliter errans præcipiat etiam aliquid malum, e. g. mendacium, ad salvandam vitam proximi, debet ei obediri: quo in casu DEUS, non quidem per se, & immediate, sed tamen per accidens, & mediatè præcipit mendacium, quatenus præcipit, ut id faciamus, quod judicamus esse ab ipso præceptum, ne scilicet implicite contemnamus ejus voluntatem: qua de re pluribus agemus in tract. de virt. Theol. disp. 2. q. 1. a. 4.

Alia conscientia est vincibiliter erronea, quando scilicet error potuit, & debuit vitari, ac proinde indirectè voluntarius, atque culpabilis est. Et, si in tali casu erronea conscientia est conjuncta cum aliquo dubio, tunc coincidit cum conscientia dubia: adeoque talis homo, si advertat, culpam à se prius admissam, in non addiscendo necessaria, vel non deponendo errore, debet de ea dolere, ac postea se regulare iis principiis, quibus alius, qui habet conscientiam dubiam, de qua fuit infra num. 244. & seq.

Si autem conscientia, vincibiliter erronea, non est conjuncta cum dubio, e. g. aliquis non frequentavit catechesin, quamvis adverterit, se eam omittendo non addiscere ea, ad quæ scienda est obligatus: & sic culpabiliter nescit, e. g. esse peccatum mendacium, vel perjurium, etsi per id posset proximi vita salvari: si talis postea pejeret sine omni incidente scrupulo, vel dubio, in tali casu, cum hic ipse error, causans negationem scrupuli, vel dubii, fuerit voluntarius, in libera, & culpabili omissione adeundæ catechesis, seu accipiendæ instructionis, est etiam ipse peccatum, adeoque non excusat à peccato: sicut non excusat ignorantia culpabilis, seu vincibilis, quæ ipsa in tali errore imbibitur: & hinc tale perjurium, ex conscientia ita erronea commissum, est peccatum; aliàs enim nulla darentur peccata ignorantie, quæ tamen ab omnibus debent admitti ex illo psal. 24. v. 7. *Delicta juventutis mee, & ignorantias meas ne memineris*: & hinc quoque omnes cum S. Thoma. 1. 2. qq. 76. 77. & 78. distinguunt peccata in peccata ignorantie, concupiscentie, & malitie: non autem dantur peccata ignorantie invincibilis ex num. 56. & seq. ergo debent admitti peccata ignorantie vincibilis.

Rectè tamen advertit Gormaz de actib. hum. a. num. 142. debere omissionem culpabilem accipiendæ instructionis, adhuc moraliter in talem actionem, e. g. perjurium, influere, & necdum deletam esse, quæ deletio fieri potest, inprimis dolore retractativo, seu contritione; quia ista tollit inprimis rationem contracta, in negligentia, vel ignorantia prius contracta, dein etiam reatum culpæ, adeoque facit, ut ea ignorantia, in quantum culpabilis fuit, moraliter non amplius existat, consequenter neque sit causa sequentis actionis. Vel potest ea deletio fieri alia ratione,

tione, qualis potest esse longum temporis intervallum; nam etiam ratione istius potest error, aut ignorantia, in estimatione morali fieri invincibilis, de qua re fuse Gormaz *loc. modò citato*. Sanè, ut rectè hic auctor ait *num. 144.* esset valde durum dicere, quòd homo, qui ante multos annos culpabiliter neglexit discere, aliquid esse illicitum, modò autem, præteritæ negligentia immemor, sine omni scrupulo, aut dubio, id tanquam licitum agit, semper peccet, quin ulla temporis diuturnitas, faciat istum errorem moraliter invincibilem, & inculpabilem.

Ex antè dictis, de conscientia vincibiliter erronea, sequitur, quòd aliquis possit esse necessitatus ad peccandum; quia potest contingere, ut quis ex tali conscientia erronea putet, se obligari graviter ad aliquid, quod re ipsa peccatum est, e.g. ad mendacium, vel etiam perjurium committendum, pro redimenda vita proximi; in tali enim casu, si quis non pejeret, peccat; quia, ut paulò antè diximus, implicite dicit: *Esse obligari ad pejerandum, tamen id nolo facere*: quod est peccaminosum. Si autem pejeret, iterum peccat; quia perjurium est in se ipso peccatum, & conscientia vincibiliter erronea non excusat à culpa.

Nec est absurdum, hanc necessitatem, tantum consequentem, & cuius ipse homo libera causa fuit, admittere. Sed de hoc inferius iterum: interim vide Bufenbaum *l. 1. tr. 1. c. 1. resp. 3.* Questio jam ulterius est inter auctores, an ista peccata, ex tali conscientia vincibiliter erronea, vel, quod idem est, ex ignorantia vincibili, commissa, habeant distinctam novam malitiam, vel an tantum à priore peccato negligentia, aut ignorantia, culpabiliter admissa, denominentur peccata: & mala sint, sicut actus externus, qui non habet distinctam malitiam à malitia actus interni, sed tantum ab isto denominatur malus, & peccaminosus.

P. Thyrsus *tom. 4. select. disp. 6. sect. ultim. à num. 133.* & Gormaz *de actib. hum. à num. 134.* multis contendunt, peccata illa, ex ignorantia tali admissa, habere novam distinctam imputabilitatem, seu malitiam; quia aliàs, ajunt, non darentur ulla peccata ignorantia; cum ipsa ignorantia, ac negligentia in necessariis addiscendis, fuerint contractæ cum plena advertentia, adeoque sint peccata malitiæ. Addunt exempla varia, & quidem P. Thyrsus *num. 142.* exemplum duorum mercatorum, culpabiliter ignorantium contractus usurarios, ita, ut unus plures tales celebret, quàm alter: Gormaz verò *num. 134.* exemplum alterius, qui ex tali ignorantia in omnia scelera ruit: qui utique videntur magis culpabiles, quàm alii, qui intra solius ignorantia, aut negligentia, limites sistunt, vel minorem longè numerum actionum per se illicitarum ponunt. Addit Gormaz *num. 137.* colligi ex propositione, ab Alexandro VIII. damnata (qua nempe adstruebatur possibile peccatum philosophicum) non requiri novam actualem advertentiam ad novum peccatum.

E contra La Croix *l. 1. tr. 2. num. 757.* fuse contendit, tales, ex culpabili ignorantia positas actiones, non habere novam imputabilitatem, seu malitiam, sed tantum illam, quam habuit ignorantia, vel negligentia, ex qua secutæ

sunt: citatque pro se SS. Thomam, Bonaventuram, Antoninum: item Suarez, Vasquez, Sanchez, aliosque communissimè. Et quidem ita sentit Sanchez *l. 1. in decal. c. 16. num. 45.* citatque etiam S. Thomam in *4. disp. 17. q. 2. a. 2. questum. 4. ad 2.* Suarezium *tom. 2. de relig. l. 3. de jurament. c. 7. num. 7.* Vasquium in *1. 2. q. 71. a. 5. disp. 94. c. 3. n. 9.* Sed hi auctores locis citatis non loquuntur de casu ignorantia culpabiliter prius admissa, sed de casu ebrietas, in qua quis prævidit, se commissurum varia crimina, e.g. homicidia, stupra &c. dicuntque, hæc non habere novam malitiam.

Attamen videri potest eadem esse ratio de ita culpabiliter ebrio, ac de culpabiliter ignorante: & si in tali ebrietate commissa, non habent novam malitiam, difficulter probari poterit, quòd novam malitiam habeant, commissa in tali ignorantia. Ut tamen rectè advertit Sanchez *loco modò citato*, ipsa negligentia accipiendæ instructionis (& par est ratio de ebrietate) est eò gravius peccatum, quòd plura, & graviora peccata, prævisa sunt ex ea, probabiliter secutura; quia in ista taliter negligens aliquo modo consensit: eò autem minus peccatum est, quòd pauciora, vel leviora, peccata secutura prævisa sunt.

Accedit, quòd, si talis actio, ex culpabili ignorantia posita, haberet novam malitiam, DEUS saltem per accidens determinaret, & quidem præcipiendo, ad formalem malitiam, e.g. perjurii, committendi in casu supra posito pro liberatione proximi; quia DEUS in tali casu perjurium, ut formaliter malum, præciperet, dum præciperet, obediri conscientia erroneæ: hoc autem videtur durum, nec in ullo alio casu admissum; nam, in casu conscientia invincibiliter errantis, tantum præcipit materialiter malum, imò fortè nec strictè materialiter malum, de quo vide *tract. de virt. theol. disp. 2. q. 1. a. 4.*

Si quis veller dicere, DEUM præcipiendo, ut reddatur debitum conjugale, determinare ad ponendum peccatum originale, quod etiam est formaliter malum: posset assignari disparitas; non enim in conceptione committitur novum peccatum, sed jam olim cum Adamo, cujus voluntati voluntas infantis alligata fuit, commissum, tunc contrahitur: præterquam quòd respectu infantis minus sit peccatum originale, quàm respectu alterius peccatum grave actuale. Licet autem utique dici possit, imò debeat, hominem esse causam hujus ipsius determinationis, aut necessitatis peccandi, tamen videri potest, non decere DEUM, in ullis circumstantiis præcipere formale peccatum.

Ad argumenta autem adversa responderi potest, in primis has ipsas actiones, ex ignorantia positas, esse verè peccata ignorantia, sufficienter distincta à peccatis malitiæ, licet non habeant distinctam malitiam, sed ab istorum malitia denominentur mala; sicut scilicet etiam actus externi sunt peccata, quamvis non habeant distinctam malitiam ab internis, sed ab his peccaminosi denominentur. Ad exempla autem reponunt secundæ opinionis patroni, quòd, sicut, qui actum externum addit interno, non est magis culpabilis, vel magis punitur, quàm qui solum ponit internum, ita etiam talis, ex ignorantia

rantia alias actiones, ex se malas, ponens, non magis puniri debeat, quam alius, qui solius ignorantia, & periculi praevisi, nec tamen vitati, est reus.

Ad id, quod obijcitur, dari peccata, sine advertentia actuali ad malitiam, commissa, responderi potest, utique dari talia peccata: attamen non necessario semper habere distinctam novam malitiam: & talia esse peccata ignorantia. Sed de hac quaestione, quae videri potest apud citatos auctores, quilibet iudicet, prout ipsi verosimilius viderur; nam in ordine ad confessionem non videtur ea multum facere; quocumque enim modo istae actiones se habeant, debent tamen in confessione exponi, saltem sicut actus externi; quia ad minimum eodem modo denominantur peccata, possuntque, ac debent dici peccata ignorantia.

Uterius dividitur conscientia in certam, & dubiam. Prima, seu certa est, quando dictamen elicitur, nixum motivo certo: dubia est, quando quis nihil omnino iudicat, sed haeret: ad quam spectat etiam conscientia scrupulosa; quia & ista nil iudicat, sed terretur motivis inanis, & ob hac imprudenter angitur. Dividitur iterum in probabilem, & improbabilem: illa nixitur motivo probabili, seu gravi: hac improbabili, seu levi, saltem comparative: de quibus plura inferius. Aliae divisiones conscientiae, vel non sunt scitu necessariae, vel pro opportunitate facile inferentur.

ARTICULUS II.

An Conscientiae Dictamen ultimum debeat esse certum.

220. Aliud dictamen conscientiae dicitur remotum, quo iudicat conscientia de re, considerata tantum in se ipsa objective, & nondum attentis omnibus circumstantiis, e. g. iudicat, aliquem contractum probabiliter esse iustum. Aliud dictamen dicitur proximum, seu ultimum, quo conscientia post consideratas omnes circumstantias, etiam accidentales, ultimo iudicat de re, an licita, an illicita sit, e. g. iudicat, contractum, quem in se ipso consideratum remoto dictamine iudicavit, probabiliter esse iustum, hic & nunc, sibi absolute esse licitum.

Et ab hoc dictamine desumitur malitia vel bonitas actus; nam, quamvis res in se sit objective bona, si tamen ego eam dictamine proximo iudicem esse malam: vel etiam si remoto dictamine eam iudicaverim in se bonam, attamen proximo iudicem, mihi hic, & nunc, non esse licitam, actus, quo eam rem ago, vel amplector, erit malus. Sicut econtra, si res in se sit quidem objective mala, ego autem dictamine proximo invincibiliter iudicem, eam esse bonam, e. g. mendacium dicendum pro servanda vita proximi, actus saltem non erit malus: quidquid sit, an sit positive bonus. Item licet dictamine remoto iudicem, rem probabiliter, vel etiam juxta patrones sententiae, ut vocant, benignae, licet iudicem, rem notabiliter probabiliter esse malam, si ta-

men dictamine proximo inculpabiliter iudicem, eam esse licitam, actus eam amplectens non erit malus.

221. Quæritur jam, quale requiratur dictamen ad hoc, ut actus licite fiat, an debeat esse evidens, ut volunt Oviedo, Pallavic, Esparza, Terillus, Cardenas, Haunoldus, Illung, apud Ralslerum in norma recti disp. 2. q. 7. a. 1. vel, an debeat esse moraliter certum, ut volunt Suarez in 1. 2. tr. 3. disp. 12. sect. 3. Layman. l. 1. tr. 1. c. 5. n. 4. aliquæ plurimi citati in eadem norma recti eadem disp. 2. q. 8. a. 2. n. 210. vel, an etiam sufficiat dictamen tantum probabile, ac opinativum, ut vult Vasquez, Thomas Sanchez, Salas ibidem citati n. 205.

Advertendum autem, nolle me hic miscere quaestionem, an hoc dictamen debeat esse formaliter actus iudicativus, vel, an sufficiat iudicium virtualiter, seu æquivalenter tale, sive apprehensio simplex, sed suavis proponens licentiam actionis, & dubium de inhonestate excludens: qualem apprehensionem posse sufficere defendit Ralslerus in norma recti disp. 2. q. 4. a. 1. n. 67. Item etiam, nolle me hic disputare, an debeat iudicium esse absolutum, seu absolute enuncians, hanc rem esse licitam, vel, an sufficiat iudicium, quod vocant modale, hoc est, tantum enuncians, quod sit moraliter certum, actionem esse licitam: quod item sufficeret idem author loco eodem n. 65. affirmat. Hæc enim videntur potius esse quaestiones philosophicæ, & in ordine ad honeste agendum parum referre; modò enim excludatur dubium practicum, parum refert, an hac, vel illa ratione, excludatur, ut ex dicendis colligi poterit.

222. Dico 1. Non requiritur ad actum bonum, vel indifferentem, ut præcedat dictamen evidens de licentia actionis. Prob. Necessitas talis dictaminis, nec auctoritate, nec ratione, nec experientia, probatur: ergo non datur. prob. antec. in primis auctoritas adversariorum est longè minor, & præter paucos supra citatos ferme omnes reliqui contenti sunt dictamine moraliter certo: nec antiquiores faciunt mentionem, nisi dictaminis practice, aut moraliter certi: rationes autem pro opposita sententia omnes solvemus: experientia verò illi nullatenus suffragatur; illa enim dictamina deberent esse valde reflexa, ut ex dicendis patebit: & experientia potius probat, tot reflexiones non fieri: imò, cum ipsi adversarii fateantur, illas reflexiones non esse à nobis discernibiles, eas experiri non possumus. Dein rusticus, si à parrocho audit, aliquid esse licitum, id bona fide facit; quin reflexe hoc dictamen faciat: Quod parochus mihi dicit esse licitum, evidenter mihi licet: sed hoc mihi dicit esse licitum: ergo.

223. Confirmatur, Non apparet, unde desumatur universaliter evidentia dictaminis, saltem, nisi fiant plures reflexiones: sed has adstruere necessarias, circa quamvis ferè actionem, est nimium: ergo. prob. ma. Multi etiam ex adversariis defendunt, licitum esse sequi sententiam minus tutam, minusque probabilem, vel saltem æquè probabilem: at isti non possunt habere evidentiam de licentia suæ actionis sine pluribus reflexionibus: ergo. prob. mi. dictamen remotum

tum, vel primum directum, est tantum probabile: nec etiam primum reflexum est evidens: ergo debent dari plures reflexiones.

Prob. 2. p. antec. Vel dictamen reflexum ita formatur: *Qui sequitur sententiam probabiliorum, evidenter licite agit: sed ego sequendo sententiam dictam benignam, sequor probabiliorum: ergo: & minor non est evidens; cum à valde multis probabiliter negetur.* Vel dictamen ita formatur: *Qui consideratis omnibus prudenter, & absque passione judicat, hanc actionem sibi licere, eam facit absque peccato: sed ita ego judico: ergo.* Et iterum mi. non est evidens metaphysicè, vel etiam physicè; quia non est evidens, me prudenter ita judicare; cum authores, quos rigidos vocant, me imprudentiæ damnent: item amor proprius valde subtiliter soleat nobis illudere, & Angelus tenebrarum in Angelum lucis se transformare.

Quare hoc dictamen ad summum est moraliter certum. Ut ergo habeatur strictè evidens, opus erit nova reflexione: si tamen etiam post hanc vera evidentia habeatur: debetque dictamen sic concipi. *Quandocunque ego moraliter certus sum, quod, hic & nunc, non agar ulla passione, & quod juxta præsentis circumstantias omnia, prout debui, consideraverim, & prudenter, quantum mihi videtur, judicem, hanc actionem mihi licere, tunc evidenter mihi licet: sed nunc ita se res habet: ergo.* Verum, licet sic ostendatur, quomodo ex principiis in se, & directè tantum probabilibus, possit formari dictamen certum, vel etiam evidens, quis tamen homines, his subtilitatibus non assuetos, obligabit ad faciendas tot reflexiones, circa actiones plurimas, & frequentissimè occurrentes?

224. Dico 2. Requiritur, saltem ordinariè, ad honestatem, vel indifferentiam actionis, dictamen moraliter certum de licentia ejusdem. ita longè communius authores, quæ ipsa auctoritas in materia morali, in qua sæpe recurrendum est ad judicium prudentum, magni ponderis est. Prob. concl. etiam ratione. Operans licet debet excludere omnè dubium de inhonestate actionis: atqui hoc ordinariè non potest, nisi habeat certitudinem moralem: ergo. ma. est certa; alias enim operaretur cum dubio practico, quod nunquam est licitum, ut omnes docent, & infra probabimus. prob. mi. probabilitas sola per se non excludit omnè dubium: ergo, vel tali homini nullum deberet incidere dubium, quod ordinariè non fit, nisi circa res, quas saltem moraliter certas habemus: vel non posset dubium excludere, adeoque operaretur cum dubio practico: ergo.

225. Dico 3. Aliquando tamen potest sufficere dictamen, dictans probabilius, vel unice probabiliter, actionem esse licitam. ita præter authores citatos n. 221. qui volunt, tale dictamen universaliter sufficere, non pauci alii, præsertim recentiores: alii autem, quamvis requirant dictamen moraliter certum, non videntur debere accipi, nisi de ordinariè contingentibus. Prob. Potest utique contingere, ut quis, hic & nunc, non habeat judicium, ex natura sua plùs quàm probabile, seu ex natura sua non excludens omnè dubium prudens, & tamen nullum ei incidat dubium, neque etiam reflexè cognoscat, se nul-

lum habere dubium, aut judicium tantum probabile: in hoc casu honestè operatur cum solo dictamine probabili: ergo. ma. negari non potest, nisi fiat quæstio de nomine, & dicatur, tale judicium non esse tantum probabile: quod tamen est falsum; cum judicium, plùs quàm probabile, seu moraliter certum, debeat ex natura sua excludere dubium, & istud non tantum per accidens abesse. mi. prob. gratis plùs requiritur; nec enim potest dici, quod talis operetur cum dubio practico, aut sit ita paratus, ut, etiamsi actio esset inhonesta, tamen ageret ergo.

226. Dico 4. Ad actum inhonestum non requiritur dictamen, neque probabile de inhonestate actus. ita communissima. Prob. Ad hoc, ut inhonestè agam, sufficit dubium de inhonestate actus, quod, hic & nunc, non deponatur: ergo non requiritur dictamen positivè enuncians, actionem esse inhonestam, antec. prob. omnes dicunt, quod operari cum dubio practico sit peccatum; quia scilicet talis exponit se periculo peccandi, & virtualiter contemnit legem: ergo. Confir. Qui dubius, an intra dumetum sit homo, vel fera, tamen illuc iaculatur sagittam, juxta lumen naturalis instinctum agit illicitè, & inhonestè, si non prius ex principiis quibusdam prudenter deposuerit dubium: ergo non requiritur plùs quàm dubium practicum perseverans, quamvis non adit absolutum judicium.

ARTICULUS III.

Solvuntur Objectiones.

227. **O**B. 1. contra 1. conclus. Ap. stolus ad Rom. 14. v. 23. ait, *Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est:* ergo, nisi actionem præcedat judicium evidens, seu actus certissimus fidei, non est licita. Confir. Ultimum dictamen non potest dependere à voluntate: ergo debet esse evidens; nam omnis assensus in evidens dependet ab imperio voluntatis, prob. antec. si dictamen dependeret à voluntate, esset in potestate voluntatis, habere hoc, vel aliud dictamen: sed hoc non potest dici: ergo. prob. mi. à dictamine ultimo dependet honestas, vel inhonestas actionis: ergo, si dictamen dependeret à voluntate, dependeret etiam honestas, vel inhonestas actionis: consequenter voluntas pro libito redderet actionem honestam, quod est falsum: ergo.

228. Resp. 1. Actus fidei non est evidens; unde hic textus æquè esset contra adversarios, quàm contra nos. Resp. 2. neg. conseq. Ex communi interpretum non intelligitur eo loco actus fidei; alias omnia opera infidelium essent peccata, quod ab Alexandro VIII. damnatum est propositione 8. quæ ita habet: *Necesse est, infidelem in omni opere peccare.* item propositione 11. *Omne, quod non est ex fide Christiana supernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum est.* Quare per fidem ab Apostolo intelligitur dictamen

men conscientia (quod etiam nos requirimus, quamvis non evidens) cui actus conformetur. Paret hoc ex ipso contextu Apostoli; nam ibi vult probare, quod, qui ex conscientia erronea putat sibi illicitum, aliquid manducare, & tamen manducat, peccet.

Ad confirm. Inprimis consequentia non est certa; si enim dictamen sit moraliter certum, nec occurrat ullum dubium in oppositum, non est in potestate voluntatis, determinare ad assensum oppositum. Resp. tamen neg. antec. & dico, quod possit quoque dependere illud dictamen ab imperio voluntatis. ad prob. dist. ma. ita, ut utrumque possit habere prudenter. neg. ma. ut unum possit habere tantum imprudenter. om. ma. & dist. sic mi. neg. conseq. ad prob. mi. dist. antec. dependet honestas, vel inhonestas actionis, à dictamine habito prudenter. conc. ant. ab habito tantum imprudenter. neg. antec. & conseq. Licet omittatur, quod voluntas possit cogere intellectum ad assensum quemcunque, cuius oppositum non est ipsi evidens, tamen id non potest semper facere prudenter, ut est clarum.

229. Dices 1. Si ultimum dictamen subiacet imperio voluntatis, tunc datur processus in infinitum in dictaminibus: hoc est absurdum: ergo. prob. ma. voluntas non potest agere absque praeiudicio dictamine, vel illustratione intellectus: ergo iterum, ante hoc imperium voluntatis, debet dari dictamen: & si hoc iterum subiacet imperio voluntatis, debet iterum dictamen ali-quod antecedens dari, & sic in infinitum. Resp. neg. ma. ad prob. neg. conf. vel suppos. Non dicimus, quod nulla cognitio certa praecedat imperium voluntatis: sed dicimus tantum, quod dictamen ultimum, praecedens immediatè actum, & versans circa ejus honestatem objectivam, non semper sit evidens, quæ sunt diversissima. Modò igitur imperium voluntatis praecedat hic actus: in hoc casu possum imperare hunc, vel illum actum voluntatis (praescindendo etiam, an prudenter, vel imprudenter, ne dicatur esse implicite dictamen ultimum de honestate) & hic actus sit evidens, processus sufficienter sufficit.

230. Dices 2. Quandoque datur aliquod dictamen, vel moraliter certum, vel tantum probabile, semper datur dictamen reflexum evidens, simile, vel tale, quale attulimus n. 223. quamvis non sit discernibile, sicut, dum scribimus, semper datur reflexio ad regulas scribendi, quamvis eas reflexiones, ad tot regulas pro quavis litera, non discernamus. Sed contra est. Quod aliqua reflexiones admittendæ sint, probant rationes convincentes: non autem ideo admittendæ sunt aliæ, quæ non probantur; aliæ adstrui possent reflexiones sine fine, & possemus etiam dicere, quod nemo appetat bonum delectabile, directè cognitum, nisi etiam reflexè cognoscat, se cognoscere, hoc objectum esse delectabile: & par est ratio de bono utili. Quis autem dicat, bonum delectabile, directè tantum cognitum, non habere vim movendi ad actum voluntatis? igitur eandem vim habet bonum honestum.

Addo, quod videatur mihi etiam in scriptura, aut in recitatione ex memoria, saepe sola agere phantasia, excitata aliquo actu intellectus,

R. P. Ant. Mayr Theol. Tom. I.

vel voluntatis; cum similia faciant, & bruta, & dormientes. Tandem hæc ratio probaret, non quod ad honestatem actus necessaria sit illa evidens, sed tantum, quod aliunde detur, ex natura intellectus humani, ita reflexè operari soliti: quod aliqui transmittunt, tanquam aliquid potius ad Philosophiam, quam ad Theologiam spectans. Mihi nondum videtur satis efficaciter probatum, quod intellectus universaliter ita operetur: quod si etiam probaretur, tamen nondum absolutè nostra conclusio everteretur.

231. Ob. 2. Qui habet iudicium moraliter certum, evidenter non peccat: ergo habet iudicium evidens de honestate sui actus: ergo tale iudicium semper praecedit actum honestum. Resp. neg. conseq. utramque. Etiam, qui perplexus est, evidenter non peccat, quidquid agat, quin de hoc habeat evidens iudicium. Pariter, habens moralem certitudinem, non peccat: at hoc non cognoscit evidenter, sed ad summum moraliter certò; non enim se reflectit semper in suam moralem certitudinem. videantur dicta num. 222.

232. Ob. 3. Dictamen ultimum debet esse actus prudentiae: ergo debet esse evidens. prob. conseq. prudentia est virtus intellectualis: ergo semper verum dicit: ergo ejus actus est evidenter verus. Resp. 1. Hoc argumentum, praesertim, si desumatur à prudentia supernaturali, tantum probat, dictamen debere esse certum, non verò evidens; quia actus supernaturalis debet quidem esse certus, non verò evidens. Resp. 2. dist. antec. dictamen debet esse actus elicitus prudentiae. neg. antec. imperatus à prudentia. conc. antec. & neg. conseq. Nōrunt Logici, actus regulatos, vel imperatos, à virtute intellectuali, non necessario esse veros, ut patet in syllogismis topicis. Pariter nec debent esse veri omnes actus imperati à prudentia: & sic saepe, dum quis videt mendicum, prudentia imperat hunc actum: Huic pauperi danda est elemosyna, & hoc etiam contingit, quando mendicus est fictus.

233. Dices 1. Prudentia non imperat actum dicentem: Danda est elemosyna huic pauperi: sed tantum alium, dicentem: Danda est elemosyna huic, qui apparet esse pauper. Resp. hoc esse contra omnem experientiam. Certè, qui dat elemosynam, praesertim multis, non secum examinat, nec cogitat, an sint verè, an tantum apparenter pauperes: sed sine his reflexionibus misericordiam exercet. Dices 2. Si prudentia imperat dictamen, debet imperare per aliquem actum elicitum: ergo debet dari actus prudentiae elicitus: ergo iste saltem est evidens. Resp. Potius voluntas directà à prudentia imperat: attamen om. totum. Illud imperium, seu etiam ille actus prudentiae, non est ultimum dictamen: sed est actus praeiudicialis, hic & nunc, prudenter elici illud dictamen, etiamsi reverà sit falsum, quamvis non cognoscatur esse falsum: sicut eadem prudentia potest prudenter dictare, mentiendum esse, in casu conscientiae erroneae, existimantis, DEUM id jubere ad conservandam vitam proximi.

234. Dices 3. Dictamen ultimum, saltem ad actus supernaturales, debet esse actus supernaturalis prudentiae: sed hic est necessariò verus:

rus: ergo. Resp. 1. Ex hoc non sequitur, quod non possit dari, saltem actus naturaliter honestus, sine dictamine evidenti. 2. Neque etiam ad actus supernaturales necessarium est dictamen evidens, sed tantum certum, quam tamen certitudinem operans reflexe non debet cognoscere: imò hoc dictamen debet esse tantum certum certitudine infallibilitatis, non autem certitudine adhesionis: unde potest concedi totum, & negari, quod tale dictamen sit evidens. 3. Ad actus supernaturales requiritur quidem aliqua illustratio supernaturalis: at non talis, quæ se sola sit ultimum dictamen, sed tantum aliqua illustratio, vel actus supernaturalis universalior, e. g. iste: *Pauperi danda est ex misericordia elemosyna*: ex quo, & simul ex alia propositione naturali, e. g. ista: *Hic est pauper*: quæ potest esse falsa, inferatur dictamen ultimum: *Hic danda est elemosyna*. Unde neque ad actus supernaturales necessarium debet præcedere dictamen ultimum, quod sit actus elicited supernaturalis prudentiæ: & hinc ma. potest negari.

235. Rasklerus in *norma recti disp.* 2. q. 6. a. 2. n. 154. ait, actum supernaturalem posse esse secundum quid falsum, adeoque in hunc actum: *Hic, & nunc mentium est ad servandum innocentem*; quia DEUS ipse nobis mendacium præcipit, quoties illud necessarium est ad talem finem: & faciendum est, quicquid DEUS præcipit: posse influere prudentiam supernaturalem, non quidem secundum primam partem, secundum quam actus falsus est, sed secundum alteram, secundum quam verus est. Idem auctorem in eadem *norma recti disp.* 1. q. 9. a. 3. n. 415. contendit in talem actum influere posse habitum virtutis prudentiæ, & citat Valquium in 1. 2. disp. 58. c. 2. n. 13. & disp. 85. c. 1. n. 3. Verum, sicut Valquez loco citato tantum loquitur de virtute prudentiæ naturalis, ita etiam Rasklerus videtur hoc loco tantum loqui de eadem prudentia naturali, atque actibus naturalibus: & quoad hos non sum sollicitus. At vero loquendo de actibus supernaturalibus, videtur mihi difficile, eos posse esse simpliciter falsos, sicut tamen juxta communissimam simpliciter falsus est omnis actus, qui indivisibiliter, & determinatè, dicit verum, & falsum; nam ideo tam copulativa, quam causalis propositio, ob unum membrum falsum, dicitur simpliciter falsa.

Ratio autem, cur actus supernaturalis videatur mihi non posse esse ita falsus, est, quod cujusvis actus supernaturalis auctor peculiaris sit DEUS, juxta illud: *Non ego autem, sed gratia DEI mecum* 1. Cor. 15. v. 10. & alterum: *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis* 2. Cor. 3. v. 5. non autem videtur DEUS posse esse auctor actus, simpliciter falsi, quamvis secundum quid veri; quia indivisibiliter falsitatem asserit: sicut non potest DEUS esse auctor actus, qui aliquid bonum, & simul malum vult: nec auctor materialis peccati &c. quare mihi præplacent responsiones superiores.

236. Ob. 4. Dictamen, tantum moraliter certum, potest esse conjunctum cum actuali formidine: ergo non sufficit, prob. conseq. SS. Canones exigunt tale dictamen, quod excludat omnem, tam prudentem, quam imprudentem formidinem: hoc non præstat dictamen tan-

tum moraliter certum: ergo. prob. ma. C. in *quisitioni tue* 44. de sent. excomm. dicitur, conjugii credenti ex credulitate levi, & temeraria, ad esse impedimentum matrimonii, explodendum esse conscientiam talem levem, vel dubiam, ad sui pastoris consilium, & sic debitum petendum, & reddendum: ergo debet explodi omne dubium, etiam leve. Confirm. Cap. *Per tuas* 30. de simonia dicitur, subdiaconum scrupulosum non debere contra conscientiam ad superiores ordines ascendere, licet, ob conscientiam nimis scrupulosam, in hanc difficultatem sit lapsus, ergo.

Resp. dist. antec. Dictamen moraliter certum potest esse conjunctum cum formidine prudenti. neg. antec. cum imprudenti. conc. antec. & neg. conseq. ad prob. neg. ma. ad hujus prob. neg. conseq. Ratio negandi patebit ex statim dictendis. Ad confirm. neg. conseq. Credulitas, & scrupulus, locis citatis, sumitur pro judicio erroneo, quo quis absolute, ex principis falsis, & levibus, judicat, adesse peccatum, ubi non est: & hoc judicium utique debet deponi, aut explodi; aliàs contra conscientiam peccaretur. Responsio hæc inferitur ex eo, quod dicto capite dicitur conjux non dubitare, aut suspicari, sed credere; hoc est, positive judicare: item, quod C. *Per tuas* addatur, scrupulosum illum non debere ad superiores ordines ascendere contra conscientiam, hoc est, contra judicium erroneum; quia illa conscientia mox vocatur error, dum additur, non evasurum eam difficultatem, nisi deponat errorem.

237. Aliquando autem sumitur scrupulus pro simplici tantum apprehensione, formidinem causante, vel pro formidine, aut judicio reflexo, quo quis ex levibus rationibus suspicatur, dictamen suum non esse veritati consonum, ac timeat periculum peccati; quamquam aliunde multo probabilius, vel etiam certo, judicet, se honestè agere: & talis scrupulus non debet necessario deponi; nam cum tali scrupulo non est quis ita constitutus, ut dicat, si sit malum, sive bonum, tamen faciam: sed ita, ut dicat: volo ponere hanc actionem, quam prudenter judico licitam, effi. adhuc levis suspicio in contrarium; quia DEUS non perit, ut in omnibus habeamus certitudinem metaphysicam.

Unde, ut Suarez, Castropalao, Layman, Illiusung, & hoc teste, communissime auctores, dicunt, scrupulosus non agit illicitè, quamvis agat, durante levi, & involuntaria formidine, ne DEUM offendant; quia non est in ejus potestate, hujusmodi muscas abigere: & nisi velit redigi ad insaniam, debet quandoque ita agere. Certè sunt sat multi, qui dicunt, stare posse cum ipso actu fidei formalis dubia involuntaria: quidni stare possint cum dictamine de honestate?

238. Ob. 5. contra 2. conclus. Ad actum malum non requiritur judicium, moraliter certum de inhonestate actus, imò nullum requiritur judicium ex n. 226. ergo neque requiritur ad actum honestum. Confirm. Si requireretur judicium moraliter certum, possemus esse certi de nostra justificatione: hoc est contra Tridentinum: ergo. Resp. neg. conseq. Disparitas colligi potest ex eodem n. 226. Adde, quod ad actum malum non requiratur, ut quis am-

plectatur malum ut tale: sed sufficit, si scienter amplectatur malum quod tale: at verò ad actum honestum requiritur, ut quis amplectatur honestum ut tale.

Ad confirm. dist. ma. possemus esse certi de nostra justificatione, certitudine quadam morali. om. ma. certitudine metaphysica, vel fidei, cui non potest subesse falsum. neg. ma. & dist. sic min. neg. conseq. Nam Tridentinum sess. 6. c. 9. *Et can. 16.* tantum excludit certitudinem fidei, cui non potest subesse falsum. Potest etiam negari ma. nam, etsi haberetur iudicium moraliter certum de honestate, non etiam statim haberetur de supernaturalitate actus.

239. Ob. 6. Non requiritur in ordine ad honeste agendum, ut excludatur omnis, etiam levis, formido: ergo non requiritur iudicium moraliter certum, sed sufficit probabilius. Confirm. Qui agit, quod ipsi spectatis omnibus circumstantiis, videtur probabiliter licitum, agit prudenter: ergo non peccat. prob. conseq. omne peccatum est imprudens: ergo. Resp. dist. antec. non requiritur, ut excludatur omnis formido imprudens. conc. antec. omnis prudens neg. antec. & conseq. Cum formidine tantum imprudente stat iudicium moraliter certum: at iudicium tantum probabilius stat etiam cum formidine prudente.

Nam, licet mihi probabilis sit, aliquid non esse peccatum, si tamen alii graves viri, ex rationibus non contemnendis, dicant, esse peccatum, est formido prudens: nec potest hac deponi per principia directa, sed debet deponi per reflexa. Ad confirm. dist. antec. qui agit probabiliter licitum, agit prudenter, si non addit simul prudens formido oppositi, vel hac deponatur per principia reflexa. conc. antec. secus. neg. antec. & conseq. Ipsum antecedens, in hac confirmatione obiectum, est principium reflexum, ex quo, & altero, scilicet, quod prudenter agens non peccet: itemque ex notitia experimentalis, quod ipsi, hic & nunc, istud videatur probabilius, potest quis inferre iudicium sufficienter certum de licentia actionis. Quare, quando dicitur, quod operans secundum sententiam, quam prudenter iudicat esse veram, non peccet; eo quod nemo prudenter agendo possit peccare, id non ita intelligendum est, quasi operans cum dictamine ultimo, tantum prudenter affirmabili, eo ipso prudenter agat, & non peccet (nam iudicium, etiam probabile, vel probabilius, est prudenter affirmabile: quia tamen stat cum prudenti formidine, vel dubio de opposito, non prudenter cum eo solo agitur, aut non peccatur, antequam dubium excludatur; quia agitur cum dubio practico) sed tantum intelligendum est, quod, si quis prudenter possit iudicare, sententiam aliquam esse veram, facile sibi possit formare dictamen reflexum, quo excludat omne dubium, & sic prudenter agat, atque non peccet.

240. Ob. 7. Non tenemur vitare omne prorsus periculum peccati: ergo sufficit iudicium probabilius. prob. antec. si teneremur vitare omne periculum peccati, nemo posset fieri miles, aut mercator, inò vix posset quis esse secularis: hoc est falsum: ergo. prob. ma. in his omnibus est periculum, vel occasio satis propin-

qua peccandi: ergo, si istud omne debemus vitare, nemo potest eos status amplecti. Resp. dist. antec. Non tenemur vitare omne periculum tantum indeterminatum peccandi, & quando est nimia difficultas, illud omne vitandi. conc. antec. non omne periculum determinatum, etiam peccati determinati, & quando non est difficultas nimia vitandi. neg. antec. & conseq. ad prob. neg. ma. ut supra. ad huius prob. dist. ant. ut prius, & neg. conf.

In illis statibus periculum est tantum indeterminatum, simulque moraliter non potest vitari: at in nostro casu est periculum determinatum, in individuo peccandi, ea actione, quæ præmanibus est: simulque nulla difficultas excludendi formidinem per principia modicè reflexa: & licet non cuique semper ita promptæ sint istæ reflexiones formaliter tales, tamen faciliè incidunt æquivalenter tales, saltem, ut excludant actualement formidinem. Sed de hac objectione sufficiens agendum tr. de penit. ubi agitur de obligatione vitandi occasiones peccati.

QUESTIO II.

De Conscientia Dubia.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex sit Dubium.

241. **D**ubium late sumi potest pro omni iudicio incerto; & sic etiam opinio, seu sententia tantum probabilis, quandoque vocatur dubia. At si dubium strictè sumatur, est *hesitatio, vel suspensio mentis, neutri parti assentientis ob formidinem erroris*: vel, ut definit Bardi de conscientia discept. 5. c. 1. n. 1. est *suspensio intellectus manentis in æquilibrio, inter duo contraria, & non assentientis, neque dissentientis*. ita communiter auctores contra aliquos, requirentes iudicium formidolosum de propositionis fallibilitate, quos rejicit Bardi loc. cit. ex eo, quod sine tali iudicio possit dari dubium, modò detur illa suspensio intellectus.

Non tamen sufficit ad dubium quæcunque omisio iudicii; aliàs etiam omnis nesciens dubitaret. Sed neque sufficit quævis suspensio intellectus; aliàs, quotiescunque suspenderem assensum, sive eum non elicerem circa mysteria fidei, quando de iis cogito, ea præcisè de causa, ne caput nimium fatigem, dicerem de illis dubitare, quod esset valde absurdum. Igitur ad dubium requiritur suspensio, orta ex formidine erroris, vel ex iudicio, quo quis putat, hic se falli posse. Unde Suarez in 1. 2. tr. 3. de bonitate & malitia humanorum actuum disp. 12. sec. 5. n. 1. existimat, dubium involvere cognitionem, seu iudicium reflexum, de insufficientia rationum ad assensum: hoc tamen alii negant.

242. Dividitur jam dubium in *positivum*, & *negativum*, in quorum tamen terminorum acceptione auctores non conveniunt. Quidam vocant dubium negativum, quando assensus suspenditur ob carentiam omnimodam rationum in utramque partem, dummodo quis de objecto cogitet, & rationes inquirat, nullas autem inveniat, & sic dubitare quis potest, an stellæ, vel

vel arenæ maris, sint numero pares, vel impares: aut an Turcarum imperator modò dormiat, an vigilet. Dubium autem positivum dicunt, quando dantur rationes in utramque partem, sed in neutram convincentes, & ideo suspenditur assensus. Alii tamen cum P. Thyrsio, & Elizalde, negant, suspensionem intellectus, ob carentiam omnimodam rationum, vocandum esse dubium; cum sit pura nescientia. Meo tamen iudicio non male Bardin. 6. loc. cit. n. 241. ait, illam suspensionem assensus, ob carentiam omnis rationis, vocari quidem posse *dubium metaphysicum*, non verò *morale*; quia, quando intellectus non habet ullam rationem, sed tantum ideo hæret; quia videt, posse utrumque esse, fundatur illa hæsitatio in mera rei, physica, vel metaphysica possibilitate, quod dubium in moralibus non æstimatur.

Quare moraliter loquendo, videtur melius explicari *dubium negativum* dicendo, quòd sit *hesitatio, vel suspensio intellectus, habentis quidem aliquam, sed non tam gravem rationem, vi cuius possit iudicium probabile ferri*: at verò *dubium positivum*, quòd sit *hesitatio, vel suspensio intellectus, habentis rationem sufficientem, vi cuius possit ferri aliquod iudicium probabile*. Exemplum dubii negativi, in hoc sensu morali accepti, potest esse, si quis à duobus audiret contraria de voluntate superioris, vel si rudis in fide audiret ab iisdem contraria, circa mysteria fidei, aut leges Ecclesiæ: vel si quis duos sacre Scripturæ textus obscuros, apparenter contrarios, legeret, nescirèturque, quem literaliter, quem tantum metaphoricè, ita, ut alteri nihil contrarium diceret, exponere deberet. Exemplum autem dubii positivi præbent plurimæ opiniones contrariæ, comparativè probabiles.

Ubi nota, *dubium negativum*, prout à nobis explicatum est, vocari quandoque *dubium probabile*, ut distinguatur à dubio irrationali, seu scrupuloso: & pro tali, seu ita probabili, accipit *dubium Cardenas p. 2. crisis Theol. tr. 6. disp. 46. c. 1. n. 3.* item S. Antoninus 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. ante medium sic scribens: *Sumendo propriè, & strictè dubitationem, videlicet prout rationes sunt æquè ponderantes ad utramque partem, nec magis declinat quis ad unam, quàm ad ad aliam.* (scilicet propter insufficientiam rationum, ita, ut de neutra parte iudicium verè probabile ferri possit, juxta paulò ante à nobis datam explicationem dubii negativi) sed si dubitet leviter quis, & per modum scrupuli &c. unde patet, non esse idem *dubium probabile*, & *dubium ortum ex rationibus probabilibus*. Ulloa tom. 4. agens de pœnitent. disp. 7. c. 2. n. 8. *dubium negativum* aliter explicat: sed, quia videtur supponere, quòd quotiescunque non adest tanta ratio, ut sufficiat ad ferendum positivum iudicium, *dubium* sit contemptibile, tantum inanis scrupulus (quod non videtur verum ex dictis) malumus cum communiore sentire.

243. Dividitur *dubium* rursus in *dubium juris*, & *facti*. Prius, seu *dubium juris*, est quando dubitatur, an existat jus, vel lex, quæ præcipiat, aut legitimam facultatem det, vel actum validum, aut invalidum reddat &c. e. g. an deatur lex, obligans ad agendam pœnitentiam, statim post commissum peccatum mortale: an hoc,

vel illud crimen sit reservatum: an baptismus collatus in aqua rosea, vel cerevisia, sit validus: an Eucharistia validè consecratur in spelta &c.

Alterum, seu *dubium facti* est, quando dubitatur, an aliquid factum, vel omisum sit, an non, e. g. an dictum Breviarium, vel omisum sacrum die festo: vel etiam *dubium facti* est, quando quis dubitat de re aliqua particulari, quæ est objectum alicujus actionis moralis, ut diximus de ignorantia. n. 14. e. g. si quis dubitat, an sit clericus, quem vult percutere, an sit dies festus, quo vult laborare. Ista autem duo dubia sæpe concurrunt, vel unum ex altero nascitur: sic ex dubio facti oritur *dubium juris*, e. g. an adhuc detur obligatio dicendi Breviarii, an audiendum adhuc sacrum: Item ex dubio juris *dubium facti*: e. g. an peccaveris materialiter, vel formaliter, talem actionem faciendo, an validè baptizaveris &c.

Dividitur rursus *dubium* in *speculativum*, & *practicum*, quorum mentio sæpissime recurrit. *Speculativum* est, quod non immediate concernit actionem, sed aliquid remotius, e. g. *dubium*, an cerevisia sit materia valida baptismi; nam propterea non etiam dubitatur de licentia ita baptizandi, extra casum extremæ necessitatis; nisi enim quis sit valde rudis, certus est, id non licere; cum certum sit, non posse adhiberi materiam dubiam, quando potest haberi certa, & agitur de valore Sacramenti. *Practicum* *dubium* est, quod concernit licentiam actionis.

Aliqui hoc iterum distinguunt in *remotè practicum*, & *proximè vel practice practicum*. Illud ajunt esse, quod est circa licentiam actionis, vel omissionis in genere, e. g. an hic, vel ille labor sit licitus die festo: alterum dicunt, versari circa actionem cum omnibus circumstantiis specificis, vel individuantibus consideratam: e. g. an hic, & nunc, mihi audiendum, vel omittendum sit sacrum, quando domi est ægrotus, cui opus sit meâ præsentia. Alii tamen illud *dubium remotè practicum* dicunt esse *speculativum*, vel *remotum*: & secundum duntaxat dicunt *practicum*: atque in hoc sensu, nunc temporis fortè communiori, etiam nos ut plurimum loquemur.

244. Dico. Agere, vel omittere aliquid, cum dubio strictè practico, est peccatum, & quidem grave, si dubitetur, an sit peccatum grave. ita communissimè omnes: quæ ipsa auctoritas est magnum argumentum pro hac sententia. Probatur tamen ulterius 1. S. Paulus ad Rom. 14. v. 23. ait. *Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est*: hoc juxta communissimam expositionem significat: *Id, quod non fit cum determinato dictamine intellectus dicantis, licitum est, est peccatum*: ergo. Prob. 2. Dubitans practice de honestate actionis, & tamen agens, est ita constitutus, ut, si sit licitum, si non, si DEO placeat, si displiceat, tamen velit agere: sed hic affectus est manifestè inhonestus, & virtualis contemptus legis Divinæ: ergo.

Confit. Qui committit se morali periculo peccandi, peccat: hoc facit operans cum dubio practico: ergo. Unde ex hac obligatione, non agendi cum dubio practico, infertur altera obligatio, inquirendi morali diligentia in obligatione,

nes, & leges servandas, quam etiam asserunt Scripturæ, Patres, & sensus communis: quare, si quis non debito modo inquirat, peccat: si autem inquirat, tunc, vel per principia directa, aut reflexa, poterit deponere dubium: vel dabitur casus aliquis perplexitatis, in quo, si eligat minus malum, non peccat: si non possit discernere, quid sit minus, nec utrumque possit evitare, non habebit sufficientem libertatem ad peccandum.

ARTICULUS II.

An in dubio semper sit eligendum tutius.

245. **T**utius dicitur illud, quod est remotius à periculo peccandi. Minus tutum, quod minus est remotum ab eo periculo, quodque faciens est in periculo majori committendi peccatum, saltem materiale. Sic tutior est sententia S. Bonaventuræ, docentis, peccantem statim obligatum esse ad agendam pœnitentiam, quam sententia S. Thomæ, docentis, peccantem non esse ita obligatum. Non autem est idem, opinionem esse tutiorem, & esse probabiliorē: sic pluribus est probabilior sententia S. Thomæ, quam S. Bonaventuræ. Ratio est. Opinionem esse magis probabilem, est, eam esse nixam firmiter rationibus, quibus sæpe nititur opinio minus tuta præ tutiori. Quæritur jam, an dubius inter duas opiniones, quarum una est tutior alterâ, debeat operari juxta tutiorem.

246. Dico 1. Stante dubio strictè practico, five eo non deposito, debemus sequi tutiorem. Ita communis, & certa, Probatio est etiam clara; quia aliàs quis operaretur cum dubio practico, quod non licet ex n. 244. Et, si de hoc dubio intelligatur illud axioma juris (desumptum ex C. Ad audientiam 12. de homicidio, & aliis textibus juris) In dubio tutior pars est eligenda: utique ab omnibus admittendum est. Et sanè de hoc dubio istud intelligendum esse, volunt Arriaga, Oviedo, Tannerus, Layman l. 1. tr. 1. c. 5. n. 8. cum pluribus aliis: quanquam videatur, difficultate posse ostendi, quodd Pontifex cit. cap. de dubio practico loquatur. Qua de re plura ad objectionem primam. Suarez in 1. 2. tr. 3. de bonit. & malitia actuum, hum. disp. 12. sec. 5. n. 2. ait, potissimum locum habere hoc principium in dubio practico: & n. 6. ait, juxta materiæ exigentiam, & negotii qualitatē, pensanda utriusque incommoda, quodque habeat minora, eligendum: tandem n. 9. ait, hoc axioma sæpe esse præceptum justitiæ, aut charitatis, interdum tantum consilium.

247. Dico 2. In dubio speculativo, seu remoto, non debemus semper sequi tutiorem. Ita hodie longe communior: sequi enim hæc opinio omnium, qui docent, nos non obligari semper, ad notabiliter probabiliorē, quæ sententia est plurimorum recentiorum, & etiam ab antiquis multis defensa, ut eruditè ostendit Ralslerus in norma recti disp. 3. q. 9. a. 4. Prob. conclus. Hæc obligatio universalis, tutiora semper sequendi, in omnibus dubiis speculativis, vel remotis, est valde gravis, ut patet consideranti in-

finita dubia, passim in materia morali occurrentia: neque sufficienter probatur, ut patebit ex solutione objectionum: ergo non debet hominibus imponi.

248. Confirm. 1. In dubio negativo non debemus sequi tutius: ergo nec in dubio positivo. prob. antec. in eo dubio, ut supponitur, invincibili, datur ignorantia legis; licet enim lex non omnino nesciatur, sed detur quædam notitia inchoata, tamen in sensu morali non datur notitia; huic enim moraliter æquivalere non potest tale dubium: atqui ignorantia invincibilis excusat: ergo. probatur etiam conseq. non est minus periculum in dubio negativo, quam sit in positivo, peccandi, seu contra legem agendi: & quamvis in dubio positivo detur aliquantò major notitia legis, tamen neque hæc (saltem nisi sit notabiliter probabilior, legem existere) tollit, quo minus moraliter dubitetur, nec facit, ut lex sufficienter, aut simpliciter sciatur: & si ratione periculi agendi contra legem, peccat is, qui aliquo modo positive dubitat, nec excusabitur à peccato, qui advertit ad periculum peccandi, quamvis negative dubitet; quia illa aliquantò major, non tamen simpliciter dicta notitia, nil facit ad rem, nisi ratione advertentiæ ad periculum peccandi, quod in utroque casu est æquale. Insuper, sicut in casu dubii positivi datur aliquantò major ratio pro existentia legis, ita datur etiam major pro non existentia ejusdem, adeoque non datur simpliciter major notitia legis.

Confirm. 2. Plura juris axiomata negant hanc obligationem, e. g. Reg. 15. de regulis juris in 6. Odia restringi, & favores convenit ampliari. Reg. 30. In obscuris minimum est sequendum. Reg. 65. In pari delicto, vel causa, potior est conditio possidentis. & Reg. 56. ff. de reg. juris. Semper in dubiis benigniora preferenda sunt: ergo. Quod autem in quibusdam casibus particularibus, in jure expressis, debeamus sequi, quod est tutius, non debet extendi ad alios casus, de quibus jura non loquuntur, ex modò citata regula: Odia (sub quibus etiam juxta communissimam intelliguntur obligationes graves) convenit restringi.

249. Ob. 1. C. Ad audientiam cit. num. 246. refertur, quodd presbyter quidam, volens corrigere quendam de sua familia, tentaverit, eum verberare cingulo suo, cui adhærebat cultellus in vagina, qui elapsus hominem in dorso vulneraverit, ita, ut, accedente dein morbo, homo mortuus fuerit. Dubitatum inde fuit, an ex vulnere mors sit secuta, an verò ex accidente morbo, & an presbyter irregularitatem incurrerit. Clemens III. ad casum respondit: Cum in dubiis semitam debeamus eligere tutiorem, vos convenit injungere presbytero memorato, ut in sacris ordinibus non ministret &c. ergo debemus sequi in dubiis, quod est tutius. Resp. cum Suarez, & Arriaga de act. hum. disp. 25. sect. 3. num. 18. Pontificem illud dictum non assumere tanquam principium universaliter obligans, sed duntaxat tanquam aliquam congruentiam: qua supposita ponit specialem legem circa dubium patrati homicidii, ut in hoc casu irregularitas incurratur: quod tamen, utpote odiosum, ad alia extendi non debet.

Verbo. Modus tendendi Pontificis decernentis hic erat. Congruentius est, & magis prudens

dens, sequi in dubiis tutiorem semitam: ex qua congruentia, & in odium homicidii, atque ob reverentiam erga SS. Sacrificium, decerno, ut in eo dubio contrahatur irregularitas: per quod non decerno, quod sit obligatio, in omnibus dubiis sequendi tutiorem. Adde, quod *loc. cit.* advertit Arriaga: sicut rationes, in Conciliis adhibita, ad faciendos canones fidei, non sunt canones, ita rationes, quæ congruenter moverunt Pontifices, ad decreta facienda, non sunt decreta. Sic Innocent III. *C. Significasti 16. eodem tit. de homicidio* clerico stimulantem graviter equum, qui postea cursu abreptus, mulierem obviam interfecit, clerico id nullatenus prævidente, huic, inquam, jubet iniungi *pœnitentiam competentem ad cautelam*: ex quo non sequitur, omnibus ita equum stimulantibus, imponendam esse pœnitentiam, quam nec ipse Innocentius imposuit alteri clerico: *C. Dilectus filius 13. eodem tit. ubi refertur etiam equus clerici, cursu abreptus, occidisse infantulum.*

Eadem responsio servit ad *C. Significasti 16. eodem titulo*: ac rursus ad *C. Petitio tua 24. eodem titulo*, in quibus semper est dubium de homicidio patrato: imò cum *C. Petitio tua* Pontifex dicat: *Cum sit consultius, in huiusmodi dubio abstinere, quam temerè celebrare*: non obscure indicat, antecedenter ad decretum peculiare, non esse sub præcepto, sed tantum sub consilio, sequi, etiam in dubio de homicidio, tutiorem, & multò magis esse tantum sub consilio in aliis dubiis. Sanè, si Pontifices tantum statuisent irregularitatem in homicidas, nec expressissent, quod etiam dubii homicidæ eam incurrerent, non ita statim eam incurri juris interpretes docerent.

250. Ob. 2. *Cap. Illud Dominus 7. de clerico excommunicato* ait Innocent. III. se misericordiam facere cum Episcopo Hildeshemiensi: adeoque tacitè dicit, eum pœnam incurrisse illam, quam canones aliàs infligunt iis, qui excommunicati Divina celebrant, vel celebrationi se ingerunt, propterea, quod per Archiepiscopum Magdeburgensem, tanquam Apostolicæ Sedis delegatum, denunciatus excommunicatus (eò quod, non tantum non obtentâ, sed nec petita Sedis Apostolicæ licentiâ, ad Herbipolensem Ecclesiam, relicta Hildeshemiensi transisset) tamen Divina celebrasset, licet diceret Hildeshemiensis, Archiepiscopum Magdeburgensem suum iudicem ordinarium non esse, adeoque se credidisse, quod non præmissa trina monitione, quæ facta non esset, non posset delegata potestate contra se procedere. Secundo, quod idem Hildeshemiensis, postquam scivit, se à Pontifice excommunicatum fuisse, tamen Divina coram se celebrari fecerit. Rationem autem huius suæ sententiæ dat iterum Pontifex: *Quia tamen in dubiis via est tutior eligenda, etsi de lata in eum sententia dubitaret, debuerat tamen potius se abstinere, quam sacramenta Ecclesiastica pertractare*: ergo.

251. Resp. dist. conseq. in aliquibus dubiis debet eligi tutius. conc. conseq. in omnibus neg. conseq. in his enim huius Episcopi dubiis speciales rationes occurrunt, quare tutius debuisset eligere; nam, quod attinet ad primum, ut notant auctores, dubium illud fuit vincibile, in quo omnes dicunt, tutius eligendum, vel certè

illud adhibita diligentia deponendum; nam ei per famam, ut ipse fatetur *cit. capite*, excommunicatio innoverat, & quidem lata, autoritate, & iussu Pontificis; hinc debuisset abstinere à sacris, & veritatem indagare: quod si fecisset, facile ipsi innoverisset, quod excommunicatus fuerit ex speciali mandato Pontificis, qui, eoque factum notorium esset, non voluerit præmitti trinam monitionem.

Alterum dubium erat, an, stante notitia sufficiente de excommunicatione, & prohibitione, per epikiam, ob aliquod spirituale bonum, *Et sub spe venia*, posset coram se facere celebrari Divina. At, quando lex, vel prohibitio, est certa, & tantum dubium, an detur exculatio, vel exceptio, debet utique lex observari, seu quod idem est, tutius fieri. Et hinc istud secundum videtur Pontifex magis reprehendere, quam prius. Ex quibus tamen neutiquam sequitur, universaliter in omnibus dubiis tutius esse eligendum.

252. Ob. 3. *Cap. Juvenis 3. de sponsalibus* Eugenius Papa declarat, nullum esse matrimonium, quod juvenis quidam contraxit cum consobrina alicujus puellæ, quam puellam idem juvenis prius duxerat, necdum septennem, & dat rationem his verbis: *Igitur in his, quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus*: ergo debemus sequi in dubio tutius. Resp. Hoc argumentum etiam adversarios premit; nam etiam ipsi admittunt, in materia iustitiæ, in qua est matrimonium, meliorem esse conditionem possidentis. Nec dicant, defuisse bonam fidem in juvene; nam hoc gratis dicitur, & Pontifex de isto nullam mentionem facit. Deinde altera saltem pars contraxit bona fide.

In forma. dist. conseq. ergo iudex debet in dubio sequi, quod est tutius. conc. conseq. debet quivis alius in quovis dubio sequi tutius. neg. conseq. In primis, non tutius, sed certius, hoc loco ait Pontifex, inter quæ est magnum discrimen. Dein loquitur de se ipso, ut iudice, atque ut talis mandat, eos separari; unde ex hoc casu ad summum sequitur, iudicem debere tutius, aut certius sequi in iudicando. Responderi etiam potest 2. cum Arriaga, in hoc casu saltem datum fuisse impedimentum publicæ honestatis; nam, cum eo in capite dicatur, puellam illam, nondum septennem, dictam fuisse ejus uxorem, & juvenem forsan tentasse copulam, Pontifex inferre potuit, malitiam in puella supplevisse ætatem, adeoque fuisse saltem sponsalia, consequenter datum impedimentum publicæ honestatis, quod ante Tridentinum diminebat matrimonium usque ad quartum gradum, cum consanguineis sponsi, aut sponsæ, & oriebarur etiam ex sponsalibus invalidis, præterquam ex invalidis ob defectum consensûs, ut videre est apud Layman 4. 7. tr. 10. p. 4. c. 9. n. 1. quamvis modò hoc impedimentum, ob sponsalia de futuro, à Tridentino sess. 24. c. 3. de re form. restrictum sit ad primum tantum gradum.

253. Hinc Eugenius declaravit, matrimonium subsequens esse nullum: & inde est, quod *cit. cap.* dicat, *tum propter honestatem Ecclesiæ; quia ipsa conjux ipse fuisse dicitur, tum propter prædictam dubitationem*. Nec dicas, supposito hoc impedimento, non fuisse amplius dubi-

dubium matrimonium, sed certò nullum. Resp. enim, dubium tamen fuisse impedimentum affinitatis ex copula, & huc referuntur verba tum propter prædictam dubitationem. Dein potest fors etiam dici, licet certius, hoc est, longè probabilius, vel etiam aliquo modo certum, fuerit impedimentum publicæ honestatis, fuisse tamen etiam aliquale dubium de isto, propter ætatem necdum septennem puellæ, cujus consensus fortè tunc necdum validus fuit. Ex quibus tantum sequitur, quòd iudex debeat sequi in iudicando; quod est certius, seu tutius: non verò universaliter etiam alii; nisi tamen vox certius significet non tutius, sed absolute certum; quod non raro in iure significat; nam omnes debent facere id, ad quod certò obligantur.

254. Ob. 4. Clementina. Exivi. de verbo. rum significatione. Cum enim inter Fratres Minores fuissent exortæ controversiæ, de variis dubiis circa suam Regulam, Clemens V. in Concilio Viennensi interrogatus, eaque dubia resolvens; inter alia sic ait: *Nos itaque, qui in sinceris horum conscientis delectamur, attendentes, quòd in his, qua anime salutem respiciunt, ad vitandos graves remorsus conscientie, pars securior est tenenda*: ergo universaliter in dubio tutius est tenendum, ad vitandos remorsus conscientie. Resp. neg. conf. In his verbis non continetur universale præceptum, sed ad summum consilium, nisi velimus dicere, sermonem ibi esse de dubio practico, quò videntur laborasse multi Fratres Minores, & hinc habuisse graves remorsus.

Si enim esset præceptum, in omnibus, etiam remotis; vel speculativis dubiis, amplecti tutius, cur ipse Clemens id non in eadem Constitutione ubique præscribit? Sic ibidem quærebatur, an tenerentur Fratres, omnia consilia Evangelica; etiam, quæ non continentur in Regula, observare; eoque in principio Regulæ haberetur: *Regula, & vita Fratrum Minorum hæc est, scilicet Domini nostri Jesu Christi sanctum Evangelium observare*: & tutius foret, observare omnia: Papa tamen respondet; non teneri. Item quærebatur, an verba imperativi modi, in Regula posita, semper haberent vim præcepti: tutius iterum foret, observare omnia tanquam præcepta: attamen Pontifex statim post verba objecta respondet negativè. Videri potest ipsa Clementina valde longa, & ex ipsa patebit hæc veritas.

255. Dices. Tutius quidem esset, ista observare tanquam præcepta: at non esset tutius, ea præcipere, eoque infinitas humana nimium gravaretur. Resp. Rectè dicis: sed hoc ipso admittis, non semper in dubio tutiora esse de præcepto; si enim præcepta non sunt, etiam non sunt amplectenda tanquam præcepta. Adverte tamen, quandoquæ in dubio tantum unam partem esse tutiorem, & dici tutiorem, non comparative, sed exclusivè (sicut quandoque etiam particula magis ita sumitur: de qua re n. 208. de DEO) & tunc utique debemus sequi tutiorem. Rursus debemus sequi tutius, si non possumus deponere dubium; an fortè res sit prohibita, nec per principia directæ, nec per reflexa: iterum, quando agimus contra eum, pro cuius jure stat possessio: item, quando in certis casibus id jura specialiter præcipiunt: vel in spe-

ciali materia, specialis ratio nos cogit: universaliter autem verum non est, quòd semper in dubiis, etiam remotis, vel speculativis, ad tutius teneamur.

256. Ob. 5. Omnes antiqui concordivoces docent, quòd in dubio tutior pars sit eligenda, adeò, ut Vasquez in 1. 2. disp. 65. c. 3. n. 8. dicat, se neminem ex scriptoribus invenisse, qui oppositum dicat, saltem in dubio juris; seu de existentia legis, quando est periculum peccati: atqui, in se tanti momenti; recedere à communi antiquorum sententiâ, est nefas: ergo. Confirmatur 1. Est incredibile, quòd tota retrò antiquitas, per plurâ sæcula, erraverit in principio morali; adeò latè patente, & contra veritatem asseruerit, obligationem adeò universalem; atque ad omnes homines, & plurimas eorum actiones se extendentem; non sine periculo plurimum peccatorum formalium: ergo debet dici, verè dari obligationem sequendi tutius in dubio. Confirm. 2. Etiam plurimi recentiores idem principium adstruunt: & Clerus Gallicanus an. 1700. 4. Septemb. damnavit propositionem, qua assereretur, quòd tantum sit consilii, non verò præcepti, in dubiis sequi partem tutiorem: ergo tam antiquitas, quam hodierna tempora, conspirant in illud principium.

257. Hæc obiectio magnam præferret speciem, & ad eam ritè solvendam, exponendum est, qui hæc recentiores; qui antiqui dici soleant. In primis aliqui per recentiores intelligunt omnes non Thomistas; aut Scotistas; & præsertim intelligunt auctores nostræ Societatis, qui scilicet serius, quam illi scribere cœperunt. Hæc tamen denominatio, saltem inter nostros, non est usitata: neque etiam, quando à me recentiores communiter aliquid asserere dicuntur; omnes nostri auctores intelliguntur; quasi omnes communiter id docerent; hoc enim sæpe esset falsum.

Multò minus in hac quæstione usurpatur hæc vox in dicta significatione; nam eâ suppositâ per antiquos deberent intelligi Thomistæ; & Scotistæ; ex quibus plurimi hoc principium negant, præsertim post Bartholomæum Medinam ex ordine S. Dominici, qui à quibusdam citatur, tanquam auctor sententiæ benignæ, quamvis jam aliqui antè eum sententiam illam, saltem cum aliqua moderatione, amplexi sint; de quo infra. Quare in ista quæstione, aut quando agitur, de obligatione sequendi tutiora, aut etiam probabiliora; per antiquos communiter intelliguntur scriptores antè Bartholomæum Medinam qui anno 1577. scripsit: qui autem hunc comitati, aut secuti sunt; adeoque omnes, qui post annum 1577. usque nunc per sesqui sæculum editi sunt, in ordine ad hanc quæstionem, recentiores vocantur. Quandoque tamen per recentiores intelliguntur recentissimi, vel moderni scriptores, à medio circiter sæculo: quòd ex circumstantiis materiæ, vel authorum, colligi poterit.

258. Jam in forma. Resp. 1. neg. mai nam multi nec attingunt hanc quæstionem: & qui eam attingunt, non omnes dicunt, ex præcepto semper sequendum tutius, ut ostendimus, quando agemus de usu opinionis probabilis. Si Vasquez non invenit, invenere alii antiquos nobiscum sentientes: certè S. Antoninus, scriptor uti-

uniquè antiquus 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. dicit, in dubio leges benignius accipiendas: & eodem §. prius dixerat: *Eligere viam tutiorem consilii est, non præcepti.* Certè ex antiquis multi permiscere electionem inter duas sententias æqualiter probabiles: multi etiam ex antiquis, magni viri, citandi n. 268. admisere, in dubio voti aliquem non teneri ad tutius: & tamen votum est quasi lex privata, atque rationes adversæ, vel in utroque casu, præcepti, & voti, probant obligationem, vel in neutro. Ipse Valquez videtur, admittere usum licitum sententiæ tantum probabilis, quod, quomodo ster cum isto principio, ita universaliter accepto, viderit ipse: nisi (ut Ralslerus in *norma recti disp. 3. q. 9. a. 19. n. 802.* eum loqui putat, & sat bene probat) loquatur tantum in casu dubii practici. Accedit, ut bene advertit idem Ralslerus, quod multi antiquorum possint exponi de dubio practico; quia, nec ex materia subiecta, nec ex ratione, colligitur, eos intelligi debere de dubio etiam speculativo, seu remoto: & videntur convenientius de dubio practico exponi, tum, quod rationes ab iis adductæ, plus non probent, tum, quod aliàs aliquando nimis rigidè sensisse viderentur.

259. Resp. 2. neg. mi. Nam illi, qui hac in questione vocantur recentiores, sunt in primis numero plures, & (exceptis antiquorum primipilis S. Thoma, S. Bonaventura, Scoto, & quibusdam aliis) quoad ingenium, studium, eruditionem, ordinem, ac claritatem doctrinæ, tractationem questionum in terminis, & claram eorum expositionem, soliditatem rationum &c. omnes saltem simul sumpti, antiquis certè æquales, si non quandoque superiores, quæ fusiùs profunditur idem Ralslerus in *norma recti disp. 3. q. 9. per totum articulum §. qui dignus est legi.*

Refert ibidem hic auctor n. 493. Clerum Gallicanum anno 1700. gravissimâ censurâ notâsse assertionem cuiusdam recentioris, dicentis, omnia esse hodie melius examinata, & ob hanc rem, in omni materia, & præcipuè in morali, libentiùs juniores, quàm antiquiores se legere, & sequi. Et sanè propositio hæc est vigesima inter censuratas à Clero Gallicano, estque hæc ejus censura: *Hæc propositio temeraria est, scandalosa, perniciofa, erronea, SS. Patribus, & antiquis Doctoribus contumeliosa: spretâ in moribus Christianorum componendis necessariâ Scripturarum, ac traditionis autoritate, & interpretatione, moralem Theologiam arbitrariam facit, viamque parat ad humanas traditiones, & doctrinas Christo prohibente stabiendas.* Sed Ralslerus loc. cit. addit, hanc propositionem, si ritè, & intra suos limites, accipiatur, nullam censuram mereri, si scilicet tantum intelligatur, juniores simul acceptos, melius discussisse quæstiones morales, quàm communiter antiqui fecerint: certè, ait, quæstiones, melius scriptas, vel tractatas reliquisse: dum antiqui non semper ita enucleatè, & distinctè scripserint.

Ex quibus omnibus hoc saltem habetur, quod cum tot recentioribus, afferentibus valde graves rationes, possit utique ab antiquis recedi, ut infert idem in *norma recti disp. 3. q. 9. a. 19. num. 803.* Sanè videtur innegabile, à pluribus antiquorum sententiis, jam plures, etiam nostros in hac questione adversarios, recessisse. Ali-

ud esset, si ageretur de lege aliqua positiva Divina, quæ deberet nobis per traditionem innovescere; tunc enim, si antiqui, per plura sæcula, aliquid constanter servandum dixissent, quamvis rationem non attulissent, deberet utique eis credi; sic enim traditio Divina ad nos debuisset pervenire. At hic non agitur de lege positiva Divina, sed de naturali, quam non traditione, sed lumine rationis naturalis, aut supernaturalis, debemus rescire.

260. Ad 1. confir. negatur in primis suppositum, quod tota antiquitas illud principium tenuerit: quod autem maxima pars antiquorum Doctorum id tenuerit, omittitur: negatur autem, esse incredibile, eos in hoc principio errasse. Ut enim rectè observat iterum Ralslerus in *norma recti disp. 3. q. 9. a. 19. n. 804.* debet admitti, per longum, plusquam centum annorum tempus, errasse maximam partem Doctorum, scilicet, aut antiquos, qui hoc principium adstruxerunt, aut sic dictos recentiores, qui hoc negarunt. Si ergo adversariis non videtur incredibile, quod per integrum sæculum (quod tamen ab eruditissimo Cardinali Bellarmino *Sæculum Doctorum, & Sanctorum* appellatur) per integrum, inquam, sæculum, & amplius, maxima pars Doctorum erraverit, non etiam mirentur, si nobis è contrario non videatur incredibile, quod quoad majorem partem antiquiores erraverint.

Et hoc etiam ex eo fit credibilis, quod quidam antiqui istam fortè rem non ita ex professo examinârint, & hinc faciliùs lapsi sint: de quo *norma recti disp. 3. q. 9. a. 5. n. 506.* Adde, quod quidam eorum hoc ipsum principium videantur fundâsse in alio priori falso, nempe, quod nulla detur ignorantia invincibilis juris naturalis, vel etiam positivi Divini. Nec dicas, non videri, quomodo DEUS talem errorem potuerit permittere; nam, si juxta adversarios potuit errorem permittere in doctissimo sæculo post Medinam, cur non in prioribus? Dein, si potuit permittere decipi illos, qui opinabantur, non dari ignorantiam invincibilem juris naturalis, cur non & alios, qui ex illo principio inferebant hoc alterum de eligendo tutiore in dubiis? Illos autem decipi permittit; nam quamvis non omnes antiqui id senserint, tamen tam multi id sensere, ut Gerson libro de vita spiritali l. 4. coroll. 3. dicat: *Concors est sententia, nullam in his, quæ legis Divine sunt, cadere ignorantiam invincibilem.* Scilicet potest DEUS permittere conscientiam erraream, præsertim, quæ per se ad melius compellit, quamvis per accidens occasio aliqua peccatorum formalium esse possit.

261. Ad 2. confir. Dictus Cleri Gallicani Conventus consistebat in sexdecim Episcopis, & aliquot inferioris ordinis clericis; tot enim subscripti inveniuntur. Jam verò anno 1714. in causa Constitutionis *Unigenitus* Parisiis conveniunt 40. Episcopi, & in suo Conventu ediderunt Instructionem Pastoralem, eamque unâ cum epistola encyclica ad omnes regni Antistites miserunt: & tamen congregati hi Præsules, numero illis sexdecim longè superiores, in fine literarum sic scribunt: *Nos vos rogamus.... quia bene scimus, quod non possumus hac super re vobis ullam obligationem imponere: unde verosimiliter nec prio-*

priores poterant magis obligare. Sed quidquid sit, si Clerus Gallicanus suam censuram tantum vibrat contra sententiam, assententem, in dubiis practice non sequendum tutius, equidem nos non ferit: si extendit eam etiam ad dubia tantum remota, seu speculativa, nos iterum sapientissimus Conventus ferire non vult, extra Galliarum jura constitutos. Quod attinet ad adversarios modernos, in primis multi non sat distincte procedunt, multi in nimium rigorem vergunt: quandoque etiam acerbis convitiis potius, quam argumentis pugnant, ut adeo & de ipsis non sit incredibile, eos fuisse lapsos: certe eorum auctoritas aliis maximo etiam numero, & insuper meliore ratione fultis, præferri non debet.

ARTICULUS III.

An obligemur ad tutius in dubio legis.

262. Diximus jam in genere, nos non semper teneri ad tutius, quando dubitatur speculative, seu remote de licentia, vel honestate objecti: ex quo utique inferitur, nos neque universaliter teneri ad tutius in dubio legis; quia tamen quæstio hæc, ad praxin utilissima, digna est, ut enucleatius tractetur, & auctores non conveniunt, saltem quoad omne genus, vel speciem legum, hinc ulterius statuendum, an non saltem in dubio de certa specie legum, teneamur ad tutius: qua ratione etiam, præcedenti articulo dicta magis confirmabuntur. Triplex autem communiter solet assignari lex, nempe Naturalis, Divina positiva, Humana.

263. Dico 1. Certus de lege, & dubius de dispensatione, privilegio, cessatione legis, vel excusatione ab ea observanda: item dubius, an legem positivam certam jam impleverit, stante hoc dubio, tenetur ad tutius, hoc est, ad observationem legis. Ita communissime ferè omnes. Prob. In his casibus lex est in possessione, & pro ea stat præsumptio: at verò dispensatio, excusatio &c. sunt res facti, quæ in dubio non præsumuntur, ut habet communis: ergo debent probari facta, vel posita. Quare, qui dubitat, e. g. an vigesimum quartum annum compleverit, non potest absque dispensatione presbyteratum accipere: qui dubitat, an die sabbathi noctu jam sonuerit hora duodecima, non potest carnes comedere.

264. Dico 2. Dubius, an lex existat, debet veritatem inquirere, quantum moraliter convenit pro gravitate rei, & ipse moraliter potest, ac interim actionem minus tutam suspendere: vel, si nolit inquirere, debet tutius facere, seu legem etiam dubiam observare. Ita omnes. Prob. Nolens inquirere, an lex existat, vel non, laborat æquivalenter ignorantia vincibilis: sed hæc juxta omnes, tam Patres, quam Doctores, non excusat; cum omnes agnoscant peccata ignorantie, quæ maxime dantur, si ignorantia est vincibilis: ergo. Dixi in m. æquivalenter; nam, quamvis ponatur casus, in quo etiam adhibito labore, non possit veritas deprehendi, adeoque re ipsa sit ignorantia invincibilis, tamen, qui hoc

R.P. Ant. Mayr Theol. Tom. I.

nescit, neque potest rationabiliter supponere, & omittit inquirere, se habet ut alius, qui amittit, quando potest veritatem deprehendere.

Imò videtur, planè talis etiam non esse interrogaturus, quamvis putaret, se veritatem resciturum: saltem, in æstimatione morali omnium, ita se habet, estque culpabilis; quia non fecit, quantum in ipso fuit, ad quod tamen faciendum, hoc est, ad moralem diligentiam, in veritate inquirenda adhibendam, obligat lex DEI, ut omnes consentiunt; nam omnes dicunt, dari peccata ignorantie, scilicet vincibilis, quæ in tali non interrogante utique datur: id quod etiam probat remorsus conscientie, nasci solitus in iis, qui veritatem inquirere negligunt. Confit. 1. Illicitum est operari cum dubio practico: atqui non inquirens veritatem, & agens minus tutum, operatur cum dubio practico; nam ex dubio speculativo, de honestate objecti, oritur mox practicum, de licentia actionis: nec potest istud ab eo, qui veritatem non indagat, ex ullis principiis, directis, aut reflexis, deponi: ergo, vide etiam n. 244. Confirm. 2. Nisi daretur obligatio, vel inquirendi, an lex detur, vel sequendi tutius, corrueret fermè omnis disciplina, & quilibet faceret, quod liberet: hoc est absurdum: ergo.

265. Dico 3. Post factam sufficientem inquisitionem, adhuc dubius de existentia legis humanæ, non tenetur ad eam observandam. Ubi nota, parem esse rationem, sive dubitetur, an lex omnino sit lata, sive, an sit universalis, & aliquem casum per se comprehendat; quia etiam hoc dubium est dubium de substantia legis; est enim dubitare, an detur lex præcipiens, vel prohibens illam materiam, vel actionem. Aliud est, si lex per se comprehendat illum casum, & tantum dubitetur, an quis per accidens excusetur; tunc enim, ut jam dictum n. 263. tenetur ad legem. Conclusionem hanc nostram tenent S. Antoninus 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. circa medium ubi ait: *Inter duram, & benignam circa præcepta sententiam, quod benigna est potius ceteris paribus interpretatio facienda: quod etiam asserit Wilhelmus. Suarez in 1. 2. tr. 3. disp. 12. sec. 5. & tom. 2. de relig. l. 2. de voto c. 5. n. 7. & tom. 5. in 3. p. de censuris disp. 40. sec. 5. à n. 14.* Thomas Sanchez, Henriquez, Sa, Conink, Lessius, Tannerus, Lugo, Pallavicinus, Fillucius, Layman, Arriaga, Baldellus, Oviedo, Terillus, Haunoldus, Aloza, Mendo, Cardenas, Gobat, Abreu, Dicastillo, Giballinus, Gordon, Bardi, Tamburinus, Ant. Perez, Raynaudus, Schild ere, Rhodes, Escobar, Sarasa, Illung, Stoz, Busenbaum, Malderus, Abelli, Bonacina, Bosfius, Joannes à S. Thoma, Delbene, Gibbon, Sangallenfes, Passerini, Rheding, Engel, Biel, Vidal, Metzger, Bosco, Sporer, Neuffer, Cortonius, Antonius à sancto Spiritu, Leander à SS. Sacramento, Caramuel, Diana, & alii, quos citat in suis manuscriptis P. Josephus Vogler, vir à copiosissima lectione, & vastissima memoria, celebratissimus: & potuisset citare plurimos alios, imò omnes, qui amplectuntur sententiam, quam vocant, benignam.

266. Probatur autem conclusio 1. Obligatio servandi omnes leges, circa quas, omnibus consideratis, dubitatur, an existant, vel non, est

est valde gravis, & onerosa: sed talis obligatio non est adstruenda sine rationibus efficacibus, quales tamen non possunt afferri: ergo. major. prob. vi illius obligationis teneretur, non tantum ad leges re ipsa existentes, quando de illis dubitarem, sed etiam ad plures, re ipsa non existentes, easque sæpe difficillimas, quoties scilicet dubitarem, an darentur, quod sæpissime contingit, quod esset valde grave. mi. superior quoad primam partem est passim recepta, etiam ab adversariis in aliis materiis, etiam circa legem Divinam: ergo adhuc magis recipienda est circa legem humanam. Sic ex eo solo, quod non proberur efficaciter obligatio, confitendi circumstantias notabiliter aggravantes, P. Thyrsus, alias rigidius sentientium magnus fautor, eam negat in *quæst. selectis. tom. 3. disp. 41. sec. 1.* Quoad alteram verò partem ea mi. probabitur solutione objectionum. Huc spectat etiam probatio n. 248. adducta.

Nec dicas 1. probari sententiam oppositam saltem autoritate; nam hæc est ad minimum æqualis, si non major, pro nostra sententia, ut patet, partim ex isto, partim ex præcedente articulo. Neque dicas 2. praxin communem esse nobis oppositam; nam ista nullatenus probat oppositum rigorem. Belgæ etiam, & Galli rigoristæ, quamvis verbotenus valde rigidam disciplinam profiteantur, eam ipso opere non semper exequuntur, præsertim aliqui, qui, licet rigorem, & tutiora, ubique inclament, tamen, cum rigide observandæ essent Pontificiæ Constitutiones, & juramentum Formularii syncretè præstandum, minimè tutiora sequuntur; foret enim sæpe longè tutius, beneficia deferere, quàm, prout ipsi jurant, jurare.

267. Prob. conclus. 2. Jus naturale, se solo, non obligat absolute, ad servandas omnes leges humanas dubias, saltem non obligat, si legislatores humani nolint, subditos obligari in dubio invincibili legis: atqui probabilius nolunt, eos in tali dubio obligari: ergo. prob. min. ex variis textibus juris utriusque (præter jam citatos n. 248.) primò ex Jure Canonico. C. Ex parte tua. finali de transactionibus dicitur: *In his verò, super quibus jus non invenitur expressum, procedas equitate servata, semper in humaniorem partem declinando*, item Reg. 57. de reg. jur. in 6. Contra eum, qui legem dicere potuit apertius, est interpretatio faciendâ. Quamvis autem, ut notant auctores, hæc regula principaliter loquatur de contractibus, qui sunt leges privatz, tamen etiam adhibetur ad leges communes, quando scilicet interpretatio, quæ aliàs à principe peti debet, ab eo moraliter haberi non potest. Patitur quidem etiam hæc regula, uti aliæ, suas exceptiones: at nulla est contraria nostræ sententiæ. videatur P. Wiestner l. 5. tit. 41. in banc regulam.

Probatur eadem. mi. textibus Juris Civilis. leg. 9. ff. de reg. juris. *Semper in obscuris, quod minimum est, sequimur*: quam regulam etiam acceptavit Jus Canonicum cit. n. 248. ergo, si dubium est, an major, an minor obligatio, sit imponenda, asserenda est minor: si dubium, an aliqua, an nulla, asserenda est nulla. leg. 192. eod. tit. *In re dubia, benigniorem interpretationem sequi, non minus justius est, quàm tutius.* leg. Benignius 18. ff. de legibus. *Benignius leges interpretandæ sunt, quo*

voluntas earum conservetur. leg. Si fuerit. 10. ff. de rebus dubiis. In ambiguis rebus humaniorem sententiam sequi oportet. leg. Arrianus. 47. ff. de obligationibus, & actionibus. Arrianus ait, ubi de obligatione queritur, propensiores esse debere nos, si habemus occasionem ad negandum: ubi de liberando, ex diverso, ut facilius sis ad liberationem.

Confirm. Qui invincibiliter ignorat legem, non obligatur ad eam servandam: atqui invincibiliter dubius de lege, moraliter ignorat legem: ergo. ma. probata est à n. 57. mi. prob. Taliter dubius non potest affirmare, legem dari: ergo moraliter eam ignorat; sic enim moraliter dicimur ignorare ea, de quibus non habemus fundamentum sufficiens, ut dicamus, ea potius dari, quàm non dari. prob. ant. Talis, vel dubitat negativè, & non habet rationem sufficientem asserendi, quod lex detur, sicut nec negandi; adeoque non minùs ignorat, legem dari, quàm dari ejus negationem; ignorat enim utrumque. Vel dubitat positivè, dubio strictè tali, & tunc rationes se mutuo elidunt, ac neutrà prævalent: ergo iterum non potest affirmare, legem dari, sicut nec ejus negationem: adeoque nescit, quid censeat, an, dari legem, an, non dari; quod moraliter est idem, ac nescire, quid detur, vel non detur: consequenter, invincibiliter dubius de lege, est in sensu morali invincibiliter ignorans legem, atque adeò non tenetur ad eam observandam.

268. Dico 4. Post factam sufficientem indagationem, dubius etiam de lege Divina positiva, aut etiam naturali, per se non tenetur ad tutius. Ita iterum S. Antoninus l. p. tit. 3. c. 10. §. 10. ubi, cum dixisset, præcepta esse benignius interpretanda, mox addit: *Hujus ratio est, quia præcepta Dei, & Ecclesiæ non sunt ad tollendam omnem spirituale dulcedinem*: ergo loquitur etiam de præceptis Divinis: quod etiam manifestum est ex verbis paulò antè ab eodem Sancto positis circa præcepta, & humana, & Divina. Idem tenent plerique auctores, qui id sentiunt de dubio legis humanæ, & concedere hoc etiam debent omnes patroni sententiæ, ut vocant, benignæ.

Probatur hæc conclusio iisdem serè rationibus, quibus probata est conclusio immediate præcedens: scilicet, etiam hæc obligatio est gravissima, nec sufficienter probatur: ex quo ipso principio plures inferunt, non esse sequendum tutius in quibusdam legibus Divinis, e. g. non esse exponendas in confessione circumstantias aggravantes, ut dictum n. 266. Rursus rationes, quæ suaderent obligationem servandi leges Divinas dubias, suaderent etiam obligationem servandi leges humanas dubias: hanc non persuadent: ergo nec illam. Confirm. In dubio, an votum sit emissum, gravissimi auctores, jam ante Vasquezium, negant obligationem illud implendi, ut Dominicus Sotus de Justitia, Angles, Medina, Ludovicus Lopez, Emanuel Rodriguez, Glossa: & post Vasquez longè plures cum Layman l. 1. tr. 1. c. 5. §. 4. n. 31. atqui, ut habet Arriaga tom. 3. de act. hum. disp. 25. sec. 2. n. 5. votum est quasi lex particularis, quæ nos immediatè obligat DEO: ergo, si votum dubium non obligat, neque obligant aliæ leges dubiæ Divinæ.

ARTICULUS IV.

Solvuntur Objectiones.

269. **O**B. 1. contra 3. conclus. Deuter. 17. v. 8. DEUS ita praecepit: Si difficile, & ambiguum, apud te iudicium esse perspexeris, inter sanguinem, & sanguinem, causam, & causam, lepram, & lepram: & iudicium intra portas tuas videris verba variari, surge, & ascende ad locum, quem elegerit Dominus DEUS tuus: veniesque ad sacerdotes Levitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, queresque ab eis, qui indicabunt tibi iudicii veritatem. Et facies, quodcumque dixerint, qui praesunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem ejus: sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram: ergo, vel debemus semper attingere verum, vel sequi tutius.

Hanc videtur consequentiam inferre Camargo, qui hoc textu triumphat in sua regula honestatis p. 1. l. 1. contrav. 9. a. 3. ubi statim sub initium n. 57. ait. Hoc unum testimonium Divinum, si satis ponderetur, & attendatur, probabilissimum radicatus convellit, totamque fabricam recentiorum ab ipsis fundamentis quatit, ac diruit. Quando autem sibi ipsi objicit §. 3. num. 74. hoc textu etiam probari, quod opus foret, ut pro quovis dubio recurratur ad Summum Pontificem, sicut scilicet Judaei propter illa dubia debebant recurrere ad supremum iudicem, respondet §. 4. a. num. 87. vel eos, qui veritatem sincere indagant, ordinari eam repertos esse (quod est falsum; cum gravissimi viri, & sinceri veritatis amatores, sint sibi valde saepe oppositi) vel eos tutius facere posse (quod in tot occasionibus semper facere est difficillimum.)

270. Resp. in forma neg. conseq. Judaei in illis dubiis, qualiacumque ibi intelligantur, (nam de hoc quaestio forte esse possit) debebant recurrere ad summum Sacerdotem, vel Iudicem; quia supponebantur potuisse recurrere, praesertim in regione non adeo magna: consequenter habebant dubia vincibilia. At nos saepe veriamur in dubiis invincibilibus, neque possumus habere recursum ad Pontificem, tum; quia sapissime tempus non patitur, tum; quia Pontifex dubia, pro quibus utrinque graves stant Doctores non ita facile decedit, tum; quia non quilibet potest eum accedere, ut per se patet; alias enim cur tot libri implentur opinionibus, aut sententiis practicis, probabilitatis metas non excedentibus, & non statim consultitur oraculum Vicarii Christi? Quod si tamen Pontifex aliquid deciderat (ut Alexander VII. & VIII. atque etiam Innocentius XI. multa deciderunt) illis utique parendum est. Tandem non praecipitur ibi Judaeis, ut, quando non possunt accedere summum Sacerdotem, sequantur in omni dubio tutius: unde hic textus non est ad rem.

271. Ob. 2. S. Thomas quodlibeto 8. q. 6. a. 13. sic ait: Illud autem, quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusatur per hoc, quod est secundum conscientiam: ergo debemus semper sequi tutius. Resp. Quid ergo faciendum, si in

utroque alicui appareat aliquid mali, & in uno quidem videatur ratio minor mali, reipsa tamen sit major, uti absolute contingere potest? an in hoc casu talis, faciens, quantum potest, tutius, tamen peccabit? Quare fatendum est, hunc textum, si in rigore, quem prima fronte adversariis videtur praeferre, sumatur, probare nimium; nam sic vera esset propositio: Non licet sequi opinionem, vel inter probabiles probabilissimam: si scilicet, ut potest fieri, opinio illa esset reipsa falsa, & minus tuta: haec autem propositio est tertia inter damnatas ab Alexandro VIII.

Rursus sequeretur, vel nullam dari ignorantiam, juris ullius invincibilem, vel cum illa operantem, non excusari a peccato. Primum est clare falsum; cum evidens sit, multas leges positivas ignorari, etiam a doctis, & aliqua quoque praecipua juris naturalis, non quidem quoad prima principia, sed tamen quoad conclusiones remotiores; cum auctores gravissimi, ac piissimi, quoad has sint sibi oppositi. Secundum non potest dici; nam iterum est propositio 2. ab Alexandro VIII. damnata: Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturae, haec in statu naturae lapsae operantem ex ipsa non excusat a peccato formali. Unde huic textui etiam adversarii aliquam expositionem benignam adhibere debent.

272. Quidam ergo respondent, S. Doctorem loqui tantum de actionibus factis contra legem naturalem, quod videtur posse sumi ex quaestione ibi tractata, scilicet, an liceat habere simul duas praebendas; hoc enim spectat ad jus naturale. Quare hic textus potius objici deberet contra quartam conclusionem: at, quia in eo expressa juris naturalis mentio non fit, sed S. Doctor legem ut sic tantum innuit, etiam contra tertiam conclusionem objicitur. Dicunt ulterius isti auctores, S. Thomam cum multis aliis antiquis negasse, quod detur aliqua ignorantia invincibilis juris naturalis: consequenter sensisse, quod faciens, quantum est in se, semper a DEO juvetur, ad veritatem circa illa objecta attingendam: quibus positus utique verus est textus ex eo objectus.

Mihi autem videntur de S. Doctore honorificentius illi sentire, qui dicunt, ipsum dictam sententiam nunquam docuisse: & mallet unum, alterumve vocabulum, minus proprie exponere, quam talem doctrinam Angelico ascribere, praesertim, cum in Summa, quae est ejus, quasi ultimum, & praestantissimum opus, aliter docuerit (ut alii etiam agnoscunt, & ideo dicunt, Angelicum priorem opinionem retractasse.) nam S. D. 1. 2. q. 94. a. 4. in corp. docet, quod, quamvis jus naturale sit commune apud omnes, quoad prima principia, & quoad haec sit notum, non tamen sit ita notum, quoad conclusiones; has enim, ait, posse a quibusdam ignorari propter hoc, quod aliqui habent depravatam rationem ex passione, seu ex mala consuetudine, seu ex mala habitudine naturae: quibus ultimis verbis non indicatur culpa, sed hebetudo naturalis intellectus, quae non est in potestate hominis, adeoque nec culpabilis.

Rursus ead. q. a. 6. in corp. ait: Potest lex naturalis deleri de cordibus hominum, vel propter malas persuasiones (eo modo, quo etiam in speculativis errores contingunt circa conclusiones necessarias)

rias) vel etiam propter pravas consuetudines &c. ubi iterum per malas persuasiones non intelliguntur culpabiles, sed tantum falsæ, scilicet tales, per quales malas etiam in speculativis errores contingunt. Iterum 1. 2. q. 100. a. 1. in corp. cum dixisset, aliqua statim per se quemlibet hominem ratione naturali judicare esse faciendâ, approbandâ, vel reprobandâ, post pauca ait: *Quædam verò sunt, quæ subtiliori consideratione rationis à sapientibus judicantur esse observanda, & ista sic sunt de lege naturæ, ut tamen indigeant disciplinâ, quæ minores à sapientioribus instruantur.* Quis autem non videt, posse absque culpa minorum, seu rudiorum, contingere disciplinâ, seu instructionis defectum? Rursus quæstione 3. de malo a. 8. in corp. ait: *Per ignorantiam aufertur voluntatis actus, & sic tollitur voluntarium, quantum ad id, quod est ignoratum.* Unde, si in eodem actu aliquid sit ignoratum, & aliquid scitum, potest esse voluntarium, quantum ad id, quod est scitum: semper tamen est involuntarium, quantum ad id, quod est ignoratum: sive ignoretur deformitas actus, puta, cum aliquis nescit, fornicationem esse peccatum, voluntarie quidem facit fornicationem, sed non voluntarie facit peccatum &c. ergo omnino non peccat; quia non potest dari peccatum non voluntarium: & tamen fornicatio est contra jus naturæ.

273. In forma igitur neg. conseq. S. Doctor enim ibi non agit de conscientia invincibiliter errante, sed de errante vincibiliter, vel practice adhuc dubia: quo casu utique etiam nos dicimus, quod debeat stante eo dubio fieri tutius. Et sic de ignorantia vincibili S. Thomam explicat S. Antoninus 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. ubi ait: *Hæc enim verba Beati Thomæ non possunt intelligi, nisi de his, ubi manifeste patet ex Scriptura, vel Ecclesiæ determinatione, quod sit contra legem: & non de illis intelligi, ubi non apparet; alias sibi contradiceret in eodem libro, quod non esset credendum: ubi illud manifeste indicat ignorantiam vincibilem; nam ignorantia rerum, quæ in Scripturis manifeste prohibita sunt, vel etiam ab Ecclesiâ ut prohibita declarata, ordinariè saltem vincibilis est; quia docti ordinariè per se res illas prohibitas sciunt, rudas à doctis diligenter querendo rescire possunt.*

Dices. Hac ratione S. Doctor non solvisset quæstionem, eo loco propositam; nam ea non erat, an quis practice dubius possit duas præbendas admittere, sed, an absolute id fieri possit. Resp. legenti articulum illum patere, quod S. Doctor quæstionem ibi directe non resolvat, sed agat per principia reflexa: imò, quod non deciderit an admittens duas præbendas agat contra legem, vel non; hanc enim quæstionem dein resolvit quodlib. 9. q. 7. a. 15. dicens, posse concurrere circumstantias, in quibus licitè duæ præbende acceptentur. Quando autem S. Thomas videtur insinuare, factam aliquam diligentiam, non hoc ipso ait, factam esse sufficientem: quare neque ex hoc capite nostra hæc responsio rejici debet.

274. Dices 1. Idem Angelicus quodlib. 9. q. 7. a. 15. eandem quæstionem de duplici præbenda tractans, ait: *Omnis quæstio, in qua de mortali peccato queritur, nisi expresse veritas habeatur, periculose determinatur; quia error, quo non cre-*

ditur, esse peccatum mortale, quod est peccatum mortale, conscientiam non excusat à toto, licet forte à tanto: & addit: *Precipue autem periculosum est, ubi veritas ambigua est, quod in hac quæstione accidit: Ratio ejus est; quia invenitur in ea Theologi Theologis, & Juriste Juristis contrariè sentire: ergo non licet in dubio agere, nisi tutius.* Resp. Inprimis S. Doctor videtur hic potius loqui, de decisione quæstionis speculativa, seu in scholis à magistris, vel lectoribus faciendâ, Si etiam de resolutionibus practicis loquitur, exponendus est de errore vincibili, qui, nisi sit omnino affectatus, videtur minus peccatum, quam, si scienter aliquid fiat, adeoque excusare à tanto, quamvis non à toto.

Quod enim error invincibilis excuset à toto, clarè tradit S. Doctor quodlibet 8. q. 6. a. 15. sic scribens: *Error autem conscientie quandoque habet vim absolvendî, sive excusandî, quando scilicet procedit ex ignorantia ejus, quod quis scire non potest, vel scire non tenetur.* Et in tali casu, quavis factum de se sit mortale, tamen intendens peccare venialiter, peccat venialiter. Quandoque vero error conscientie non habet vim absolvendî, vel excusandî, quando scilicet ipse error peccatum est, ut, cum procedit ex ignorantia ejus, quod quis scire tenetur, & potest.

275. Dices 2. Angelicus quodlib. 3. q. 4. a. 10. ait: *Nullus excusatur, si sequatur errorum opinionem alicujus magistri.* Resp. S. Doctor per opinionem erroneam non intelligit tantum falsam, sed eam, quæ est contra manifestum Scripturæ testimonium, vel Ecclesiæ auctoritatis opposita: & quidem loquitur de casibus regulariter contingentibus, in quibus talis error, vel ignorantia est vincibilis, sicut utique fuit vincibilis in iis, qui Arium, aut Nestorium fuere secuti, quos in exemplum S. Doctor adducit; eam apertissime reclamavit Ecclesiâ. Si autem error iste omnino invincibilis esset, uti potest contingere e. g. in rusticis, bona fide credentibus parrocho, male docenti, etiam tales excusarentur à peccato infidelitatis. videatur norma recti disp. 1. q. 5. a. 10. num. 244.

276. Dices 3. S. Doctor 1. 2. q. 96. a. 4. ad 2. ait: *Si enim dubium sit, debet, vel secundum verba legis agere, vel superiorem consulere.* Idem docet 2. 2. q. 120. a. 1. ad 3. ergo non potest quis in dubio ad minus tutum se resolvere. Confirm. Idem in 4. dist. 21. q. 2. a. 3. ad 3. docet, debere exponi in confessione peccata, de quibus dubitatur, an sint mortalia, an venialia: & addit rationem: *Quia, qui aliquid committit, vel omittit, in quo dubitat esse mortale peccatum, peccat mortaliter, discrimini se committens.* Idem in 4. dist. 38. q. 1. a. 3. quæstionculâ 1. ad 6. ait: *Si autem dubitet, quomodo se in vivendo habuerit, debet tutiorem viam eligere, ne se discrimini committat: ergo.*

Resp. disting. conseq. non potest quis se resolvere ad minus tutum in dubio de excusatione à lege, vel in dubio de cessatione legis, conc. conseq. in dubio de existentia legis, neg. conseq. S. Doctor primo loco querit, an quis possit aliquando ponere actum, quem lex prohibet: in secundo agit de epikia: in utroque casu supponitur lex existens. Ad confirm. neg. conseq. S. Thomas agens de peccatis dubiis suppo-

supponit, quod dubius speculative de peccatis non possit deponere dubium practicum; quia nullum habetur sufficiens fundamentum: & hinc paritatem instituit cum eo, qui practice de aliis dubitat.

Quod attinet ad votum, ibi S. Doctor principaliter agit, an votum semper obliget: & sic incidenter addit, quod etiam votum dubium obliget, quod tamen potest intelligi de dubio practico, quando quis scilicet non prudenter se resolvit: vel, quando est multo probabilius, aut quasi moraliter certum, quod voverit, & tantum dubium leve, aut non magnum in oppositum. Sed & dubium est, an S. Thomas, in hac responsione, circa dubium voti, fuerit omnino obfirmatus; nam eandem questionem in *Summa* iterum bis tractans, scilicet 2. 2. q. 88. a. 3. & 2. 2. q. 189. a. 3. repetit duas alias responsiones, in 4. sententiarum loco obiecto datas: at de dubio voti non amplius meminit.

277. Ob. 3. Scotus in prologo ad libros sententiarum q. 2. sub finem docet, etsi multa sint dubia, non tamen esse dubiam viam salutis; quia potest sibi homo à dubiis tanquam à periculosis cavere. Iterum in 3. dist. 25. q. 1. in responsione ad 6. Preterea videtur, quod majores, ad 1. sed sub finem, estque reipsa responsio ad 2. hinc post pauca additur: Et per hoc patet ad 2. ait Scotus. Si unus peritus in scientia dicat, quod non licet sic mercari, & alius dicat, quod licet: tutius est non procedere sic, nec sic: sed expectare, quousque veritas pateat aliunde. Rursus in 4. dist. 11. q. 6. idem Scotus ait: Cum... dubium sit, an amygdum sit hujus Eucharistiae materia, & pars negativa multum sit probabilior, non sine peccato aliquis se exponit tali dubio: ergo juxta Subtilem Doctorem sequendum est tutius.

Resp. neg. conseq. Ad primum textum, dico, loqui ibi Scotum de dubio practico; nam addit, etiam si actus per se non esset peccatum, tamen non caventem, sed se periculo exponentem, peccaturum: unde tantum debet evitari omne periculum formalis peccati, non vero tantum materialis. Ad 2. textum. Inprimis tantum dicit Scotus, esse tutius, non autem obligatorium: dein loquitur, ut vult, Mastrius, de sententia nondum satis examinata, ita, ut possit ferri iudicium probabile de illa; quia non statim auctoritas unius, quamvis periti, facit sententiam probabilem, si alius stet in oppositum. (qualis est casus à Scoto allatus) praesertim cum ratione graviore.

Potest etiam dici, Scotum non tam loqui de operando, quam de docendo; nam addit: Si enim ita esset, quod unus Doctor diceret, aliquem peccare mortaliter, nisi sic faceret, & alius, quod peccaret, si sic faceret, tunc simplex foret perplexus: ideo bene videndum est in moralibus, antequam aliquid asseratur. Vult scilicet, non statim ex stapede, ut ajunt, solvi questiones morales gravissimas, quod utique nequaquam prudenter fieret. Ad 3. textum. Agit ibi Scotus de eo, an amygdum, vel, ut ipse habet, amygdum, possit adhiberi ad consecrandam Eucharistiam: cum autem hic agatur de valore Sacramenti, utique tutior est adhibenda: nec Scotus tantum in genere dicit, quod se exponat dubio: sed ait, tali dubio: unde ab hoc casu non est argumentum universalis ad omnes alios. Adde, Scotum dicere, par-

tem negativam multum (ita enim habet exemplar Gothicum, quo usus sum, non multis, ut alii legunt) hoc est, notabiliter probabilior; adeoque non est amplius moraliter dubium, ut inferius pluribus dicemus. videri potest Mastrius in 2. sententiarum disp. 5. q. 2. a. 5. n. 100. ubi plures textus Scoti explicantur.

278. Ob. 4. Si lex humana dubia non obligat, non fuisset opus, ut Fratres Minores in dubio de obligatione suae Regulæ, an scilicet verba imperativi modi strictè sub præcepto obligarent, recurrerent ad Summum Pontificem: ergo. Resp. Ut in quovis Sacro Ordine, ita etiam in illo, fuere aliqui, aut multi simplices, qui habebant dubium practicum, quod ob varias, & oppositas Doctorum sententias, non facile poterant deponere: cumque insuper res esset maximi momenti, utpote concernens generalem disciplinam Ordinis, rectè petita est decisio authentica.

279. Ob. 5. Si lex humana dubia non obligaret, tunc ideo; quia non esset sufficienter promulgata: sed hoc est falsum: ergo, prob. mi. si non esset promulgata, tunc non esset lex: sed hoc est falsum: ergo, ma. patet; quia promulgatio est de essentia legis, prob. mi. ex absurdis; nam sequeretur, quod, quando lex alicui certò innotescit, tunc primum incipiat esse lex: & si denuò quis ejus obliviscatur, iterum desinat esse lex &c. Similia Camargo non sine lamentis ingeminat. Resp. dist. ma. lex dubia non obligat; quia non est sufficienter promulgata, promulgatione strictè dicta, neg. ma. promulgatione latè dicta, vel sumpta pro intimatione, insinuatione, aut notificatione, conc. ma. & dist. sic mi. neg. conseq. ad prob. ma. dist. illatum. promulgatio, strictè dicta, est de essentia legis, conc. illat. latè dicta, neg. illat. ad prob. mi. neg. sequelas.

Promulgatio strictè dicta, quæ solet ordinariè esse solennis, fit per certum signum publicum, e. g. decreta Pontificis affiguntur Romæ ad valvas Basilicæ S. Petri, vel in Acie Campi Florentinæ: vel mandata regia, aut leges novæ promulgantur publicè in metropoli, aut civitatibus aliis, per præconem, vel affixionem ad portas urbium: & hæc promulgatio iuxta communem est de essentia legis. Attamen hac posita, sæpè contingit, ut multi adhuc legem eam invincibiliter ignorent, & sic non detur promulgatio latè dicta, seu notificatio, sine qua non potest lex obligare infirmum. Nec est, cur hic modus loquendi reprobetur; sic enim etiam loquitur Suarez in 1. 2. tr. 3. de bonitate & malitia actuum humanorum. disp. 15. ec. 6. n. 8.

280. Dices 1. Ergo neque lex obligat, quando practice dubito; nec est enim major vis obligandi in dubio practico, quam speculativo. Resp. neg. illatum. In casu dubii practici non tam obligat aliquem lex dubia, seu directæ, quam alia certa reflexa, quæ prohibet agere cum dubio practico, quamque dari probatum est n. 244. & quæ tam diu obligat, donec dubium practicum deponatur. At non datur lex certa, quæ obliget ad non agendum, cum dubio tantum remoto, vel speculativo. Alii dicunt, legem dubiam directam obligare conditionatè, scilicet, ni-

¶ *dubium practicum deponatur: quæ responsio quoad rem convenit cum nostra.*

281. Dices 2. Si manet dubium speculative, necessario etiam manet dubium practicum: ergo non licet agere. prob. antec. dubitans speculative, dubitat, an non sit prohibita actio: sed hoc est dubitare practice: ergo. Resp. Sic neque licebit agere, quando etiam multo est probabilius, actionem esse licitam; quia major quoque probabilitas non excludit dubium. In forma neg. antec. ad prob. dist. ma. dubitans speculative, dubitat, an actio in genere, vel specie, sit prohibita. conc. ma. an in individuo, sive in his circumstantiis, legis tantum dubia, vel dilectaminis reflexi, sit prohibita. neg. ma. & sic dist. min. neg. conseq. hoc enim non est dubitare, strictè, seu proxime practice, sed ad summum remotè practice, de quo n. 243.

Sic possessor bonæ fidei potest utique dubitare, an res sit sua, vel, an non retentio ejus in genere, vel specie, abstrahendo à circumstantiis possessionis, sit iniqua, & res debeat alteri dari: at non dubitat, an, in circumstantiis, possessionis præviæ cum bona fide, possit eam retinere: nec est ulla oppositio inter hos actus: *Dubito, an absolute, abstrahendo à circumstantiis, hæc res liceat. Non dubito, sed judico, eam in his circumstantiis mihi licere.*

282. Dices 3. Certus de existentia legis particularis, & dubius, an casus sit exceptus, tenetur obedire legi, ut diximus n. 263. ergo etiam certus de lege universali, qua DEUS jubet servari omnes leges humanas, & dubius, an hæc, vel illa lex existat, tenetur servare legem. Resp. neg. conseq. & paritatem. In primo casu certa est lex, & tantum dubium, an non per accidens, ob aliquam difficultatem, vel causam extrinsecam, aliquis excusetur: in secundo casu est quidem certa lex universalis, jubens servari omnes leges humanas certas: sed non est certa lex universalis, obligans ad observandas etiam leges humanas dubias: imò vel maxime dubitatur, an DEUS talem legem universalem posuerit. In priori casu præsumptio est pro lege tamdiu, donec elidatur fortiori motivo, quo subditus prudenter judicare possit, se, hinc, & nunc, per accidens excusatum; alias enim, si sufficeret dubium, sequeretur nimia transgressio legum. In secundo casu, non adest talis præsumptio pro lege: certè non probatur adesse.

Dices 4. Si in aliqua cathedrali Ecclesia excluduntur à canonicatibus non nobiles, tunc, dubius de sua nobilitate, non potest canonicatum in ea acceptare: & tamen dubium est, an lex illa ipsum comprehendat: ergo tenetur quis legem dubiam servare. Resp. neg. 2. p. antec. & conf. In hoc casu nobilitas quidem est dubia, sed lex est certa, excludens omnes, non certò nobiles, adeoque talem certò comprehendens. Hinc est, quòd candidati talium canonicatum debeant nobilitatem suam clarè probare, quandoque etiam de ea jurare. At nullo modo potest probari, quòd detur lex prohibens omnes actiones contra leges humanas dubias.

283. Ob. 6. Qui agit contra legem dubiam, exponit se periculo peccandi, & DEUM offendendi, atque perdendi salutem animæ: sed hoc ipsum est peccatum: ergo. Resp. dist. ma.

exponit se alicui periculo peccandi materialiter, om. ma. periculo peccandi formaliter, neg. ma. & dist. sic mi. neg. conseq. Aliud est periculum agendi injustè, ut ait Aristoteles, sive formaliter malum: aliud est periculum agendi duntaxat injustum, seu materialiter malum. Jam non debemus omne periculum, etiam cupulvis peccati materialis, vitare; alias, cum hoc etiam non semper vitetur, in sententiis, probabilioribus quidem, sed minùs tutis (nam etiam falsa sunt quandoque probabiliora veris) neque possemus sequi sententias probabiliores, sed semper deberemus amplecti, omnino tutas, aut certas, quod est nimis rigidum.

284. Ob. 7. Qui inter homines ferio, & sincere est amicus alteri, debet omittere actionem, de qua dubitat, an non violet amicitiam: ergo multo magis, qui ferio est amicus DEI, debet similem actionem omittere. Confirm. Servus, aut subditus dubitans, an actione sua transgrediatur mandatum domini, vel superioris, debet eam omittere: ergo etiam servus, & subditus DEI: atqui violans etiam legem dubiam quancunque, sive humanam, sive Divinam, dubitat, an non violet amicitiam DEI: ergo. Resp. dist. antec. amicus debet omittere actionem, si dubitet practice, an violet amicitiam. conc. antec. si tantum dubitet remotè, & speculative, sibi què prudenter persuadeat, amicum non esse tam rigidum, ut ad tam dura obliget. neg. antec. & conseq. Ad confirm. dist. ant. si dominus obliget ad omittendas actiones ita dubias. conc. antec. secus. neg. antec. & conseq. DEUS non est tam severus, ut ad ista obliget: domini inter homines aliqui tam rigidi sunt, alii non sunt.

285. Dices 1. Ergo licet etiam explodere sclopum versùs id, de quo dubito, an sit homo, vel fera. Resp. neg. illat. Diximus jam n. 277. dari in quibusdam particularibus casibus dubis obligationem sequendi tutius, qualis utique est iste, quando potest actio, juncta periculo gravis damni alterius, facile omitti: certè licentia faciendi actiones sic dubias cederet in perniciem universi. Unde non est dubia, sed certa lex, non jaculandi cum periculo occisionis: sed tantum est dubium aliud, scilicet, an sit homo, an non. Imò in hoc casu, etsi multò probabilius sit, esse feram, quàm hominem, si tamen adhuc suspicio probabilis sit, esse hominem, non possum sclopum explodere: quare, si esset paritas, neque liceret sequi sententiam notabiliter probabiliorē, quod nec adversarii dicunt. Hinc nulla est paritas inter istud dubium, & dubium de existentia legis.

286. Dices 2. Plus est, offendere DEUM, quàm occidere hominem: ergo, si non licet agere in dubio de occisione hominis, neque licebit in dubio de offensa DEI. Resp. Sic neque licebit sequi sententiam minùs tutam, multò etiam probabiliorē: sicut non licet sclopetum explodere, quamvis multò probabilius sit, esse feram, modò prudens adhuc dubium, vel suspicio sit, esse hominem. In forma. neg. antec. quia ipsa occisio hominis est offensa DEI, & major, quàm e. g. comedere carnes, si id prohibitum sit, & de ea prohibitionē dubitetur. Si replices, plus esse, offendere DEUM, quàm occidere hominem,

nem, casu quo hoc non sit prohibitum, seu non sit offensa DEI. Resp. Si non esset prohibitum occidere hominem, posset non tantum in dubio, sed absolute id fieri sine peccato: sicut quando Abraham voluit occidere innocentem Isaac, non peccavit. Dein, si adversarii occisionem hominis tantum materialiter accipiunt, debent etiam ita accipere alias actiones, e. g. commestionem carnis, acceptionem rei alienæ: & tunc ista non erunt universaliter majora.

Responderi potest 2. dist. conseq. non licebit agere in dubio de offensa formali, sive quando quis dubitat, an hic, & nunc DEUM formaliter offendat, quod esset dubium practicum. conc. conseq. in dubio tantum de offensa materiali, seu quando tantum dubitat, an DEUM offendat materialiter, neg. conseq. Non licet explodere sclopus in dubio de occisione formali; nam hæc ipsa est offensa, & formalis quidem; quia ipsa operatio, in hoc dubio facta, est certo prohibita, ut dictum n. 285. at licet agere in dubio de offensa tantum materiali; quia non debemus vitare omne ejus periculum, ut hucusque probatum. Neque ita operans contemnit legem; cum omnino paratus sit ei obedire, quodcumque ipsi fuerit sufficienter proposita.

187. Ob. 8. contra 4. conclus. I. Titia 38. ff. de auro & argento §. c. legatis §. Seia refertur, quod Seia voverit statuam a se faciendam: vel, si ipsa non posset, obligaverit hæredes ad ponendam statuam librarum centum in certo templo. Cum autem in eo templo non essent, nisi signa aerea, aut argentea, quaesitum fuit, an statua deberet fieri ex auro, vel ex argento, vel ex ære: & responsum est, debere fieri statuam ex argento: ergo in dubio circa legata pia, vel vota debemus sequi tutius: atqui ista dubia revocantur ad jus Divinum, vel naturale: ergo. Resp. non ab omnibus eodem modo legi eam legem. Molina tom. 1. de just. tr. 2. disp. 198. loco vocis aerea legit aurea: eodem modo legit Suarez tom. 2. de religione. tr. 6. de voto. l. 4. c. 7. n. 11. itemque Layman lib. 4. tr. 4. c. 3. n. 4. citans etiam Tiracellum.

Hæc lectio si vera est, tunc in hoc dubio voti non obligati fuerunt hæredes ad tutius, sed ad minus tutum, scilicet non ad auream, sed tantum ad argenteam statuam, ad quam ad minimum tenebantur, ratione consuetudinis, non ponendi alia signa in eo templo, quam aurea, vel argentea. Sicut etiam, si nunc temporis legaretur calix in aliquam Ecclesiam; cum ordinariè sint saltem argentei, ex consuetudine videtur faciendus, non stanneus, sed argenteus: hinc supposito, quod legendum sit aurea. conc. ant. neg. conf. Quod si autem contendas, alteram lectionem esse servandam, tamen non probabis, id certum esse, & ex dubio textu tuam sententiam non satis firmabis. Addit Suarez, supposita etiam altera lectione, interpretationem factam esse, non contra voventem, vel legantem, sed ejus hæredem; cum plus profuerit voventi mortuo statua argentea, quam tantum aerea: unde dici potest, in tali peculiari dubio faciendum, quod est melius leganti; cum enim conveniens fuerit, ut hæres gratus legata pia solvat modo magis utili, jura potue-

runt id statuere: quod non est extendendum ad casus disparatos, vel universaliter ad omnes.

288. Ob. 9. Cap. Dominus 2. de secundis nuptiis, & Cap. Inquisitioni tue 44. de sentent. excommunicat. dicitur, quod conjux post contractum, etiam bona fide, matrimonium, oborto dubio de ejus valore, tantum possit reddere, non verò petere debitum: sed hujus rei non est alia ratio, quam, quia dubium est, an non copula sit fornicaria. Pariter ibidem statuitur, quod debeat reddere debitum; quia est dubium, an non negatio esset injusta, & injustitia per se est majus peccatum, quam tantum incontinentia: ergo in dubio legis Divinæ, aut naturalis, non licet lequi, nisi tutius. Respondet I. Arriaga disp. 25. sec. 4. n. 31. si tali dubitanti sit prohibita petitio debiti, eam non esse prohibitam ex jure naturali, sed ex specialibus Pontificum Decretis, sicut statuta est irregularitas in casu dubii homicidii. Sed ratio in capite Inquisitioni addita, ne contra judicium conscientie committat offensam, non videtur satis bene huic responso convenire: quare

Resp. 2. primam partem antec. esse valde incertam, atque adeo ex eo nihil firmi posse inferri; nam C. Dominus de secundis nuptiis loquitur clarè de iis, qui contraxerunt cum dubio, an uxores priores sint mortuæ, quo in casu non suffragatur possessio secundi matrimonii, sed potius obstat possessio prioris: sequè habet hic casus, ut, si die sabbathi de nocte evigilans nesciam, quanta sit hora; tunc enim non possum comedere carnes; cum dies sabbathi sit in possessione. Item C. Inquisitioni potest explicari cum Layman l. 1. tr. 1. c. 5. §. 3. n. 23. §. 24. de eo, qui non adhibuit debitam diligentiam, adeoque habet dubium vincibile: vel cum eodem Layman loc. cit. de eo, qui mala fide, seu cum dubio contraxit, ut adeo ferme idem sit casus, qui in C. Dominus paulò antè citato.

289. Quare, licet multi graves auctores, præsertim antiqui, defendant, in tali casu, si post adhibitam diligentiam adhuc remaneat dubium, non posse conjugem petere debitum: tamen etiam multi, & graves auctores, docent oppositum, quos vide apud La Croix l. 6. p. 3. n. 302. quibus ipse consentit; & possent addi adhuc plures ut Oviedo, Lugo, Tamburinus, Sporer, Metzger, & alii: imò Layman loco citato num. præc. hanc vocat communiorem. Et sanè usus matrimonii est in materia justitiæ, in qua possessor bonæ fidei non debet ob dubium superveniens spoliari suo jure. Et quid si uterque conjux dubitaret, nec dubium vinci posset, deberentne semper abstinere cum periculo incontinentiæ perpetuæ, cum extinctione familiæ, aliisque gravissimis malis? Sanè juxta oppositam sententiam videtur sequi, quod alter conjux ante consummationem matrimonii ingredi debeat monasterium ad vitandum periculum incontinentiæ materialis: quod esset valde durum.

290. Dices 1. Ergo dubius de valore matrimonii poterit petere debitum, etiam ante adhibitam diligentiam, saltem eo tempore, quo illam adhibet, & inquit; sicut possessor potest continuare possessionem. Resp. neg. illat. ut enim probavimus n. 264. dubius de lege debet inquirere veritatem, & interim suspendere actionem

ctionem dubiam, vel minus tutam; at verò possessor non debet abdicare nudam possessionem rei, seu puram detentionem (& sic nec maritus debet expellere uxorem) nec tamen potest per se interim pro libitu re uti, præsertim, si talis usus non esset ipsi licitus, casu quo sciret, rem non esse suam: & hinc non potest rem consumere, vel deteriore reddere. Secundò non est per se adeò difficile suspendere facultatem petendi debitum, donec adhibita fuerit sufficiens diligentia: at verò, si pro omni tempore deberet conjunctum carere ea potestate, esset difficillimum.

291. Dices 2. Ergo etiam invincibiliter dubius de impedimento, poterit, saltem si post adhibitam diligentiam tamen dubium non potuit vinci, contrahere matrimonium. Resp. neg. illatum; quando enim agitur de valore sacramenti, non potest adhiberi sententia, vel materia tantum probabilis, si possit haberi tuta, qualis potest haberi in nostro casu; potest enim contrahere cum alia. Quare autem minus liceat agere in dubio de conficiendo invalidè sacramento, seu periculo talis sacrilegii, quam in dubio de committenda fornicatione, ratio est ipsa gravis irreverentia exponendi periculo nullitatis sacramentum: item sunt omnes aliæ rationes, quibus motus est Innocentius XI. ad condemnandam primam propositionem inter 65. ab eo proscriptas.

QUÆSTIO III.

De Conscientia Probabili.

ARTICULUS I.

Quid sit Opinio Probabilis.

292. **A**D quæstionem hujus tractatus facile gravissimam accedimus, nempe de usu licito, vel illicito, sententiæ, aut opinionis probabilis, ad quam ritè intelligendam, opus est, terminorum, hac in materia usitatorum explicationem enucleatam præmittere. Itaque alia sententia est vera, alia falsa, alia certa, alia erronea, alia dubia, alia probabilis, alia tuta. Sententia vera est, quando est conformis objecto materiali, ita, ut istud se habeat, prout sententia affirmat. Falsa verò est, quando se habet opposito modo. Certa dicitur, quæ vi sui motivi excludit omnem formidinem: & si quidem motivum sit clarè propositum, dicitur insuper evidens: si verò obscurè, ut contingit in actibus fidei, dicitur solummodò certa.

293. Hæc certitudo assignari solet communiter triplex. *Metaphysica*, quando neque supernaturaliter: *Physica*, quando saltem non naturaliter, res aliter habere se potest: *Moralis*, quando quidem naturaliter res potest aliter se habere, at non nisi valde rarò, ut adeò excludatur dubium prudens. Alii cum La Croix lib. 1. num. 179. distinguunt inter certitudinem moralem perfectam, & imperfectam, illamque dicunt nisi motivo morali tam certo, ut excludat dubi-

um etiam imprudens: talis est certitudo de existentia Urbis Romanæ: alteram volunt, excludere dubium solummodò prudens.

Quidquid sit de hoc, an illa prior sit vocanda certitudo tantum moralis (nam alii eam ad metaphysicam, vel physicam reducunt, & moralem tantum dici volunt; quia principia moralibus, sed tamen metaphysicè, vel physicè certis nititur) communis saltem per certitudinem moralem intelligitur illa, quæ excludit tantum dubium prudens, non verò etiam imprudens. Addendum, etiam posse contingere, ut dubium excludatur ab aliquo assensu, non ob meritum motivi, sed ex erronea apprehensione, aut æstimatione motivi, supra meritum suum, vel ex imperio tantum voluntatis, quæ certitudo tantum dicitur *apparens*, aut *adhepsa*, vel *affectiva*, potestque dari etiam in actu fallo, & sæpius datur in assensibus hæreticorum falsis contra veritatem Catholicam.

294. *Erronea* sententia, si latissime sumatur, est omne iudicium falsum, existimatum verum: & in hoc sensu sumptum conscientiam erroneam num. 219. si strictissime autem sumatur, est sententia, quæ opponitur conclusioni Theologicæ certæ, seu deductæ ex una præmissa de fide, & altera evidente: & in hoc sensu sumitur erroneum, quando sententia ut erronea condemnatur. Nos autem hic sumimus hanc vocem, in sensu quasi medio, pro omni ea sententia, quæ nec objecto materiali conformis est, nec est concepta ex motivo probabili. Dubia opinio jam explicata est à num. 241. Tuta autem vel Tutior à num. 245.

295. Restat exponendum, quid sit Probabile. Non autem loquimur hic de probabilitate Academicorum veterum, quos impugnat S. Augustinus tribus libris, qui, si non omnium primi, certè inter primos ab eo conscripti sunt, & dicti *Contra Academicos*. Non, inquam, loquimur de illa probabilitate; illorum quippe Academicorum principium erat, sapientem nulli rei assentiri debere ut certæ, sed omnia esse incerta, & probabilia. Quid autem probabile juxta Philosophos illos fuerit, refert idem S. Doctor lib. 2. cap. 11. dum sic loquentem inducit Licentium: *Id probabile, vel verisimile Academici vocant, quod nos ad agendum sine assensione potest invitare: sine assensione autem dico, ut id, quod agimus, non opinemur verum esse, aut nos id scire arbitremur, agamus tamen &c.* Unde, vel ineruditum, vel malignum est, si dicatur S. Doctor scripsisse contra veram probabilitatem Theologicam, quam plurimi tunc in praxin deduci posse affirmant; nemo enim ex Theologis somniat, quod illi Academici docuerunt, scilicet licitum esse agere id, quod intellectus non potest prudenter judicare esse licitum: cumque nihil ipsis esset certum, omnia etiam turpissima erant probabilia, adeoque licita. De hac igitur probabilitate tantum Academica non agimus, sed de vera, & Theologicè sumpta probabilitate: quamvis fatendum sit, etiam in hujus descriptione, auctores non convenire, quæ de re videri potest La Croix lib. 1. à num. 103. ubi variae probabilitatis definitiones rejiciuntur: mihi non vacat longum eorum examen instituire.

296. Dico igitur, cum satis communi; Sententia,

tentia, vel opinio probabilis est assensus incertus quidem, & fallibilis, non tamen precipitanter, aut temerario conceptus, sed ex motivo gravi, seu motivo virum prudentem ad irreprehensibilem assensum. Gravitas autem motivi, ut recte observat Banholzer in *ethice Christiana* a. 2. n. 3. debet sequi connaturaliter propositionem objecti, & non oriri ex affectu indebitè propenso, aut inclinante ad unum præ alio: neque ex iudicio iam ad unam partem determinato. Gravitatem hanc alii multis conantur magis explicare, & præsertim Terillius in *regula morum* p. 1. q. 23. assert. 3. sed non bene, aliorum est iudicium. Puto cum auctore *ethice Christiane* loc. cit. hanc rem vix clariùs posse exponi, & quemvis in se ipso satis experiri, quid sit, non temerè, vel ex levitate animi, sed prudenti iudicio, & ex gravi motivo, absolute rei assentiri, vel certè eam probabilem censere.

297. Insuper motivum probabile non debet esse certum, vel, si in se tale sit, saltem id opinanti non debet esse perspectum, aut penetratum; alias non differret talis assensus à certo, quod est contra suppositum omnium. Neque tamen etiam debet esse motivum, quod tantum sit magnum absolute, hoc est, magnum, & forte, si nulla esset ratio in oppositum: sed debet etiam esse magnum comparative, hoc est, in comparatione cum motivis contrariis. Hinc, licet aliquæ opiniones, oppositæ dogmatibus fidei, se solis spectatæ, haberent pro se rationes apparenter magnas, e. g. quæ sunt contra *Mysterium SS. Trinitatis*, tamen non sunt probabiles; quia comparatæ cum motivis credibilitatis fidei, penitus enervantur. Et hinc strictè probabile nihil esse potest, cuius oppositum, quocunque demum ex capite, five ex autoritate Divina, five humana, five ex ratione, est strictè moraliter certum.

Id tamen verum non est, quod Caramuel in sua definitione opinionis probabilis requirit, nempe, quod hæc debeat habere contra se fortes rationes; nam contingere potest, ut alicui res quædam probabilis sit ex motivo fallibili, ita tamen, ut non adsint ullæ rationes in oppositum, vel saltem, hic & nunc, nullæ opinanti incident: & sic maritus sæpè iudicat probabiliter, prolem esse suam, etsi nulla ratio adsit, ob quam existimetur aliena. Et potest utique dari pro una parte contradictionis ratio aliqua, fallibilis tantum, quin tamen pro opposita appareat ulla ratio: quo casu illa opinio dicetur unice probabilis; nisi velis facere quæstionem de nomine, & sententiam unice probabilem vocare moraliter certam: quæ tamen acceptio esset valde lata, & ut mihi videtur, non vera; cum vi motivi talis, vel ex ejus exigentia, non excludatur omnis formido oppositi.

298. Diximus etiam num. 296. motivum ita grave esse debere, ut virum prudentem possit movere ad irreprehensibilem assensum: quod non ita accipiendum est, quasi quemvis deberet posse permoveere ad assensum talem, absolute rei præstandum; nam visum est mihi semper difficile, quòd quis vir prudens à motivo, quamvis adhuc comparative probabili, sed tamen, in comparatione motivorum contrariorum, longè, vel notabiliter minus probabili, possit prudenter

R. P. Ant. Mayr Theol. Tom. I.

moveri ad assensum absolute ei præstandum, ita ut quasi implicite, vel æquivalenter dicat: *Quamvis pro opposito sit longè major apparentia veri, tamen istud est verum.* Non quidem nego, voluntatem posse intellectum permoveere ad assensum talem: quòd autem verè prudenter id possit, & non tantum prudentiæ carnis, quando nullum aliud motivum extrinsecum virtutis accedit, mihi semper valde durum est visum.

Hinc, ut dixi, ad hoc, ut aliquid sit verè probabile, opus non est, ut quis, stantibus quibuscunque in oppositum maioribus, sed tamen adhuc intra limites probabilitatis contentis, motivis, possit absolute prudenter ei assentiri: sed sufficit, si prudenter possit iudicare, id esse probabile, & viros alios prudentes, si ei absolute assentiantur, propterea reprehendi non posse; cum contingere possit, ut ipsis motiva opposita (ad quæ ritè expendenda etiam ipsi merito censentur idonei) non videantur excedere, vel certè non tantum excessum habere; sæpè enim contingit, etiam inter æqualiter doctos, ut uni ratio aliqua videatur longè efficacior, quàm alteri, atque adeò, quod uni est probabile subjective, alteri sit tantum probabilè objective, de quibus terminis mox plura.

ARTICULUS II.

Quomodo dividatur Opinio Probabilis.

299. **D**ividitur jam opinio absolute & comparative probabilis (de qua ordinariè saltem loquemur) primò in probabilem intrinsecè, & probabilem extrinsecè. Illa est, quæ nititur ratione, seu motivo gravi, rei intrinsecò, id est, petito ex natura rei, seu huic annexo. Altera est, quæ nititur autoritate, iudicio, vel testimonio doctorum, vel aliunde fide dignorum. Quòd si opinio, & ratione, & autoritate fulciatur, erit intrinsecè, & extrinsecè probabilis, quod sæpè contingit.

Ubi obiter adverto, quòd, etsi quis author non ex eadem ratione, ac alter, sententiam aliquam adstruat, imò, eius ratio ejus non videatur efficax, tamen possit ejus autoritate firmari sententia; alias (ut faciliè patebit consideranti) non esset diversitas inter probabilitatem intrinsecam, & extrinsecam, seu inter argumentum à ratione, & ab autoritate. Accedit, quòd alias sapius non possent pro aliqua sententia adduci, valde celebres auctores, imò sæpè nec SS. Patres; quia sæpè eorum ratio non videtur efficax, aut cum aliis principiis illius, qui eos adducit, non cohæret, adeoque non assumitur; cum tamen passim, etiam à prudentissimis viris, tales auctores soleant citari.

Ex occasione etiam noto circa probabilitatem extrinsecam, quòd non statim unius, aut alterius authoris, etiam impressi, assertio, faciat opinionem ab autoritate probabilem: esto, non contradicat manifestis principiis fidei, nec sit ab Ecclesia proscripta; nam Alexander VII. damnavit hanc propositionem 27. *Si liber sit alicujus junioris, & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet, rejectam esse à Sede Apostolica tanquam improbabilem.* Imò nec plures auctores faciunt sententiam extrinsecè probabilem

Q

babilem, si istorum autoritas, & ratio, communissima aliorum, oppositum ex solidis rationibus sentientium, autoritate elidatur, de quo vide La Croix *l. 1. n. 136*. Et sanè quis credat, omnes omnino infinitas quasi sententias, quas collegit Diana in utramvis partem, adscriptis etiam diligenter auctoribus, esse Theologicè verè probabiles?

Uterius sæpe potest contingere, ut scriptor sit doctor, potius à gradu, quam à doctrina, nec tam doctus, quam audax, & prurigne scribendi, vel contradicendi, aut etiam vanà gloriâ ductus. Sanè quidam videntur existimare, se optimè de universo mereri, si Jura Canonica hinc inde restringant, aut opiniones laxiores protrudant. Accedit, quòd viri, etiam aliàs magni, quandoque in grandibus tomis, sui obliviscantur, vel cum Homero dormitent: alii autem, qui eos tantum inspiciunt, non attendant, an ex sua, an ex aliorum mente loquantur, an tantum aliquid transmittant, an positivè asserant, an obiter tantum insinuent potius, quam asserunt.

300. Rursus, ut observat Navarrus, auctores quidam volant ut grues, hoc est, turmatim sequuntur præeuntem, absque examine opinionum: alii, quasi jurassent in verba magistri, certum quendam autorem sequuntur, quorum proinde autoritas, nisi novas rationes afferant, vel doctrinâ suâ aliunde notâ existimationem sibi parârint, ferè ad illum unum reducitur. Quare in æstimanda probabilitate, non tantum numeranda, sed vel maxime etiam ponderanda sunt suffragia: nisi tamen auctores, tantum ut testes traditionis, vel praxis, adducerentur, & non ob æstimationem doctrinæ. Hinc utique contingere potest, ut pauci viri docti, hoc est, in materia morali universa, vel saltem ea, de qua consuluntur, benè versati, nullo præoccupati sinistro affectu, aut studio partium, nihilque afferentes contra communem aliorum (nisi istorum argumenta efficaciter solvant, suamque opinionem firment rationibus, quas priores non attigerunt) potest, inquam, contingere, ut tales præ pluribus aliis, tantum grum in morem sequentibus, faciant sententiam extrinsecè probabilem.

Hac ratione, ait Banholzer in sua *ethice Christiana, a. 2. n. 4*. se credere, multas introductas esse sententias, olim singulares, nunc communes: vicissim sententias quasdam olim communes, modò abolitas esse, ut nec probabiles amplius existimentur. Quin La Croix *l. 1. n. 155*. ait, etiam unum auctorem, si sit omni exceptione major, & asserat rationem, quam alii non considerant, vel non satis solverunt, quamvis doceat aliquid contra communem, posse reddere opinionem suam certò probabilem: citatque pro hac sua assertionem Cardenam cum viginti, & pluribus auctoribus. Illum autem auctorem, ait *n. 160*. esse omni exceptione majorem, qui 1. non doceat opinionem contrariam certo alicui principio. 2. qui non nitatur levi, & sophistico argumento. 3. qui non aliàs improbabilia, & ab aliis reprobata, docuerit. 4. qui non sit merus summista, seu tantum ex aliis conscribat, aut colligat; nam, ait, de tali non constat, an quæstionem bene intelligat.

301. Dividitur 2. Opinio probabilis in *magis probabilem*, & *minus probabilem*. Illa est, quæ graviore motivo intrinsecò, vel extrinsecò nititur; hæc, quæ minus gravi. 3. in *certainè probabilem*, & *probabiliter tantum probabilem*. Illa est, de qua certum est, quòd habeat motivum grave: ista, de qua non est certum, sed tantum reflexè probabile, quòd habeat tale motivum, qua de re plura La Croix *lib. 1. à num. 119*. ubi etiam *n. 126*. addit, quòd opinio *tenuiter probabilis* sit illa, cujus motivum non meretur assensum viri prudentis 4. in *objectivè*, & *subjectivè probabilem*. Prior, sive *subjectivè probabilis* est, cui quis ipsemet prudenter potest assentiri, recipiendo illam opinionem, in proprio suo intellectu, tanquam subjecto, eamque affirmando. *Objectivè probabilis* est, cui ipse quidem assentiri non potest, habet tamen illam pro objecto suæ cognitionis, judicatque, illam niti tali motivo, quòd saltem alios viros prudentes movere possit, ad assensum irreprehensibilem, nec habeat contra se rationem, vel autoritatem aliquam convincentem. vide *n. 289*.

302. Dividitur 5. in opinionem *speculativè probabilem*, & *practicè probabilem*. Illa, seu *speculativè probabilis* est, quæ quidem non caret suo fundamento, sed in praxi adhiberi non potest: nec ejus probabilitas versatur immediate circa licentiam actionis. Sic est probabile, formam absolutionis sacramentalis stare in his duobus verbis: *Absolve te*: non tamen quis possit licitè in praxi ita absolvere. Altera, seu *practicè probabilis* est, quæ nititur gravi fundamento, & immediate versatur circa ipsam licentiam actionis, atque adeò juxta auctores, dictos benignos, in praxi adhiberi potest: sic e.g. est *practicè probabile*, posse taceri in confessione circumstantias tantum aggravantes. Unde sæpe dicitur aliqua sententia *speculativè probabilis*, sed *practicè improbabilis*, saltem extra casum necessitatis; quia extra hunc casum in praxi adhiberi non potest: potest tamen sæpe in tali casu adhiberi; quia circumstantia talis necessitatis, objectum extrinsecè potest immutare, & licitum reddere.

303. Alii tamen auctores non malè dicunt, etiam in similibus casibus, eas opiniones non esse de eodem objecto; cum nec *speculativè probabile* sit, posse illam formulam: *Absolve te*: adhiberi in praxi, aut actionem talem licitam esse (neque enim est *speculativè probabile*, posse licitè adhiberi materiam, vel formam dubiam Sacramenti, extra casum gravissimæ necessitatis) sed tantum probabile est aliquid remotum, nempe, quòd ea forma sit valida: quare una opinio, e.g. *Forma: absolve te: est valida*: versatur circa valorem istius formæ: altera: *Forma illa practicè potest adhiberi*: versatur circa usum ejusdem, aut licentiam, quæ sunt objecta prorsus diversa, & una propositio est valde probabilis, altera est omnino falsa.

Hinc isti auctores dicunt, quòd opinio *speculativè probabilis* sit illa, quæ est de actione in genere considerata, independentè à circumstantiis, hic & nunc, conjunctis: at verò *practicè probabilis* sit illa, quæ versatur circa actionem cum omnibus circumstantiis conjunctam, & in ordine ad licentiam, in praxi consideratam. Sic, e.g. potest esse *speculativè probabile*, quòd ali-

aliquis ob aliquam infirmitatem posset die Veniens comedere carnes; si tamen illa comestio cederet in grave scandalum aliorum, vel contempnum fidei, non erit probabile practice. Uterque modus loquendi est bonus, uterque etiam utilis: accommodabimus nos cuique pro occasione, modo prius argumentans se explicet, quo in sensu hæc verba accipiat.

ARTICULUS III.

An liceat in praxi sequi opinionem magis probabilem, sed minus tutam.

304. **D**ico cum communissima, tum antiquorum, tum recentiorum, contra paucos Belgas, ac Gallos. Licet in praxi sequi sententiam magis probabilem, quamvis sit minus tuta. Prob. 1. In opposita sententia deberet admitti, quod jam a tempore Magistri Sententiarum, per annos ferme sexcentos, erraverint communissime ferme omnes Theologi, qui tradiderunt sententias plurimas, tanquam tutas in praxi, quamvis fuerint minus tuta; quia iudicaverunt ipsas probabiliores: hoc est falsum, ac incredibile, & tale assertum ab adversariis in æternum non potest probari: ergo. Confirm. ex quodam recentiore. Juxta adversarios deberent comburi omnes libri, aut lucubrationes, in quibus continentur decisiones morales, vel juridicæ; nam in his omnibus continentur plures sententiæ, probabiliores quidem, sed simul minus tuta; cum tamen sapientissimi quique, atque etiam sanctissimi viri, semper habuerint hujusmodi Scriptores Theologiæ moralis, magno in pretio, e.g. S. Carolus Borromæus (cujus auctoritatem rigoristæ passim auctoribus benignioribus obtrudunt) in decretis suis provincialibus, valde commendavit Summas Navarri, Toleti: & à toto quasi orbe laudatur *Medulla Casuum* P. Hermannii Bufenbaum, quæ jam anno 1670. fuerat 45. vicibus typis impressa.

305. Equidem Wendrockius ait; se non curare, si contra se producantur decem millia Casuistarum. Sed hoc ejus dictum tam parum nos movet, quam illud Lutheri libro contra Angliæ regem dicentis, se non curare mille Augustinos, mille Cyprianos. Pariter Jansenius in suo *Augustino* lib. proemiali. c. 9. col. 24. sic scribit: *Arbitror, Sacre Scripture libris, Conciliis, & primorum seculorum Patribus, nos contentos esse debere.* (vide La Croix lib. 1. n. 461.) at cur ipse suum librum non perpetuis tenebris sepelivit, ubi sine damno æternum latuisset? Idem refertur dixisse Havermannus apud La Croix loc. modo cit. ac reprobasse lectionem Theologorum moralium, eo ex capite, quod ante editos hosce libros, aut summas, jam confessarii debuerint resolvere casus conscientie. Sed nunquid non etiam debuerunt, eos resolvere ante volumina à Patribus edita: quin imò ante editos libros sacros novi testamenti? num & hos negabit legendos?

Elizalde quoque, seu, qui idem est, Cella DEI p. 2. l. 6. q. 15. & 16. fulissime probat, lectionem sacrorum librorum magistro Theolo-

giæ moralis necessariam esse, quod facile concedimus. Sed insuper q. 17. contendit, solam Sacram Scripturam cum traditione, sufficere resolvendis omnibus conscientie casibus. Verum hæc, saltem de communi Theologorum moralium ordine, negamus. Et quis, obsecro, ita sibi fidere possit, ut ex sola Sacra Scriptura, vel traditione, eruat omnes leges, præsertim humanas; cum plurimæ semper novæ accedant? Quæ ad jus naturale, vel Divinum spectant, quamvis omittam, quod in Sacris Scripturis, quasi in principiis universalissimis contineantur, quis tamen de se tantum audebit confidere, ut speret, solâ Sacrorum Voluminum lectione, omnia illa, tanquam conclusiones ex præmissis, à se eruenda; & præsertim, ut vult Elizalde, ratiocinio longè probabiliore? alias enim semper quis adstringetur ad tutius.

Et quomodo hæc assertio stat cum alia ejusdem authoris apud La Croix lib. 1. num. 93. asserentis, neminem in conscientia posse esse tutum, qui rationes suas, per magnum tomum in folio, allatas, non expendisset? Hæc certe ratione sola Scriptura non sufficit. Sed, quæso, si quis intricatior casus de matrimonio, vel de restitutione, aut contractu, occurrerit, recurrat hic auctor in omnibus casibus ad Sacram Scripturam, & nobis afferat dein responsum: videbimus, an id ita probet, ut contenti esse debeamus. Verum hæc ex occasione sint dicta.

306. Probatur conclusio 2. Ex una parte est difficillimum, & spectata humani intellectus imbecillitate, sapissime impossibile, assequi certam veritatem, circa honestatem actionum: ex alia autem parte, esset onus intolerabile, hominibus cujuslibet conditionis, si in praxi obligarentur omnes sequi, & confessarii, aliique omnes confulti, tenerentur semper respondere tutiora, etiam rigidissima, modo non essent improbabilia; neque est ulla ratio probans obligationem tam duram: ergo nullo modo est admittenda. Et quis vellet supposita tam difficili obligatione esse confessarius? quis administrare officium in republica?

Confirm. 1. Praxis totius orbis Catholici est adversariis contraria; nam & auditores Rota Romanæ, & Theologi, & Jurisconsulti, in suis resolutionibus, amplectuntur probabiliora, etsi minus tuta: quin & sanctissimi viri, etiam S. Thomas tradunt sententias minus tutas, & tamen, quia iudicant probabiliores, asserunt licite adhiberi in praxi: quis autem credat, præter pauculos quosdam, totum reliquum orbem Christianum tam graviter errare? Asserit quidem Vincentius Baronius, Angelicum semper, vel certa, vel tutiora amplecti: sed, nisi velit, ipsam Angelici auctoritatem solam conciliare opinioni certitudinem (quod modestissimus Sanctus ipse non ferret) falsum dicit. Sanè negat S. Doctor, exponendas circumstantias aggravantes in confessione, quæ sententia minus tuta est, nec tamen certa: quin Cardenas 3. parte Cris. tr. 1. dissert. 56. cap. 8. num. 474. paratum se, ait, ad texendum catalogum ex eodem S. Doctore plusquam ducentarum hujusmodi opinionum. Et quis dicat, omnes sententias S. Bonaventuræ, aut Scoti, oppositas S. Thomæ sententiis, esse improbabiles? Quod autem hic dictum

de Angelico, idem dici potest de Seraphico, atque Subtili.

Confirm. 2. Ipsi adversarii practicè revocant, quod speculativè docent. Sic Fagnanus in 1. p. *Primi Decret. in C. Ne imitatis. de Constitutionibus. n. 206. § seq.* valde invehitur in usum sententiæ probabilis, & plurimis argumentis conatur probare, non esse licitam sententiam minùs tutam, nec certam: at in *Cap. Si quis sanè. de peculio clericorum* ait, sententiam, obligantem clericos ad expendenda bona, in pios usus ex justitia, esse communioem, & tutiorem: tamen oppositam ut verioem, & in praxi tutam propugnat. An igitur sola ejus autoritas reddidit hanc sententiam certam? non credo. Maxime autem sequaces Janseii, qui rigorem ubique præferunt, sententias plures, non tantum non certas, sed certò falsas, sequuntur, & eorum autoritas nullius momenti est.

307. Probant conclusionem alii 3. ex propositione 3. damnata ab Alexandro VIII. quæ sic habet: *Non licet sequi opinionem, vel inter probabiles probabilissimam*: non autem est sermo de propositione probabilissima, & simul magis tutata, sed de minùs tuta, quam, etiam probabilissimam, sequi illicitum dicebant; nam neque Wendrokus, qui in *nota prima in epistolam quintam Provincialium*, neque Synichius, qui in *Saule exrege lib. 1. cap. 27.* eam propositionem docuerunt, voluerunt, illicitum esse, sequi sententiam probabilissimam, & simul magis tutam: & aliunde certum est, licere talem opinionem sequi, imò etiam sententiam improbabilem, dummodo sit magis tuta: ergo licet sequi sententiam probabiliorem, & minùs tutam; quia etiam probabilissima est aliis probabilior.

Quia tamen reponi potest, ex ea damnatione tantum inferri, quòd liceat sequi sententiam probabiliorem, quando simul est probabilissima, non autem in aliis casibus: quæ licentia esset nimis restricta; hinc probatio ista valeat, quantum potest. Interim tamen ratio adversæ partis, scilicet, quòd opinio probabilior, minùs tuta, in concursu tutioris, quamvis minùs probabilis, non excludat periculum peccandi, per hanc damnationem eversum est. Dein etiam satis constat, quòd, sicut Alexander VII. & Innocentius XI. suis decretis voluerunt restringere nimiam laxitatem, ita Alexander VIII. voluerit prohibere nimium rigorem: & nobis meritò videtur, nimis rigidum esse, si homines semper adstringantur, vel ad omnino tutius, vel ad certum.

ARTICULUS IV.

Solvuntur Objectiones.

308. **O**B. 1. ex Synichio, Christus Joannis 14. v. 6. dicit. *Ego sum veritas*: non dicit: *Ego sum probabilitas*: ergo non licet sequi probabilitatem. Confirm. 1. Idem Dominus dicit: *Matth. 7. v. 14. Angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam*: sed porta probabilitatis est valde laxa: ergo non ducit ad vitam. Confirm. 2. Probabilissimus est Academicismus: sed hic est fons omnis

flagitii ex S. Aug. lib. 3. contra Academicos. c. 16. ergo & ille: adeoque est illicitum, eum sequi. Resp. retorqueo argumentum. Christus neque dicit: *Ego sum moralis, vel etiam physica certitudo, neque conscientia invincibiliter errans, aut ignorantia invincibilis*: sed absolute dicit: *Ego sum veritas*: ergo neque istas licet sequi. Videant adversarii, quo se, aliisque abducant zelo, non secundum scientiam. Nec malè argumentum retorquet Banholzer in *ethice Christiana n. 44.* Christus dicit: *Ego sum panis*, & non dicit: *Ego sum placenta*: ergo non licet comedere placentas. In forma. neg. conf. cum enim veritatem semper assequi sit impossibile, Christus Dominus contentus est, si saltem sequamur id, quod majorem præferet verisimilitudinem.

309. Ad 1. confirm. neg. min. si præsertim intelligatur porta majoris probabilitatis: nam inprimis multæ leges Christianæ Religionis, e. g. circa dilectionem inimicorum, castitatem ac justitiam, quæ certæ sunt, satis adstringunt introitum in cælum. Sanè Ador. 24. v. 25. disputante S. Paulo de justitia, & castitate, & de iudicio futuro, tremefactus est prætor Felix, nec tamen illi gentili, nisi certa proposuerit Doctor Gentium. Si addamus, quòd nunquam licitum sit, se eximere lege, nisi probabilius sit, eam non dari, (quod pro nunc his adversariis permittimus) januam cœli satis arctamus; non enim debemus eam tam arctam facere, quam faciunt adversarii; nam semper debere, facere aut tutiora, aut certa, videtur esse supra conditionem humanam; fere, sicut lex, faciendi semper optima, esset pessima; quia foret perpetua causa peccatorum. Ad secundam confirm. neg. ma. Aliud longè est probabilitas Theologica, tam absolute, quam comparative talis: aliud probabilitas illa Academica. vide dicta num. 295. § seq.

310. Ob. 2. Proverb. 14. v. 12. dicitur: *Es via, quæ videtur homini justa, novissima autem ejus deducunt ad mortem*: ergo non est sequenda via probabilitatis, etiam majoris. Confirm. Homines ut plurimum discordant à regula moralitatis, seu principiis moralibus, potius per defectum, quam per excessum: sic videmus, ordinariè hæreticos laxare viam salutis, contra SS. Patres eam stringere: ergo & nos debemus eam potius stringere, quam laxare. Resp. Argumentum est simile huic: *Aliquod animal est rugibile; ergo etiam Petrus*. S. Scripturæ ibi est sermo de via voluptatis, & ambitionis, quæ hominibus carnalibus videtur justa, seu comoda, sed ducit ad mortem: at non ita via majoris probabilitatis. Ad confirm. Semper habendum præ oculis illud: *Ne quid nimis*. Sanè homines faciliùs deficiunt à moralibus principiis in executione, quam cognitione juxta illud Poëtæ: *Video meliora, probòque, deteriora sequor*: & quamvis etiam deficiant aliquando in cognitione, non ideo debemus, probabilitatem majorem respuere, & ubique quærere certitudinem; cum hæc acquiri sæpiùs nequeat, neque tutum sit, omnes ad tutiora adstringere.

311. Quod attinet ad hæreticos, inprimis non rectè ducitur ab iis argumentum; nec enim debemus in omnibus prorsus esse ipsis contrarii: sufficit contradicere eorum erroribus.

Q³

non potuerit esse opinio, non est ratio, quòd opinio non possit esse actus directus à prudentia, sed quia in eo statu nil potuit affirmari, nisi, ut ait S. Doctor, ex motivo infallibili, quod statui naturæ lapsæ non competit. Ad confirm. om. vel conc. ant. dist. conf. non sufficit opinio probabilissima pro ultimo dictamine. om. conf. non sufficit, ut eâ suppositâ possit ultimum dictamen certum per principia reflexa formari. neg. conf. Hac de re fusè actum *num. 224. & seq.*

ARTICULUS VI.

An inter duas sententias æqualiter probabiles liceat sequi minùs tutam.

316. **D**ico. Si datur inter duas sententias æqualis probabilitas, quæ immediatè concernit licentiam actionis, vel cadit immediatè supra existentiam legis, licet sequi etiam minùs tutam. Ita omnes Doctores, qui vocantur benigni, quique sunt plurimi, præsertim elapso sæculo: & multi etiam isto: quin etiam ex antiquioribus, seu Bartholomæum Medinam antegressis scriptoribus, hæc sententia habet suos patronos, ut suo loco inferius pluribus monstrabitur, & interim videri potest Ralslerus in *norma recti disp. 3. q. 10. a. 1. per totum.*

317. Prob. concl. 1. In dubio de existentia legis qualiscunque, sive, quando datur dubium moraliter tale de existentia legis, non tenemur eam observare: atqui, quando etiam post adhibitam diligentiam, moraliter requisitam, & factam sufficientem indagationem, æquè probabile est, legem non dari, quàm eam dari, planè dubium est, an detur, vel an non detur lex, actionem aliquam præcipiens, vel prohibens: & quod consequitur, dubium est, an actio sit prohibita, vel non: aut econtrà, an sit actio præcepta, vel non: ergo non tenemur observare legem, cujus existentia tantùm est æqualiter probabilis, ma. suprà fusè probata est à *num. 263.* quare huc revocandæ sunt omnes probationes, quas pro superioribus conclusionibus, circa legem dubiam, tam humanam, quàm Divinam & naturalem attulimus.

Confirm. Si nullæ adessent rationes utrinque, nec pro, nec contra legem, tunc planè non tenerer ad illam; daretur enim eo in casu ignorantia invincibilis strictè dicta: ergo neque teneror ad illam, quando dantur rationes utrinque æquales; quia planè non est minus dubium in hoc, quàm in altero casu: neque habetur in hoc casu scientia legis, etiam tantùm moraliter dicta, seu intimatio sufficiens: neque periculum peccandi materialiter est majus in uno, quàm in altero casu: periculum autem formaliter peccandi removeri potest dictamine reflexo.

318. Prob. concl. 2. seu potius explanatur magis argumentum jam suprà adductum *num. 247.* (pro conclusione, qua negavimus, teneri nos ad legem dubiam) & desumptum ab onere valde gravi per oppositam sententiam hominibus sine sufficienti probatione imposito. Si quis, stante æquali probabilitate, deberet sequi semper

tutorem, tunc etiam deberet sequi tutiorem, etiam si minùs tuta foret modicè probabilior: sive non posset sequi minùs tutam, nisi hæc foret notabiliter probabilior: sed sic imponitur hominibus onus valde durum: ergo, Major in primis admittitur communiter à doctoribus rigidioribus, è quibus Pater Noster Thyrsus, ad licitam præxin sententiæ minùs tutæ, ubique requirit, ut hæc, vel sit unicè probabilis, vel sit moraliter certa, vel post sufficiens examen citra passionem (quæ tamen circa utilia, & delectabilia facillè irrepit) appareat clarè, manifestè, notabiliter, aut longè verisimilior: quod ipsum etiam innuit Eminentissimus Aguirre.

319. Secundò, In moralibus parum reputatur pro nihilo: ergo, si excessus non sit sat clarus, notabilis, atque sensibilis, non est ratio, quare liceat sequi sententiam, modicè tantùm probabilior, & non etiam liceat sequi æqualiter probabilem. Tertiò, In modicè tantùm probabiliori sententia æquale ferè datur periculum peccandi, quàm in æqualiter probabili: & in sensu morali non vitatur in illa magis periculum errandi, quàm in ista: ergo, si non licet amplecti sententiam æqualiter probabilem, neque licebit amplecti alteram modicè tantùm probabilior. Quartò, Etiam in æstimatione morali non magis potest prætereundè ignorantiam legis, qui habet modicè minorem probabilitatem de ea, quàm qui habet modicè majorem. Quintò tandem, Videtur mirabile, quòd quis non possit sequi sententiam, quæ defenditur ab egregiis doctoribus, graves rationes afferentibus, contra totidem alios æquè doctos, similibus rationibus instructos: possit tamen eam sequi, si e. g. tantùm novus unus, aut alter, prioribus non omnino par, cum aliqua confirmatione, nova quidem, sed non admodum valida, accedat.

320. Probatur jam minor prioris syllogismi. Si non liceret sequi sententiam minùs tutam, nisi clarè, & notabiliter probabilior, ordinariè deberemus sequi tutiorem: hoc est onus valde durum, & ab adversariis non probatur: ergo probatur ma. Dudum observârunt Bartholomæus Medina, Antonius Perez, Franciscus Suarez, & alii maximi viri: idemque clara docet experientia, quòd in tanta multitudine actionum, quæ ubique occurrunt, & in tanta varietate sententiarum, in quibus auctores gravissimi sibi opponuntur, valde difficile sit, clarè, notabiliter, ac sensibilibus discernere, quanam opinio sit probabilior alterâ. Et sanè debet esse satis animosus, qui in conflictu sententiarum, etiam post diligentem indaginem, ordinariè decidere audet, quæ opinio non tantùm utrunque videatur, sed etiam clarè, notabiliter, ac sensibilibus sit probabilior. Neque dicas, id colligi posse ex eo, quòd sententia sit, vel non sit, communis; nam non statim ex eo sententia est notabiliter probabilior, quòd sit communis; cum sæpissime detur communis contra communem. Certè Hieronymus de Cævallos scripsit tres tomos, (quos vocat *speculum aureum*) communem contra communes: ergo semè ordinariè non posset quis absque passione judicare, licitum sibi esse, sequi sententiam minùs tutam, in materiis hinc inde probabilibus, & ex quorundam qui-

quidem opinione licitis, ex aliorum verò sententia illicitis: ergo ordinariè teneretur ad tutius sequendum.

321. Minor quoad secundam partem, seu quòd hoc onus non probetur ab adversariis, patet ex solutione objectionum. Quoad primam, seu quòd sit onus valde grave, patet, tum ex dictis n. 266. quia scilicet deberemus observare leges plurimas, reipsa non existentes: tum etiam ex eo, quòd docti interrogati de conscientie dubiis, deberent ordinariè responsa dare iuxta opiniones tutiores, quas consequenter indocti deberent sequi: vel deberent consulentes remitti ad alios doctiores, & quidem non benignos, sed rigidos, cum molestia gravi poenitentium. Deberent etiam confessarii non tantum, quando agitur de valore Sacramenti poenitentiae, sed etiam, quando agitur de licentia, sequi ordinariè sententias tutiores: quòd esset addere onus oneri, jam antè fat gravi. Plures aliae onerosae sequelae possent deduci, quae cuivis facile incidunt: & quamvis adversarii modo allatas speculariè videantur admittere, practice tamen non videntur eas observare.

322. Sic P. Thyrsus tom. 3. *selecl. disp. 41.* cum pluribus, sed etiam contra plures, negat, dari obligationem confitendi circumstantias tantum aggravantes: imò *ibidem n. 12.* admitit, non esse necesse, ut distinctè explicetur numerus obsectorum, etiam totalium, iniqua quis una voluntate tendit. e. g. quando quis uno actu proposuit sibi, se velle decem occidere; talis enim juxta ipsum sufficiens ter se accusat dicendo: *Habui desiderium multos occidendi*: cum tamen opposita sit communior, & Dicastillo *tr. 8. de poenit. disp. 9. dub. 4. n. 217.* dicat, ante tempora sua eam fuisse unanimem Scholasticorum sententiam. At quomodo probabitur, hanc sententiam, quae, dum negat eam obligationem, ex se minus tuta est, notabiliter, & clarè probabiliorem esse opposita tutiore? Certè non habetur, nisi fermè argumentum negativum, quòd scilicet hæc obligatio non probetur, & onus tale sine gravi ratione imponi non debeat, quam rationem etiam nos pro nobis adducere possumus in praesenti quaestione.

Sic etiam Munieffa, ex rigidioribus unus, docet, non esse peccatum mortale, distribuere in statu peccati mortalis sacrosancta in Euchari- stiam: & tamen Castropalao *tract. 18. de Sacramentis punct. 5. num. 12.* ait, hanc sententiam esse paucorum, & nullatenus admittendam: unde ergo illa tam clarè, & notabiliter major probabilitas? De Prospero Fagnano jam aliquid diximus n. 307. addendum ex eodem, quòd *eodem loco ibi citato*, ubi probabilitatem multum exagitat, tamen n. 448. ponat hanc conclusionem, quòd auctoritas unius gravis doctoris reddat opinionem probabilem, & fundamentum sufficiens eam tenendi, ac in praxin deducendi, si in contrarium nullus occurrat Doctor, & rationes utrinque aequaliter probabiles sint. Quomodo autem auctoritas unius Doctoris, nullatenus rationes majores pro sua sententia, quam stent pro opposita, afferentis, statim faciat eandem sententiam clarè, & notabiliter probabiliorem, imò, ut Fagnanus exigit, certam? Dein fac, casum esse novum, quem alii non-

dum examinàrint, an ideo opinio statim erit manifestè, notabiliter probabilior, aut certa, ob carentiam auctoris contrarii? Similia alii ostendunt de Julio Mercoro, itémque Vincentio Barono. Legatur etiam P. Gervasius Brisacensis, ex ordine Cappuccinorum, & videbitur, quòd rigorem primæ conclusionis, qua negat licitum, sequi sententiam minus tutam, nisi probabilior, sequentibus paragraphis, vel articulis valde mitiget. Solet huc etiam afferri, tum argumentum desumptum ex obedientia, superioribus debita, tum ex illo principio: *Melior est conditio possidentis*: sed de horum efficacia sermo redibit inferius: mihi huc usque dicta sufficiunt.

ARTICULUS VII.

Solvitur prima objectio ex SS. Patribus.

323. **O**B. 1. SS. Patres docent, nos debere sequi semper, aut sententiam tutiorem, aut probabiliorem, ergo non licet sequi aequaliter probabilem, antec. prob. asserendo textus, quos legere potes apud P. N. Thyrsium Gonzalez de recto usu opin. probab. *disert. 13. c. 2. §. 2.* Resp. Ut rectè observat Ralslerus in norma recti *disp. 3. quest. 9. art. 16. n. 707.* de hac quaestione inprimis non agunt Patres: dein quandoque suadent severiora, quandoque etiam benigniora permittunt. Ulterius non agunt semper asserendo obligationem, sed sæpè tantum consilium dando, quandoque etiam concionatoriè rem aliquantò magis exaggerando. Sanè usque ad tempora Magistri Sententiarum vix habetur aliquid firmi: ipsi certè textus, quos asserit P. Thyrsius, mea opinione non multum probant.

Et inprimis S. Clemens *epist. 5. ad suos discipulos* (si tamen epistolæ illæ sunt hujus Sancti, & incorruptæ, de quo videri meretur Bellarminus; quòdenim hunc textum Gratianus in Decreto Cap. Relatum. 14. *disp. 37.* referat, non reddit certam ejus auctoritatem) tamen hic, inquam, S. Pater aliud ibi non asserit, quàm Scripturas Sacras non esse privato sensu, nec juxta proprii duntaxat ingenii vim, & intelligentiam, accipiendas, sed ex majorum, seu Patrum traditione. S. Cyprianus tantum docet, religiosas mentes errorem deponere, & invenire veritatem, eundo ad Divinæ traditionis originem. S. Basilus ait, quòd, sicut corporea pondera per justam libram comprobantur, ita electio eorum, quæ ad vitam instituendam spectant, debeat fieri per liberum arbitrium, ratione regulatum. S. Augustinus vetat, asserre stateras doctas, & vult asserri Divinam, tanquam de Sacris Scripturis, & thesauris Dominicis. Lactantius, qui etiam allegatur, non est sanctus, nec Ecclesiæ Pater, ejusque opera à Gelasio Papa relata sunt inter apocrypha: & tamen etiam iste solummodo ait *loc. cit.* nempe l. 3. *Divinarum Institutionum. c. 13.* non debere nos potius trahi auctoritate, quàm veritate; cum æterna poena immineat, si nos persona inanis, aut opinio falsa, decipiat. Sed hæc omnia non sunt nobis contraria, eaque absque ulla tergiversatione ad-

mit-

mittimus, ut patet; nam dicimus, Sacram Scripturam non spiritu privato explanandam: dicimus, inquirendam esse veritatem, diligentia morali, pro qualitate negotii: at, si veritas deprehendi nequeat, non dicitur in his textibus, quid tum faciendum sit, nisi, quod in rem nostram Lactantius c. 27. dicat, stultum esse, velle praeceptis parere, quæ utrum vera sint, an falsa, dubitatur. Adde, quod cit. c. 13. tantum loquatur de autoritate Philosophorum gentilium, quod non facit ad rem.

324. Dices. S. Chrysostomus in opere imperfecto bomila 44. in Matth. ante medium sic scribit: Si enim vestimenta empiurus gyras unum negotiatorem, & alterum, & ubi meliores vestes inveneris, & pretio villiori, ab illo comparas: quomodo non oportet populum circuire omnes Doctores, & inquirere, ubi sincera veritas Christi venundatur, & ubi corrupta: & omnium confessiones cognoscere, & veriore eligere, plusquam vestimentum? Idem bomil. 13. in c. 6. ep. 2. ad Cor. in morali sub finem, juxta versionem, quam ego solam habui (P. Thyrsus aliam habuerit, accidentaliter diversam) sic ait: Vulgi opiniones ne circumferamus, sed res ipsas expendamus. An non enim absurdum, ac preposterum fuerit, nos, cum de pecuniis agitur, aliis fidem non habere, sed numero, & calculo id committere: cum autem de rebus judicandum, in aliorum opiniones temere, ac velut obtorto collo trahi, idque, cum exactam rerum omnium lancem, ac normam, & amissim habeamus, nempe Divinarum legum sententiam?

Resp. Auctor operis imperfecti illius, vel non est S. Chrysostomus, sed hæreticus: vel certe liber ille ab hæretico est corruptus; quia bomil. 4. habet propositiones Arianas. vide Belarminum de scriptoribus Eccles. in S. Chrysostomo. Verum, hoc omisso, textus tantum probat, deberi morali diligentia inquire veritatem, quod etiam dicimus. Sed neque omnino literaliter accipienda sunt ea verba; alias quivis rusticus deberet circuire omnes Doctores orbis, quod nemo prudens dixerit. Sicut etiam nemo, empturus vestem, circuit omnes mercatores, sed tot, ut moralem adhibuisse diligentiam possit censeri. Accedit, quod textus loquatur de inquirenda veritate fidei: qua in re non est utique statim credendum cuique ministrallo. Secundus textus etiam plus non probat, quam debere veritatem moraliter inquire, nec posse statim cuique credi, præsertim in materia fidei. Imo, cum S. Pater ibi loquatur de elemosyna, videtur tantum reprehendere minorem fidem divitum, qui promissionibus firmissimis DEI non satis fidunt, nec satis liberaliter erogant.

325. Solet etiam objici S. Gregorius Nazianzenus, qui orat. 27. ita scribit: Atqui plerisque secus videtur, inquit: quid vero meâ interest, qui rei veritatem magis curo, imò solùm curo? hoc enim vel me condemnaverit, vel absolverit: hoc miserum vel beatum reddiderit: ex quo volunt adversarii inferre, non sententiam probabilem, sed veritatem excusare, ac esse sequendam. Sed textus non venit ad rem. Loquitur ibi S. Nazianzenus de suis obrectatoribus, à quibus dicebatur, ambuisse infulas Constantinopolitanas, atque, se eorum judicia non curare, dummodo se conscientia propria non incuset.

Afferuntur etiam S. Bonaventura, qui citatur tom. 2. opusc. de processu religionis proc. 5. c. 3. itemque S. Bernardinus Senensis serm. 17. in Dom. 2. quadragesima, quorum verba vide apud P. Thyrsium de usu opinion. probab. disert. 13. c. 2. §. 4. & §. 5. quæ tamen, prout citantur, invenire non potui: afferuntur, inquam, isti SS. Doctores, tanquam nostræ conclusioni contrarii. Sed respondetur, vel ex iis nimium, vel nihil probati, nam SS. Bonaventura, & Bernardinus, si sitius accipiantur, videntur docere, ignorantiam juris, vel legis Divinæ, non excusare; utitur, ne aliquid contrarium definitioni Alexandri VIII. inde inferatur, explicandi sunt de ignorantia vincibili: & tunc nobis non opponuntur.

S. Antoninus, qui etiam ut nobis contraria citatur i. p. tit. 3. c. 10. §. 10. magis videtur nos favere; ait enim, quod cum bona conscientia potest quis tenere unam partem alicujus opinionis, secundum eam operari, excluso saltem scandalio, quæ scilicet pars habeat pro se notabiles Doctores, dummodo talis opinio non sit contra auctoritatem expressam Sacre Scripturæ, nec contra determinationem Ecclesiæ Catholicæ. Addit, quod operari non debeat dubitare, scilicet practice, sed ut formare bonam conscientiam de eo, quod credit, tanquam de probabiliori parte, scilicet practice, quatenus dictamine reflexo judicat, probabilis, vel moraliter certum esse, quod actio aliqua sibi liceat: id quod fieri posse judicat præcipue, quando quis adhibet diligentiam inquirendo, an liceat, nec invenit, quod eum sufficienter moveat ad hoc, quod sit illicitum. Eodem loco citat Hostensium, qui in extrav. de cognat. §. 1. Cap. Si vir. ait: Ubi sunt diverse opiniones, & diversa judicia, semper humanior est preferenda, & æquior. Quod dictum Sanctus hic nullo modo refellit, sed omnino approbare videtur: imò idem hic Sanctus. 3. p. tit. 13. c. 4. §. 7. amplectens opinionem mitiorem circa recitationem Brevarii, ait, hanc sententiam tenendam: Quia benignior est, & quia non debet Ecclesiæ alicuiusque injicere. Sed de S. Antonino iterum inferius.

ARTICULUS VIII.

Solvuntur aliæ objectiones ex SS. Patribus.

326. O B. 2. S. Augustinus libr. 1. de baptismo, contra Donatistas. c. 3. ait: Quanquam, etiam si dubium haberet, non illic recte accipi, quod in Catholica recte accipi certum haberet, graviter peccaret, in rebus ad salutem animæ pertinentibus, vel eo solo, quod certis incerta præponeret: ergo ex S. Augustino peccatur, quando in salutis negotio incerta certis præponuntur. Resp. dist. conf. peccatur præponendo certis incerta, in quibusdam negotiis, maxime, in quibus non habetur vera probabilitas de opposito. con. conf. universaliter, & in omnibus. neg. conf. S. Augustinus ibi agit de eo, qui aliquo modo adhuc infirmus in fide, robustius credit, quod utraque pars, Catholici scilicet, & Donatistæ, simul dicunt: interim tamen etiam, quod Catholici soli dicunt contra Donatistas, verum, & certum ha-

habet, atque adeò certus est, quòd ad salutem necessarium sibi sit, in Catholica Ecclesia vivere: tamen, nescio, quibus de causis, vellet à Donatistis baptizari; cum tamen Catholici negent, extra casum necessitatis (de quo S. Doctor agit cap. *precedenti*) posse à Donatistis, tanquam hæreticis, baptismum suscipi, quamvis oppositum Donatistæ affirmant: & ait, talem graviter peccatum, si incerta certis præponat.

In hoc casu id nos quoque admittimus; quia, ut patet consideranti, talis nullam veram probabilitatem habet de licentia recipiendi baptismum ab hæretico, certumque ipsi est, non tantum tutius posse, sed etiam debere, baptismum apud Catholicos recipi. Nostra autem sententia non loquitur de casu, quo obligatio est certa, sed quo tantum certa est major securitas sententiæ, quæ sunt longè diversa; nam licet aliquando præponi incertam directam probabilitatem de licentia, alteri certitudini tantum de securitate majori sententiæ oppositæ, negari non potest; alias enim neque liceret operari juxta sententiam probabilissimam, contra magis tutam, adeoque certius securam: quod ab Alexandro VIII. in propositione 3. est damnatum.

327. Ob. 3. SS. Patres nullibi docent nostram sententiam: ergo non est ipsis conformis. Confirm. 1. SS. Patres docent, animarum regimen esse plenum periculis: sed non ita esset, si liceret uti nostrâ sententiâ: ergo. Confirm. 2. Sancti viri metuebant, etsi probabilius judicarent, aliquid esse honestum: ergo multo minùs suadebant tantum æqualiter probabilia, & minùs tuta. Resp. retorquendo argumentum. SS. Patres neque docent sententiam rigidiorē: imò de hac quæstione ex instituto non tractant. in forma neg. conf. vel dist. non est SS. Patribus positivè conformis. om. conf. non est ipsis conformis negativè, sive, nullatenus eis opposita. neg. conf. Ad 1. confirm. neg. min. Tamen adhuc est satis magnum periculum, ne omittantur etiam ea, ad quæ quis certò obligatur, ob varios scilicet timores, respectus humanos, spes, vel cupiditates, difficultates, & negligentias.

Accedit, quòd sæpè occurrant casus novi, saltem ratione circumstantiarum, in quibus non statim occurrat, quid probabilius, vel æquè probabile, quandoque vix, quid Theologicè probabile sit: neque quisvis post lectam unam, aut etiam alteram casuum Summam statim erit universaliter bonus animarum dux: poterit tamen facilius esse bonus secundum quid, & aptus pluribus in locis agere parochum; aliàs si nemo, nisi in Theologia morali versatissimus, esset aptus animabus etiam ruri pascendis, quis rusticis provideret? Certè soli rigidissimi, qui ubique tuta præscribere vellent, etiam apti non essent spiritali regimini: sanè ad illos accedere rari. Ad 2. confir. neg. conf. Ubique viri sancti cum Jobo c. 9. v. 28. verentur opera sua, ne scilicet occulta passio irrepat, ne aliquis negligentia intercurrat &c. non tamen ideo nunquam suadent æqualiter probabilia aliis, licet forte ipsimet, ob majoris perfectionis amorem, faciant tutiora, non tanquam ex præcepto, sed tanquam ex consilio.

R.P. Ant. Mayr Theol. Tom. I.

328. Dices. SS. Patres semper suadebant quæ magis videbantur conformia legibus, ac SS. Canonibus: ergo & nos debemus ea suadere. Confirm. Post decreta Alexandri VII. & Innocentii XI. non amplius est ita communis sententia benigna: apud Gallos, & Belgas viget rigor: ex aliis etiam multi à benignis ad rigidos transierunt: inter quos Eminentissimus Aguirre, item Elizalde, P. Thyrsus, & alii: quin ullus à rigidis ad benignos transierit: ergo. Resp. neg. ant. quod probari non potest, saltem in hoc sensu, quòd SS. Patres suaserint tutiora, tanquam sub præcepto posita, & non tantum sub consilio, seu tanquam magis perfecta. Imò etiam Patres in Conciliis (idem dicendum de Pontificibus) sæpè nil ausi sunt statuere, quando viderunt sententias hinc inde esse probabiles: nec voluerunt homines ad tutiora adstringere. Certè Concilium Triburienfè habitum anno 895. sub Formoso Pontifice canon. 48. ait, se nec definire, nec refutare aliquid *propter eos, qui diversè de eo sentiunt*: imò minùs tutam, nec notabiliter probabiliorē sententiam amplecti permittit, ut quis scilicet utatur conjugio, quod bona fide inuit cum filia suæ spiritualis commatris, de quo dubium inter doctos tunc temporis erat, an valeret. videatur Cabasutius in hoc Concilio, canon. 48. Ad confirm. Etsi transierint aliqui ad majorem rigorem, tamen adhuc pro sententia, minùs rigida, præferim ea, quæ tantum in casu æqualis probabilitatis sententiæ minùs tutæ, docet licitum esse, hanc sequi, stant valde multi auctores, de quo plura inferius.

ARTICULUS IX.

Solvitur objectio ab autoritate antiquorum.

329. Ob. 4. Omnis antiquitas sensit, debere nos sequi sententiam, aut tutiorem, aut notabiliter probabiliorē: atqui non est præsumendum, quòd DEUS tantis sæculis permiserit tam universalem errorem, in materia morali, & obvia: aut, quòd docti communiter imposuerint tantum onus hominibus, absque sufficienti fundamento: ergo. Confirm. 1. Ipsi auctores benigni in aliis materiis sæpissimè probant aliquam obligationem, ex constanti traditione Ecclesiæ, quam colligunt ex communi usu fidelium, aut sensu Doctorum, per tempus immemorabile: ergo eadem probatio debet sufficere in hac materia. Confirm. 2. Doctores antiqui non sunt usi alia methodo regendi conscientias, nisi illa, quam didicerunt à majoribus, & quam viderunt, ab immemoriali tempore, à piis per consuetudinem adhiberi: ergo, cum semper adhibuerint eam, quam vocamus rigidam, signum est, illam methodum fuisse semper usitatam in Ecclesia DEI, & ab Apostolis derivatam in SS. Patres, ab his verò in posteros.

330. Resp. Similia à Mercoto, ac aliis, sæpè dicuntur, sed non probantur: nec libri, aut loci, ubi doctrina hæc contineatur, allegantur. In forma neg. interim majorem: de minore quid sentiam, paulò post dicam. Utrique ne-

R

gar

gari non potest, ex antiquis multis nobis fuisse contrarios; at, quod omnes contrarii fuerint, probari non potest: & imprimis, quod attinet ad SS. Patres, jam vidimus, ex iis solidi nihil posse probari: cum neutri parti sit factum exploratum, quid isti senserint: idem esto iudicium de aliis Doctoribus usque ad initium Theologiæ Scholasticæ, & Petrum Lombardum. Post hunc ex Scholasticis pro nostra sententia stant non pauci ex antiquis, quos afferemus in sequenti questione: quibus accedunt illi, qui affirmarunt, in dubio cæteris paribus sequendam benigniorem, ut S. Antoninus, Hostiensis, citati n. 325. & alii.

Favent nobis etiam ij veteres, qui admiserunt, excusare ignorantiam invincibilem à peccato; nam in æstimatione morali planè datur in casu æqualis probabilitatis aliqua ignorantia invincibilis ex n. 317. qui verò negarunt, hanc ignorantiam excusare, fuerunt apertè nimium rigidi. Sed & ipsi recentiores, rigidi dicti, non videntur constanter sententiam rigidam amplecti; ut enim ostensum à n. 321. sibi non constant in suo rigore; ut adeò autoritas sententiæ rigidioris, etsi sit magna, tamen non sit tanta, ut in ejus comparatione autoritas sententiæ benignioris, etiam ab antiquis proveniens, & præsertim recentiorum plurimorum consensu suffulta, sit minus habens, seu levis, censenda.

331. Jam, quod attinet ad minorem, diximus n. 260. debere admitti, quod DEUS permiserit valde diuturno tempore aliquem errorem, aut antiquorum, aut recentiorum: & non esse rationem dicendi, quod eum potius permiserit posterioribus, quam prioribus temporibus; quia DEUS, & potuit permittere errorem, qui per accidens esset multis causa peccati formalis, & potuit permittere errorem, qui esset causa peccatorum materialium. Cæterum, quod fuerit error prorsus universalis, ut omnes Doctores decepti sint, probari non potest: imò jam est ostensum, & ostendetur infra ulterius, etiam antiquiores quosdam rigorem hunc non approbasse; quare verum non est, quod omnes Doctores onus hoc grave imposuerint: quod autem illi, qui id imposuerunt, sine fundamento sufficienti id fecerint, probatur partim nostris argumentis, partim etiam solutione objectionum.

332. Ad primam confirm. neg. conf. & paritatem. In illis casibus ordinariè agitur de lege positiva Divina, cujus existentia potissimum ex constanti praxi est probanda, & hinc auctores adducuntur tantum ut testes continuæ praxis: in nostro autem casu agitur de lege naturali, scilicet, quod debeamus in dubio semper sequi tutius, vide num. 259. Insuper negatur suppositum, quod tam constans semper praxis, & opinio fuerit: certè istam adversarii non probant. Accedit, quod sint rationes graves in oppositum à paritate cum ignorantia invincibili, cumque legibus civilibus, à maxima gravitate oneris &c.

Ad 2. confirm. Rectè ait recentior quidam, hoc argumentum probare nimium; nam sic nulla sententia veterum deferri unquam posset, & omnis eorum doctrina deberet transferri ab Apostolis tradita, quod non est verum; cum multæ antiquorum sententiæ sint etiam ipsæ an-

tiquæ, sicut est innegabile. Certè complures ex antiquis Doctoribus censuere, non excusare à peccato etiam ignorantiam invincibilem, quod defacto communissimè negatur, & negati debet post decretum Alexandri VIII. damnantis triginta, & unam, propositiones, & præsertim secundam, quam adduximus n. 57. Si dicas, id non omnes sensisse, id quidem concedo (quamvis aliter senserit Gerson citatus num. 260.) at vicissim etiam dico, pariter non omnes antiquos sensisse, quod semper sequenda sit opinio tutior, aut probabilior. Si replices, saltem multos istud sensisse, repono etiam multos sensisse, non excusare ignorantiam invincibilem, imò in hoc principio fundasse rigidam suam affectionem. Accedit, quod DEUS decreverit, successivè illustrare Ecclesiam suam: insuper plurima disputationibus hominum reliquerit. Sic ante Scotum Immaculata Conceptio Beati-ssimæ Virginis, per unum, aut alterum sæculum, ita latuit, ut vix non erronea conferretur pia sententia, etiam maximis viris, in forma neg. ant. & conf. quæ non probantur.

333. Dices 1. Si sententia rigida non esset vera, nunquam eam tanto consensu fuissent amplexi Doctores; quia est sensui valde ingratum. At verò sententia, dicta benigna, sensui valde aridet, atque adeò mirum non est, statim fuisse in mores inductam. Hoc argumentum videtur alludere ad demonstrationem, quæ pro Catholica Religionis veritate solet afferri, scilicet eam nunquam propagandam fuisse sine miraculis; cum sensui sit valde adversa: cum e contra Machometismus, sensibus omnia indulgens, facile propagari potuerit absque prodigiis: atque adeò hoc argumentum sententiam benignam, saltem aliquo modo, cum Machometismo comparare videtur: quidquid autem de hoc sit, Resp. facillimè negando suppositum, quod tantus fuerit consensus Doctorum, & multò magis negando, quod homines ita communi studio fuerint in executione hanc sententiam amplexi, sicut innumeri populi amplexi sunt Catholicam fidem: certè à multis sententia hæc dicitur fuisse occasio aliqua multorum peccatorum formalium; eò quod multi ex erronea conscientia peccaverint, scilicet veram existimando sententiam rigidam, nec tamen eam sequendo. Nec DEUS deseruit, uno, vel altero sæculo, Ecclesiam suam, tum, quia nihil mali fiebat, si homines tutius sequerentur, tum, quia non omnino universalis erat consensus: potest autem DEUS permittere errorem, seu conscientiam erroneam, etiam in pluribus, quin possit dici deserere Ecclesiam suam, ut est innegabile. videantur dicta num. 260.

Quod autem dicitur, sententiam benignam, utpote sensibus mollem, statim placuisse recentioribus, seu Bartholomæum Medinam secutis scriptoribus, si ita intelligatur, quasi ipsismetiam arripserit ejus usus, non congruit sanctitati magnæ plurimorum talium recentiorum. Certè, si quis legat, quæ Patres Dominicani scribunt de Dominico Bannez, Joanne à sancto Thoma, ac aliis: vel quæ nostri de Suarezio, Lessio, Thoma Sanchez &c. non sibi facillè persuadebit, eos sensui ita fuisse addictos, ut in hujus gratiam laxas doctrinas in scholas invehere voluerint.

nint. Sed nec in gratiam aliorum voluissent perdere animas suas, & doctrinam, propria opinione nimium laxam, orbi obtrudere. Quod autem jugum Domini, quantum licet fieri posse putarunt, reddiderint suave, & leve, reprehendendi non sunt.

334. Dices 2. Etsi omittatur, quod Doctores plurimi stent pro nostra sententia, non ideo est vera: ergo tamen non licet eam sequi, prob. ant. ut ait Seneca de vita beata c. 2. *Non tam bene cum rebus humanis agitur, ut meliora pluribus placeant: argumentum pessimi turba est:* ergo. Resp. dist. ant. non ideo hæc sententia est certo vera, om. ant. est probabilis vera. subdist. non est ex sola autoritate, om. non est ex ista, simul, & ex ratione, neg. ant. & conseq. Non sola auctoritate, sed etiam, & potius, ratione sententiam nostram probamus. ad prob. antec. dico, non esse satis modeste huc applicatum dictum Senecæ. Auctores gravissimi, & doctissimi, atque plurimi eorum etiam sanctissimi, non sunt tantum turba quedam, in pessima quæque, aut ignorantia vincibili, aut etiam malitia vix corrigibili, proruens: unde, quamvis multitudo pessimorum exemplorum non reddat sententiam verosimilem, id tamen utique præstat cumulus maximorum virorum, in aliquid consentientium: & si numerus Doctorum non reddat sententiam æstimabiliorem, ad quid adversarii tanto studio pro sua opinione auctores corradunt? ad quid toties prædicant, omnes antiquos pro ista stare?

ARTICULUS X.

Solvuntur objectiones à ratione.

335. **O**B. 5. Juxta nostra principia posset quis licet agere contra legem, quandoque est probabilis opinio de dispensatione, vel excusatione: hoc est falsum: ergo. Confirmatur. Qui agit contra sententiam tutiorem, agit contra conscientiam: ergo male agit, prob. ant. conscientia dicat, agendum esse tutius: ergo, si quis hoc non agit, agit contra conscientiam. Resp. neg. maj. in eo casu non datur æqualis probabilitas immediatè de licentia actionis, sed tantum de aliquo remoto, scilicet de dispensatione, vel excusatione: non est autem aequaliter probabile, quod quis, supposita tantum probabilitate de dispensatione, vel excusatione, licet agat; quia, quando lex est certa, & dispensatio tantum dubia (qualis est illa, quæ tantum est aequaliter probabilis) tenetur quis legem observare, ex dictis n. 263. Ad confirm. neg. ant. ad prob. dist. antec. conscientia dicat, agendum tutius, tanquam ex præcepto, neg. antec. tanquam ex consilio. om. antec. & neg. conseq.

336. Ob. 6. Quilibet, volens navigare ad Indos, eligit navem, tutius, & probabilius illuc perventuram: ergo quilibet volens venire in cælum, debet etiam eligere medium tutius, & probabilius. Resp. Hoc argumentum probaret, quod neque liceret uti sententia probabiliori; quia navigaturus ad Indos, cæteris paribus, si pru-

denter agit, eligit, si potest, navem certo perventuram, & non tantum probabilius perventuram. In forma dist. antec. si cætera omnia sint paria, conc. antec. secus, neg. antec. & sub eadem dist. conc. vel neg. conseq. si quis enim habet rationabilem causam, e.g. quia navis minus tuta, pergit in aliquem portum, ubi ipse magnum potest sperare lucrum, vel quem cupe- ret etiam lustrare: vel quia in minus tuta navi habet aliquem, qui ipsi in via præstet alimenta, vel quia vitat nimis magnos sumptus, ipsi valde difficiles &c. potest prudenter eligere navem minus tutam, modo ea adhuc moraliter tuta sit.

Pariter in nostro casu potest quis ob rationes suas eligere sententiam minus tutam, æqualiter tantum probabilem; quia hæc omnino moraliter tuta est, præsertim, si per principia reflexa deponatur omne dubium; tunc enim non est periculum peccati, nisi materialis, quod à cælo non excludit, quando quis non tenetur illud evitare, ut non tenetur in nostro casu ob nostras rationes. Nec dicas, rem nullam comparari posse cum periculo salutis; nam etiam eodem fere modo nullum lucrum æquivalere vitæ, & tamen non censetur imprudens, qui ob lucrum eligit navem minus quidem, attamen adhuc moraliter tutam. Dein non est periculum salutis in nostro casu. vide dicta n. 283.

337. Ob. 7. Stante æquali probabilitate, pro & contra legem, est dubium de licentia: sed, hoc stante, non licet operari: ergo. Confirm. Æqualis probabilitas non potest esse certa agendorum regula: ergo non potest præbere licentiam agendi. Resp. dist. ma. stante æquali probabilitate, est dubium speculative, vel remotum, conc. ma. est dubium practicum, seu proximum, & tale, quod per principia reflexa non possit prudenter deponi. neg. ma. & dist. sic mi. neg. conf. In casu æqualium rationum, pro & contra legem, potest quis reflexè dicere, legem sibi esse moraliter dubiam, nec sibi sufficienter cognitam, aut promulgatam, adeoque non obligare: & sic potest, per hæc, vel similia principia reflexa, dubium practicum deponere. Ad confirm. dist. antec. æqualis probabilitas non est regula certa, se sola, sine adjumento principiorum reflexorum. conc. antec. non est regula certa cum istis. neg. antec. & conseq. Posita æquali probabilitate de non existentia legis, potest quis secum ratiocinari ulterius, ac dicere, legem dubiam, seu invincibiliter ignoratam, non obligare, seque prudenter id facere, vel omittere, quod omnino absque passione prudenter judicat, sibi esse licitum, vel non præceptum. vide n. 223. ubi ostensum, quomodo possit dictamen reflexum certum de licentia erui ex præsupposita æquali probabilitate &c.

338. Ob. 8. Honestas, vel inhonestas objectiva, seu ipsarum actionum, non dependet ab opinionibus humanis: ergo, si actio non sit in se honesta, non potest excusari per dictamen probabile, sive directum, sive reflexum. Resp. Hoc argumentum (ut patebit expendenti probaret, nec excusare ignorantiam invincibilem, nec certitudinem apparenter talem, quod est falsum. In forma dist. antec. honestas, vel inhonestas materialis objectiva actionum, distin-

Actum ab actu voluntatis, non dependet ab opinionibus humanis. om. antec. honestas materialis objectiva, actionum ipsius voluntatis, seu ipsarum, volitionum. subdist. honestas positivè talis. om. ant. honestas negativè talis, seu non inhonestas. neg. antec. & conseq.

Explico rem in exemplo. Ponamus, aliquem invincibiliter existimare, mentiri in bonum reipublicæ esse licitum, & consequenter eum, hac persuasione motum, reipsa mentiri (eodem modo discurrendum est de aliis objectis, sive ex se, sive ex prohibitione malis) in hoc casu conceditur, mendacium esse materialiter malum, nec hoc dependet ab opinionibus humanis. At verò de actu voluntatis, imperante mendacium, aliter discurrendum est; nam iste in hoc casu in se non habet aliquam entitativam, seu objectivam, etiam tantum materiale, malitiam: consequenter est negativè saltem honestus, seu non est positivè inhonestus; nam talem actum à positiva tali inhonestate excusat ignorantia invincibilis; actus enim voluntatis non specificatur ab objecto præcisè, ut istud est in se, sed ut proponitur ab intellectu; unde, sicut objectum, in se etiam bonum, si per dictamen ultimum representetur ut malum, specificat, seu reddit actum malum: ita etiam objectum, e. g. mendacium, si per dictamen ultimum (quod tali homini, qui invincibiliter ignorat, mendacium esse malum, non representat istud ut malum, sed potius ut bonum) si, inquam, per dictamen ultimum representetur ut bonum, non potest actum, amplectentem e. g. mendacium, reddere positivè malum.

Quod autem facit ignorantia invincibilis, idem ex nostris rationibus facit dubium invincibile, vel æqualis probabilitas: atque adeò inhonestas, vel honestas, saltem negativa, actus voluntatis, dependet multum à præcedenti cognitione intellectus; si enim hæc bona fide, seu invincibiliter, aliquod objectum proponat ut honestum, vel saltem proponat ita, ut possit judicari, per principia reflexa, honestè amabile, vel factibile, tunc actus voluntatis, objectum illud amans, vel amplectens, erit honestus. Cum autem in casu æqualis probabilitatis cognitio proponat objectum, ita, ut saltem per principia reflexa possit judicari honestè amabile, vel factibile, hinc actus voluntatis consequens est honestus, saltem negativè, sive non inhonestus.

339. Alia esset quæstio, an talis actus sit positivè honestus, seu etiam meritorius, de quo adhuc lis est inter auctores; cum aliqui velint, omnem actum tendentem in objectum in se, seu independentem à modo representandi intellectus, materialiter malum, non posse esse positivè honestum; quia, ut ajunt, bonum est ex integra causa, malum ex quocunque defectu. Alii verò putant, talem actum voluntatis esse positivè honestum; cum alijs, qui putaret, se obligatum ad mortem subeundam pro proximo (quando tamen reverà obligatio illa non daretur, sed potius obligatio conservandi suam vitam) eisi mortem reipsa subiret, tamen nihil mereretur, quod videtur valde durum. Quidquid tamen de hac quæstione sit, conclusioni sufficit, talem non peccare; an verò etiam mereatur, hic non decido, quamvis valde inclinem, talem,

si agat ex motivo virtutis, etiam posse mereri.

340. Ob. 9. Non ignorat legem, qui potest prudenter judicare, eam dari: sed, qui habet æqualem probabilitatem pro lege, potest prudenter judicare, eam dari: ergo non ignorat eam, neque potest prætereundere ignorantiam invincibilem. Resp. retorq. arg. Etiam non scit, neque in sensu aliquo morali, legem, qui potest prudenter judicare, non dari legem: sed hoc juxta adversarios potest, qui habet æqualem probabilitatem contra legem: ergo. Si adversarii vellent negare hanc minorem, nego etiam illam priorem; si enim sunt æquales rationes, pro, & contra legem, poterit pro libitu utriusque assentiri, vel neutri poterit. In forma dist. ma. talis non ignorat legem ignorantia proliis omnimodà. conc. ma. ignorantia moraliter tali, & sufficiente ad eum excusandum ab obligatione observandi legem, neg. ma. & om. mi. neg. conseq. Etiam quando quis habet tantum aliquam probabilitatem, quamvis notabiliter minorem pro existentia legis, hanc non omnimodè ignorat, quin tamen juxta adversarios, quibuscum modò agimus, debeat eam observare. Sufficit igitur ignorantia aliqua moraliter talis, & aliquantò laudis dicta, seu talis, ut quis ob eam adhuc moraliter, & quidem invincibiliter, dubius sit, an lex detur, vel non; tunc enim lex nondum est sufficienter ei propofita, vel intimata.

ARTICULUS XI.

Solvuntur alie objectiones à ratione.

341. **O**B. 10. Certus de lege, & dubius de exceptione, debet servare legem, seu agere iustius: ergo certus de lege e. g. non laborandi serviliter diebus festis, & dubius, an labor sit servilis, debet servare legem, & laborem omittere: item certus de lege audiendi omnibus diebus festis sacrum, & dubius, an sit dies festus, debet sacrum audire; & tandem etiam certus de lege universalis, qua DEUS præcipit servare omnes leges, & dubius, an hæc, vel illa lex existat, teneatur eandem servare. prob. conseq. In omnibus his casibus est dubium de exceptione à lege: ergo. Resp. supposito, quòd sit verè dubium, ob æqualitatem, vel defectum rationum, in utramque partem, & quidem dubium invincibile, neg. conseq. quoad omnes partes.

Aliud est, quando certus es de lege universaliter omnes personas, vel actiones comprehendente, pro certo die, aut certis circumstantiis, & dubitas tantum, an per accidens ob difficultatem, vel aliam causam extrinsecam, excuseris. Aliud est, quando dubitas, an lex sit universalis, & per se comprehendat omnes personas, atque actiones. In priori casu est lex certa, & excusatio dubia: unde debes legem servare; alijs enim, si sufficeret dubia quævis excusatio, sequeretur nimia transgressio legum. At

At in altero casu non est dubium propriè de ex-
cultatione, sed de lege ipsa, & mente legislato-
ris, an scilicet voluerit sua lege comprehendere
omnes personas, vel actiones, e.g. an pro-
hibendo actiones serviles, voluerit tantum
prohibere actiones certò, vel etiam probabilius,
serviles, an verò etiam dubiè tales: & pari ra-
tione, an obligando ad audiendum sacrum, vo-
luerit obligare, omnibus diebus festis, non tantum
certis, sed etiam dubiis, ad illud audi-
endum. Similiter, quando DEUS vult obser-
vari omnes leges, dubium est, an velit servari
eas tantum, quæ certò, vel probabilius, tales sunt,
an verò etiam dubiè tales.

342. Ob. 11. Ex obligatione sequendi
sententiam tutiorem, aut probabiliorum, non se-
queretur nimia difficultas: ergo potissima no-
stratio est nulla. prob. ant. non requiritur, ut
quis sequatur, quod absolute est probabilius, sed
quod post sufficientem diligentiam, operanti est
probabilius: sed hoc non est nimis difficile: er-
go. Confirm. Judex, vel Medicus, debet etiam
juxta nos sequi probabiliorum, aut tutiorem: in-
super scientiarum, præsertim Theologicarum,
Professores, tenentur dicere, aut asserere, quæ
ipsis videntur probabiliora: quin in his officiis
homines apprehendant nimiam difficultatem,
aut perplexitatem: ergo ista etiam non orientur
in homine privato, etli obligetur ad sententiam
probabiliorum. Resp. neg. antec. ad prob. neg.
min.

Hoc ipsum est valde difficile; nam, cum
quis rarò inveniat tantam præponderantiam mo-
tivorum, ut absque passione possit dicere, sibi
aliquid, præsertim minus tutum, esse notabili-
ter, & clarè probabilius, teneretur quis ferè
semper ad tutius, præsertim, cum tempus sæpè
non sinat, actiones differre, donec major proba-
bilitas pro licentia earum inveniat. Sanè viri
doctissimi ordinariè non audent, sententias suas,
tquam clarè, & notabiliter probabiliores, pro-
ponere, quamvis aliquantum probabiliores ju-
dicent. Imò, quo plùs materiis moralibus stu-
dent, eò plùs dubitant; quia conflictus ratio-
num sæpissimè in materiis adhuc controversis est
tantus, ut clara, & notabilis victoria, difficulter
deprehendatur.

Ad confirm. Quantum attinet ad Professores,
sanè debent sæpè esse contenti, si post dili-
gentiam competentem, ab ipsis adhibitam, inve-
niant sententiam aliquantò probabiliorum: & de
meis nunquam dixerim, omnes esse notabiliter
probabiliores oppositis; licet enim quasdam ta-
les judicem, non judico alias. Quod ad judices
attinet, inprimis non est eadem difficultas, con-
demnandi alium, ac se ipsum: & hæc difficultas,
quæ ab adversariis cuilibet homini imponitur,
est absque comparatione major. Secundo. Ju-
dex sæpè potest uti illo principio: *Melior est con-
ditio possidentis*: quod adversarii negant prodes-
se privato extra materiam justitiæ. Tertio. Po-
test judex sæpè partibus suadere compositio-
nem, vel divisionem: hoc privatus non potest,
præsertim in infinitis materiis extra justitiam.

343. Quod attinet ad Medicos, ipsi ver-
santur tantum circa unam materiam, scilicet cir-
ca sananda corpora, in qua quivis pro se ample-
ctitur probabiliorum absque difficultate, quam

neque habet Medicus; neque enim debet care-
re ullo commodo, si probabiliora adhibeat. So-
lùm fortasse aliquando carere debet experientiâ,
quam posset sumere de aliquo novo medica-
mento: sed potest hoc probare in aliis animalibus,
vel, si id fieri nequit, potest supersedere eâ
experientiâ; non enim vita hominum est creata à
DEO, ut eâ utantur Medici ad suas experientias.
Dein, si Medicus habet notitiam sufficientem
pro suo officio, in magis obviis facile sciet, quæ
sint probabiliora remedia.

Si morbus est extraordinarius, faciat, quan-
tum potest in circumstantiis illis, & quæ proba-
biliora judicat, adhibeat; neque enim ab eo exi-
gitur, ut semper notabiliter probabiliora adhi-
beat; cum ea sæpius nesciat (certè non semper
Medici audebunt dicere, remedia sua esse nota-
biliter probabiliora) hac ratione suo officio fecit
satis. Interim utique etiam Medicus debet stu-
dere, ut morbum, ejusque vires, intelligat, & re-
mediorum vim ritè agnoscat. In forma neg.
conseq. quia in his non est tanta à longè difficul-
tas, quanta esset, si quilibet privatus in omni ca-
su deberet sequi tutius, aut probabilius.

344. Ob. ultimò. Ut quis possit licitè se-
qui aliquam sententiam, debet eam posse abso-
lutè judicare veram: sed, stante tantum æquali
probabilitate, non potest quis absolutè, & qui-
dem prudenter, judicare, sententiam minus tu-
tam esse veram: ergo. Hic est adversariorum re-
centiorum Achilles. Sed inprimis, quæro: vel po-
test quis, sententiam aequaliter probabilem tuti-
orem judicare absolutè veram, vel non: si potest
istam judicare absolutè veram, potest etiam judi-
care veram minus tutam; quia rationes sunt, ut po-
nitur, æquales, & major, vel minor securitas, non
reddit sententiam magis, vel minus veram: si
autem potest, minus probabilem judicare veram,
tunc potest etiam juxta adversarios judicare,
actionem sibi esse licitam: cur igitur eam non pos-
sit facere? At, si non potest judicare sententiam
tutiorum absolutè veram, consequenter nec po-
test judicare, actionem sibi esse prohibitam: cur
ergo statim eam sibi judicet vitandam?

Resp. In forma neg. ma. quam adversarii
nunquam possunt probare. Licet aliquis non af-
firmet, actionem, directè in se spectatam, esse
licitam, seu sententiam directam de ejus licentiâ
esse veram, potest tamen sibi formare dictamen
reflexum, moraliter certum de ejus licentiâ,
& sic licitè eam efficere, scilicet affirmando, le-
gem esse dubiam, & consequenter, hic & nunc,
probabilius non obligare, etiam ex eo, ne nimi-
um onus imponatur hominibus. Potest insuper
experimentaliter nôsse, quod hoc absque passio-
ne, & judicio, quantum in ipso est, prudenti, ju-
dicet: & consequenter etiam prudenter judicet,
actionem sibi esse licitam, nec se peccare, eam
ponendo; eò quod certum sit, illum non pec-
care, qui post omnia, absque passione, & maturè
considerata, judicat, actionem sibi esse licitam:
de quo dictamine reflexo, hinc inde jam egimus,
maximè à n. 223. & seq.

345. Dices. Licet quis, stante æquali pro-
babilitate, non possit affirmare prohibitionem,
vi legis, directè, & immediatè versantis circa hoc
objectum, tamen potest eam affirmare ex
aliis principiis, e.g. in dubio tutius esse eligen-
dum;

dum: non esse exponendam animam periculo peccandi: verbo, ex omnibus illis rationibus, quibus adversarii probant suam sententiam. Resp. nos æquali, imò majori jure dicere, ex similibus rationibus, mediatis, vel reflexis, posse talem affirmare licentiam actionis; hoc enim est, quod hucusque probare conati sumus, & ut speramus, non inefficaciter. In forma neg. illat. quia satis hucusque probavimus, ea principia non probare intentum adversariorum.

ARTICULUS XII.

Quid censeant. Authores de sententia minus tuta, & minus probabilis.

346. **N**on instituitur questio de sententia minus tuta, quæ est tantum modicè minus probabilis, ita, ut excessus probabilitatis, qui datur in sententia tutiore, non sit notabiliter major. De hoc non opus est agere; quippe ex nostris principiis sequitur, quod non detur obligatio sequendi tutiorem: & ita sentiunt Theologi non tantum benigniores, sed etiam benigni, hoc est, qui solum admittunt licitum usum sententiæ æquè probabilis; nam est communiter receptum ab authoribus, quod parum pro nihilo reputetur; hinc modicus excessus in moralibus non curatur, & sententiæ tales sunt in morali æstimatione adhuc æqualiter probabiles. videantur dicta n. 319.

Igitur quaeritur hic maximè de sententia minus tuta, simulque notabiliter minus probabilis, ita, ut excessus probabilitatis pro opinione tutiore sit satis clarus: nec levis tantum momenti, sed notabilis. Qui termini planè ulterius explicari non possunt, sed cuivis prudenti sunt satis aperti, atque etiam experientiæ satis noti; quippe quivis utique advertere, & cognoscere potest, atque in se ipso experiri, an à motivis pro sententia tutiori intellectus illius trahatur, clarè, sensibilibiter, ac notabiliter magis, ad assentiendum istis motivis, quàm oppositis, an non. Dico *motivis, seu rationibus*; nam, si quis trahatur à meticulositate, vel anxietate animi, vel etiam affectu ad tutius, propterea sententia non est magis probabilis; sed debet quis trahi à rationibus, sive intrinsicis, sive extrinsicis, ut cuilibet rem hanc consideranti facile patet. In hoc itaque casu quaeritur, an tamen liceat, sequi sententiam minus tutam, & notabiliter minus probabilem.

347. Plurimi, & absque dubio magni viri, ajunt, esse licitum, sequi sententiam minus tutam, & notabiliter minus probabilem, modò adhuc verè Theologicè probabilis sit: hoc ipsum tamen etiam magni, & plurimi auctores negant; nam negant hoc imprimis omnes, qui rigidi vocantur, seu, qui negant, licere sequi sententiam minus tutam, & non notabiliter probabiliorem: qui ex antiquioribus Bartholomæo Medina fuere quamplurimi, teste Joanne Tabienfi, vel communius dicto Tabiena, qui scripsit circa annum 1525. § 1530. & in *sua summa proœmio* ait, se perlegisse innumeros penè, & diffu-

fos libros in his materiis, nempe moralibus, seu conscientie casibus, de quibus & ipse scripsit suam *summam* sat grandem. Sed & Antonius Possevinus in *bibliotheca selecta* l. 3. c. 22. circiter sexaginta ex antiquis enumerat, qui de iisdem conscientie casibus scripserunt. Licet autem quidam ex his antiquis (de quibus postea) doceant, licere sequi sententiam minus tutam, modò æqualiter, vel quasi æqualiter probabilis, sit, tamen certè pauci adduci possunt, qui defendant, quod liceat sequi sententiam, etiam notabiliter minus probabilem. Quamvis enim Terillus, pro suo in omnino benigniorem sententiam affectu, plures antiquorum cogat in eam sententiam, tamen colligi potest oppositum, ex ipsis eorum verbis, quæ melius referuntur à Ralslero in *norma recti disp.* 3. q. 8. a. 2. quàm à Terillo: & meretur videri eadem *norma recti loc. cit.* itemque *disp.* 3. q. 10. a. 1. n. 926. § 931. Sanè Vasquez, Azor, Sanchez, Amicus, aliique ingenuè fatentur, antiquos, sententiæ omnino benignæ potius adversari, quàm favere.

348. Quodsi quis antiquos tanquam meros *Summistas*, aut tanquam oves ovem, & grues gruem sequentes, contemnere veller, meminerit ex La Croix, auctore adversariis æstimatissimo, l. 1. n. 160. § 162. non esse tantum *summistas*, qui compendia scribere variarum doctrinarum post examinatas sententias, aut traditam Theologiam (quales fuere antiqui quàm plurimi, quorum opera, vel opuscula reveremur) sed eos esse tantum *summistas*, qui sententias à se non examinatas, tantum ex aliis exscribunt; quod fecisse aliquos paucos non negaverim, sed universaliter hoc de antiquis, aut plurimis eorum, dici absque injuria minimè potest. Contra de quibusdam recentioribus, benigniorem sequentibus, idem absque ulla injuria dici potest; cum, & ex his oves, & grues, absque dubio fuerint.

Neque etiam, tanquam exceptio, contra antiquos objici potest, eos nixos fuisse falsis principiis; nam imprimis plures gravissimi viri nixi non sunt illis, quod nulla detur ignorantia, aut ea non excuset, ut est apertum ex textibus in *norma recti* citatis; vicissim autem, etiam recentiores plures, nixi sunt principiis, si non aperte falsis, saltem prorsus incertis: e. g. quod quis cuilibet, etiam minus probabilis opinioni, prudenter possit absolute assentiri ut veræ: quod omnis prudenter agat, qui rationem quamcunque probabilem pro se habeat: imò quidam etiam nixi sunt principiis, aut ab Alexandro VII. aut ab Innocentio XI. damnatis. Secundò, ut supra diximus, etsi ratio auctoris non videatur efficax, vel solida, tamen ejus autoritate, præsertim, si alias magnæ æstimationis sit, meritò firmari potest sententia, de qua re videatur, n. 299.

349. Rursus sententia, negans licitam praxin sententiæ minus tuta, minusque probabilis, est plurimorum recentiorum, & in dies videtur sumere incrementa, saltem, ut recedant auctores à nimis benigna, & accedant ad mediam, ita, ut, quamvis non velint, sequendam esse probabiliorem, aut tutiorem, negent tamen etiam, licitum, sequi notabiliter minus probabilem. Galili universaliter, Belgæ ut plurimum, negant, licitum usum sententiæ minus tuta, & minus probabilis:

habilis: quos, si omnes, vel plures, quis vellet Janenistis annumerare, maximis viris palmarum injuriam faceret: eumque videretur etiam tangere Innocentius XII. in suo Brevi ad Episcopos Belgii an. 1694. in quo istis injungit, ne permittant, quenquam vagam, & invidiosa Janenismi accusationem, traduci, nisi docuerit aliquam ex propositionibus in Janenio damnatis: quod Breve, ejusque verba ad hanc rem facientia, citat Cardinalis Aguirre in synopsis Conciliorum Hispanicorum proemio num. 40. quo in proemio etiam lectori dat rationem operis sui, simulque sui transitus à benigna sententia ad rigidiorē.

Certè Cardinales, atque Episcopi Galliae plusquam centeni, qui fortissimè modò contra Janenium, atque Quesnellum stant, & hac in causa, plus longè pro Catholica Ecclesia praeferunt, quam multi auctores benigni in Germania, aut alibi, Janenistae non sunt, & tamen sententiam omnino benignam rejiciunt: sed & alii Catholicissimi Doctores, & inter eos etiam nostri omnes in Gallia, Episcopis in hoc consentiunt, quin Janenii sequaces dici queant. Scilicet, videtur mihi rigidiori sententiae non alio jure obijci Janenismus, quam scientiae mediae Semipelagianismus; quia hisce sententiis haeretici utrique abusi sunt. Sicut autem rigidi quidam excessere nimium in rigore, ita benigni quidam in laxitate: & plures laxae, quam rigidae sententiae condemnatae sunt.

350. Plures quoque ex Italis, atque Hispanis, inter quos Cardinales, Aguirre ex Ordine S. Benedicti, Laure a ex Ordine S. Francisci, ac Pallavicinus ex nostra Societate (ut taceam Cajetanum, ac Bellarminum, qui etiam citantur) à rigida, vel certè à media stant, & quidem Aguirre, ac Pallavicinus, deserta, quam prius tradiderant, sententiam omnino, benignam, ut de se testatur idem Aguirre in eodem proemio: praesertim autem plures ad rigorem accessere ex iis, qui scripsere post P. Thyrsium; unde Viva de Jubileo q. 3. a. 1. sub finem de sententia rigida ait: In bono lumine solide, ac ingeniose, jam collocata à P. Thyrsio Gonzalez Praeposito Generali Soc. JESU, passim à Doctores sua cum laude propugnatur.

Sed nec Germaniae nostrae nova est sententia, rigida dicta, & ut tantum de vicinioribus locis (quid enim in aliis factum, mihi non sat perspectum) dicam, in universitate Oenipontana bis, in Dilingana semel propugnata est, & typis in lucem data: item semel saltem in Herbipolensi à P. Christiano Hartmann S. J. editis a. 1703, thesibus, in quibus fol. 72. dicitur, non licitum esse, sequi sententiam minus probabilem sine speciali ratione, attamen cum ista id licitum esse: sed illa specialis ratio, praesertim talis, qualis ibi assignatur, e. g. obedientia, vel mandatum superioris, facit sententiam, ex aliis rationibus minus probabilem, hac, vel simili accedente, probabiliorem, vel saltem aequè probabilem, ut dicemus n. 380. Tenet eandem sententiam etiam P. Gervasius Brisacensis, ex Ordine Capucinatorum, vir valde doctus, & quem plures ex eo Ordine Lectores praeflegunt, atque absque aliis dictatis explicant. Ex quo hoc saltem infertur, quòd quidem sententia omnino benigna meritò pro se adducat complures Cardinales, Episcopos, atque Doctores: attamen tot,

& fortè plures, pro negativa possint opponi, & integri etiam Ordines Religiosi, ut adeo auctoritas sententiae hujus videatur ad minimum par, & aequalis oppositae: imò P. Rafsler, qui tamen sententiam hanc praeter aliis, profunditate sua insigni, per plures annos, rimatus est, asseruit, tuto posse dici, quòd computando antiquos, atque recentiores, plures stent pro negante, quam affirmante, licitum usum sententiae, notabiliter minus probabilis, simulque minus tuta.

351. Sed neque ex eo praefenda videtur sententia benignior, quòd diutius habita fuerit communis; nam primus, qui aliquanto apertius eam tradidit, citatur modò Dominicus Sotus, qui mortuus est anno 1560. inde ejus alter, imò juxta quosdam primus, auctorque, parensque, fuit Bartholomaeus Medina, qui scripsit circa annum 1578. Eam tamen jam iterum ex recentioribus impugnavit Paulus Comitulus ex nostra Societate anno 1609. (quem nescio, quo fundamento dicat La Croix, Theologiam non docuisse; cum Allegambe testetur oppositum; nam dicit, docuisse Theologiam moralem, & Sacram Scripturam: imò in libri sui titulo Comitulus vocatur Theologus Societatis JESU: quo nomine eum etiam compellat Possevinus in apparatu sacro) nec minus tunc eam sententiam impugnarunt alii varii Doctores. Licet autem sententia, dicta benignior, manserit communior usque circiter ad tempora Alexandri VII. qui coepit regere Ecclesiam DEL anno 1655. tamen non fuit semper in pacifica possessione, & jam tempore ipsius Alexandri VII. multi coeperunt docere oppositam, eorumque exinde semper auctus est numerus. Longè autem diuturniori tempore viguit sententia, negans licitum usum sententiae minus tuta, saltem notabiliter minus probabilis.

352. Verum nec omnes, qui communiter benigniores censentur, sententiae mediae, adhuc satis benignae, aperte contrarii sunt (quantum non negem, plures esse) licet enim admittant, posse nos sequi sententiam minus probabilem, tamen non hoc ipso dicunt, posse nos sequi notabiliter minus probabilem. Dein quidam, ex ipsis tantum ad probabilitatem requirunt, ut vix possit ad ipsorum mentem censerī sententia illa probabilis, quae notabiliter minus probabilis est. Certè Valerius Reginaldus in praxi fori poenitent. p. 1. l. II. c. 3. n. 28. valde restringit opinionem probabilem. Cardenas, qui cum adversariis sentit, tantum ad veram probabilitatem requirit, ut alii ad aequalem probabilitatem vix tantum requirant: sanè gloriatur, se septuaginta sententias e probabiliū numero exclusisse, quarum quasdam meritò reputes aequaliter probabiles, imò vix non probabiliōres, quam oppositas. Idem dicendum de P. Andradā, de quo infra n. 356. videatur hac de re P. Thyrsius in sua introductione ad dissertat. de recto usu opin. probab. & La Croix l. 1. de conscientia fusissimè agens de eo, quid requiratur, ut opinio verè Theologicè probabilis censenda sit.

ARTI

ARTICULUS XIII.

Quæ sit auctoritas sententiæ, afferentis licitum usum opinionis æqualiter probabilis, non verò notabiliter minus probabilis.

353. **S**ententiæ, ut vocant, mediæ, quæ scilicet docet, licitum esse, sequi opinionem, etiam minus tutam, æqualiter tamen probabilem, non tamen licitum esse, sequi opinionem minus tutam, & simul notabiliter minus probabilem, obijci inter alia solet, eam esse, tam antiquis, quam recentioribus oppositam, adeoque tanquam auctoritate destitutam, esse rejiciendam: verum ad hanc objectionem refellendam sufficit dicere, quod hæc sententia mediæ, non sit una tantum conclusio, sed complexum ex duabus, quarum quælibet magnos, & multos auctores numerat. Nec est insolitum, ut quis cum aliquibus auctoribus consentiat, quoad unam assertionem, & cum aliis, quoad aliam. Isti ergo patroni hujus sententiæ mediæ, cum plurimis antiquis, & plurimis etiam recentioribus, dicunt, non esse licitum usum sententiæ, notabiliter minus probabilis, & simul minus tutæ: cum aliis autem recentioribus, etiam plurimis, dicunt, quod non sit obligatio, sequendi semper tutiorem, vel notabiliter probabiliorum. Neque enim una sententia est alteri opposita, aut evertit alterius fundamenta, ut ritè consideranti facile patet. Addendum, quod mediæ huic sententiæ nequiquam omnes antiqui oppositi sint; cum ex antiquis magni viri, ut paulò post ostendemus, æquali probabilitate contenti sint: imò etiam illi, qui majorem probabilitatem requirunt, non eo ipso notabiliter majorem exigunt, atque adeò nobis multum favent: & fors dici potest, eos tantum aliquantò majorem exigere, ut certius habeatur æqualis, & amor propius non ita facile decipiat. Quod idem eodem modo dici potest de sat multis recentioribus; nam & hi contenti esse videntur quocunque excessu probabilitatis.

354. Sed nec desunt magni, & graves auctores, qui sententiam hanc mediam, quoad utramque partem amplectuntur, aut ei propius saltem accedunt. Et in primis favet ei Angelicus, dum admittit locis à n. 272. citatis, ignorantiam invincibilem excusare à peccato: hæc autem datur, saltem moraliter, in casu æqualis probabilitatis, non autem in casu probabilitatis notabiliter minoris, ut infra probabitur. Quod autem La Croix l. 1. n. 322. velit, S. Thomam docuisse omnino benignam, ex eo, quod dicat, operantem ex propria opinione non peccare, non probat intentum; quia in hoc casu debet operari juxta S. Thomam, ex opinione propria, hæc est, ex ea, quam suo assensu facit propriam, cui scilicet prudenter assentitur tanquam veræ: hoc autem, ut ajunt auctores mediæ hujus sententiæ, non potest quis facere, saltem prudenter, si opposita videatur majoris notabiliter probabilitatis, nisi accedat aliquod extrinsecum motivum virtutis, de quo plura inferius.

355. Stat pro hac sententia clariùs Alber-

tus M. in sua summa p. 2. quæ est de homine. Ral-
lerus in norma recti citat quæst. 22. sed meum
exemplar Gothicis typis impressum (aliud nan-
cisci non potui) nullum habet numerum, qua-
stionibus additum: imò nec ponit in titulo vo-
cem quæstio: unde alii vocant articulos: ubi ta-
men verba mox afferenda ponuntur, ponitur
titulus: *Utrum conscientia semper sit recta?* & de-
in in hac quæstione folio mibi 184. ita habe-
tur: *Non obligat ad faciendum, nisi sit ut opinatum,
vel creditum, vel scitum, id, quod est in conscientia:*
unde juxta Albertum non obligat, quod est
ambiguum. Remittit autem hic lectorem
ad quæstionem superius traditam, quam Ral-
lerus citat n. 160. in exemplari autem, quo uti debui,
ejus quæstionis titulus est: *Quid sit opinio.* folio mibi
158. in qua sic explicat dubium, vel ambiguum:
*Ambiguitas enim est motus rationis ambiens utram-
que partem contradictionis per æqualia media.*

Jam sic. In ambiguitate non tenetur
quis juxta Albertum ad servandam legem:
ergo non tenetur in æquali probabilitate: tenetur
autem, juxta hunc magnum Doctorem ad cre-
ditum: hoc est, de quo habet fidem: quæ juxta
ipsum q. 160. seu folio 158. est *perfecta persuasio
unius partis per multa probabilia:* ergo tenetur,
quando est notabiliter magis probabile: & con-
firmatur ex eo, quod idem Albertus eodem q.
221. (alii vocant articulum) seu mibi folio 184.
quærens, an vera sit regula illa, quod dubius de
mortalis, & tamen faciens, mortaliter peccet,
respondeat: *Dicendum, quod duplex est dubitans,
scilicet dubitans, supponens aliquid magis esse, quam
non esse: & de tali intelligitur regula.* Ecce, qui
magis supponit, seu, cui lex magis probabilis est,
& propterea suo modo dubitat, juxta hunc ma-
gnum auctorem peccat, si contra legem agat,
iterum eodem folio 184. seu q. 221. ait, tenet al-
quem ad opinatum: sed per opinatum intelligit,
saltem notabiliter magis probabile; nam folio
158. seu q. 160. cui titulus: *Quæritur, quid sit opi-
nio:* sic scribit: *Opinio enim est acceptio unius par-
tis cum formidine alterius, ita tamen, quod ad il-
lam, quam formidat, non habet rationem expres-
sam: formidat tamen propter debilitatem rationis
alterius partis.*

Gerfon in regulis moralibus, sub initium ait,
exponere se periculo, & peccare eum, qui incertus
est, non ex nimio timore, sed: *Dum tale est
vehementer, & probabiliter incertum, æquè sicut
oppositum, vel magis:* ubi clarè docet, non licere
sequi opinionem notabiliter minus probabilem:
attramen, quod æqualiter probabilem sequi li-
ceat, per hoc insinuat, quod non determinatè
dicat, sufficere ad peccatum æqualem probabili-
tatem, sed disjunctivè, vel æqualem, vel majore-
rem, quibus verbis saltem videtur insinuare, se
non firmiter judicasse, quod sufficiat ad obligatio-
nem æqualis probabilitas. Gabriel in 4. dist. 15.
q. 8. sub finem repetit verba Gerfonis.

Stat etiam pro hac sententia mediæ S.
Antoninus prima parte tit. 3. c. 20. §. 10.
quatenus docet, posse aliquem sequi minus tu-
tam, præcipue, quando quis adhibet diligentiam
inquirendo, an liceat, nec invenit aliquid, quod
eum sufficienter moveat, ad hoc, quod sit illicitum:
hoc autem contingit in casu æqualis probabili-
tatis, in quo nihil sufficienter movet ad hoc,
quod

benigna, tamen posterioribus hisce annis Ingolstadii, quatuor saltem vicibus, prælecta est sententia media: quare nihil insoliti facit, qui tanta vestigia sequitur. Repeto tandem, quod supra jam dixi n. 353. quamvis affirmari non possit, quòd complexum utriusque partis hujus sententiæ mediæ conjunctim defendatur à plurimis, tamen quælibet pars seorsim à plurimis defenditur, quod sufficit in hac, sicut in aliis innumeris assertionibus, duas partes complexis. Ex quibus omnibus videtur, legitime posse inferri, quòd auctores omnino benigni, non possint jure, sententiæ suæ autoritatem in tantum extollere, ut asserant, non posse ab adversa, id est, media sententia, moraliter æqualem ei opponi. Hæc hucusque plùs quàm prolixè circa autoritatem, sed ideo; quia, ut mihi saltem videtur, argumentum, ab autoritate desumptum, est maximum, quod mediæ huic sententiæ objici potest. Unde opus fuit illud sub initium statim præoccupare, & apprehensionem nimiam in quorundam mentibus corrigere.

ARTICULUS XIV.

An liceat sequi opinionem minus tutam, & notabiliter minus probabilem.

358. **D**ico. Non licet sequi sententiam, quæ immediatè versatur circa licentiam actionis, & si mul est minus tuta, ac clarè notabiliter minus probabilis. ita auctores articulo præcedente adducti. Prob. ratione. In moralibus quæstionibus, de licito, & illicito, de existentia vel non existentia legum, de earum sensu, extenso, aut restricto &c. sapissime non potest haberi certitudo moralis strictius dicta, quæ excludat omne dubium probabile in oppositum, seu omnem prorsus adhuc prudentem formidinem, & oppositæ partis probabilitatem, sed sunt incerta plurima, & posita sub opinionibus utrinque probabilibus: ergo, si nunquam obligamur ad observationem legis ullius, nisi esset strictè moraliter certa, seu excluderet omnem probabilitatem de opposito, & quidem, nisi etiam esset certum, quòd hunc, vel illum sensum, habeat, ad hunc, vel illum casum, se extendat, magnus numerus legum esset respectu plurimorum inutilis, & inefficax, suoque fine frustraretur, ac nimium laxaretur disciplina morum: hoc autem admitti non potest: ergo.

Antec. patet percurrenti materias particulares in Theologia morali, ubi occurrunt plurimæ quæstiones, quæ habent in utramque partem patronos, etiam circa leges Divinas. conf. est etiam clara. subsumptum autem, sive, quòd hoc admitti non possit, probatur ex eo, quòd non deceat providentissimum legislatorem, ponere magnum numerum legum inutilium: nec deceat hominem, DEO ex essentia sua subiectissimum, nolle pluribus legibus se subicere. Confirm. conclusio, maximè quoad leges humanas. Legislatores humani non possunt prævidere omnia prorsus dubia, quæ oritura sunt circa suas leges, adeoque non possunt velle non

obligare, si tantum aliquod dubium, notabiliter minus probabile, oriatur: ergo.

359. Respondet quidam recentior, quòd, si DEUS imponat legem, præsertim naturalem, semper futuri sint sapientes, quibus ita perspecta sit ejus existentia, ut oppositum ipsis non sit probabile: à quibus dein notitia derivari possit in alios. Contra est. Primò, etsi pauci aliqui tales essent, ii tamen aliis plurimis doctoribus, certitudinem non agnoscentibus, non statim prævalerent, essetque propter hos doctores oppositos, & eorum rationes, adhuc oppositum probabile. Secundò, hoc prorsus gratis dicitur, & contra experientiam; cum plures opiniones dentur, circa leges etiam naturales, sine certitudine morali strictè dicta, quæ ab ullo habeatur. Sanè ante decreta Alexandri VII. & Innocentii XI. de multis adhuc probabiliter disputabatur, quæ modò certi juris sunt, & quidem naturalis. Ex quo ulterius inferitur, quòd, si assertum hujus recentioris esset verum, leges etiam naturales tunc primò conditæ essent, quando earum existentia certa esse coepit, scilicet post illa decreta, quod omnino est falsum; cum Pontifices supposuerint, propositiones illas jam prius fuisse falsas, & leges illas jam prius obligasse; neque enim voluerunt, nec potuerunt, novas leges naturales condere. Si dicas, tunc saltem oppositum non fore probabile, quando DEUS voluerit, legem obligare. Contra est. Sic jam concedis, quòd magnus numerus legum sit inutilis, quod ipsum dicere est absurdum.

Si dicas iterum, cum alio quodam recentiore, quòd, si observarentur omnes leges certæ, mundus esset sanctus, sine omnibus adulteriis, furtis &c. Resp. neg. assertum; quia certum est, de multis probabiliter disputari, an sint furta, seu illicitæ acceptiones alieni, an simonia, an usura, an violationes jejunii, aut aliorum præceptorum &c. unde multa fierent adhuc peccata. Si dicas, ea fore tantum peccata materialia. Resp. hoc tantum esset per accidens, eoquòd homines existimarent, se bona fide posse sequi sententiam dictam benignam: sed eodem modo, si bona fide, vel conscientia, omnes sequerentur sententiam asserentem, licitum operari cum tenui probabilitate, etiam tantum materialia peccata fierent. Interim tamen semper maneret verum, quòd plurimæ leges à sapientissimo legislatore essent frustra positæ &c.

360. Instabis. Ergo etiam, quando tantum æqualiter probabilis est existentia legis, jam debet observari: hoc est contra nos: ergo. prob. ma. si leges, æqualiter probabiliter existentes, non obligant, tunc etiam plurimæ frustrantur suo fine: ergo. Resp. neg. ma. ad prob. neg. ant. licet fortè aliqua, vel, si vis, etiam multæ, frustrarentur, tamen sunt multò pauciores, quàm, si etiam notabiliter probabiliores non obligarent. Secundò, fit aliqua saltem compensatio; quia etiam aliqua, reipsa non existentes, observari debent; contingit enim, aliquas notabiliter probabiliores reipsa non dari: & quamvis compensatio non sit omnino æqualis, tamen non videtur DEUS exigere, ut omnes æqualiter probabiles observemus; cum tunc prorsus plurimas non existentes deberemus obser-

ferre; eò quòd plurima sint æqualiter, vel quasi æqualiter probabilia: & esset onus incomparabiliter majus, ut infra iterum dicemus. Accedit, quòd adhuc alie rationes suadeant, non debere observari leges tantum æqualiter probabiles, quæ non probant idem de notabiliter probabilioribus: & vicissim alie probent, debere has observari, quæ non probant de illis.

361. Probatur conclusio 2. Lex reverà existens obligat omnes subditos, nisi illius invincibilem ignorantiam habeant, aut certè invincibile dubium de illa, & hoc non tantum qualecunque, sed quod æqualeat moraliter invincibili ignorantie, atque excludat certitudinem moralem, etiam latius dictam: atqui neutrum habetur in casu probabilitatis notabiliter majoris, de existentia legis: ergo, ma. videtur non posse negari: certè longè probabilior est, quàm ejus contradictoria. min. prob. quoad 1. partem, ille non potest dici rem invincibiliter ignorare, qui de ipsa habet tantam notitiam, quanta communiter solet haberi in moralibus, scilicet notitiam notabiliter probabiliorem; quia moralis certitudo strictè dicta rarè habetur. Dein talis potest prudenter affirmare existentiam legis, sicut scilicet iudex potest ex notabiliter probabilioribus prudenter iudicium ferre de causa: contra non est ulla ratio prudens (nisi accedat extrinsecum motivum virtutis) ex quo quis possit in hoc casu, legem prudenter negare: ergo.

Prob. min. quoad secundam partem. Quando habetur notabiliter major probabilitas, jam censetur haberi certitudo moralis, latius saltem dicta: ergo non habetur amplius dubium, quod excludat hanc certitudinem: & hæc sanè certitudo videtur sufficiens esse intimatio obligationis, quamvis cum ea stet aliquod dubium: nisi velimus dicere, quòd in moralibus ferè nunquam res sufficiens, & moraliter sciatur. prob. antec. ex S. Thoma 1. 2. q. 96. a. 1. ubi sibi tertio loco objicit, legem humanam, cum sit mensura, & regula actuum humanorum, debere esse certissimam, & ita respondet ad 3. Non est eadem certitudo querenda in omnibus, ut in 1. ethicorum dicitur. Unde in rebus contingentibus (sicut sunt naturalia, & res humane) sufficit talis certitudo, ut aliquid sit verum, ut in pluribus, licet interdum deficiat in paucioribus. Idem S. Doctor quodlibeto 8. a. 13. sic ait: Aut non habet conscientiam de contrario, sed certitudinem, sed tamen in quandam dubitationem inducitur ex contrarietate opinionum &c. ubi per certitudinem intelligi debet tantum major probabilitas; hæc enim adhuc stat cum dubio; nam certitudo moralis strictè dicta excludit dubium, quod saltem sit alicuius momenti, & non levis scrupulus, de quo scrupulo S. Doctor ibi non loquitur.

362. S. Antoninus 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. sub finem, sic habet: Tertia certitudo, scilicet moralis, seu civilis, tangitur una cum precedenti in principio ethicorum, ubi dicitur, quòd disciplina est, in unaquaque re certitudinem querere, juxta exigentiam materie; æquè enim vitiosum est, persuadentem querere mathematicum, & moralem demonstrantem; non enim consurgit certitudo moralis ex evidentia demonstrationis, sed ex probabilibus conjecturis, grossis, & figurabilibus, magis ad unam

partem, quàm ad aliam, se habentibus. Gerfon de contrariis par. 2. propositione 13. ait: Quòd probabilis certitudo sufficit in moralibus.... prout in moralibus dicit Aristoteles, sumendam esse certitudinem, grossè, & figuratè, quæ certitudo non removet in una parte omnem probabilitatem, vel opinionem alterius partis, licet magis declinet ad istam, vel ad aliam, quòd sufficit.

Angelus de Clavasio ex Ordine Minorum de observantia, cujus summa Angelica, quæ ego uti debui, Gothicis typis edita est Venetiis an. 1511. verbo, Opinio, postquam explicasset opinionem, fidem, scientiam, fermè iisdem verbis, quibus Albertus Magnus citatus n. 355. ibidem sibi objicit illud S. Augustini: Tene certum &c. & respondet: Alia enim certitudo in moralibus, alia in naturalibus: propterea dicit Philosophus 1. mo ethicorum, quòd disciplinatus est, in unaquaque re certitudinem querere juxta exigentiam materie; æquè enim vitiosum, persuadentem (hoc est, moralem certitudinem) querere mathematicum, & moralem (hoc est, Philosophum moralem) demonstrantem (hoc est, querere rationem demonstrantem) non enim consurgit certitudo moralis ex evidentia demonstrationis, sed ex probabilibus conjecturis, grossis, & figurabilibus, magis ad unam partem, quàm ad aliam, se habentibus: quæ sunt fermè eadem cum verbis S. Antonini modò citatis. Sylvester in summa, verbo, Opinio, ait: Tenet iste certum sibi moraliter; cum in moralibus sufficiat certitudo ex probabilibus: intelligit autem probabilioribus; quia minus, vel etiam æquè probabilia, non pariunt certitudinem, sed potius dubium, & ignorantiam. Dein, si attentè legatur, videbitur, non admittere, quòd sit licitum, sequi minus probabilem.

Imò etiam ex recentioribus Terillus, inter præcipuos sententiæ omnino benignæ patronos, tract. de conscientia probabili q. 22. non tantum semel idem docet, & apertissimè n. 76. ubi ita ait: Ecce major probabilitas de honestate operis, undecunque tandem derivetur, ex mente Gerfonis, Gabrielis, & communi Doctorum illius ævi consensu, est moralis certitudo, sufficiens ad excusandum à peccato, etsi opposita pars sit probabilis, suæque probabilitate inducat formidinem de opposito. At nos idem per omnia docemus. Si autem talis major probabilitas est moralis certitudo de honestate, eodem modo erit de inhonestate; quia omnimoda paritas est. Eadem ferè verba repetit n. 119.

Et sanè hæc certitudo moralis, latius dicta, est tanta, ut in temporalibus negotiis, anticipis exitus, soleant eam esse contenti etiam illi, qui rerum suarum minimè negligentes, aut imprudentes habentur in sæculo: ergo sanè est notitia sufficiens. Adde, quòd, cum major, quàm ex probabilioribus orta, certitudo frequentissimè non possit haberi, debeat ista sufficere: ergo etiam stante adhuc aliquo non levi motivo, seu potente movere aliquod dubium prudens, modò sint rationes notabiliter graviore in oppositum, jam habetur certitudo, quæ in moralibus sufficit.

363. Respondebis, hoc argumentum tantum probare obligationem pro casu, quo lex existat. Resp. neg. illat. Argumentum hoc probat pro utroque casu, sive lex directæ existat, sive

sive non; nam, si etiam lex directa non existeret, tamen lex reflexa obligaret; quia, qui nesciret, quod lex directa non existeret, & tamen haberet maiorem probabilitatem, quod existeret, haberet se, sicut, qui certò (intellige certitudine morali, vel certitudine adhesionis) iudicaret, legem directam existere: adeoque obligaretur per legem reflexam. Certè haberet dubium practicum, nec esset, unde posset illud deponere, vel dictamen reflexum de licentia actionis concipere; neque enim talis posset dubium invincibile, aut similem ignorantiam prætendere: ergo teneretur ad observationem legis existimata, seu notabiliter probabilius proposita: sed de hoc iterum infra.

ARTICULUS XV.

Uterior probatio nostræ sententiæ.

364. **P**robatur conclusio 3. à pari. Si quis servus nollet facere quidquam, de quo ei tantum notabiliter verosimilius esset, herum id velle, sed ubique expeteret certitudinem moralem strictè dictam, sanè suo officio deesse censeretur. Ponamus e. g. quod herus ei dicat, ut horà undecimâ serviat sibi ad mensam: sint autem duo horologia, quorum unum notabiliter probabilius consentiat cum horologio domini, adeoque tutius, & probabilius sit, ad suo tempore exhibendum obsequium: alterum notabiliter probabilius aberrat, adeoque minus tutum, atque minus probabile sit. Ponamus etiam, quod hic servus velit posteriori horologio se ordinariè conformare, non ex alia ratione, quàm, ut suæ libertati non præiudicet, aut, ne sibi ingratum onus imponat: talis certè officio suo non satisfaceret, nec heri sui voluntatem studiosè inquirere, aut exequi censeretur: ergo nec homo ille satisfacit officio suo erga DEUM, nec cenferi potest, huius voluntatem studiosè exequi, qui actiones suas, quibus ad DEUM venire, eique servire tenetur, dirigit juxta opinionem minus probabilem, & minus tutam, relicta altera tutiori, & probabiliori. Certè antecedens videtur innegabile, & tali servo suo quilibet meritò, ut non dubito, indignaretur: consequentia non videtur ullam disparitatem formalem admittere.

Nec velint adversarii hoc argumentum retorquere in nostram sententiam, dicendo, quod dominus aliquis neque esset contentus, si servus se vellet conformare horologio, tantum æqualiter probabiliter convenienti cum horologio domini. Resp. enim. Si adest horologium notabiliter probabilius, tunc hoc debet juxta nos servus sequi, sicut debet sequi quivis sententiam notabiliter probabiliorē. Si autem tantum adest horologium tutius, & non probabilius, hoc (ut consideranti patebit) debet ordinariè præcedere horologium domini: atqui nullus dominus, meritò, & prudenter, petit à servo, ut semper tempus præfixum præveniat, & plus temporis, quàm ei præscriptum est, impendat, quamvis contingat, eum ideo aliquan-

do tardius venire: adeoque nec DEUS obligat hominem semper ad tutius.

365. Dices 1. Non est eadem ratio horologii, ac opinionis; bona fides enim non facit, ut horologium conformetur cursui solis, vel alteri horologio domini: at opinio probabilis facit, ut conformetur actio voluntati DEI, saltem secundariæ, & permittenti: adeoque non est paritas. Resp. Non quaritur hic, an opinio de horologio faciat illud conformari cursui solis, vel alteri horologio: sed an voluntati domini; quippe, an veniat servus, vel non veniat suo tempore, est tantum materiale objectum præcepti: quod præceptum, si servus, bona fide, & invincibiliter, non exequatur, est excusatus, e. g. si horologio probabiliori deceptus, non venisset in tempore: sicut scilicet, si quis, opinione notabiliter probabiliori deceptus, legem non observasset: sed quaritur, an talis voluntas servi, volentis se conformare horologio probabilius aberranti, possit cenferi conformis voluntati domini, ita, ut, si tali horologio deceptus, suo tempore non veniat, excusari mereatur: & putamus, juxta communem hominum persuasione, non excusandum, eò quod planè non videatur studiosè curare, prout obligatur, exequi voluntatem domini. Et inter hanc voluntatem servi, atque inter voluntatem hominis, volentis se semper conformare opinioni, notabiliter minus probabili, instituitur paritas: verbo, paritas est inter horologium, & opinionem: & iterum inter voluntatem servi respectu heri, & hominis respectu DEI: & quoad punctum questionis disparitas nulla est. Accedit, quod gratis adversarii dicant, opinionem quamcunque probabilem, etiam Theologicè talem, in consorcio notabiliter probabilioris, reddere actionem conformem legi DEI permittenti; hoc enim à nobis meritò negatur.

366. Dices 2. Herus non curat de voluntate servi, modò fiat objectum præceptum. Resp. Licet herus non curet omnem voluntatem, e. g. proflus internam, tamen etiam curat modum agendi; unde, licet admittat aliquando excusationem omisæ actionis, e. g. si servus, quantum in se est, bona fide fecit, sed inculpabiliter, seu invincibiliter deceptus, mandatum exequi non potuit: tamen non admittit excusationem quamcunque, & non admitteret, si tali horologio se excusaret. Pariter DEUS vult etiam rem præceptam, sed admittit etiam excusationem, ratione modi agendi, vel potius omittendi: sed non omnem, neque deductam ex opinione notabiliter minus probabili, tanquam horologio probabilius aberrante.

Dices 3. DEUS non est tam severus erga nos, quàm sint domini creati erga suos servos: ergo paritas est nulla. prob. ant. Reges creati e. g. ostendunt se graviter offensos, si ijs loquentes non utantur summâ reverentiâ, & attentione: econtrâ DEUS non ostendit se graviter offensum, si loquentes ipsi in oratione sint minus reverentes: ergo. Resp. supponendo, quod esse severum tantum significet exigere exactam observantiam legum. neg. ant. Idedecret sanè infinitam majestatem supremi legislatoris, minus curare suas leges, quàm curent suæ limitatissimæ potentie legislatores creati: & sanè

sanè est persuasio universalis omnium, DEUM velle, sibi exactè obediri. ad prob. dist. ant. reges creati ostendunt se offensos, si ipsis loquentes non utantur summâ reverentiâ, & attentione, quando hanc circumstantiâ exigunt. conc. ant. semper, & in omnibus circumstantiis, neg. ant. & conf. Reges isti, saltem si prudenter se gerant, non exigunt eam reverentiâ, & attentionem, semper, & ab omnibus, qui cum ipsis debent familiariter, quot horis, aut momentis, agere; hoc enim esset moraliter impossibile, nec ipsis principibus gratum: sed tantum exigunt eam reverentiâ ab iis, qui rariis, aut in solemnioribus circumstantiis, sibi assistunt, quod moraliter fieri potest. Sic etiam DEUS non exigit, saltem sub gravi, reverentiâ in omnibus orationibus: quia hæc sapientissimè fiunt, & difficultas in procuranda semper attentione, etiam interna (quam creati reges non attendunt, advertit tamen DEUS) est valde magna: at verò exigit DEUS eam attentionem aliquando, in circumstantiis solemnioribus e. g. in consecratione SS. Eucharistiæ &c. unde non minus, sed magis, exigit DEUS, sibi exhiberi reverentiâ, & attentionem: atque adeò argumentum à pari est firmum.

Confirm. conclusio. Reverentiâ, supremo legislatori debita, videtur sanè à nobis exigere, ut tunc saltem ejus legibus nos subjiciamus, quando earum existentia nobis notabiliter probabilior apparet, ita, ut eam possimus prudenter affirmare, non autem prudenter negare: ergo, antec. probatur ex frequentibus S. Scripturæ locis, ac SS. Patrum sententiis, quibus Divinæ legis amor, & observantia, nobis impensissimè commendatur; hujus enim commendationis exigua ratio haberetur, si neque tunc nos legi submitteremus, quando notabiliter probabilis innotescit; cum tamen major notitia ut plurimum haberi non possit. Et hoc saltem tamdiu verum haberi debet, quamdiu non efficacibus, quales adversarii non afferunt, rationibus ostenditur, DEUM à nobis hoc non exigere.

ARTICULUS XVI.

Solvuntur Objectiones.

367. **O**B. 1. Autoritas antiquorum est omnino dubia; nescitur enim, de quibus sententiis minus probabilibus locuti sint, an de sententiis tantum directe in se consideratis, sine circumstantiis quibusdam, etiam extrinsecè advenientibus, & obiectum extrinsecè mutantibus: qua ratione non essent contra recentiores, qui & ipsi negant, talem sententiâ ita nudatam sequi licere: an verò locuti sint de sententiis consideratis, cum extrinsecis circumstantiis, auctoritate, principiis reflexis &c. quas ut ita vestitas, dicunt recentiores, licitum esse sequi: sed ex dubia auctoritate nihil probatur: ergo. Resp. neg. maj. Antiqui acceperunt sententias minus probabiles, eo in sensu, in quo eas modò accipiunt recentiores; nam eodem modo loquuntur, ut patet ex textibus à num. 355. citatis, & pluribus aliis videndis apud Ralslerum in norma recti. disp. 3. q. 8.

4. 2. Unde, sicut recentiores loquuntur de sententiis ut vestitis, ita etiam antiqui locuti sunt: ergo tam parum est dubia auctoritas antiquorum, quam parum dubia est auctoritas recentiorum.

Hoc tamen facile concedo, quòd, sicut recentiores, dum aliquam sententiâ afferunt minus probabilem, nondum considerant eam ut vestitam principio illo suo reflexo; Probabilis licitum est, sequi quamvis sententiâ verè probabilem (nam hac ratione, sententiâ prius, seu in se, minus probabilis, fit juxta ipsos magis probabilis) ita neque antiqui sententiâ aliquam considerant ut vestitam hoc principio. Et sanè, cum de hoc ipso principio disceptaretur, an verum esset, imò antiqui communiter negarent, id esse verum, non potuerunt illud supponere, eoque sententiâ minus probabilem antecederet vestire. Nec dicas, antiquos tantum negasse, quòd licitum sit, agere cum ultimo dictamine conscientiæ minus probabili; hoc enim est falsum; quia loquebantur de probabilitate, quæ præsupponebatur ad conscientiam, seu dictamen illius, ut patet ex S. Antonino cit. num. 355. imò aliàs ex Alberto ibidem citato sequeretur, quòd ambiguus, seu dubitans actu practicè, sive in ultimo dictamine, in utramque partem licet ageret, quidquid eligeret, quod admitti non potest.

368. Ob. 2. Sententiâ de licita praxi opinionis minus tutâ, & minus probabilis, fuit ultra centum annos, communis in Ecclesia DEI: ergo universaliter errasset Ecclesia, si sententiâ hæc non esset vera: atqui hoc DEUS non potuit permittere: ergo. Confirm. 1. Prudenter agit, qui sequitur præeuntes tanto tempore innumeros doctores, docentes, licitum usum sententiæ minus tutâ, minusque probabilis: ergo non peccat; quia peccatum non potest prudens esse. Confirm. 2. Vel isti auctores benigniores fuerunt cæci, vel videntes: cæcos dicere, est inferre viris sapientissimis injuriâ: si autem videntes fuere, tunc viderunt etiam nostras rationes; cumque tamen iis moti non sint, signum est, eas non esse efficaces: ergo.

Resp. Si adversarii possunt hoc deglutire, quòd doctores longè diuturniori tempore erraverint, imponendo hominibus onus, quòd DEUS non imposuerat, quòdque suo modo erat occasio peccatorum formalium, cur non potuerint minori tempore errare alii, & quidem errore, tantum inducente ad peccata materialia? Certe, ut jam dictum n. 260. inevitabiliter admitti debet, quòd aliquando longo tempore erraverint doctores: nec tamen propterea erravit Ecclesia; quæ nunquam ullam ex his duabus sententiis definivit; quamvis autem magna pars fidelium erraverit in opinando, & multi etiam in operando, non tamen errarunt omnes: & etiam istos, bona fide excusatos fuisse, facile concedo.

369. Ad 1. confirm. dist. antec. Prudenter agit, qui sequitur præeuntes innumeros doctores, si non stet in oppositum moraliter æqualis auctoritas, & ratio gravior. conc. antec. secus. neg. antec. & conseq. & retorqueo argumentum. Imprudenter agit, qui non sequitur innumeros, & gravissimos doctores, per longius tempus præeuntes viam rectiorem ad co-

lum, & simul graviolem rationem habentes: ergo peccat. Ad 2. confirm. Si adversarii audient, antiquos dicere cacos, non possent nos arguere irreverentiae, si etiam tales diceremus recentiores. Resp. tamen cum majori reverentia facile. neg. ma. datur enim medium, scilicet fuerunt minus videntes, & aut rationes nostras, non ita considerant, aut ad alia distrahi, vel aliter impediti, non ita penetrant. Nec est irreverens, hoc etiam de magnis viris circa particularem aliquam sententiam judicare; aliis nunquam posset quis ab ulla sententia alicujus magni viri recedere. Scilicet posteri etiam plura discunt, ac praecedentium laboribus, ceu scalis adjuti, saepe altius ascendunt, & semper plura cum tempore clarescunt.

370. Dices 1. Etiam Summi Pontifices usi sunt opinionibus minus probabilibus, & juxta has dispensant: ergo. prob. antec. Honorius II. Clemens II. dispensant in voto solemnium Religionis ad contrahendum matrimonium, item S. Pius V. Gregorius XIII. & alii dispensant in matrimonio rato, ad contrahendum aliud: quod tamen tantum fuit minus probabiliter in eorum potestate: imò Adrianus VI. dicitur, in matrimonio rato, contra propriam sententiam, juxta opinionem Cajetani dispensasse, sed addidisse, dare se, quod posset, & tamen credere, se nihil posse: ergo ipsi Pontifices usi sunt opinionibus minus probabilibus.

Resp. cum Ralslero, & Kreslinger, dist. antec. Summi Pontifices usi sunt opinionibus, quae aliis tunc videbantur notabiliter minus probabiles. om. antec. quae ipsismet Pontificibus, consideratis omnibus circumstantiis, videbantur notabiliter minus probabiles. neg. antec. & conseq. Imò, cum hic agatur de valore Sacramenti matrimonii, debent ipsi adversarii idem respondere. Quod attinet ad Adrianum, dispensavit is tantum conditionate, quod se posse ipsi certum fuit, attentis circumstantiis omnibus. Pariter, quando antiqui docuerunt aliquid, quod nunc videtur, vel visum est, minus probabile, non sequitur, quod etiam ipsis tale fuerit visum. vide etiam inferius n. 405.

Similiter, etsi quidam antiqui, quasdam sententias tanquam probabiliores amplexi, permiserint tamen aliis, amplecti oppositas, & iis uti, propterea non credendi sunt, usum illum permisisse, etiam iis, quibus ex sententia minus probabiles viderentur, sed tantum iis, quibus illae sententiae apparerent magis, vel saltem aequè probabiles, quales supponebant, posse aliis videri: atque adeo eas, ut absolute improbabiles, condemnare ausi non sunt. Eodem modo, quando antiqui permiserunt simplicibus, ut sequerentur viri docti judicium, non approbarent propterea etiam sententiam talis viri minus probabilem: sed tantum dixerunt, simplices posse illam sequi, si scilicet eam ipsos doceret vir doctus, de quo non haberent suspicionem, quod velit ipsos fallere, aut quod fallatur: verbo, in iis circumstantiis, sapissime occurrentibus, in quibus simplex non tenetur plures interrogare, sed potest consilio prudentis viri acquiescere; hoc enim frequentissime cum posse, est probabilissimum.

371. Dices 2. Obligatio, quam asserimus,

esset juris naturae, & ad omnes homines spectaret, atque ad plurimas actiones se extendere: ergo non potuisset latere viros tam doctos tanto tempore. Resp. Sicut juxta adversarios potuit longè diutius latere licentia sequendi opinionem minus probabilem, ita potuit etiam longo tempore latere obligatio sequendi opinionem notabiliter probabiliorum. Nec est in uno major, quam in altero inconvenientia, respectu DEI, aut error respectu Ecclesiae. Unde, quidquid adversarii responderint, serviet etiam nobis. Si ergo probatur ea obligatio dari, & simul probatur, aliquamdiu latuisse, merito negatur consequentia. videantur etiam dicta n. 368. & 260. Accedit, quod non omnes omnino latuerit ea obligatio, saltem non valde diu, ex supra dictis num. 351. & modò etiam plurimos non lateat.

ARTICULUS XVII.

Solvuntur aliae Objectiones.

372. **O**B. 3. Quando est adhuc verè Theologicè, & comparative probabile, legem non dari,

quamvis sit notabiliter probabilis, eam dari, tamen adhuc lex est dubia: sed dubia lex, ut ipsi fuisse probavimus à n. 263. non obligat: ergo. prob. ma. Theologica probabilitas vera nititur tali motivo, quod movet saltem adhuc ad prudens dubium, & non finit oppositum esse certum: ergo. Resp. dist. ma. in eo casu tamen lex est dubia, dubio excludente certitudinem moralem strictè dictam, conc. ma. est dubia, dubio excludente moralem certitudinem, etiam latius dictam, qualis in moralibus ordinariè tantum haberi potest, & sufficit. neg. ma. & dist. sic min. neg. conseq. ad prob. dist. eodem modo antec. & neg. conseq. videantur dicta à n. 361.

373. Dices 1. Antiqui per probabilius, asserens certitudinem aliquam moralem, etiam latius dictam, intellexerunt tale probabilius, quod non relinqueret morale dubium in oppositum, sed tantum dubium aliquod logicum, quod essentialiter oritur, ex ipsa incertitudine motivi probabilis, etiam absque ratione ulla gravi in oppositum: ergo illud necdum erat juxta antiquos moraliter certum, etiam latius loquendo, contra quod stabat adhuc ratio verè Theologicè probabilis. Ita quidam recentior, existimans, hac ratione concordari posse, ut ait, probabilistas, & probabilioristas. Resp. neg. antec. quod falsum esse ostenditur, ex allatis verbis auctorum à n. 361. & seq. S. Thomas tantum exigit, ut sit verum in pluribus, quamvis non in paucioribus, nec dicit in plurimis, aut paucissimis; cum tamen certitudo, quam adversarii requirunt, utpote excludens omne quomodocunque prudens dubium, rarissime, & in paucissimis fallat. S. Antoninus, & Angelus, exigunt tantum, ut motiva magis ad unam, quam ad alteram partem se habeant: hoc autem nullo modo est excludere probabilitatem, vel dubium quomodocunque prudens, in oppositum. Gerson expressè dicit, non debere removeri omnem

omnem probabilitatem alterius partis. Sylvester tantum ait, *ex probabilibus*, sed intelligit *probabilioribus*, ut tibi expositum. Unde nullo modo probari potest, eos exigere tanta motiva pro una parte, ut nulla vera probabilitas sit pro altera.

374. Dices 2. cum eodem recentiore. Gerson ait, non posse haberi maiorem certitudinem sine revelatione: sed potest haberi maior, quam tantum notabiliter major probabilitas, a nobis assignata, scilicet certitudo tanta, quæ non relinquit prudens dubium in oppositum: ergo. Resp. etiam potest absolute haberi maior certitudo, quam ista moralis, absque revelatione; quia absolute est possibilis certitudo etiam physica: ergo nec ista sufficit. In forma dist. mi. potest haberi maior ordinariè. neg. mi. in quibusdam casibus rarioribus. conc. mi. & neg. conseq. Non potest haberi ordinariè tanta certitudo, quantam adversarius requirit, ut probatum jam à n. 358.

Dices 3. ex eodem. S. Thomas in exemplum majoris probabilitatis affert exemplum duorum, vel trium testium, sine teste in oppositum, quo casu non datur prudens dubium in oppositum: ergo S. Doctor ad moralem certitudinem latius dictam hoc requirit. Resp. neg. antec. S. Doctor eo loco, scilicet 2. 2. q. 70. a. 2. querit, an iudici sufficiat testimonium duorum, vel trium testium; cum possit fallere: & ait, sufficere; eoquod tantum requiratur certitudo, ut sit verum in pluribus: unde non affert illos testes in exemplum; aliàs afferret in exemplum, quod est in questione, sed potius ex eo, quod sufficiat, esse verum ut in pluribus (quod etiam potest dici de testimonio duorum, vel trium) infert, duos tales testes sufficere.

Dein ad 2. ibidem ait, testes contradicentes, vel non consentientes, actoris, & rei, comparandos à iudice quoad dignitatem, numerum, negotia &c. & sic iudicandum: ergo non loquitur de casu, quando nullus testis est in oppositum, ut magis patebit legenti totum articulum. Et quis dicat, S. Doctorem supponere, quod tanta inter testes diversitas semper inveniri queat, quæ non relinquit probabile dubium in oppositum? Quare antiqui, ad moralem certitudinem, latius dictam, tantum expetierunt sensibilem, ac notabilem excessum probabilitatis.

375. Ob. 4. Libertas hominis tamdiu est in possessione, quamdiu ab ea non deturbatur per legem certam: atqui, quamdiu datur opinio Theologicè probabilis, pro negatione legis, non datur lex certa, adeoque libertas à sua possessione non deturbatur: ergo. Confirm. Non debet adstrui aliqua obligatio, quæ non est sufficienter probata: atqui, quando lex est tantum notabiliter probabilior, non est sufficienter probata obligatio, e. g. ponendi actum, ab ea lege præceptum: ergo. Resp. neg. ma. & mi. Non queritur hic de libertate physica, sed morali, seu de libertate, ad non parendum legi, probabilius intimatæ, quæ non est in possessione, sed formalissimè in questione;

Utique enim lis, & questio, inter nos, ac adversarios est, an homo hanc libertatem (quam à se habere non potuit, utpote essentialiter subiectus dominio DEI) à DEO acceperit: & qui-

dem adversarii affirmant, hominem eam libertatem moralem à DEO accepisse: nos autem negamus, homini concessam esse eam libertatem, eoquod laxaret nimium disciplinam, & redderet frustraneas leges &c. videantur nostræ probationes. Unde hæc libertas concessa homini, & in possessione existens, malè à quibusdam adversariis supponitur, tanquam principium, nulla indigens probatione; videtur enim hæc petitio principii valde esse vitiosa. Quare deberet hæc libertas positivè probari, sicut nos probavimus positivè libertatem ab obligatione legum, tantum æquè probabiliter existentium.

Sed etiam minor argumenti meritò negatur; quia in casu probabilitatis, notabiliter majoris, lex est sufficienter certa ex n. 361. & seq. Si fortè, in quibusdam casibus particularibus, esset aliter statutum à iure humano, inprimis non posset istud quidquam præscribere DEO, vel iuri naturali: dein etiam legislator humanus, nullo modo statuit universaliter, ut nulla lex obliget in ullo dubio (ut ostensum n. 358. & inferitur etiam ex eo, quod aliàs vix non etiam tenuis probabilitas obesset obligationi legis) sed ad summum id statuit universaliter, pro casu dubii oppositi certitudini morali, etiam latius dictæ.

Ad confirm. conc. ma. neg. mi. quando enim existentia legis est probata argumentis notabiliter gravioribus, est sufficienter etiam probata ejus obligatio. Certè, sicut in Philosophia illud principium: *Entia non sunt multiplicanda sine necessitate*: non admittitur in hoc sensu, quod nihil sit admittendum, nisi illud moraliter certò probetur, sed tantum, nisi rationibus probabilioribus ejus necessitas adstruatur, ita etiam hoc principium adversariorum: *Non debet adstrui obligatio* &c. non est admittendum, nisi eoque, donec obligatio rationibus probabilioribus adstruatur. Sanè petere (prout adversarii videntur petere) ut admittatur, tanquam principium, nulla probatione indigens, hæc propositio: *Nulla obligatio est adstruenda, nisi moraliter certò probetur*: est petere vitiosè tanquam principium, id, quod ab innumeris negatur, & cuius statim prima fronte apparet dubium. Sed & gratis ab adversariis petitur, ut non tantum sit probata lex directæ, & particularis, sed ut etiam lex reflexa, & universalis, sequendi scilicet probabiliorum, de novo probetur; si enim obligatio est probabilius asserta, pro omnibus casibus particularibus, etiam est sufficienter probata obligatio universalis, quæ est quasi aliquod totum, ex illis particularibus compositum: adeoque totum est in suis omnibus partibus probatum.

Dices 1. Præceptum fidei non obligat ad actum fidei, nisi sit moraliter certum: ergo neque alia præcepta obligant, nisi sint moraliter certa. Resp. neg. ant. modò enim obiectum sit fidei Divina proximè credibile, potest quis obligari, ad eliciendum actum fidei, etiam si ipsi non sit strictè moraliter certum, quod, hic & nunc, teneatur ad eum eliciendum. Aliud est, quod obiectum fidei debeat esse certum, & revelatio per moralem certitudinem applicata; nam hæc ita sunt necessaria, ut sine ipsis non possit elici actus fidei, ut docent communiter: & hinc, si ista non dentur, non potest me DEUS obligare; quia non potest obligare ad impossi-

possibile. At non est ita impossibile, sequi tutius, & probabilius, sine pravia morali certitudine de obligatione (si enim taliter impossibile esset, etiam ad istud non teneremur) & hinc est lata disparitas.

376. Dices 2. Obligatio certa non potest provenire, nisi à lege certa: atqui lex tantum notabiliter probabilior, non est certa: ergo neque obligatio, adeoque est obligatio dubia, consequenter nulla. prob. ant. effectus certus non potest provenire, nisi à causa certa: ergo nec obligatio certa potest provenire, nisi à certa lege. Resp. 1. neg. mi. lex enim talis est sufficienter certa, certitudine illa morali latius dicta, qualis ordinariè in moralibus potest haberi: & taliter certa est etiam obligatio. Nec dicas, hanc obligationem non esse sufficienter certam; cum jus, & possessio libertatis, in homine sit certior; nam respondeo, nullo modo esse certum jus talis libertatis, quod adversarii adstruunt, sed omnino esse in questione, ut dictum n. precedente. Resp. 2. dist. minorem: non est certa lex directæ. om. min. non est certa lex reflexa. neg. min. & conf. quamvis non strictè moraliter esset certa lex directæ, est tamen certa lex reflexa non agendi, nisi deposito prius prudenter dubio practico: at in nostro casu nemo potest istud prudenter deponere, aut se resolvere quòd prudenter licet agat; cum neque possit prudenter prætexere ignorantiam invincibilem, nec dubium invincibile, nec possessionem libertatis: atque adeò nemo potest elicere dictamen conscientie moraliter certum de licentia actionis: quamdiu autem non potest quis deponere dubium illud, aut elicere tale dictamen, tamdiu per legem reflexam certam tenetur abstinere actione.

377. Dices 3. Hoc ipsum non est certum, quòd talis non possit dubium deponere. Resp. Non sequitur: ergo potest deponere; an enim hæc resolutio foret prudens, prudentiâ Christianâ? Non est certum, quòd non possim me resolvere: ergo possim, & volo me resolvere? Certo foret imprudens, nisi haberet alias rationes, aut principia reflexa, quæ tamen nos negamus posse haberi, & videmur id probasse: si quis tamen bona fide absolute judicaret, tales rationes adesse, e. g. si bona fide judicaret, sententiam omnino benignam esse absolute veram, non nego, talem per accidens posse ratione talis sui principii (quod æquivaleret ignorantie invincibili) deponere dubium, & licetè operari.

ARTICULUS XVIII.

Respondetur aliis Objectionibus.

378. OB. 5. Juxta nos subditus non posset obedire superiori, præcipienti aliquid minus tutum, & subdito minus probabile: sed hoc est contra SS. Patres & evertit bonam disciplinam: ergo. mi. est clara; quia aliàs daretur ansa, detrectandi sæpissime imperia: & SS. Patres, ac ascetae docent, in tali casu obediendum. Sic S. Augustinus. l. 22. contra Faustum Manichæum c. 75. ita scribit: Cum ergo vir justus, si fortè sub rege, bo-

mine etiam sacrilego, militet, rectè possit illo jubente bellare, civica pacis ordinem servans, cui quod jubetur, vel non esse contra DEI præceptum certum est, vel utrum sit, certum non est, ita, ut fortasse reum regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo serviendi. S. Bernardus tract. de præcepto, & dispensatione c. 9. ait: Quidquid vice DEI præcipit homo, quod non sit tamen certum displicere DEO, haud secus omnino accipiendum est, quam si præcipiat DEUS. S. P. Ignatius in epistola de obedientia n. 18. ait, obediendum esse omnibus in rebus, que cum peccato manifesto conjunctæ non sunt: & consentium passim doctores, atque alcatæ: ergo. Major autem patet ex eo, quòd juxta nos subditus non posset facere, quod ipsi esset minus probabile, consequenter non posset exequi tale mandatum.

379. Resp. Inprimis videntur potius adversarii obesse obedientie; cum non improbabile videri possit, quòd subditus non teneatur obedire, quando ipsi probabile est, quòd superior non possit jubere, aut quòd probabilius sit illicitum, quod jubetur. Sanè non contemnendi auctores id dicunt, cum Castro Palao p. 1. tr. 1. disp. 2. punct. 6. & disp. 3. punct. 13. & disp. 2. quidem plures citat, & non contemnendos auctores; interque eos Suarezium in 3. p. tom. 5. disp. 4. sec. 6. n. 6. qui loquens de lege (inter quam, & præceptum, vix assignabunt adversarii discrimen formale) ait, si manifestè probabilius sit, legem aliquid illicitum præcipere, valde probabile esse, subditos posse se excusare ab observantia talis legis. Addi potest Ludovicus Schilderus tr. 2. de conscient. c. 4. n. 57. & alii adhuc, quos citat recentior quidam in manuscriptis. Cur igitur juxta adversarios non possit, subditus se liberare ab obligatione præcepti, & bonâ conscientia non obedire?

380. Resp. 2. & melius in nostris principiis. neg. ma. quia est notabiliter probabilius, quòd teneatur, saltem ordinariè, etiam in tali casu, subditus obedire, & ita habet, teste Castro Palao loc. cit. communis. Sanè superior in hoc casu est in possessione præcipiendi, donec subditus clarè ostendat, eum non rectè præcipere. Licet enim talis actio, independentè ab auctoritate superioris, per præceptum ei applicata, sit minus probabiliter licita, tamen, accedente per præceptum illa auctoritate superioris, fit ea actio probabilius licita, imò obligatoria; quia hæc circumstantia accedens extrinsecè immutat objectum, & DEUS, qui fortè prohibet talem actionem, lege prima directæ, seu tendente in rem, tantum in se, & independentè à præcepto spectatam, permittit eam, vel etiam jubet, per accidens lege reflexa, seu secunda, tendente in rem, ut vestitam hac circumstantia præcepti.

Paritas est in hoc exemplo, DEUS ultimum materiæ dubiæ, concernentis valorem Sacramenti, per se prohibet: permittit tamen, imò jubet eum, in casu extremæ necessitatis: sic etiam DEUS sæpe rem per se prohibitam permittit, ratione ignorantie invincibilis. Ceterum quilibet, non præoccupatus aliis ideis, difficulter capiet, quòd omnia, quæcunque potest quis licetè facere, superiore jubente, e. g. circa omissionem jejunii, precum,

votorum, item circa res accipiendas, & retinendas &c. si sint ipsi valde dubia, & notabiliter minus probabilia, etiam possit facere antecederet ad præceptum superioris.

Noto tamen, si subditus sciret, quod superior esset manifestè malus, & indifferenter juberet, licita & illicita, tunc, nisi ipsi satis esset cognitum, hic & nunc nil mali præcipi, non teneretur: imò non statim posset obedire, nisi prius se sufficienter informaret de licentia. Idem deberet facere subditus, si videret, superiorem indocilem præcipere rem gravissimi momenti, vel quæ in grave aliorum præjudicium vergeret; cuius tamen omisio non vergeret in grave præjudicium superioris: simulque merito dubitaret, an res sit licita. Noto tamen 2.º cum Valquez in 1. 2. disp. 62. c. 6. n. 33. superiorem non debere subditis semper manifestare rationem suorum præceptorum, & hinc e. g. si quando rex aliquos jubet ad bellum proficisci, satis est, ut subditi sciant, penes regem esse, qui ei sanum consilium præbeant &c.

381. Dices 1. Auctoritas superioris non potest esse talis circumstantia excusans: ergo nulla responsio. prob. antec. Auctoritas superioris nulla est, quando non præcipit nomine DEI, seu ut habens potestatem præcipiendi à DEO: sed hanc tantum habet, quando licita præcipit: ergo. Resp. neg. antec. ad prob. dist. min. tantum eam habet, quando certò, vel probabiliter licita præcipit. neg. min. quando etiam præcipit minus probabiliter licita, non tamen certò mala. conc. min. & neg. consequ. DEUS etiam dedit superiori potestatem valide præcipiendi, quando non est certum, quod male imperet, ut probant ipsi adversarii ex SS. Patribus, præsertim SS. Augustino, & Bernardo, 2. 378. adductis. Et, licet S. Augustinus tantum dicat, posse obediri, bene inferitur, etiam debere; quia, quando subditus potest obedire superiori strictè præcipienti, debet obedire.

Quamvis autem aliquando superior præcipiat malum, si non est certò malum, & quidem certitudine morali strictè tali (ita enim videntur sentire Patres, Ascetæ, atque doctores) tamen DEUS obligat per accidens, sicut obligat, quando nobis conscientia erronea dictat, aliquid faciendum, quod reipsa est malum. Præcipit autem DEUS per accidens, & vult obediri in hoc casu, ne evetatur ordinata disciplina, cuius bonum exigit, ut subditi in eo casu obtemperent; alias, ut advertit etiam Sarasa de arte semper gaudendi, magnus sententiæ omnino benignæ patronus, tom. 2. tr. 5. n. 10. facillima multis esset via ad non obediendum. unde ad præceptum superioris validum non debet præsupponi res licita, sed, ut habent SS. Augustinus, & Bernardus, tantum res non certò illicita, seu, ut S. Pater Ignatius, non conjuncta cum manifesto peccato.

382. Dices 2. Quando lex DEI est sufficienter proposita, non potest attendi lex humana contraria: sed juxta nos, quando alicui lex prohibens est notabiliter probabilior, est sufficienter proposita: ergo non potest attendi lex humana contraria. ma. prob. ex illo Añor. 5. v. 29. obedire oportet DEO magis, quam hominibus. Resp. dist. mi. lex notabiliter probabilior est suf-

ficienter proposita, ut obligans in circumstantiis præcepti, à superiore creato impositi, neg. mi. extra has circumstantias. conc. mi. & neg. conf. Etiam nulla necessitas debet præferri legi DEI sufficienter propositæ, & tamen necessitas sæpe excusat: e. g. in administratione sacramenti, extrema necessitas excusat usum materiæ dubiæ; quia scilicet lex non est sufficienter proposita, ut obligans in extrema necessitate: Pariter autem non est sufficienter proposita ut obligans in casu superioris præcipientis.

Textus adductus tantum probat, magis obediendum DEO, quam hominibus, id est, superioribus, clarè & manifestè oppositum DEO præcipientibus: quale erat, quod Judæi præcipiebant ibi Apostolis, scilicet, ne prædicarent doctrinam Christi Domini. Si autem aliquid non clarè oppositum DEO præcipiunt homines, tunc faciendo illud, obeditur etiam ipsi DEO, saltem per accidens præcipienti, per eos ipsos homines, ut jam probatum. Unde in tali casu conveniunt quasi duæ voluntates, vel leges Divinæ: una directæ, quæ videtur prohibere actionem, altera reflexa, volens obediri superioribus: cumque hæc sit certius proposita (quia certius est, debere nos obedire superioribus, etiam in casu dubii, ut ipsi adversarii hic supponunt) prævalet alteri tantum probabiliter propositæ.

Ad summum tandem hoc argumentum probaret, requiri clariorem aliquam, & manifestiorem propositionem, seu intimationem voluntatis Divinæ directæ, in casu superioris creati præcipientis ei contrarium, quam in aliis casibus: sicut in casibus extremæ necessitatis e. g. infantis, vel alterius hominis moribundi requiritur certitudo de invaliditate materiæ, ad hoc, ut ea non possit adhiberi in administratione sacramenti, si alia non adsit: quæ tamen certitudo non requiritur, quando similis, vel æquivalens necessitas non urget. Nec est absurdum, exigere hanc certitudinem de existentia præcepti Divini, in casu superioris oppositum præcipientis; cum talem præcepti Divini intimationem, vel propositionem in eo casu SS. Patres, & Ascetæ, quin & ipsi adversarii requirant.

383. Dices 3. Si Autoritas superioris, vel præceptum, est talis circumstantia extrinsecè mutans objectum, & reddens actionem licitam, tunc etiam ipsum dictamen reflexum, seu ipsa sententia benigna, potest dici, esse talis circumstantia, quæ mutet extrinsecè actionem, ac reddat licitam. Resp. nego illatum; nam hæc ipsa sententia probabiliter non subsistit, adeoque probabiliter ista circumstantia non datur. Quod autem probabilis sit sententia ista, nil evincit; quia circumstantiæ probabilitatis minoris ex una parte, prævalet circumstantia notabiliter majoris probabilitatis ex altera parte, vel alia ratio gravior: neque etiam autoritas illius sententiæ reddit actionem licitam; non enim est licitum, sequi magnos, & multos authores, si in oppositum sint æquè multi, ac magni, & ratio major. Hoc tamen concedo, quod ij, qui invincibiliter judicant, sententiam omnino benignam esse veram, possint sequi sententias notabiliter minus probabiles; quia eos bona fides, & ignorantia invincibilis legis, saltem per accidens excusat. Sed hic esset alius casus; quia in eo non quæreretur, an

an sententia benigna sit vera, adeoque per se licite deducatur in praxin, sed, an supposito, quod invincibiliter judicetur vera, possit practicè adhiberi: quod utique affirmandum est.

ARTICULUS XIX.

Solvuntur adhuc alie Objectiones.

384. **O**B. 6. Qui sequitur sententiam, quamvis notabiliter minùs, tamen adhuc verè Theologicè probabilem, prudenter agit: ergo non peccat; quia omne peccatum est evidenter imprudens. Respondent quidam, omitendo ma, & ajunt, teneri hominem, prudentiùs agere: sed non malè nonnemo objicit his illud Apostoli 1. Cor. 7. v. 38. *Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit, & qui non jungit, melius facit*: scilicet, quamvis hic melius faciat, non facit ille malè: sic neque faceret imprudenter, qui sequeretur notabiliter minùs probabilem, licet alter faciat prudentiùs, adeoque nec ille peccaret; quia, quamvis minùs, tamen adhuc prudenter agendo, non peccamus. Resp. igitur neg. antec. nam non video, quæ prudentia sit, relinquere motiva notabiliter graviora, & agnita quæ talia, atque amplecti notabiliter leviora; nec enim talis prudenter potest directè judicare, sententiam minùs probabilem esse veram: nec reflexè se excusare dubio, aut ignorantia invincibili: neque prætere legem non sufficienter promulgatam, aut iniuriam, quæ omnia patent ex suprà jam dictis.

385. Dices 1. Titius Juvenis non potest argui imprudentiæ, si sic discursat. Licet videam, in Religione longè majorem pro me fore spem salutis; quia tamen in matrimonio video sufficientem salutis spem, & simul, quia Religio mihi esset onus valde difficile, ideo me determino ad matrimonium; ergo neque alius potest argui imprudentiæ, qui sic discursat: Licet videam in altera opinione longè majorem spem veritatis, salutis, vel rectè agendi, tamen; quia benignior sententia mihi adhuc sufficientem spem veritatis, salutis & rectè agendi præbet, & opposita opinio est mihi onus valde difficile; me determino ad sequendam hanc opinionem benigniorem. Resp. 1. om. antec. neg. conseq. Titius, qui certus est, se non obligari ad Religionem, potest utique habere spem salutis in sæculo, aliquo modo sufficientem; quia potest prudenter judicare, se non peccare, non ingrediendo Religionem. At, quando obligatio legis est longè probabiliior, tunc nec est sufficiens spes veritatis, saltem non talis, ut quis possit prudenter judicare, non dari obligationem; nec est sufficiens spes salutis, aut rectè agendi; quia non potest quis in eo casu prudenter judicare, se non peccaturum. Hæc clarescent magis ex dicendis. unde

Resp. 2. dist. antec. Titius non potest argui imprudentiæ peccaminosæ. om. antec. non alicujus imprudentiæ defectuosæ. neg. antec. & multo magis conseq. ubi intervenit imprudentia peccaminosa. Concedo quidem, quod Titius per se non peccet (quidquid sit, an peccet per accidens, ratione periculi proximi &c. qua de causa omisi antec.) At, si nullo modo impruden-

ter agit, cur toties inclamant ascetæ de negligentibus vocationem? Certè est innegabile, hunc vocationis neglectum saltem esse magnam imperfectionem positivam, quæ verè prudens non est.

Nec dicatur, quod aliquis etiam, qui non sentit vocationem ad Religionem, tamen possit videre, esse sibi majorem spem salutis in Religione. Resp. eam neg. illat. DEUS neminem vocat ad statum, in quo pro ipso est spes minor salutis: & quibusdam major spes est in sæculo, quàm in Religione: unde, si talis habet indicia sufficientia alterius vocationis, non debet credere, majorem spem salutis pro se fore in Religione. Quod si tamen ponatur aliquis quæcunque de causa judicare, majorem spem sibi fore in Religione, hoc non obstante prudenter sequitur voluntatem Divinam, qua putat se vocari ad statum sæcularem, & optime debet sperare. Verbo: positivè prudenter agimus, quando agimus ex motivo virtutis (sicut talis agit ex motivo implendi voluntatem Divinam) etiam inferioris; quia datur prudens, & prudentius: at, si ex nullo motivo virtutis agimus, non agimus positivè prudenter prudentiâ Christianâ, quamvis sæpe dicamur prudenter agere prudentiâ hujus mundi. Ex quo tamen non sequitur, quod semper agamus imprudenter peccaminosè; quia, quando certè nulla est obligatio, ut in casu Titii, vel quando ex sufficienti ratione potest quis se resolvere, se hic & nunc non teneri ad aliquid, etsi istud ex nullo motivo virtutis omitat, non peccat, quamvis etiam agat ex hoc solo motivo, eò quod non teneatur. Si autem accederet motivum virtutis, posset positivè bene agere.

386. Ubi obiter noto, posse aliquid esse motivum virtutis in quibusdam circumstantiis, non in aliis, e. g. manere domi amore solitudinis, & collectionis animi, est sæpius motivum virtutis, non autem est tale, quando est obligatio audiendi sacrum in templo; sic etiam potest aliquid esse motivum virtutis in circumstantiis certitudinis de nulla obligatione, non autem in circumstantiis obligationis, notabiliter probabilius propositæ; quia obligatio, ita proposita, prævalet alteri spontaneæ electioni. Sic, quando est notabiliter probabilius, rem non posse alienari, non est motivum virtutis, si eam dem in elemosynam. Quando ergo proponitur obligatio per motiva, notabiliter graviora, non video, quomodo non imprudenter quis agat, si ei non pareat. Certè si Titio proponeretur ingressus Religionis sub obligatione per rationes longè probabiliiores, e. g. quia experientia longa ei ostendit, esse sibi periculum, & determinatas occasionem peccandi, vix evitabiles, aut vincibiles in sæculo, non video, quæ prudentia posset discursum, in antecedente objectum, facere, & in sæculo manere.

In casu nullius obligationis potest tandem Titius, saltem sine imprudentia peccaminosa (quamvis, si nullum motivum virtutis aliunde accedat, Christianam positivam prudentiam non agnoscant) potest, inquam, sic dicere: *Nolo ingredi Religionem; quia non obligor*. In casu autem obligationis, per notabiliter majora motiva proposita, nemo sic dicere potest; quia, si quid huc-

usque probavimus, id probavimus, quod ex nulla ratione, Christiana cum prudentia, dicere possit: *Non obligor*: præcisè autem se resolvere sic: *Nolo obligari, quia obligatio est mihi onus, & oppositum est mihi favorabile, etsi rationes longè fortiores sint in oppositum*: videtur tantum esse prudentia filiorum hujus sæculi, non filiorum lucis. Ex quibus etiam habetur, quod à casu, in quo certò nulla est obligatio, non sit paritas ad alium, in quo est obligatio notabiliter probabilior.

387. Dices 2. Potest quis sententiam minus probabilem absolute affirmare, vel judicare, esse veram: ergo etiam potest prudenter eam sequi. Resp. dist. antec. potest hoc absolute, om. antec. potest prudenter. subdist. casu, quo accedat aliud motivum virtutis. om. vel conc. antec. casu quo nullum accedat. neg. antec. & conseq. vide etiam num. 298. & seq. Sanè non malè Admodum R. P. Matthæus Kreslinger, insignis Scotista, in sua *disquisitione Theologica de ultimo dictamine q. 2. §. 3. n. 64.* ait, non fore prudentem, nisi prudentià carnis, qui diceret: *Ego quidem omnibus pensatis agnosco, hanc sententiam... familiorem falso, ... quia tamen desidero juxta mihi favorabiliorè operari, ideo absolute prudenter judico, illam... reipsa esse veram, quamvis attendendo ad contrarias rationes... graviores... gravius formidè de falsitate.* Quin aliud neque imprudenter posse fieri, ajunt Layman l. 1. tr. 1. c. 5. n. 5. Moniella stimulo 6. conf. n. 113. Suarez in 1. 2. tr. 2. disp. 10. sec. 1. n. 5. P. Thyrsus de usu opinion. probab. differt. 3. c. 2. n. 11. ubi longè plures adhuc citat: ad quod asserendum etiam valde inclinat Ralslerus disp. 3. q. 5. Quare, si qui sunt, qui hoc antecedens ex definitione sententiæ Theologicè probabilis putent parere, illi in definitione probabilitatis ab istis authoribus, & à nobis longè recedunt: & id, quod vel maximè est in questione, tanquam aliquod principium vitiosè petunt. Repetantur hæc dicta statim primo articulo hujus questionis à num. 292.

388. Dices 3. Potest subditus prudenter, relicta opinione probabiliori propria, conformare suum judicium per obedientiam cæcam judicio superioris minus probabili: Item potest quis prudenter judicare, proximum suum esse bonum, etsi probabilius ei sit, esse malum. Certè Angelicus 2. 2. q. 60. a. 4. in corp. & ad 2. docet, de proximis bene sentiendum, nisi manifesta ratio in oppositum appareat: ergo potest quis prudenter assentiri opinioni minus probabili præ probabiliori. Resp. Non videtur posse negari antecedens: unde auctores n. præced. allati, & negantes, posse voluntatem imperare assensum absolute præstandum opinioni minus probabili, vel debent asserere (ut videtur velle P. Thyrsus) quod e. g. auctoritas superioris ex opinione minus probabili faciat magis probabilem, ferme, ut auctoritas Ecclesiæ facit certa, quæ soli naturali lumini viderentur ex se incredibilia: quod, licet possit admitti, sæpissime fieri, tamen non videtur universaliter dicendum; cum superior non habeat infallibilem assistentiam Spiritus S. & sæpe superior subsequens corrigat acta, & præcepta prædecessoris: adeoque, vel priorem, vel posteriorem errasse, necesse sit.

Vel debent illi auctores explicari, quod

tantum velint, voluntatem non posse imperare assensum præstandum opinioni minus probabili, quamdiu intellectui adhuc applicata sunt motiva contraria magis probabilia: à quibus tamen considerandis possit voluntas eundem intellectum amovere, & dein, illis quasi disparentibus, hunc ad assensum, opinioni minus probabili præstandum permovere: quod mihi videtur probabilius dici. Sic autem voluntas poterit, licet non in omni, tamen in aliquo casu imperare assensum, præstandum opinioni minus probabili, quamvis tunc non ut tali agnitæ. Hoc autem voluntas faciet prudenter, si habeat motivum virtutis: at imprudenter, si tantum habeat pro motivo facultatem liberius vivendi. Hæc de mente istorum auctorum: ego, ut supra dixi, omitto, quod voluntas fortè etiam stantibus in oppositum motivis fortioribus, possit intellectum despoticè impellere ad assensum opinionis minus probabilis: at nego, id semper posse prudenter.

Unde in forma ad objectionem Resp. dist. conseq. potest hoc subditus, quando accedit prudens motivum imperandi talem assensum. conced. conseq. secus. neg. conseq. Assensus præstitus opinioni minus probabili, non est actus elicited prudentiæ (quæ, cum sit virtus intellectualis, non habet actus elicited, nisi certos) sed tantum est actus imperatus. Potest autem contingere, ut quis habeat motivum honestum virtutis, imperandi talem assensum: & tale motivum est obedientia erga superiorem, vel charitas erga proximum. Hinc assensus in antecedenti adducti sunt prudentes, sicut etiam prudens est, imperare sibi usum materiæ dubiæ sacramenti in casu necessitatis.

At, sicut non esset prudens, imperare sibi usum talis materiæ absente necessitate, ita nec est prudens, imperare sibi tales assensus absente motivo virtutis prudenti. In casu autem nostro non datur motivum virtutis; sic enim tenderet imperium: *Volo hanc sententiam, quamvis clarè, & notabiliter familiorem falso, quam vero, judicare tamen absolute veram: quia nolo esse obligatus lege, sed volo liberius vivere, & meam libertatem intactam retinere.* Quod autem hoc motivum sit motivum virtutis, & prudens prudentià verè Christianâ, non tantum prudentià carnis, quam Apostolus reprobatur, planè dicere non audeo: & credo, nec adversarius auderet, si Christus dominus ipsemet eum interrogaret.

Dices 4. Possum ex motivo virtutis obedientiæ, vel charitatis, judicare, esse verum, quod ex se est tantum minus probabile, ut modò dictum: ergo etiam possum ex motivo virtutis humilitatis, seu ex honestate subjiciendi meum judicium judicio aliorum, judicare, esse veram opinionem, quamvis ex se tantum minus probabilem, tamen adhuc verè probabilem, adeoque eam sequi. Resp. neg. conf. in casu questionis; nam in tali casu, quando meum judicium subicio judicio aliorum, faventium meæ libertati, & non aliorum, eidem non faventium, motivum, in quo ultimo quiesco, non est exercitium humilitatis, sed amor libertatis, nolentis obligari ad ruitus; si enim motivum esset humilitas, deberem meum judicium non minus subicere judicio aliorum, quando illi me obligant

ad servandam legem, quam quando ab ea servanda me deobligant.

Sed nec video, quæ virtus prudentis humilitatis sit, subicere iudicium suum potius auctoribus, nec magis doctis, nec majores rationes, sed minores asserentibus, & liberiora suadentibus, quam subicere illud auctoribus aliis, æquè doctis, & notabiliter majores rationes asserentibus, ac legis observationem suadentibus: certè non videtur esse prudentis, illos istis præferre; cum tamen vera virtus humilitatis, etiam prudens esse debeat. Aliud foret, si ego solus contra torrentem sentirem, ob rationes non adeò convincentes; tunc enim possem cogitare, alios esse me prudentiores: at, si sint plures mecum ejusdem opinionis, cur ex humilitate istos deserram, ut & me, & ipsos aliis subiciam?

ARTICULUS XX.

Satisfit iterum novis objectionibus.

389. **O**B. 7. Nostra sententia est nimis rigida: ergo rejicienda. prob. antec. plures leges non dantur, de quibus tamen probabilius est, eas dari; nam etiam falsa quandoque sunt probabiliora veris: ergo. Resp. neg. antec. ad prob. dist. antec. non dantur aliqua leges, de quibus probabilius est, eas dari. conced. antec. non dantur valde multæ. neg. antec. & conseq. Etiam plures leges existunt, de quibus non habetur major probabilitas: adeoque non debent observari: ergo fit compensatio: imò cum non teneamur servare leges, tam minùs probabiliter existentes, quam æqualiter probabiliter existentes, fit compensatio ultra æqualitatem: ex hac enim benignitate DEI, nos in his duobus casibus non obligantis, sit, ut frequentius solvamus legibus existentibus, quam stringamur non existentibus, & elucet major bonitas DEI in remittenda, quam rigor in exigenda legum observantia.

390. Dices. Nostra sententia est causa peccatorum formalium: opposita autem tollit occasionem peccatorum formalium, & tantum est causa aliquorum peccatorum materialium: ergo ista est præferenda. Resp. si tollerentur omnes leges, illæ etiam, quæ de facto sunt certæ, adhuc minor foret occasio peccatorum formalium. In forma dist. antec. nostra sententia est causa per se peccatorum formalium. neg. antec. est causa per accidens. conced. antec. & neg. conseq. Quod enim, homines nollint servare legem Divinam, culpa non est legis, aut DEI, sed malitiæ hominum, in cujus gratiam leges non debent tolli. Aliud est, si per nostram sententiam imponeretur onus humanæ fragilitati nimium, quod tamen planè non fit; est enim valde moderatum, debere tantum obligationem vereri, quando notabiliter probabilior est: Si autem etiam obligationem æqualiter probabilem deberemus attendere, tunc utique esset major difficultas *ex n. 327.* Cæterum non debet quæcunque occasio per accidens tantum peccati à legislatore caveri: & præsertim, si eà amotà sequeretur nimia laxitas disciplinæ, vel inutilitas legum.

391. Dices 2. Deberet juxta nos semper

indagari, quanam sententia esset notabiliter probabilior, vel certè æquè probabilis, & non sufficeret, scire, esse Theologicè probabilem: sed sic imponimus hominibus grave onus, quod non probamus: ergo. Resp. Etiam juxta adversarios debet semper indagari, an sententia sit verè Theologicè probabilis, & non tantum tenuiter probabilis: & tamen certum est, plures sententias non esse amplius Theologicè probabiles, quæ inveniuntur hinc inde in libris, præsertim eorum, qui scripserunt ante decreta Alexandri VII. & Innocentii XI. Legant, oblectro, adversarii, quæ Cardenas in *sua crisi Theologica* part. 3, tr. 1. disp. 59. requirit, ut quis possit judicare de probabilitate sententiæ: item quæ la Croix l. 1. n. 119. item n. 150. 152. & 165. & non erit multò majus onus in inquirenda probabilitate æquali.

In forma dist. ma. deberet juxta nos indagari, quanam sententia sit absolute æqualiter probabilis. neg. maj. quanam respectivè ad operantem, seu ipsi operanti, sit æqualiter probabilis. conced. ma. & sic dist. min. neg. conseq. hoc enim onus, quaecunque sit (quamvis adversarii valde id augeant) sufficienter probavimus. Dein, ut diximus n. 264. dubius de lege, debet morali diligentia veritatem inquirere: si quis igitur hanc sufficientem adhibuerit, tunc (ut rectè ajunt Ralsler in *synopsis parte posteriore* n. 120. & Kreslinger in *sua dissertatione* q. 3. num. 111) vel percipit, intellectum suum vi rationum satis clarè, ac sensibilibiter ad assensum magis trahi à fundamentis opinionis tutioris, tanquam notabiliter gravioribus, vel non percipit: si secundum, datur moraliter æqualis probabilitas, & licet sequi etiam minùs tutam: si primum, non est amplius difficultas in indagando, vel intelligendo, sed exequendo, quam superari debere, nostræ rationes probant.

392. Circa hanc tamen diligentiam, requisitam, ut ignorantia non sit vincibilis, aut imputabilis, imprimis auctores conveniunt, quòd non debeat esse summa; aliàs quis vellet esse confessarius, vel consiliarius? vel quis auderet, aliquid minùs tutum facere? P. Suarez tom. 5. in 3. p. disp. 4. sec. 8. n. 19. ait, debere esse moralem, qualitati operis, vel ministerii accommodatam, e. g. ut ait, indoctus debet consulere doctos viros, vel peritos ejus rei, & carentes suspitione, quòd ex malitia sint ipsum decepturi. Doctus debet Doctores aliquos evolvere, vel leges ipsas mediocri diligentia inquirere, iisque intelligendis studere: nam neque adversarii dicunt, quòd semper ad habendam veram probabilitatem Theologicam sufficiat, inspicere tantum unum authorem; quia multi, etiam magni viri, quandoque defendunt sententias, modò non amplius Theologicè probabiles.

Ubi tamen nota, hanc diligentiam mediocrem, debere esse proportionatam circumstantiis rei, & operantis; ut advertit Suarez *locomodo citato*; nam utique in gravioribus negotiis debet adhiberi major, quam in minoribus: & majorem quoque debet adhibere doctus, quam indoctus; hic enim, ut communiter docent, satisfacit quærendo pro rei gravitate doctos: doctus, ut ait Rhodes *tr. 4. de peccatis. disp. 2. q. 1. f. 1. §. 2.* de-

debet diligenter studere, quod idem ait Sanchez l. 1. in Decal. c. 16. n. 36. Muniesla stimulat. 8. n. 4. ait, literaturam debere legere aliquem, vel aliquos libros idoneos, aut consulere aliquem, vel aliquos doctores. Rusticis verò, vel aliis indoctis, ait n. 5. sufficere, si interrogent confessarium, vel parochum. Et hoc utique in ordinariis est verum, ut habent etiam Suarez loc. cit. & Vasquez in 1. 2. disp. 62. c. 8. n. 42. & 43. Muniesla tamen cum aliis recte advertebat, posse utique casum graviores dari, in quo major diligentia etiam ab indocto requiritur, videatur idem auctor à n. 118. ita tamen, ut, quando in casu æqualis probabilitatis negat ulum licitum sententia minus tutam, sciatur, nos ab eo recedere.

Præ aliis tamen hanc questionem contra Elizalde ac Camargo, nimis rigorosos, fusiùs pertractat Ralslerus in norma recti disp. 2. q. 8. a. 9. & eadem terminè ratione de indoctis quidem ait, ipsis sufficere, si à viris probis, ac doctis, sincere consultis, acceperint responsum non ambiguum: & in plerisque sufficere ipsis responsum parochi, vel confessarii; doctis verò sufficere, si consuluerint alios doctores, & maxime, si legerint scripta celeberrimorum auctorum, & ea saltem, quæ in aliis magni momenti negotiis adhiberi solet, diligentis, rationes utrinque ponderaverint. Addit etiam, nunc majorem, nunc minorem requiri diligentiam, pro diversitate personarum, rerum, aut actionum &c. videri meretur ipse auctor hac de re doctissimè differens: ubi obiter noto, ex eodem, quod, quando aliqui antiqui dicunt, indoctum posse sequi opinionem alicujus magistri, ex hoc non inferatur, eos voluisse dicere, quod liceat sequi sententiam minus tutam, ac minus probabilem; nam probabilius est, certè ad minimum æquè probabile, quod rudis possit sæpius absque ulteriori inquisitione sequi responsum viri docti.

393. Obi. 8. Juxta nos daretur varietas consiliorum, & unus doctorum, aut confessariorum, diceret aliquid licitum, alius idem diceret verum; sed hæc varietas debet vitari: ergo. Resp. Etiam juxta adversarios admitti debet varietas consiliorum, dum quidam dicunt, sententias quasdam esse Theologicè probabiles, alii negant, videatur tantum Cardenas in suacrisi p. 2. tr. 2. disp. 66. c. 8. in catalogo post art. 9. ubi non unam sententiam improbabilem asserit, quas alii tanquam Theologicè probabiles propugnant. Dein quidam confessarii indocti quandoque dicunt licitum, quod certò est illicitum: nunquid ad vitandam varietatem responsum idem debet affirmare doctior? scilicet in hoc casu poenitens debet credere illi, cujus vel rationem, vel auctoritatem, prævalere bona fide existimat; si hoc non potest discernere, post factam sufficientem diligentiam, utraque sententia ipsi æqualiter probabilis est.

ARTICULUS XXI.

Respondetur denuo aliis Objectionibus.

394. Obi. 9. Juxta nos confessarius non posset absolvere poenitentem,

qui non vellet deferere sententiam, quæ eidem confessario videretur notabiliter minus probabilis: hoc est valde durum: ergo. Resp. hoc non sequi ex nostra sententia; quia, ut rectè ait Muniesla. stimulo 8. n. 110. aliud est, confessarium non posse sequi illam sententiam: aliud, non posse eum, qui illam sequitur, absolvere: & potest esse probabilius istud, quin prius sit probabilius; vel æquè probabile; nam sunt duæ quæstiones diversæ. Hæc responsio sufficeret pro speculatione: at, quia hic casus potest in praxi occurrere, operæ pretium est, eum magis discutere.

Ponamus igitur, poenitentem e. g. nolle resstituere aliquid, eò quod invincibiliter existimet, se non teneri ad restitutionem illius rei ex aliqua ratione, quæ confessario non videtur, nisi notabiliter minus probabilis, quæritur, an possit absolvi. Resp. Si poenitens est homo doctior, vel quasi æquè doctus, ac confessarius, utique debet absolvi; quia potest ipsi videri probabilius, vel æquè probabiliter licitum, quod licere confessario videtur notabiliter minus probabile: & non video, cur talis se debeat hac in re conformare judicio confessarii: de cætero, quia agit bona fide, ut supponitur, est ritè dispositus ad absolutionem.

Si est homo indoctus, sed bona fide credit, se non obligari ad restituendum; quia à doctis, & rei peritis, de quibus nulla suspicio est, eos ex malitia velle decipere, sine ambiguitate audiit, se non teneri, iterum potest absolvi; quia potest illis viris visum fuisse probabilius licitum, quod licere confessario videtur minus probabile: & non est, cur potius poenitens sequatur confessarium, quam illos viros doctos: Et sanè sententia, quæ confessario videtur minus probabilis, sæpe aliis magnis viris est probabilior, aut certè æquè probabilis.

395. Si autem homo indoctus invincibiliter bona fide judicat, se non teneri ad restituendum; quin doctos consuluerit, confessario autem videatur notabiliter probabilius, quod teneatur, tunc imprimis videndum, an ex admonitione, vel instructione confessarii, fructus sit secuturus, vel non. Si meritò timeatur, quod, qui nunc materialiter peccat, postea peccaturus sit formaliter, est absolvendus absque eo, quod imponatur ei restitutio; si enim in aliis certis erroribus invincibilibus, ubi admonitio esset potius nocitura, quam profutura, non est monendus, ut docent gravissimi doctores, quos citat, & sequitur la Croix. l. 6. p. 2. n. 1758. tunc saltem æquali ratione non est urgendus in eo, quod non est certò, sed tantum probabiliter error. Si autem speretur fructus, tunc debet confessarius eum monere, suamque sententiam ei exponere: in qua, si nimiam difficultatem habeat, tandem, meo judicio, potest remitti ad alios, quos consulat, non quærendo laxiores auctores, sed bonâ fide doctos, & pios: quorum judicio, si se statutum promittat, videtur posse absolvi; cum non sit certa opinio confessarii, & ab aliis fors judicandum sit probabilius, quod ipsi videtur minus probabile.

Dices cum P. Thyrsio de recto usu opinionis. probab. dissert. 14. c. 9. §. 4. n. 134. poenitentem subjectum esse confessario, adeoque debere ejus sententiam

sententiam amplecti: & , si ita sit affixus bonis terrenis, ut ea nolit ad mentem confessarii dimittere, non esse ritè dispositum. Resp. Quod ad primum spectat: poenitens tantum subiectus est confessario in ordine ad peccata, & dispositionem requisitam ad Sacramentum, non autem, quoad omnes opiniones: unde, cum talis, ut ponitur, exponat omnia peccata, nec habeat affectum positivum ad ullum peccatum (nam bona fides eum excusat) est ritè dispositus. Quoad secundum non est affectus peccaminosus ad divitias, si nolit eas relinquere, quando non iudicat, aut non potest, vel non debet iudicare, se obligatum ad eas relinquendas: atqui in casibus allatis non iudicat, aut non potest, vel certè non debet iudicare, se ita obligatum: ergo. vide hac de re Muniesam *stimul.* 8. n. 106. Thyrsus loco modò citato, Schildere tr. 2. n. 120.

396. Hæc dicta sint, quando poenitens invincibiliter iudicat, sibi actionem licitam esse, quæ notabiliter minus probabiliter licet. At, si poenitens dubitet de licentia actionis, quæritur, an confessarius possit ei asserere licitam, quamvis ipsi, omnibus ritè consideratis, videatur notabiliter minus probabilis sententia asserens licitam. Resp. Licet recentior quidam Dilin-gæ editus (qui omnino rigidam tenet) hoc licitum asserat, non videtur mihi, hoc posse concedi. Vel enim confessarius, dicendo, actionem esse licitam, intelligi vellet, actionem esse absolute licitam, & loqueretur contra mentem: vel intelligi vellet, eam esse operanti licitam, & non video, ex quo fundamento hoc diceret.

Non enim ea actio licita est; quia alii dicunt licitam; cum confessarius omnino iudicet, eos falsum dicere: non, quia aliis licet id dicere, nempe qui eam sententiam tenent esse æquè probabilem, vel saltem bona fide iudicant, licere sequi sententiam minus probabilem &c. nam istis licet hoc dicere; quia vel habent ignorantiam invincibilem legis, quam confessarius non habet: vel, si lex directe prohibens non detur, non habent conscientiam, aut persuasionem, seu veram, seu erroneam de existentia legis, quam confessarius habet, & qua stante non potest idem affirmare: non, quia poenitens habet bonam fidem; nam istam excludit dubium: non, quia, etsi confessarius dicat illicitam, tamen poenitens eam faciet; quia hac ratione hominibus projectæ conscientiae omnia licerent: non, quia est difficile, abstinere ab actione; difficultas enim intrinseca observationi legis non excusat. Si tamen accederet aliqua difficultas extrinseca per accidens, posset hæc aliquando excusare: sed tunc actio, ex se minus probabiliter licita, posset ut vestita hac circumstantiâ difficultatis, videri probabilius, vel æquè probabiliter licita.

Hoc tamen non nego, posse confessarium dicere, se iudicare rem illicitam ex his rationibus, quosdam alios tamen iudicare eam licitam ex his, vel illis rationibus, quas potest breviter addere, ut poenitens doctus possit ipse rationes librare, & videre, an propter illas ipsi videatur actio probabilius licita, vel non: vel, si est indolus, potest ei (uti etiam docto) permitti, ut bona fide consulat alios &c. ut dictum n. *preced.* interim autem actionem, prout potest, suspen-

dat: & dein bona fide prudentum, & piorum iudicium sequatur.

397. Dices. Potest quis, ut diximus n. 388, ex motivo charitatis iudicare, & affirmare, proximum esse bonum, licet notabiliter probabilius sit, eum esse malum: ergo etiam ex motivo charitatis, ne scilicet proximus nimium gravetur, potest dicere actionem licitam, quamvis minus probabile sit, esse licitam. Resp. neg. conf. non est charitas, si proximo condescendamus in illicitis: neque charitas proximi exigit, ut in ejus gratiam tollamus leges superiorum, quas ipse potest, & tantum non vult implere. Certè charitas non vult, ut falsum dicamus, aut ut viam arctam ad cælum nimium laxemus, neque ut legem DEI sufficienter cognitam non doceamus. Unde in hoc casu non est motivum virtutis charitatis, quæ tantum vult, proximo succurri in rebus, quæ non sunt contra leges: & hinc ad actum charitatis debet præsupponi, actionem non esse contra leges, atque tunc primum hæc potest ex charitate fieri; alias cur non posset idem quis dicere respectu sui ipsius, non enim minus potest quis amare se ipsum, ac alios: imò in causa pari potest quis seipsum præferre se aliis. Quare longè aliud est in casu opinionis bonæ de proximo, aut obedientiæ; quia opinio illa non est ullo modo prohibita, autoritas autem superioris est circumstantiâ, murans extrinsecè obiectum: non ita difficultas, quam in adimplenda lege habet proximus, cui compatimur; ut enim jam dictum, difficultas intrinseca legi, non excusat ab ejus observatione, nec te, nec proximum tuum.

398. Ob. 10. Sententia asserens, licitum esse sequi opinionem minus tutam, & notabiliter minus probabilem, est æquè probabilis, ac nostra, vel saltem non est notabiliter minus probabilis: ergo licet illam sequi: consequenter nostra conclusio evertit se ipsam. Hoc argumentum reflexum est etiam adhibitum contra rigoristas à benignis, dicentibus, sententiam benignam esse magis probabilem adeoque licitè adhibendam: sed rigoristæ negarunt antec. & nos quoque existimamus, nostram sententiam esse notabiliter probabiliorē; nam auctoritas est saltem moraliter par, ratio pro nostra sententia notabiliter prævalet, cui accedit valde rationalis, & satis clara solutio objectionum omnium, qualem nostris, rationibus reponere adversarii non possunt. Igitur nihil deest, quo minus prudenter dicamus, nostram sententiam notabiliter prævalere. Resp. 2. om. antec. neg. confeq. non enim juxta nos licitum est, sequi quamcunque sententiam æqualiter probabilem, sed tantum illam, quæ immediate, & directe, versatur circa licentiam actionis, & immediate asserit, esse æqualiter probabile, quod res liceat, vel non liceat: vel quando æqualis probabilitas cadit immediate super existentiam legis directæ, immediate prohibentis, vel permittentis aliquam actionem, ut expresse diximus n. 316. sententia autem adversariorum, de qua hic agitur, non immediate cadit in existentiam legis directæ de actione ponenda, neque versatur immediate circa licentiam actionis, sed cadit reflexè in opinionem conceptam de licentia actionis, & hanc ex se minus probabilem, aliquo modo reflexè, & extrinsecè, facit æquè probabilem.

probabilem, atque sic tantum reflexe, & mediate versatur circa licentiam actionis: quare non est similis casus cum casu nostrae conclusionis.

399. Dices 1. æqualis probabilitas non debet cadere in actionem, ut ita dicam, nudam, sed in vestitam suis circumstantiis objectivis: ergo potest dici, quod etiam sententia benigna cadat immediate in actionem ut vestitam opinionem minus probabili: adeoque sufficienter immediate versetur circa licentiam actionis. Resp. dist. antec. æqualis probabilitas debet cadere in actionem vestitam circumstantiis objectivis, quæ sunt objectum iudicii directi, & immediate versantur circa licentiam actionis. conc. antec. quæ sunt tantum objectum iudicii reflexi. neg. antec. & conseq. Circumstantiæ illæ sunt e. g. necessitas, auctoritas, vel opinio aliorum de ea re directe iudicantium, præceptum, accidentalis difficultas &c. quæ aut causant bonam fidem, aut sunt objectum directum, iudicii immediati, de licentia actionis.

Si jam iudicium directum, immediate respiciens has circumstantias objectivas, sit æque probabile, actio est juxta nos licita. At inter has circumstantias non debet computari opinio ipsa propria, vel ipsum directum iudicium minus probabile; nam hoc est tantum objectum iudicii reflexi, & hac ratione non jam directum iudicium, sed tantum reflexum esset æque probabile: adeoque casus non esset similis casui nostræ conclusionis: contra quam insuper non militat ratio, quæ contra sententiam adversariorum, scilicet, quod hac ratione nimis leges forent inutiliter, & etiam existentes nec tamen invincibiliter ignoratæ, non obligarent: unde cum hac sententia reflexa adversariorum, & nostra conclusione non est paritas, & contra eam pugnant rationes valde graves, quæ nostram conclusionem confirmant.

400. Dices 2. Etiam nos adhibemus principium reflexum: *In dubio legis non datur obligatio eam servandi.* Resp. nos non negare, posse, adhiberi principia reflexa, sed dicimus, ad hunc applicationem debere jam præsupponi æqualitatem probabilitatis sententiæ directæ; non enim ex hoc principio inferimus, sententiam aliquam esse æqualiter probabilem, sed æqualis probabilitas præsupponitur, & ex hac ipsa inferitur, legem esse dubiam, tunc autem primum ex principio reflexo inferimus licentiam actionis. Sic etiam alterum dictamen reflexum, *stante æquali probabilitate utriusque sententiæ, non teneor amplecti tutiorem:* non probat, sententiam aliquam esse æqualiter probabilem, sed supponit.

401. Dices 3. Saltem nos tanquam circumstantiam objectivam ponimus ignorantiam, & dubium: ergo etiam potest poni sententia minus probabilis. Resp. neg. antec. in sensu stricto loquendo, quamvis aliquando latius loquendo, ignorantia, vel dubium vocetur circumstantia objectiva. Potius ponimus ignorantiam, & dubium loco opinionis directe versantis circa licentiam actionis; nam ignorantia, & dubium saltem æquivalent opinioni directæ æqualiter probabili: imò ideo juvat æqualis probabilitas; quia æquivalent ignorantia, aut dubio: ergo jam per ipsam ignorantiam, & dubium habetur sal-

tem æquivalenter æqualis probabilitas immediata de licentia actionis, & non primum hæc licentia, vel aliquod iudicium directum de licentia, debet hanc æqualitatem probabilitatis recipere à principio reflexo, sicut tamen juxta adversarios debet primum sententia directæ minus probabilis recipere æqualem probabilitatem à principio reflexo, scilicet ab isto, quod æqualiter probabile sit, licitum esse, sequi sententiam etiam minus probabilem. Quare, licet juxta nos ignorantia, aut dubium, sit aliqua circumstantia objectiva respectu iudicii reflexi, non est talis circumstantia respectu iudicii directi: sed est æquivalenter hoc ipsum, neque in hoc casu debet haberi iudicium aliud directum æqualiter probabile; quia, quod æqualis probabilitas præstaret, immediate præstat ignorantia, vel dubium, ut modò ostensum.

ARTICULUS XXII.

Solvuntur ultima objectiones, & adduntur aliqua corollaria.

402. **O**B. 11. Licet mihi videatur sententia aliqua notabiliter probabilior, possum tamen absolute judicare, eam non esse magis probabilem, quam oppositam: ergo omnes licet sequi. prob. antec. possum utique falli meo iudicio: & sapit superbiam, velle suum iudicium aliorum iudicio præferre: ergo. Resp. retorq. arg. ergo, etiam si mihi sententia videatur moraliter certa, possum judicare, non esse talem, quia etiam possum falli, & sepe sunt, qui etiam sententias aliis certis oppositas defendunt. Sanè Cardenas non unam tanquam certam defendit, cui oppositam tueri alii. Ex hoc autem ulterius sequeretur, quod talibus sententiis non posset quis uti, quando agitur de valore sacramentorum, quod est valde durum. in forma neg. antec. supposito, quod omnia legitime consideraverim. ad prob. conc. 1. p. antec. neg. autem 2. & cons. licet enim possum falli, non sequitur, quod prudenter possum judicare, me hic & nunc falli, aut non esse majus periculum deceptionis in opposita, quam in mea sententia, quæ ab auctoritate, vel ratione notabiliter prævalet. Cumque quilibet debeat sibi formare dictamen conscientie proportionaliter ad suum iudicium, quod sine passione, & matura cum deliberatione, ac sufficienti intellectu capacitate, concepit, non potest in hoc casu judicare actionem sibi licitam. Quod spectat ad 2. p. probationis, seu superbiam, esset quidem ei locus, si ego solus sine gravibus rationibus contra alios id judicarem: at, si plures doctiores me, & doctissimi mecum sentiant, vel ego saltem rationes, mature, cum debita applicatione, ac capacitate, sine omni passione expensas, longè graviores habeam, & oppositas satis clare solvam, nulla est superbia non sentire aliter, imò foret imprudentia, si oppositis levioribus fundamentis assentiret.

Ob. 12. Non semper teneor consulere doctiores, quamvis hi doctius, & probabilius responsuri essent, sed sufficit consulere doctos: ergo etiam non teneor semper sequi sententias proba-

probabiliores, licet hæ sint verosimiliores, sed sufficit sequi sententias adhuc verè probabiles. Resp. Consulere in casibus conscientiarum alios viros doctos, spectat ad moralem diligentiam, quæ adhiberi debet ad inveniendam veritatem: quæ in re sufficit, saltem ordinariè, consulere doctos, & prudentes; quia isti, saltem in communibus, censentur non minùs sufficientes ad solvenda dubia, quàm magis docti, & existimatur æquè faciliè apud illos in communibus invenienda veritas, quàm apud istos: imò magis docti non semper respondent probabiliora, sed sæpe laxiora, & minùs probabilia. Si autem sint casus difficiliore, etiam non semper sufficit consulere quosvis minùs doctos: sed debent pro qualitate negotii consuli doctiores, quantum moraliter fieri potest; & quantum ista moraliter haberi possunt.

Certè si haberem doctiorem ad manum, & verosimilius mihi esset, quòd minùs doctus mihi responsum esset probabilius falsum, non possem istum præ illo consulere; quia non bona fide inquirerem veritatem. In forma. neg. conf. Licet sæpe consulere minùs doctos; quia etiam hac ratione satisfat obligationi inquirendi veritatem; eoquòd æqualis spes sit eam inveniendi apud minùs doctos, quàm apud magis doctos. At non licet sequi sententiam minùs probabilem; quia hanc sequendo non satisfat obligationi servandi præcepta; cum ista non eodem modo observarentur, si minùs probabilis ratio ab eorum observatione eximere posset: sed multæ leges reverà existentes violarentur, aut frustra essent positæ &c. quæ in probatione sententiæ nostræ deduximus.

403. Collige 1. Judicem non posse judicare juxta sententiam minùs probabilem, quod videtur per se clarum, & sumitur ex propositione damnata mox citanda: imò iudex non potest judicare juxta æqualiter probabilem: sive, non potest, ex duobus æquale jus habeatibus, uni præ altero rem totam adjudicare, sed debet procurare, aut compositionem, aut transactionem, aut divisionem rei. Ratio est; quia, licet sit æqualis probabilitas circa jus, non est æqualis probabilitas circa licentiam actionis iudicis; hic enim ex officio constitutus est, ut iudicet secundum probabiliorum. Unde casus hic, qui à quibusdam vocatur *casus pro amico*, ab aliis rectius dicitur *casus pro diabolo*. Et huc spectat propositio 2. damnata ab Innocentio XI. *Probabiliter existimo, iudicem posse judicare juxta opinionem etiam minùs probabilem.*

Aliud est de Advocato, qui, cum ejus officium sit, non judicare, sed rationes proponere, & juvare clientem, potest causam æqualiter probabilem defendere, & rationum momenta afferre: imò potest etiam defendere minùs probabilem causam; quia fors iudici videbitur magis probabilis: monere tamen debet clientem; quia fortè hic in causa ita periculosa nollet facere sumptus.

404. Collige 2. Ministrum Sacramentorum, extra casum necessitatis, non posse adhibere materiam, aut formam, vel aliam rem, ad valorem sacramenti requisitam, tantum probabiliter, aut etiam tantum probabiliorum præ tuta, si hæc haberi possit; nam iterum non est probabile, quòd adhibere ista liceat, ex propositio-

ne 1. ab Innoc. XI. damnata: *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabilis tantum utendum non est in collatione baptismi, ordinis sacerdotalis, aut Episcopalis.*

405. Quodsi obijciatur, ipsos summos Pontifices usos fuisse sententiis minùs probabilibus in dispensationibus, ubi agebatur de valore matrimonii, vel alterius Sacramenti. Respondetur, licet aliis minùs probabiles visæ sint, non tamen Pontificibus tales visas fuisse, imò, si Pontifices ejusmodi sententiis usi sint, inferri, tales sententiis esse sufficienter certas, vide etiam num. 370. Quantum autem attinet ad matrimonia Paraquariensium, circa quæ Urbanus VIII. videtur reliquisse nostris Patribus usum opinionum probabilium, intelligendum id est, si nempe tuta, aut certa haberi non possit, ut ibi crebrò non poterat haberi, eo quòd videretur fuisse tantum concubinatus vagus, & nesciretur sapientimè, quænam uxor prima fuisset. videatur Del Techo *Histor. Paraquariens.* l. 10. c. 25. Item P. Thyrsus *de usu opinionum probabilium differt.* 14. c. 7. Quando autem quædam consistoria judicant, in causis matrimonialibus, ubi agitur de valore Sacramenti, juxta sententiam minùs probabilem, & minùs tutam, si etiam ipsis talis videatur, & tamen rectè iudicent, ideatenus fieri potest, quatenus censetur Ecclesia posse in iis dispensare, & simul, quantum potest, tacitè dispensare, eo quòd, ut ajunt, sciat, & toleret. De hac questione videri potest Cardenas, *differt.* 2. in 1. propositionem ab Innocentio XI. damnatam c. 8. ubi per plures paragraphos, & numeros hac de re agit: & a. 3. n. 529. sic habet: *Quando est vera probabilitas juris de valore matrimonii, saltem in iis, quæ pendent ex jure humano, non Ecclesiastico, valor matrimonii sit omnino certus.* Veram autem probabilitatem opinionum, seu opiniones verè probabiles, num. 530. ait esse illas, *Quæ, licet non propugnentur ab omnibus, tamen ab omnibus recipiuntur tanquam probabiles.* Deinde a. 11. ponit hunc titulum: *Resolvitur in dubio positivo circa impedimenta jure Divino, & naturali dirimentia, certum esse valorem matrimonii ex dispositione juris Ecclesiastici.* Priùs autem num. 586. dixerat: *Dubium positivum est, quod oritur ex varietate opinionum probabilium utrimque pugnantium.* Quæ longè fusiùs deducta in ipso auctore legi possunt.

406. Collige 3. Nec Medicum posse, adhibere medicinam tantum æqualiter probabilem præ tuta; exigit enim hoc charitas erga proximum, & officium medici, ut, quantum potest, tutissimè procuret valetudinem corporis. Si tamen nulla medicina foret certa, aut tuta, posset in casu gravi necessitatis adhiberi medicina probabilior, aut etiam, si hæc haberi non possit, probabilis. Plura corollaria similia faciliè est reperire apud morales Theologos. Cæterum, ut sub finem universaliè aliquid dicam, in morali materia maxime in id incumbendum, ut non nimium laxus, nec nimium rigidus sis, *Medio tutissimus ibis: rûnque ritè incersis, si Regio Prophetæ concinere possis: Miseri cordiam, & judicium cantabo tibi Domine.*

Ps. 100. v. 1.

INDEX.